

Lapszámunkat Gabriela Campos festményeivel illusztráltuk. A művész bemutatása a 18. oldalon

Kenéz Ferenc A kamaszkor vásznai

Reggeltől délig szedtük a lányokkal a paradicsomot, s mire a déli gyors a nyárfák alatt s a hídon átrobogott, már forróbbak voltunk, mint a legforróbb paradicsomok, egy-két pillanatra megállt velünk a mindenség, míg a déli gyors a nyárfák alatt s a hídon átrobogott, csak álltunk ott, tartottuk kezünkben az utoljára leszakított paradicsomot, míg a déli gyors a nyárfák alatt s a hídon átrobogott, s bennünket, mint megannyi mozivásznat, csak úgy átszakított, és életünkön valami édes, szétszívárgó, fájdalmas, szégyellnivaló, paradicsomlészzerű vércsikot hagyott.

Az Irodalmi Jelen
baráti körének ajánlata
31. oldal

– Egyik interjúban említetted, hogy kultúránkban Hamvas Béla olyan szerepet tölt be, amely nem legális, majdhogynem nem létezik. Dúl Antálnak, aki a Hamvas-életmű feldolgozója, aki e pozíció helyreállítására is tör munkájával, előadóként is, milyen szerepe, sajátos pozíciója van itt és most – van-e itt helye a munkának?

– A „Hamvas-kérdést” szabad a legnagyobb perspektívából látni. Nézd, Jézus azt mondta, hogy az én országom nem ebből a világból való. Valahogy így értettem Hamvas „törvényen kívülségét”, hiszen Jézus is valami hasonlót mondott: a történeti kor kezdetétől ebben a világban semmi sincs a helyén. Európában, a nyugati civilizációban évezredekig központi szerepet töltött be a vallás, de hiába vannak még ma is intézmények, egyházak, iskolák, pártok, kolostorok, kardinálisok, püspökök, Jézusnak ma sincs „hová lehajtania a fejét”. A piramis csúcsán álló embereknek egyébként más kultúrákban sincs helyük, mert a világ szövetébe sehol sem illenek bele.

Abban a korábbi interjúban is említettem a piramismodellt, amely négy nagy tudás-ágra osztja fel a szellemi orientációt: vallásra, filozófiára, művészetre és tudományra. Ezek valame-

Mindenkinek van ideje ébernek lenni

Beszélgetés Dúl Antallal,
budapesti otthonában

Irodalmi Jelen

VIII. évfolyam

77. szám

2008. március

Örökös munkatársak: Faludy György, Méhes György
www.irodalmijelen.hu 498 Ft; 4 RON; 2 €

azt sem, hogy spirituális tanító, és a legkevésbé azt, hogy mester. (Ne nevezzetek mesternek, az ember fia vagyok). Mi Jézusból megváltót, parakléoszt, közvetítőt, ítélő bírát, túlvilági lényt csináltunk, csak saját választott szerepét hagytuk/nem hagytuk meg a számára: ő az ember fia.

Hamvas is ezt mondja: Más rangot, mint ember, nem vagyok hajlandó elfogadni. Ehhez képest bölcs, szent vagy hős – számomra nem kielégítő kategóriák. A Karneválban viccesen úgy fogalmaz: ha te kardinális vagy, te Nobel-díjas főtudós, te meg a világot vezető főhatalom, az amerikai elnök vagy, akkor én a Szentháromság titkára vagyok. A Szentháromság titkáranak viszont ebben a világban hol a helye?

(Folytatása a 14–15. oldalon)

SÜTŐ ZSOLT

Szijj Ferenc: Szólítás

El kell mesélni a történeteinket! – Bogdán Lászlóval beszélget Elek Tibor

Bíró Gyula: Tizenhárom plusz egy korty

Belcampo: Vallomás – Török Viktor fordításában

Ármos Lóránd: Milyen kölyköket nevelsz ellenem?

Szöcs Géza: Kiáltvány Königsbergért

Najmányi László: Egy régi könyv és társai

Pécsi Györgyi: Szubjektív könyvtár

Vincze Ferenc: Az elbeszélő humorizál

Kutszegi Csaba: Pátosz és komolytalanság

Március 16-án 21 órakor
szeretettel várjuk olvasóinkat
Szöcs Géza
és az Eckermann Kávéház
Königsberg-happeningjére.

Hajdú Farkas-Zoltán Friedgard gesztenyéi

Cioran: *Comme je me promenais à une heure tardive dans cette allée bordée d'arbres, une châtaigne tomba à mes pieds. Le bruit qu'elle fit en éclatant, l'écho qu'il suscita en moi, et un saisissement hors de proportion avec cet incident infime, me plongèrent dans le miracle, dans l'ébriété du définitif, comme s'il n'y avait plus de questions, rien de que des réponses. J'étais ivre de mille évidences inattendues, dont je ne savais que faire...*

C'est ainsi que je faillis toucher au suprême. Mais je crus préférable de continuer ma promenade.

Az író morganatikus házasságban él olvasójával. Ez a balkézre kötött házasság¹ érvényes ugyan, de az író nem részesül az olvasó kivételes jogaiban, hogy félretegye a könyvet, vagy ellenkezőleg, keblére ölelje, szíve alatt melegítse azt. Az író csak önmagát ölelheti keblére. Jobb híján meg is teszi néha. Esetleg többször. Vagy egyfolytában. De erről hallgat. Az olvasó is hallgat², megelégszik az egyszemélyes élvezettel. Vagy a bosszúsággal.

Mindketten konokul hallgatnak³.

Az író könyökére támaszkodva elbóbiskolt. Az olvasó az asztal másik végén ül és... elbűvölten levélíráshoz készülődik. Előtte Emil Cioran könyve a gesztenyés aforizmával. Magas homlokú, csintalan szemű fiatalasszony: Friedgard Thoma, kölni némettanárnő.

Friedgard 1981. december tizenkettedikén írja első levelét a hetvenéves Ciorannak: Nagyon örülök, hogy végre olyan íróra bukkantam, aki szívet vidámító, tehát rám közelről sem „destruktívan” ható szemtelenségeket képes írni. A válasz nem várat sokáig magára: Párizs egy megromlott város. De ha erre járna, nagyon örülnék a személyes találkozásnak. Öregür lettem, állapotom nagyjából egyezik Párizséval.

Kapcsolatuk Cioran haláláig tartott. De ez a történet nem róla szól, hanem Friedgard gesztenyéjéről. Mert igazából soha sem a műre vagyunk kíváncsiak, hanem az emberre: az értelmezésre.

Vida Gábor: „Amint egy késő órán e fákkal szegélyezett sétányon ballagtam, a lábam elé egy gesztenye hullott. A zaj, amellyel szétrepedt, a visszhang, amit bennem keltett, és a meghatódás, mely sehogy sem aránylott ehhez a jelentéktelen eseményhez, megmerített a csodában, a végérvényesség mámorában, mintha kérdések többé nem is lennének, csupán válaszok. Ezer váratlan bizonyosság részesített meg, nem tudtam mihez kezdeni velük...

Kis híján elértem a végtelent. Ám úgy gondoltam, jobb lesz, ha továbbsétálok.” (Folytatása a 6–8. oldalon)

¹ Ballagi Mór: balkéz: házasság, mely akkor jő elő, ha vmely fejedelem, v. főúr alacsony rangú nővel, v. magas rangú hölgy alacsony rangú férjével kel egybe.

² Ellentétben a feuilleton vigéceivel.

³ Csak a meséből nem kifejejtett, de bele nem tartozó, hivatlan vendégek rikácsolnak. Összetévesztik a tácheleszt a mestügével.

Nincs szebb a családot és népet összetartó, meghitt hagyományoknál. Aki téridőben él és gondolkodik, annak van múltja, jelene, és lesz jövője. Csak azt akarom mondani, hogy lesz húsvétkor piros tojás az asztalán, s egy-két locsolóvers a fejében. „Odafi-gyel” környezetére, embertársai-ra, nemcsak a lányokra, mint egyes vidékeken, amikor a locsolni járó legények a kútból merített hideg vízzel öntötték nyakon őket. Manapság a bamba legényeknek kellene valami vicces, de tartós frissítés!

Jézus Krisztus húsvéti feltámadása a keresztény/keresztyén világ egyik legnagyobb csodája, mely felülmúlt minden emberi erőt és képzeletét. Ez a lényeg. Emellett minden magyar vagy nem magyar, élő vagy már elmaradozó népszokás másodlagos fontosságú.

Emlékszem, kisiskolás voltam, a locsolók azzal dicsekedtek, ki mennyi tojást gyűjtött össze, sokan összeütögették őket, hogy melyiknek a tojása erősebb – a tört tojásokat megpucolták, s rendre mind bekapták. Én még sóval sem tudtam egy-két tojásnál többet megenni, nemhogy só nélkül. Ízlések és pofonok! A mondvascinált divatok és viccek is.

Örök a halhatatlan lélek. Örök az éltető és cselekvő szeretet, amikor érdek nélkül, viszonzás nélkül képesek vagyunk adni. Ahogyan ifjúkori versemben éreztem: „*Csak egy jó szót akartam adni / s könyvet írtam az élőkhez / csak egy jó szót akartam kapni / a mímelést nem fogadtam...*”

Lehet adni egy tavaszi virágszálat. Egy kétségbeesett ember számára balzsamként jöhet egy köztisztviselő vagy egy közalkalmazott pusztá szava. Bárcsak kevesebben lennének a rászorulók, de nagy a leépítés és leépülés!!

A lényeg, hogy ne üresedjünk ki egyszerre a világgal, maradjon meg bennünk a szeretet parányi lángja, amit nem lehet

Nagyon megtisztelő egy hozzám hasonló vén íróember számára, hogy Magyarországon él egy tizenhét és fél éves költő, aki engem életében talán csak kétszer látott, de bízik abban, hogy el tudom dönteni, jók-e a versei meg a novelettjei, karcolatai. Ha ez az ifjú gimnazista költő, egy magyar falu polgári szülőktől származó gyermeke, afféle igazi zsengéket, bicegő klapanciákat írna s küldene hozzám az interneten, akkor könnyű lenne a dolgom. De Jani ösztönös és meglehetősen formabontó versíró, egyik-másik költeménye olyasféle, mint szabad asszociációk vázlata egy lélekbüvár számára. Többször el kell olvasni a sorokat, s többszöri olvasás után sem dönthető el százszázalékos biztonsággal, hogy a kérdéses vers csak érdekes vagy jó is.

Próbálok rábírní, hogy legalább bizonyos fokig korlátozza szűrreális csapongását. Vettem neki ajándékba egy Pilinszky-kötetet, hátha arra inspirálják az ott olvasható költemények, hogy a vízióit szublimálja formás verssé. De Jani öntörvényű, azt írja le a versszerű sorokba, amit olykor kissé zilált műzsája sugall. Méltánylandó a költészetében, hogy nem kíván senki epigonja lenni, s nem akarja korlátozni képalkotó ösztönösségét. Vajon, mire jut?

Szeretné, ha méltányolnák, küldi ide-oda a verseit, még pályázik is velük, de csak a legritkább esetben kap valahonnét választ. Mostanában természetesen a szerelem foglalkoztatja.

Olvasom a HVG e-kiadásában (ha szabad így neveznem az *online* néven ismert internetes újságot), hogy Magyarországon minden tíz DVD-ből hét hamisítvány, és hogy „folyamatban van” egy Hamisítás Elleni Nemzeti Bizottság felállításá. Gondolom, ez a hivatal nem csupán a tömegkultúra zengetes termékeit lesz hivatva felülvizsgálni, hanem olyan árukra is kitér, mint a paprika, hiszen emlékszünk, mekkora port vert fel nemrégiben az országos paprika-hamisítás. És ha egyszer egy nagyobb tömegű hamisított örölt pirospaprikát dobtak már piacra, ez máskor is megtörténhet. Lehet, hogy az „olajszökités” néven ismert, cseppet sem fodrászati művelet is ebbe a kategóriába esik, mindenesetre nagyon helyesnek tartom, hogy a hamisítással nyereszkedőkre végre lesújt a törvény (eddig kicsit erőtlen) ökle.

Persze hamisítás mindig is létezett, mióta világ a világ. Valahol azt olvastam, az ezredik év táján, amikor Szent István koronát kapott, és az akkori ember még babonás módon hitt a szentek és remeték földi maradványainak csodatevő hatásában (Krisztus keresztjének darabjaiból is nagyobb mennyiséget őriztek különféle templomokban, Jézus más testrészeiről nem is beszélve), egyes haramiabandák a szent életű remeték lemészárlására szakosodtak. Megölték a szerencsétlen remetét, s utána jó pénzért eladogatták egyes testrészeit. – Tessék parancsolni egy ujjperecet vagy lábszárcsontot, frissen maradt ránk Szent Habakkuktól!

Ma már a hamisítók kifinomultabb módszerekkel dolgoznak. A képhamisítás mindenütt nagy üzlet, az Magyarországon is,

lecsavarni, a sötétben bármikor felragyoghat, akár a boldogság iránti vágy!

A tavaszi napéjegylenlőség után közeleg a húsvéti feltámadás ünnepe. Hányan hiszik? Sok embernek ez a legnagyobb földi vigasza minden bajra s keserűségre, hogy lesz feltámadás! De még a vallásos emberek is elbizonytalanodnak zűrzavaros világunkban.

A Tamási Áron-féle nagyágyúk megírják a *Rendes feltámadást*. Énekes Ferenc, a püspök úr kocsisa jó katolikus, nyugtatja lázadó fiát is, hogy „*itt a földön ne keress igazságot!*”.

Haláluk után fia szól, hogy keljenek fel, mert erősen trombitálnak, „*feltámadás van édesapám, most nem bőgni kell, hanem örvendezni!*” Hamar kiderül, hogy nagy a tolongás, s egy angyal Énekes Ferencet a sor végére parancsolja, mert sorbaállítás van rang és cím szerint! Egérutat vesznek a tömegben, és furakodnak, ahogy csak lehet, de a parancsnok rögtön vállon ragadja őket. Hiába bizonyítja az öreg, hogy istennek tetsző földi életet élt, mégis a sor végére penderítik. Ekkor leakasztják lábszárcsontjukat, és verekedni kezdenek fállábon. „*Miért békétlenkedtek?*” – kérdezi tőlük az Úr. Énekes Ferenc azt válaszolja, hogy azért nem megy a sor végére, mert ő egész életében túrt és szenvedett, hogy boldog lehessen: „*Azért, mert magam előtt látom azokat, akik egész életükben tolvajok és gonoszok voltak.*” Az Úr szomorúan nézi őket. Az öreg szól a fiának és visszabújnak a sirba, közben odaveti: „*Osztán nekünk többet ne trombitáljanak!*”

Nagyszerű írói fogás, tele jellemrajzzal, groteszkkal, humorral, szomorúsággal, hogy még a Rendes feltámadáskor is van protekció. Nagyon aktuális elbeszélés. Mégis elnézést kérek, hogy idebiggyesztettem. Nem illik Húsvét szent üzenetéhez. Csupán mindennapjainkhoz!

A költeménye, amit most ide másolok, nem a legjobb az eddig hozzám küldöttek közül, de tipikus Jani-vers.

Babakedvesek

Én még emlékszem egyszer nagyon-nagyon egymásba feledkeztünk fiatal szerelemszagba fűrösztve pelenkánkat te kezemet tekerted én hajad cibálva kiabáltam hogy nehogy abbahagyd azóta minden másképp alakult te nem emlékszel rám bár lehet hogy csak kitaláltalak

Jani komoly férfiú. Érdeklí az asszirológia. Egyszer meghívott a balkonra vízipipázni. Nagyon tehetségtelenül pipáztam. Dohányosoknak való az, akik leszívják a füstöt tudóre. Azért borozgattunk is. Beletört a húzó a dugóba.

Küldi a verseit, s én biztosan túl szűkszávúan elemzem ezeket. Ha valami formailag vagy gondolatilag kirí, azt szóvá teszem. Örülök, hogy ha időnként megtorpan is, elég bőven termel. Gyakorlat teszi a mestert. Lehet, hogy költészetünk jelese lesz Hevesi Kovács Janiból? Vagy nem is kellene ide kérdőjel?

Gömöri György Vigyázat, hamisítvány!

ahol nem régen a Nagyházi Galéria rendezett látványos autodafét a hamisított műtárgyakból. Gondolom, a *rosszul* hamisított festményekből, másként aligha ismerték volna fel őket a szakértők. Ki tudja, hány ügyes hamisítvány forog ma is a hazai műtárgy-piacon! Ha én galériás lennék, nagyon jól megfizetném valóban jó szemű, szakmájuk minden csínját-bínját értő művészettörténészeimet, nehogy véletlenül egy ál-Munkácsyra, vagy ál-Ripplre költssem nehezen megkeresett forintjaimat, vagy európénzemet.

Angliában nemrég került bíróság elé egy George Greenhalgh nevű öregúr, aki számos múzeumot és aukciós házat tett lóvá a fia által hamisított műtárgyakkal. Az ifjabb Greenhalgh rendkívül sokoldalú embernek bizonyult – egy kerti fészterben, ropant ügyességgel hamisított éveket mindent, egyiptomi szobrocskáktól jeles angol és francia festőkig. Ha elkészült egy-egy ilyen remekmű, a kedves öreg Greenhalgh vitte el azt eladni, azzal, hogy ezt a padláson, vagy az ócskapiacon találta, de gondolja, hogy esetleg többet ér. Jó árat kapott az állítólagos Henry

Petró János A szegedi hallé

A magamfajta szegedi férfiembernek, ha túl van már legalább négy x-en, döntést kell hoznia, melyik táborn akarja erősíteni. Méltó képviselője kíván lenni a jó hallé készítők szűk csapatának, vagy azokhoz tartozik inkább, akik a hallé élvezetét fejlesztik tökélyre. Én gondolkodás nélkül ez utóbbiakhoz csatlakoztam. A halat ki nem fogom, pucolásában és feldolgozásában nem szereztem elévülhetetlen érdemeket. A jó hallé felkutatásában és elfogyasztásában viszont több évtizedes tapasztalatot halmoztam fel.

Az ifjú ember mohó és mértéktelen, az első csárda asztalához leül, hogy éhségét csillapítsa. Elfoglalva helyét nem vizsgálja, a környezet alkalmas-e örömszerzésre, jó még neki a papírszalvéta, nem nézi, a kenyerek közt ott van-e a sercli. A hallét kóstolatlanul szórja tele csípős paprikával, hozzá sört iszik. E tortúra végeztével telt érzés vesz erőt rajta, azt hiszi, jóllakott, pedig csak csúnyán bezabált.

A tapasztalt „utazó” három-négy állandó hellyel rendelkezik, mindig célirányosan indul dolgára. A jó hely, néhány kivételtől eltekintve, vízparton van, és ott rendszerint törzshellyel bír. Napos, szép időben, még akkor is, ha a levegő enyhén csípős már, kiül a szabadba, arcát a napnak fordítva, tekintetével végigsimítja a lusta folyót. Télen és esőben, kedvenc termében, a sarokban a kispadra kucorodik, onnan tekint jótékonyan a társaságra. Ha mindezek a feltételek nincsenek biztosítva, továbbáll, másik csárdába megy, mert egy-két órát békességben eltölteni nem lehet akárhol.

Ha megszületett a döntés, kényelmesen elhelyezkedik, nem siet, nem kapkod. Akoros, szegedi hallé-fogyasztó rendszerint szép, tömör, magyar bajuszt visel. Egy ilyen nemzeti viseletet nem lehet papírszalvétával rendben tartani. Hosszú évek gyakorlata kell ahhoz, hogy a hallé rubin piros nyoma később ne látszódjon meg szép asszonyok ajakán. Vásznon szalvéta, az kell ide, és nem is kicsi. A szertartás mindig azonos, a pincér étlapot hoz, bár mindketten tudják, mi lesz a menü, a konyhában már melegítik a majdani választást. Az „utazó” gondolatban távoli tájakon merengve kérdi, van-e abból a jófajta ásothalmi száraz fehérből kimérve. Egy félliternyi a borból, „spriccek” éppen jó, ízében kellemesen harmonizál. Sajnos a törzshelyek közül a legközelebbi, ahol a borhoz szódás palackot adnak, száz kilométerre van, a Duna partján. Aszénsavas ásványvízből facsart „spricc” nem az igazi. A bort mindig tisztán kell kezdeni, csak kóstolónyi ugyan, de zamata végigkísér. Az első boldog korty után, a színjátékot végigjátszva, mélyen elgondolkozva a választás fontosságán, az „utazó” megrendeli a szokásosat, a szegedi vegyes hallét. A szerepéből senki se esik ki, a pincér csak ezután hozza a már odakészített kenyeret és csípős paprikát. A gondos csárdagazda a puha fehérkenyeret legalább kétujjnyira szeli, aminek fontos szerepe van az erős paprika hatásának csökkentésénél. Egy jó tanács egészséges étvágyú férfitársaknak. Ha asszonnyal, lánnyal érkeznek, s e szerény társ magának tányért kér, csak kóstolás okán, kérjenek dupla adagot, mert hiányozni fog egy tál hallé ahhoz, hogy elégedetten dőlhessenek hátra.

Az első tányért mindig az ízéért esszük, hálát adva a sorsnak, hogy ezt tehetjük, ismerkedünk a csodával. A második és harmadik tányér az, amiért jöttünk. Erős paprikával megbolondítva, „spriccekkel” sűrűn kíserve, nem sietve, nem kapkodva, mindig a legvastagabb szelet kenyérrrel bélelve üzenünk a gyomornak. Mert szeretjük nagyon a testet, amelyben utazunk, s néha igazán jólesik megágyazni a léleknek. Hátradőlve megpihenni a vízparton, el-elbóbiskolva, nem figyelni sürgető szóra, feladatokra, határidőkre.

Áldott a pillanat, messzire kíséri az „utazót”.

Moore-szobrocskákért, meg egy Gauguin-hamisítványért, de amint az újság írja, 2003-ban a boltoni múzeum megvette tőle egy egyiptomi hercegnő, Nefertiti lányának a szobrát csekély 439 ezer fontért, ami azért még Angliában sem kis összeg. Végül az öregúr és irigylendő szorgalmú fia három asszír domborművön bukkott le, egy apró stilisztikai melléfogáson. Az ifjú Greenhalgh áldásos tevékenységéért mindössze négy és fél év börtönt kapott, kb. annyit, mint egy nemi erőszakot elkövető egyén, akire (és ez sajnos ritkán fordul elő) sikerül a bűnt rábizonyítani.

De vannak még ennél is különösebb esetek. Itt van például a „zam-zam” víz ügye. (A gyengébbek kedvéért: ez nem Weöres Sándor egyik gyerekers-gyűjteményének a címe, az „zimzim-zim”). Nem, a *zam-zam* a mozlímok szent vize, amit kizárólag Mekkában, egyetlen kútból lehet meríteni, gondolom már a Próféta is ivott belőle, ma is isszák a jámbor mekkai zarándokok. Igen ám, de ezt a vizet elkezdték palackozni a zarándokoknak, és most kitört a botrány: nyilvánvalóan nagy mennyiségű hamisított zam-zam palack került forgalomba Nagy-Britanniában. A Theodorát, úgy tudom, Pesten is hamisítják közönséges csapvízzel, de csak filléreket keresnek rajta a vendéglősök, ezzel szemben a mekkai Szent Vízet úgy vették a hiszékeny mozlímok, mint a vásárosok a cukrot. Arról, hogy a beteg fogyasztók közül bárki is meggyógyult volna, hallgat a fáma, de maga a tény, hogy Allah ellenségei (vagy más hívői?) mára szent kút vizét is hamisítják, eléggé megrázta az itteni mozlímokat. Hová tart a világ, ha már a szentelt víz felszente lésében sem lehet bízni?

Szólítás (1)

Az első szólítást még álmomban hallottam,
a második már a valóságból jött,
de mivel az elsőt ismételte meg, olyan volt,
mintha az álom kiszabadult volna a valóságba,
sőt, mintha birtokba is vette volna,
mintha már ott is, ahol korábban még minden
a maga kiszámítható útján haladt és minden
ellenőrizhető volt, ott is megtörténhetne bármi,
vagy csak egyedül velem volna valami,
én kellek valamihez mindenestül.

Szólítás (2)

Csak véletlenül mennék arrafelé,
egy vödör vasreszeléket kellene vinnem
a begyűjtőhöz, vagy inkább egy varrógépállványt
egy titkos építkezéshez, mert a varrógépállványok
mindig előkerülnek az élet fordulópontjain,
és valamit kell velük csinálni, mindegy,
hogy nem bírom, túl nehéz, miközben más férfiak
szinte ünnepelelve visznek zsákokat, gerendát,
mégis mennék, és valami egyszerû látvány félreszólítana.
Letenném, amit cipelek, bár volna bennem félelem,
hogy elvihetik. Milyen törvények uralkodnak?
De hiszen én se vagyok tekintettel senkire,
se testvér, se szülő, csak a magam zavaros öröme,
és abból esetleg ilyen kivételek ha vannak,
de ezek sem az élet, nem az emberek, nem kötnek
engem sehová, ilyenkor sincs bennem valóság,
csak én.

Mennék át a réten, úgy rövidítenék, és bármi lehetne,
magasra nőtt cserjeágak egy kaszával nehezen
hozzáférhető mélyedésben, tövükben csalán és fű,
pusztítják és szülik újra nagy délutáni kínok között
a fényt, és ebből egy pillanat, a kép ölelése,
de lehet az ölelést is nem érteni, és akkor csak van,
aztán nincs, felfigyelek valami másra.

Megyek, felfigyelek, vagy már megvolt régebről
a látvány, csak nem törődtem vele, de most
jobban érdekel, talán a súly miatt is, amit viszek.
Leteszem. Ha ellopják, engem lopnak el, bezúznak,
beolvasztanak, más alakban kelek életre
a falu legszélső házában, ahol aztán mindig
valaki másnak a munkáját kell végeznom,
de annak sincs látszata, csak a sötét jövő,
lakodalom, csupa idegenekkel, hajnalban beültetnek
egy hideg autóba. Meglátom a szőlő végében,
a domb enyhe hajlatában, egy út mentén, ahol ritkán
járnak szekerek, a régi, megdőlt, megszürkült léckerítést.
Árnyékot vet a fűre és az útra, az út fűvére,
a kerékmélyedésbe, szinte más dolga sincs, mert védeni
nem véd semmitől, egy darab kerítés, aztán vége van,
szabad a járás, nem is érteni, miért van itt, milyen
rég elképzelés volt ez a rendről, vagy miféle
közös rettegés a határtalanságtól.

Külső otthonosság. Megülhetnek a kerítés tövében,
elfelejteném, mivel akartak próbára tenni,
megtámasztanám a hátam, lehajtanám a fejem,
akkor nincs arcom, elképzelem magam arc nélkül,
minden nélkül, semmi kis akaratom előtt is
meghajolnának az emberek. Egy szőlőlevél árnyéka
lassan belém merül, elválasztja egymástól, ami a pusztá
önzéssel még védhető, és ami csak más élete árán
folytatható, de amint az árnyék elszökik, az egyformán
fénylő bizonyosság marad.

Virágzó gyökeret húznak ki a derekam alól.
Sötét pajtába kiáltanak be egy nevet, fekete tyúk,
fehér macska szalad ki lélekszakadva, egyik erre,
másik arra tűnik el, mintha ott se lett volna.
Rozsdás szegeket szítálnak repedt teknőbe,
azt majd nekem kell lemérnem, literre vagy kilóra,
még nem tudom. Egy öregasszony az utcán a kezemre csap,
de nem látja senki, nincsenek járókelők, könnyű táskával
hazafelé tartó vasutasok, magáért van a világ,
akkor meg mi változna a javamra? Ég a kezem,
nem nyúlhatok semmihez, pedig a vaslemez kaput
se lehet csak úgy belökní, meg kell emelni egy kicsit.
Minden, ami forog, vagy amiben fordul valami
alkatrész, nehezebben működik, egy pillanatra sincs
felejtés, csak az utolsó álom utolsó elágazása előtt,
de akkor már rég döntöttek rólam.

– *Negyvenéves és igen gazdag alkotói életút áll mögötted. Legutóbbi köteteid* (Hutera Béla utolsó utazása, 2007, Szindbád a taligán, 2007) *kinálják az alkalmat a visszatekintésre (főként, hogy közeleg a hatvanadik születésnapod is), ha nem is e termékeny pálya teljességének átfogására, de legalább néhány fontos jellemzőjére való rámutatásra. Arra például, hogy nemcsak rendkívüli természetességgel váltogotod a verset és a prózát, a különböző írástípusokat, műfajokat (a publicisztika-iakról nem is beszélve most), de gyakorta viszed egyikből a másikba a témáidat, motívumaidat, szereplőidet, mondataidat is. Mi a magyarázata ennek, és egyáltalán hogyan viszonyulsz a két meghatározó műnemedhez?*

– Én mindig egy történetet szerettem volna elmondani, egy hosszú történetet, ami hol átszap versebe, hol visszatér prózába. Tulajdonképpen az érdekelt mindig, hogy a mi tájainkon, a Kárpát-medencében mennyire volt lehetősége az autentikus létezésnek. Egy olyan vidéken, ahol egy autópályán is nehéz autentikusan vezetni, mert számtalan probléma adódhat. Diktatúrában éltünk, és ez némiképp behatárolta az én történeteimet, a hőseimmel kapcsolatos elképzeléseimet. Egy diktatúra másképp működik, mint egy bármilyen rossz demokrácia, a diktatúrában eleve behatárolt a létezés, ott eleve levajazott dolgok vannak. A viszonyom a vershez és a prózához pedig mindig változó.

– *Költőként kezdted a pályádat, de aztán inkább prózaíróként váltál ismertté, a versesköteteid ritkásan, szinte csak tízévenként jelentek meg, viszont az elmúlt évtizedben megsaporodtak a versek és a kötetek is. Van-e annak valami különös magyarázata, hogy újabban viszonylag sok verset írsz?*

– Ennek egyik magyarázata az, hogy az én verseimnek mindig van egyfajta visszatekintő jellege, s ahogy az ember öregszik, egyre többször tekint vissza. Bizonyos tapasztalatokat meg kellett élni előbb, hogy aztán megírhassam. A másik pedig, hogy elkezdett érdekelni a mai versek egy egészen különleges változata, az átírás. Számomra a magyar és a világlíra különböző korábbi versei átírhatók a mi sajátságos mai viszonyainkra. Ez felfogásom szerint nem jelent plagizálást, számtalan példát sorolhatnánk a korábbi időkbből is erre, tudjuk jól, hogy például Shakespeare szinte valamennyi műve átírás, s hogy az előzőleg jellegtelen művek épp az ő átírása hatására váltak igazán élővé.

– *Átíratok múzeuma címmel meg is jelent már 1998-ban egy kötetnyi versed, de a legutóbbi köteted* (Szindbád a taligán) *első ciklusa már a címével is a módszer folytatására, továbbélésére utal: Átíratok múzeuma. Apótkötetből. Régi jó szokásodhoz híven ebben a kötetben is többnyire napi pontossággal jelzed a versek keletkezési idejét. A nyitó vers, az Arany János Walesi bárdokjára rájátszó, azt átíró Abráni lakoma című, Ceau°escu „aranykorát” és a róla szóló dicshimnuszokat megidéző satirikus opus például a jelzet szerint 2000. január 1-jén íródott. Van-e, volt-e ennek valami apropója, hogy épp akkor?*

– A korábbi évtizedekben különböző főszerkesztők folyton arra próbáltak rávenni (szép pénzeket ígérve mellesleg), hogy Ceau°escu elvtárs vagy a kedves felesége születésnapjára írjak verseket. Én mindig meg is ígértem, és aztán nem írtam meg. 2000-ben, amikor átléptünk az új évezredbe, akkor úgy éreztem, hogy most már ezt is meg kell írni.

A két kötet közötti átalad említett kapcsolatra egy ide illő másik példa lehet az *Átíratok múzeumában* Leninről írott versem. Ugyanis Leninről is számtalanszor kértek tőlem verset, amit szintén nem írtam meg soha. Aztán láttam az Euronews nevű tévéadón, valamikor 1998-ban egy filmet arról, hogy cukorból csináltak egy torta-Lenint, és egy moszkvai áruházban ették meg a gyerekek, ezt verseltem meg a *Születésnap i rituálé* címmel.

– *Az új kötet utolsó nagy versciklusa Hamlet és Horatio címmel, Shakespeare művét írja tovább, a besűgás rendszerét, a claudiusinál még tökéletesebben működtető fortinbrasi államot elképzelve. Más műveidben, versekben, de regényekben, például a legutóbbiban, a Hutera Béla utolsó utazásában is nagyon hangsúlyosan szerepel a megfigyelés, a besűgás motívuma. Miért emeled ki ezt ennyire a rendszerspecifikus jellemzők közül?*

– Mindenfajta diktatúra tulajdonképpen erre épül, a megfigyelésre, a besűgásra; az idősebbek nyilván jól emlékeznek erre. A magyarországi gulyásszocializmusnak nevezett Kádár-rendszer is; de a Ceau°escu-rendszerben sokkal durvábban működött ez, mert az vadabb diktatúra volt, a Kádáréban már finomult a kín, ahogy József Attila írja.

– *Az említett versciklust Bódy Gábornak ajánlod a másvilágra, akiről kiderült, hogy ügynökként szolgálta a rendszert (talán ebbe is halt bele), de mintha a Szilágyi Domokosról szárnyra kapott hírek is belejátszottak volna már a műved által megjelenített helyzetekbe és magatartástípusokba. Tudom, hogy Te nem nagyon fogadod el Szilágyi Domokos ügynökvoltát: mire is alapozod a kételyeidet?*

– Szilágyi Domokos kapcsán én valóban nem hiszem, hogy ő volt az a Balogh nevű besűgő. Egyetlen bizonyíték van, egy 1964-ben keletkezett átirat, amit egy szekus tiszt írt, ezt én nem tudom döntő bizonyítéknak elfogadni. Azonkívül hiába szerepel két helyen az aláírása is, mert ezek a szervezetek az Elbától az Oderáig képzett grafológusokkal dolgoztak. A besűgói jelentéseket nem ő írja, hanem a tartótisztek jegyzik le. El is kezdtem írni egy nagyobb tanulmányt erről, de azért akadtam el, mert képtelen vagyok magyarra fordítani ezt a habókos, sokszor az alanyt az állítmánnyal nem egyeztető román fanyelvet. De még nem adtam fel, azért sem, mert közben egy Varga Andrea nevű történész kiderítette, hogy egy nagy átverés az egész, nem Szilágyi Domokosról van szó ebben a történetben. Azért is nehéz visszaadni magyarul ezeket a szövegeket, mert ha lefordítom az én nyelvemre, akkor az már nem ugyanaz, ezeknek a szövegeknek a spontán, diszkrét báját éppen az a véghetetlen kretén-

ség, hülyeség adja, ami sugárzik belőlük. A Szilágyi Domokoshoz kapcsolt jelentések többsége az 1956 után hat évig börtönökben és a Duna-deltánál raboskodó Páskándi Géza körül forog, akiről egyébként kb. 22 dossziényi anyag került elő Romániában és vagy 20 Magyarországon, mert 1974-ben áttelepedett Magyarországra, s a románok átadták az ottani elvtársiknak az anyagait, és ott tovább figyelték, egészen a kilencvenes évek elejéig. Az utolsó jelentés 1992-ből származik, láttam az özvegyénél. Páskándi ilyen kitartó megfigyelését szinte semmi nem indokolta, mert ő egy olyan szuverén ember volt, aki mindig elég pontosan és világosan megírta, amit gondolt a világról. De hihetetlen energiákat öltek ezeknek a szerveknek a fenntartásába, melyek végül már úgy működtek, mint az önjáró szerkezetek; fent kellett tartani a struktúrát, ezért aztán ment mindig tovább, mint az állandóan járó mesebeli malom.

– *Rendkívüli nagy műveltséganyag, szerteágazó irodalmi hagyomány munkál a Te verseid hátterében, illetve szövegvilágában, a latin-amerikai prózától olyan nagy átírókon keresztül, mint Ovidius, T. S. Eliot, Pessoa, Kavafisz az orosz irodalomig ívelőn, a magyar elődök és kortársak tucatjairól*

El kell mesélni a történeteinket!

Bogdán Lászlóval beszélget Elek Tibor

Köszöntjük a 60 éves költőt!

nem is beszélve. Ezra Pound életének egy különös mozzanatát egész kötetnyi versciklusban is feldolgoztad (P. a ketrecben, 2004). *Miért volt ő ilyen nagy hatással rád, és életének miért épp a második világháború végi eseményeit állítottad műved középpontjába?*

– Az Olaszországot „felszabadító” amerikai hadsereg, egy acélvázakból tákolt ketrecbe zárta egy Pisa melletti lágerben, mert Mussolini rádióadójában rovata volt még 1943–44-ben is. A háború után híres íróbarátai (Eliot, Hemingway) érték el az amerikai elnöknel a helyzete megoldását, melynek eredménye egy híres per lett, amelyben nem ítélték el, hanem elmebetegnek nyilvánították – az ügyvédei kérték ezt, mert csak így lehetett megmenteni az életét. Az elmeegógyintézetből viszont csak elnöki kegyelemmel szabadulhatott ki az ötvenes években, amikor Kennedynél Hemingway ezt is kijárta.

Megragadott engem a ketrecbe zárt költő alakja, s maga az, hogy Auschwitz és a Gulág után, Amerika leghíresebb költőjét, pontosan nem is érthető, hogy miért, ketrecbe zárják, majd bolondnak nyilvánítják.

– *Ismereteim szerint azért, mert hazaárulónak tartották.*

– Igen, de Vári Attila barátom egyik novellájában van egy idevágó mondat, mely szerint ahhoz, hogy valamit elárulj, kell, hogy az létezzen. Tehát, van-e haza, amit elárulj.

– *Ugyanabban az évben másik érdekes, kötetnyi versciklusod is megjelent, a 24 szonettből álló Az erdélyi madonna* (2004), *ami a XX. századi erdélyi magyar asszonysors jellegzetes fordulatait próbálja egyetlen élettörténetbe sűríteni, miközben úgy olvastam valahol, hogy egy valóságos találkozás nyomán írtad.*

– Igen, a piacon találkoztam egy nyolcvan év körüli nénivel, még a hetvenes évek elején, árulta azt, ami megmaradt neki a kitelepítések, a házkutatások után. Vettem tőle egy angol metszetet, meghívott a lakására, begyűjtött a szamovárbá, és elmesélte az életét. Elég sokáig érleltem magamban a történetet, és gondolkoztam azon, hogy prózában vagy versben írjam-e meg, s azért döntöttem a szonett-sorozat mellett, mert a szonettek is folytatják egymást, mint a leporellók, képeskönyvek oldalai, vagy a matrjosza-babák, amiket egymásból húznak ki. S az első világháborútól haladva mindent bele lehetett sűríteni; Magyarország, Románia, minden benne van, kicsit olyan volt számomra, mint az állatorvosi ló.

– *Prózaköteteid többségének is van egy ilyen nagyon erős múltkutató, műtelemező, az eltűnt idők nyomában járó jellege. Az elmúlt évtizedben megjelent regényeidből úgy tűnik, hogy főként a XX. század második fele, II. világháború, hadifogság, ötvenes, hatvanas, hetvenes évek tudatos feltérképezésére, feldolgozására törekszel. Miért ilyen mániákusan?*

– Azért, mert érzésem szerint a szocializmusnak nevezett negyven-ötven év agymosása kitörölte az emberekből még a hitét is annak, hogy lehetnek olyan történetek, amikkel elő lehet állni. Nemrég láttam egy interjút Sára Sándorral, aki épp arról beszélt, hogy sokszor szembesült azzal, milyen nehezen nyílnak meg az emberek, mert egyszerűen nem hiszik el, hogy az ő történetük, tragédiájuk elmesélhető. Most már pedig nem kell félni, most már el lehet és el is kell ezeket a történeteket mondani. Rendkívül fontos számomra, hogy az elmesélt történetek atmoszférája hiteles legyen, mert sokszor olyasmiről kell mesélni, aminek a megtörténtét az, aki nem élt akkor, ma már el sem akarja hinni. Hogy az emberekkel mi mindent meg lehetett csinálni ezekben a diktatúrákban. Mindent meg lehetett tenni. A kiszolgáltatottságnak olyan foka valósult meg a XX. században, ami szinte az egész emberi történelemben példátlan.

Ugyanakkor mindig is izgatott engem a fatalitás problémája is, az, hogy a véletlennek milyen szerepe van az ember életében. Egyáltalán mi is a véletlen, amit se a filozófia, se a pszichológia nem tudott megnyugtatóan definiálni, miközben kétségtelenül létezik. A sorsszerűség érdekel az emberek, a közösségek, a nagyobb népcsoportok életében.

– *Prózáid egy másik karakteres vonása, hogy miközben az elmúlt évtizedek a maguk vaskos realitásaival jelennek meg bennük, tele vannak csodás, mágikus, bűbajos, irracionális elemekkel, mozzanatokkal* (nemcsak a Bűbajosok, de akár a legutóbbi, a Hutera Béla utolsó utazása is), *a valóság és képzelet-, illetve álomvilág is folytonosan keveredik, s velük együtt a tér- és idősíkok is. Sokszor a hősök sem biztosak abban, hogy éppen milyen időben és térben érzékeli magukat, mivel folytonosan az álom-, illetve képzeletviláguk* (ami gyakorta a valóságos múltból táplálkozik) *uralja és nyomasztja őket. Az ún. mágikus realizmussal, s főként a latin-amerikai prózaírók művészetével érzem rokoníthatónak mindezt. Hatottak ők rád, s ha igen, milyen értelemben?*

– Szerintem nagyon sok hasonlóság van a latin-amerikai és az erdélyi, kelet-európai, magyar, román történet között. S ez nemcsak nekem tűnt fel, hanem olyan világhírű írónak is, mint például Cioran, aki elment Romániából, és francia íróként vált ismertté, de egész életében ezeket a sorsokat és sorsszerűségeket próbálta felderíteni, megírni. Nagyon érdekes dolgokat mond például a különböző összefonódásokról, a diktatúrákon belüli lehetőségekről, arról, hogy ezeken a vidékeken miért nem alakulhatott ki olyanszerű demokrácia, mint a görögöké. Itt az emberek képtelenek lennének erre, túlságosan erős bennük a megfelelési kényszer és az alávetettségi ösztön. Van is egy érdekes könyve arról, hogyan lehet valaki román, aminek a megfigyeléseit, megállapításait csak az Ady-féle Nekünk Mohács kell gondolat-hoz lehet hasonlítani. Olyan önkritika, öngyűlölet van benne, ami nagyon nehezen emészthető, főként olyan korokban, amikor mindenfajta nacionalizmus, népboldogító eszme újra- és újraeled, ezért az emberek képtelenek szembézni a saját sorsukkal.

Dél-Amerikában alkotott néhány olyan szeniális, spanyol nyelvű író, aki valóban magával ragadott engem, nem is annyira a *Száz év magány* írója, hanem inkább Mario Vargas Llosa, Cortazar és Borges, aki a XX. század egyik legnagyobb költője is. Nyilvánvaló, hogy ők egy másik fajta dologgal is szembesültek. Vargas Llosa például azzal, hogy Perunak az összes latin-amerikai országgal szemben volt történelme, mint ahogy Transilvániának is, még ha le is tagadják, el is hazudják, akkor is van egy folyamatában megragadható eseménytörténete. Perunak az inka birodalomig visszavezethető történelmét nem lehet az olyan fiatal országokéval összevetni, mint például a történelem nélküli Argentínáé, ahol az olaszok és spanyolok hódították meg a pampát. A hasonló írói eszközök alkalmazására ez a hasonló helyzet ösztönözt engem.

– *Hutera Béla alakja a hetvenes évek vége óta jár vissza különböző prózai munkáidban. Legutóbbi regényedben főszereplővé előléptetve szépen kikerekíted a korábbiakban csak mozaikokban fel-felvillantott élettörténetét, a második világháborútól kezdve, egészen 1990 márciusáig. Mit jelent ő számodra, kire lettél rá „az életvidám, vidéki szélhámos, véka alá borított mécses, elfuserált erdélyi Figaro” alakjában?*

– Hutera először a *Címeremben két hatvány* című regényemben tűnik fel, amelyet a hetvenes évek végén írtam. Története a következő: akkoriban délelőttönként elugrottunk a Golgota nevű becsületsüllyesztőbe, sörözni. Felfigyeltem egy különös társaságra. Fekete ruhás székely öregemberek ültek egy asztal körül, akiket a történelmi kataklizma falujuk feladására készítetett, s nyugdíjasként gyermekeikhez költöztek a városba. Egy pulóveres, idősebb férfi szónokolt. A következőket mondotta (ez szerepel is regényben): „...adott nektek a párt angol vécét, sarzháziak, hogy megnézhesétek, mire vagytok képesek. Azelőtt csak csobbant a pócegődörben...”. Na azután kezdett foglalkoztatni az alak, és az évek során számtalan elbeszélésemben és a *Promenádt*-trilógia regényeiben is mellékszereplő. Feltűnik *Az ördög Háromszéken* című regényemben is, hogy azután a történet utolsó utazása románjában bontakozhasson ki. Hogy miért éppen egy falusi (majd városi – ebbe most ne menjünk bele, hosszú) borbély foglalkoztatott? Talán azért, mert sorsába véltem sűríteni mindazt, amit az elmúlt évtizedek rémtörténetéből lesűrülhettem. S bizonyosan az is belejátszott, hogy az önéletrajziség, bevonulván verseimbe, kivonult a regényeimből. Itt már, akárcsak a *Drakula megjelenik*ben, vagy a *Bűbajosok*ban, nincsen önéletrajzi elem...

1. Az Adria azúrja

Az Adria azúrján
kerge, lila lidércek.
Lopózva érnek utol a
hiányok, semmiségek.

Kikötők, pálmák, várromok,
kaktuszok, tömeg, kocsmák.
Ferdék a fények, Lídia,
sorsunk kivilágítják.

Labirintus ez, Hüpnosz,
az álmok istensége
sem vezethet ki, azt hiszem
nem lehet soha vége.

Hajnal. Fickándozó halak.
Egy kóbor macska. S a szavak.

4. A spanyol erőd²

Hvar szigetén, a velencei armada egykori
hírhedett téli szálláshelyén,
a kabócák éneklése, állandó,
félbeszakíthatatlan, habókos koncertje közben,
lépegettünk fölfelé a kanyargó serpentinén,
s örültem annak, hogy csak egy ember
számára van hely az ösvényen,
és így, önkéntelenül is gyönyörködhetek
Lídia gazella mozgásában, párdúc lépteiben,
miközben egy-egy fordulónál,
a kaktuszok, olaj- és pálmafák között,
feltűnt az öböl, láttam, amint büszke velencei csatahajók
árnyát ringatja, a vihar előtt mindég kobaltkék tenger,
melynek vadságát csak hangsúlyozták
a mólón megtörő, fehér tarajú, óriás harci kakasokra hasonlító,
már-már tízméteres hullámok. Erősödött a szél is,
felborzolta Lídia vörös sörényét, libegtette köpenyét,
egyre panaszosabbá váltott a kabócák éneke,
s amikor felpillantottam az előbb még
megnyugtatóan ónszínű égre,
döbbszemen fedeztem fel a fekete felhőket,
melyek, mintha csak a háborgó tenger hullámainak
tükröképei lettek volna, egyre idegesítőbben,
egyre félelmetesebben gomolyogtak fölöttünk.
Villámok cikáztak ide-oda, s a mennydörgések robaja,
az armada ágyúinak időben haldokló visszhangját idézte,
s amikor homlokunkon és arcunkon
szétporladtak az első, még meleg esőcseppek,
már tudtuk, a vihar elkerülhetetlen,
és haladéktalanul menedéket kell keresnünk valahol,
ha nem akarunk bőrig ázni.
Szétnéztünk, és gondolkodás nélkül léptünk be
a citadella egyik, fekete lyukként ásító ajtáján.
Bár eredeti tervünk az volt,
hogy felmegyünk a vár tetőteraszára,
ahonnan valószínűleg fenséges a kilátás
(a velencei őrség kapitányai is innen figyelhették,
hosszú távcsőveiken a tengert,
tűnnek-e fel ellenséges hajók?),
de beláttuk: utunkat, ha átmenetileg is,
mindenképpen meg kell szakítanunk,
hiszen künn már zuhogott,
lehetetlen lett volna tovább menni.
Beljebb merészkedtünk tehát a cellába,
melynek rendeltetése egyelőre ismeretlen volt előttünk,
s a lőrészszertű ablakokon mégiscsak beszökő,
sápadt fényben észrevettük, hogy folyosóba torkoll.
Hirtelen tört ránk az izgalom.
Szerencsére volt nálunk zseblámpa,
az Urubamba-völgyi és a tibeti,
majdnem balszerencsésen végződő kalandjaink után,
sehova nem indultunk el
zseblámpa, gyertyák és gyufa nélkül.
Előrelátóan igyekeztünk mindenre gondolni,

Bolyongások a dalmát szigetvilágban¹

Ricardo Reis tahiti fekete füzetéből

2. Jártunk mi itt?

Jártunk már itt? Éltünk mi már?
Felesleges kérdések.
Hajnal. Harangszó tétováz.
Hajók, templomok, kések,

haramiák, világfiak.
Harsog mediterránium.
De átüt Balkán névjegye,
a sors, a fene fátum,

és a protestáns etika,
jezsuita kozmetika,
visszatérő rémálom.

Amíg öllelek, Lídia,
sodor a melankólia,
közelíti halálom.

bár amikor megindultunk a kanyargó folyosókon,
az émelyítő dohszag kissé elbizonytalanított,
és először döbbsztem rá arra is, hogy elég nehéz lesz
kimagyarázni ittlétünket, elmondani, mit is keresünk itt,
ha valahonnan mégiscsak előkerülnek az örök,
akik előreláthatóan ugyanúgy brazil kémeket
fognak gyanítani bennünk,
mint néhány hete, Transsylvániában,
a sziguranca gyanakvó ügynökei.
És ki tudja, hogyan viszonyulnak látogatásunkhoz,
a jugoszláv királyság hatóságai?
Azt már megtanultuk, hogy a Balkán az Balkán,
és azt is, hogy mindenütt más,
noha Bizánc régóta halottnak hitt, ármányos szelleme,
a levantei ravaszsággal keveredve, szívósan tovább él,
de már nem fordulhattunk vissza,
kíváncsiságunk erősebb volt, mint félelmeink.
A zseblámpa sárga fénykörében
egyre nyomasztóbbnak tűnt minden,
s ahogy, egymásba kapaszkodva lefele baktattunk
az ide-oda kanyargó folyosó idő koptatta, nedves kövein,
lassan döbbszhettem rá, hol is vagyunk;
valahol a spanyol erőd várbörtönében, kazamatáiban.
Hamarosan megláthattuk az első cellákat is.
Homályos, kietlen lyukak voltak,
félíg elrohadt szalmacsomókra láthattunk a sarokban
(ezek szerint egészen a legutóbbi időig
rendeltetésszerűen használták ezeket a helyeket!),
és a falból kilógó rozsdás bilincsekre.
Megborzongtunk. „Nem is értem? – sóhajtott Lídia. –
Miért kellett még a falhoz is bilincselni
azokat a szerencsétleneket:
akik a spanyol erőd vendégszeretét élvezhették,
úgysem juthattak volna ki ezekből a patkánylyukakból,
segítség nélkül, önerejükől, élve soha!...”
Behúzott az egyik szűk és különösen félelmetes cellába,
lőrészszertű ablakain kipillantva, láthattuk,
künn továbbra is vigasztalhatatlanul zuhog,
s hallatszott a tenger nyughatatlan morajlása is,
eszölösen csapódtak neki a hullámok a móló köveinek,
a kabócák viszont beszűntették a koncertet,
vajon hová bújhattak az eső elől?
Hirtelen felülről, egészen távolról csikorgások hallatszottak,
összetéveszthetetlen zajok, melyekből ítélve
rémülten döbbsztem rá, mégiscsak előkerülhettek az örök,
ki tudja, melyik cellában húzták meg magukat
az eső elől, de mivel semmi jel nem mutatott arra,
hogy az orkászszertű szél és a tomboló vihar csendesedne,
úgy döntöttek, vállalva a megázást, hogy mégiscsak elmennek,
hiszen nincsen miért maradniuk tovább,
ma már, ebben az ítéletidőben, aligha jöhetnek látogatók,
s mivel joggal hihették azt, hogy senki nem tartózkodik
a lenti, dohos cellákban (kik is lehetnének ott és miért?!),
bezárták a nagy rácsos kaput,
magukra hagyva bennünket, önkéntes foglyokat,
a spanyol erőd félelmetes várbörtönének mélyén.

3. A lényeg nem ez

A lényeg, már tudom, nem ez.
Úgyis leírhatatlan.
A kísértő közeledik.
Mit tehetnénk? Szavakban

bizakodunk. Bombázók
húznak el felettünk.
Amíg öllelek, Lídia,
és nem hagy cserben a testünk,

hiszem, hogy innen kijutunk.
Hajnali miserere.
Merre? Hova? Honnan tovább?
Adonis buzgó vére

lobban fel. Kifut a hajó.
Így volna jó? Hogy volna jó?

5. Éjszaka

a kazamatában

Egy korty grappa. Az éj, az éj.
Surranó patkányok. Veszély
leselkedik minden sarokból.

A kabócákkal mi lehet?
Válogatjuk a priccseket.
Még dörög az ég valahol,

de távolodik a vihar,
Lídia haja betakar,
„A szerelmemmel takarózz,

mondd, valóban, mi lesz velünk?
Máris, kánonban remegünk.”
„Eddig kereshet a kalóz,

a bérelt hajónk kapitánya,
tudta, hogy feljöttünk a várba.
S ha láthatnák a fényeket,

fel is jöhetnének utánunk!...”
Négy lőrészben is gyertyát gyújtunk:
„Azt gondolják, lidérceket

látnak, a rabok szellemét.
Balkánon babonás a nép.”
Éjfél. Érkezik a dagály.

Motoszkálás hallszik, neszek.
Ólálkodnak kísértetek.
Alakokat ölt a homály.

És üregeikből kikelnek
a nyughatatlan kósza lelkek.
Rettentő sok van reggelig.

Zihál, bög, szenved lenn a tenger.
Elkever a félelmeinkkel.
„Ha egyáltalán holnap kinyit

a spanyol erőd? De ha nem?
Ha nem nyit ki többé már sosem?
Örökre foglyok maradunk.”

„Az éhhalálunkig, szívem!...”

¹ Dalmáciai bolyongásukra isztambuli és az ezt megelőző transsylvániai látogatásuk után kerülhetett sor, egy esztendővel Tahitibe való érkezésük előtt.

² A híres hvari spanyol erőd a XVI. század elején épült.

(Folytatás az 1. oldalról)

- *Elfogódott kezdet.*
- Harminc éve kérdezz-felelekét játszom az iskolában, hozzászoktam! Akármit kérdez, válaszolni fogok.
- *FRIEDGARD – furcsán hangzó név.*
- A békének kertje!
- *Békés kert?*
- Kirke-gard... Fried-gard... Béke és kert. Már a szanszkritban is megvan ez a szó. A békét úgy hívják, hogy *prisi*! Ezt azért tudom ennyire pontosan, mert az első germanisztika államvizsgámon rákérdeztek, hogy tudom-e, mit jelent a nevem. Szóval a szanszkrit is ismeri ezt a szót. Bekerített helyet jelent, biztonságot, ahol biztonságban vagyunk. *Prisi – Fried* – nagyon hasonlítanak egymáshoz.
- *FRIEDGARD, ki találta ki a nevét?*
- Édesapám. A háború végén ezzel a varázsigével szeretne volna megpecsételni a békét. Egyfolytában éhesek voltunk. Jól emlékszem, ahogy a bilin ülve – egyetlen fűthető szobában lakott az egész család – a kezembe nyomnak egy darab fekete kenyeret, vastagon megkenve margarinnal. Hát nekem akkor az a kombináció volt az élvezetek netovábbja! Szegények voltunk, éhezünk. Anyám kézen fogott, és elindultunk élelmet szerezni, vagyis a parasztoktól kenyeret és krumplit koldulni. Mindig vele kellett mennem, mert egy csecsemő láttán a parasztok könyörületesebbeknek mutatkoztak. Apám meg is betegedett, rettenetesen szenvedett. Azóta sem tudom, mi történhetett vele, csak arra emlékszem, hogy heteken át képtelen volt lefeküdni. Ott térdelt egész nap az úriszobában, éjjel-nappal csak térdepelt. Rettenetesen szenvedhetett. Azt mondták, hogy az éhezéstől van. Már azt hittük, belepusztul.
- *Szereti a nevét?*
- Szeretem, bár kissé keményen hangzik. De szeretem, mert különleges és egészen ritka.
- *Szereti a békét?*
- Természetesen!
- *A családi békére gondoltam...*
- Az sem rossz! Szeretjük, ami hiányzik!
- *Amikor először hallottam a nevét, a béke angyalára gondoltam. Egy harcos, a békét védő angyalra.*
- A védő, a megvédő, és a kert az angolszász nyelvekben ugyanabból a szótöből erednek!
- *De a védelmező mindig férfi. A katona. Míg a kert, a természet nőies.*
- Az őrző ebben az összefüggésben maga a gondozó is. A szó kétértelmű. Szóval vigyáz rá, de gondozza is. A férfiúi és a női princípium összeolvad ebben a szögyökérben. Ambivalens.
- *Hogyan becézték Friedgardot?*
- Kezdetben mindenki Tutunak hívott, mert egyfolytában az egyes szám második személye érdekelte, vagyis, hogy *du-du-du*, kikértem magamnak, hogy Tutunak nevezzenek. Később jóval idősebb testvéreim elkereszteltek Egonnnak, mert nagyon fiús voltam. Apám ötvenkét éves korában nemzett. Klasszika-filológus, romanista és nagyon autoritárius, de határtalan humorral megáldott férfi volt, aki engemet, mint későn érkezett, méltó utódját határtalanul szeretett. Diktatórikusan szeretett... vagyis a birtokló szerelem minden kétségbeesett praktikáját végigpróbálta rajtam. Alig kezdtem el gondolkodni, máris tiltakozott, ha valamit nem úgy csináltam, amint ő szeretne volna. És ahogy ez a kicsi baba, ez a babácska függetlenedni kezdett, konfliktusokba keveredtünk.

Alig szállok le a vonatról, máris elcipel a dómba. A kölni dóm az állomás szomszédságában van. Rókabőrbe bújt, törékeny csodamadár. Belépéskor nem vet keresztet, de a buta turistákat szidja. Kezembe nyomja a neki szánt liliomcsokrot, és vörös selyemsálával eltakarja az arcát. Mintha valami fertőző betegségtől tartana.

– Rielben laktunk, Köln egyik külvárosában. A Rajna partján apámmal minden áldott vasárnap begyalogoltunk a dómhoz, a főpapi misére. De nem vettünk részt a misén, hanem letelepedtünk a jobb oldali kereszthajóba, ahonnan nem lehetett látni a történeteket. Letérdeltünk Stephan Lochner triptikonja elé. Hogy gyakorolhassam az unalmat és az alázatosságot. Apám formalista volt. Hívő, talán. A latin nyelvű liturgia szerelmese. Ezt klasszika-filológusként kívülről tudta. Később, hogy átváltottak a németre, elmaradt a templomból. Különös hite volt. Apámmal az öregkori szenilitás, anyámmal a szívinfarktus végzett. Érdekes, mintha életük végén a hit értelmetlenné vált volna számukra. Farkasszemet nézve a halállal megfélekedtek az imákról, megszakították Istennel a kapcsolatot.

Sportos béemwéjében nagy összevisszaság. Könyvek, cédék, használt papír zsebkendők, egy csokor elszáradt rózsza. Alig ülünk be, veszett iramban száguldani kezd a kölni vasárnap néptelen utcáin. Mosolyog, mond valamit, de nem értem, mert Csajkovszkij bömböl a hangszóróból. A város villanegyedében állunk meg. A Rajna kőhajításnyira.

– Az elemiben szigorú katolikus szellemben neveltek. Éppen tegnap este említette Ute, legrégibb barátnőm, hogy hetente kétszer kellett misére járnunk... Aztán egy szép napon rájöttem, hogy a szüleim becsaptak a Mikulással. Az volt a szokásuk, hogy mikuláskor beszerveztek egy püspöki ruhába öltözött egyént, az igazi Mikulást. Jó kapcsolataink révén egyházi körökkel, nem volt nehéz püspöki kalapot és papi lepelt keríteni. Ezeket nálunk mindig Hans Ferdinand Linztgen öltötte magára, a későbbi biológus professzor. Minden évben lelkiismeretesen megjelent, és a szüleim ilyenkor bejelentették, hogy megjött hozzánk az igazi Mikulás. Még első gimnazista koromban is hittem nekik. Egy alkalommal megkértem Utét, hogy jöjjön velem, mert mihozzánk az igazi Mikulás szokott járni. Meg is érkezett egy másik barátnőjével. Ők voltak az éltanulók, már annak is örültem, ha szóba állnak velem. Szóval eszembe jutott, meghívom őket, hogy lássák: nálunk az igazi Mikulás jár. Persze az egészszet durván leleplezték, én meg csak bámultam, mint egy félkegyelmű. Nem emlékszem pontosan a részletekre, csak hogy kegyetlenül kinevettek. Nagyon dühös voltam a szüleimre, a

hosszan tartó hazudozásra. Hirtelen belém nyilallt, hogy akkor a többi sem lehet igaz! És fokozatosan – serdülőkorban az ember ugye gondolkodóba esik – elvesztettem az istenhitemet. S ezzel párhuzamosan apám iránti tisztelem is kihunytt. Mert addig ő volt az istenem. Bizony, az egész ezzel a Mikulással kezdődött.

Tetőtéri lakását dúsgazdag öregasszonytól bérli. Válásuk után egy ideig volt férje villájában élt, de jött az új asszony, el kellett költöznie. Az előszobában ledobja a kabátját és int, hogy kövessem. Alig győzöm a lépcsőket a háta mögött, csak most látom, hogy milyen csinos. Az ajtót Jürgen nyitja ki. „Ő a barátom és orvosom.” Hajlott hátú, hatvanas úr ingujjban, szívélyesen kezét fogunk. A nappaliban antik bútorok, rengeteg könyv, festmény és nagyon sok fény. Az erkélyről pompás kilátás a Rajnára.

– Öreg szüleim voltak. Engem a híres félzsidó írónő, Elisabeth Langgässer lánya világosított fel. Gimnazisták voltunk, s éppen egy virágoskertben sétáltunk, amikor elmesélte, hogyan is működik a dolog férfi meg nő között. Első gondolatom persze az volt, hogy az én szüleim... hogy hát ők ilyet biztos nem! Soha! Teljesen kizárt! Óriási megrázkódtatás volt ez számomra! Anyám a mensesről is csak annyit mondott, hogy megtisztul a véred. De hogy ez a nemiséggel, női mivoltommal is kapcsolatban lenne, arról mélységesen hallgatott.

Friedgard gesztenyéi

Láng Zsolt: **„Amint egy késői órában a fákkal szegélyezett sétányra értem, egy gesztenye hullott lábam elé. Koppanása, azaz a bennem keltett visszhang, a közzjátékot fogadó aránytalan ámulatom a csodák világába röpített, ahol minden egyértelmű, nincsenek kérdések, csak válaszok vannak. Ezernyi bizonyosság áradt szét bennem, és a mámortól megtorpantam...**

Az abszolút bizonyosság közelében lebegtem, érte nyúltam, hogy megragadjam. Ám végül úgy döntöttem, folytatom utamat.”

– Az iskolát utáltam! Rettenetesen féltem az autoritásoktól. Bizonyítványaimban mindig az állt, hogy „ábrándozó és játékos hajlamú”. Igazából csak akkor szabadultam fel, amikor kivettek a rémes kölni apácáktól, és röviddel a gimnázium felső tagozata előtt világi iskolába kerültem. Egy csapásra jó tanuló lettem! Az apácák félelmetesek, iszonyatosak voltak! Soha sem tudom

Friedgard és Cioran a Jardin de Luxembourg-ban – 1983

Simone és Cioran a lakásuk előtt, Rue de l’Odeon, 21. – 1989

Friedgard ma

megbocsátani nekik azt a határtalan félelmet, amelyet belém ültettek! Borzasztó volt! Törékeny, bátortalan kislányként egyfolytában félelmek győörttek. Mai bátorságomat bizonyára az a düh és bosszú táplálja, amely azokban az években felhalmozódott bennem.

Jürgen készségesen pezsgőt bont, majd szerényen megkérdi, hogy közénk ülhet-e.

– Úgy istenigazából tíz-tizenegy éves koromban kezdtem olvasni: csodálatos menekülés a rettenetesen unalmas világból. Rilke volt az első nagy felfedezésem. Apámnak ugyan óriási könyvtára volt, de a Rilke-köteteket a városi könyvtárból kellett beszereznem, hogy bemásolhassam titkos füzeteimbe. Imádtam a verseket, Gottfried Bennt, Traklt. Tizennégy éves korom óta a versek bűvöletében élek. Amikor tizenkét éves fejjel elkezdtem olvasni a Buddenbrock-házat, bátyám csúfolódni kezdett, hogy én csak az efféle aldatószerekkel érzem jól magam. A Buddenbrockokat jó néhányszor elolvastam, mert tetszett, hogy azzal a kicsi Tonyval kezdődik, aki a nagypapja ölében ülve érdeklődni kezd a világról. Majd az a csodálatos leírás a szobáról, az ebédről... imádtam ezeket a leírásokat. Hogy az egész ezzel a kislánnyal kezdődött – könnyen beleélhettem magam a szerepébe. És a bátyja, aki elrontotta a gyomrát a diszebédén... persze Thomas Buddenbrock Schoppenhauer-élményével nem tudtam mit kezdeni.

Jürgen eltűnik a konyhában, kisvártatva cikóriás garnéla-salátát szervíroz. Koccintunk.

– Egyetemi éveim csodálatosan teltek, ezt főleg jövődöbéli férjemnek köszönhettem. Miatta választottam a germanisztika mellé második szakként a filozófiát. De pszichológiát is hallgattam, mert fiatal lányként mély benyomást tett rám Freud. Nem mondhatnám, hogy hittem benne, de imádtam a stílusát. Olvassa csak Freud szövegeit! Nagy író! Fantasztikus irodalmi élményben lesz része! Legjobban a kései, társadalomkritikai munkáit szerettem, a kultúra rossz közérzetéről szólókat: a *Totem und Tabu* – ugyebár zseniális cím... Vagy a *Der Mann Moses oder die monoteistische Religion* – ezek nagy irodalmi teljesítmények.

Megemlítem, hogy a világhálón nemrég rábukkantam Friedgard, Kleist Marquise von O... novellájáról írt esszéjére. Felugrik, kitárja az erkély ajtóit.

– A húgy-szimbolikája... Igazából csak Freudot olvasva tanulhatjuk meg az értelmezés magas művészetét. És ezt nemcsak önnön lelkünk megértésére lehet használni, hanem az irodalomra, meg ezernyi más életkörülményre is. Az élet vizsgálata egy kulcs segítségével! Vagyis, hogy az, amit látunk, nem egyezik azzal, amit az jelent. Ezt Volker Schucknál, Gadamer egyik tanítványánál tanultam meg az egyetemen. Freud reveláció volt számomra. Az interpretáció művészete ugyan többirányú lehet, de nála a világ és a lélek értelmezése mindig világos, meggyőző! Gyógyászati javaslatai persze kevésbé győztek meg, főleg miután olvastam, hogy Freud még saját álmait is meghamisította. Kellemetlen, visszataszító férfiú lehetett!

Jürgen készségesen bólogat, már amennyire meredt nyaka engedi. Figyelmesen újratölt.

– A szellemi élet az értelmezés révén válik igazán izgalmassá. A valóságot nem szabad felületesen szemlélnünk, életünk csak az értelmezések sokaságától válik izgalmassá. Az igazság egyes számú, csak az adott konstellációban, az adott körülmények között következetes. Nekem ezt a férjem, Günter Schulte árulta el. Szüleinket régi barátság kötötte össze, apáink együtt jártak a klasszika-filológiai gimnáziumban. Gyermekkoromtól jelen volt az életemben, de az elején csak hűgaira figyeltem, akik óvodástársaim voltak. Günter idősebb testvérként a háttérben maradt. Persze hallottam, hogy szépen zongorázik, hogy festetet, s ez mély benyomást tett rám. Egyszer, úgy tizennégy éves lehettem, az iskolától kaptam két ingyenjegyet a Parsifalra. Örömben elrohantam Schulteékhoz, hogy valamelyik lányt elcsaljam az operába. De ők csak az orrukát húzogatták, mire a háttérből

megszólint a már egyetemista Günter, hogy ő elkísérne. Én táncórai, szép ruhában, Günter felvette az érettségiző öltönyét... Az előadás után megállapítottuk, hogy a színpadra leereszkedő galamb nagy marhaság volt. Günter teljesen megbabonázott, mert olyan szép, ateista nyelven beszélt! Addig még soha sem hallottam, hogy valaki ilyen szépen, ilyen cinikusan és ironikusan beszéljen a wagneri operák álvallásosságáról. És mindezt azon az új, varázslatos nyelvezeten! De túl fiatal voltam hozzá! Néha írt, néha meghívott, bár nem nagyon volt mit kezdenie egy tizenöt éves fruskával. Huszonegy évesként nehéz egy tizenöt évessel kikezdeni. Néha felmentünk a szobájába, Gottfried Benn-verseket hallgattunk Westfall előadásában, hogy számomra egyre fontosabbá váljanak ezek a találkozások: ő volt az egyetlen ember a környezetemben, aki másképpen, magától értetődőbben látta a világot. Ki tudta fejezni, szavakba tudta önteni mindazt, amit már én is éreztem, de még képtelen voltam megfogalmazni. Hamar férjhez mentem hozzá, egyetemi éveim tizenhat szemesztert tartottak. De nem volt rossz, mert saját háztartásom volt, huszonhat éves koromban megszültem a fiamat, első államvizsgámat huszonhét évesen tettem le. Aztán jöttek a gyakornoki évek, s én mindinkább független szerettem volna lenni. Kegyetlenül független – ezt most büntudattal mondom –, és kiszálltam a családból. Eredetileg nem is akartam gimnáziumi tanárnő lenni, inkább az újságírás vonzott. A legelején persze színésznő, de hát ez olyan álom, amelyet kapcsolatok nélkül lehetetlen megvalósítani. Tanárnő lettem, mert csak így tudtam egyedül, önállóan megélni. Biztonságos jövőre vágytam, állami alkalmazott lett belőlem. És azt kell mondanom, hogy ez mai szemmel nézve helyes döntésnek bizonyult.

Cioranra is Günter Schulte vetette az első fénysugarat – lapozom fel Friedgard könyvét⁴. Jürgen kivonul a konyhába.

– Ezerkilencszázhatvanhatban. Egyik alkalommal valami tévéinterjúról beszélgettek Johann Meister barátjával. Hárman kocsmáztunk, ott figyeltem fel a nevére. Meg is kérdeztem, hogy ki ez a Cioran⁵? Mondták, érdemes figyelni rá. Megvásároltam néhány könyvét német fordításban, s olyan mély benyomást tett rám, hogy elhatároztam, írni fogok neki... Első levelemet egy berlini írónak, Ingomar Kieseritzkynek írtam. Egyidősök voltunk. Ma is jó barátságban vagyok a feleségével, akit levelezésünk hónapjaiban éppen el akart hagyni. Hermann Burgerral is leveleztem, a korán elhunyt svájci íróval. Hermann a nyelv nagy mestere volt, csodálatos novellát írt Solioról. Később ő is ott volt azon a furcsa svájci találkozón Ciorannal és Simone-nal... Ezerkilencszáznolcvankilencben lett öngyilkos. Ulrich Horstmannak is írtam, vele még ma is barátok vagyunk. Horstmann a *Das Untier* című regényével vált ismertté. Ez egy egészen különös filozófiatörténet, megjelenésekor nagy port vert fel. Ő már a legelején is biztatott, hogy írjam meg közös történetemet Ciorannal, hogy jelentessem meg a levelezésünket... Az ember kapcsolatba szeretne kerülni ezekkel az érdekes emberekkel... Legtöbbször persze elég a mű, a gondolat, noha én életemben négyszer úgy döntöttem, hogy a szerző is érdekel! Lehet, hogy ez az akkori magányommal is össze-függött, hogy egyszerre csak nagyon sok időm volt ilyesmiken elgondolkodni, vagy hogy éppen magányos és frusztrált voltam, és intelligens emberek társaságát kerestem, mert éppen bunkók között éltem. Az ilyesmit véletlennek is nevezhetnénk. Miért ne kerülnéne közelebb az ember ahhoz, akit csodál. De hozzá kell tennem, hogy a leghíresebbek ismeretségét soha sem kerestem. A sztárok soha sem érdekelték! Cioran nem volt híres, Németországban alig ismerték. Engem az ismeretlen zsenik érdekelték, mert tudtam, hogy náluk jobban áll az olvasó szénája, hogy komolyan veszik az olvasót. Volt férjemmel még Sartre-nak is írtunk, mellékelve Günter egyik szövegét. Most is látom magamat, amint izgatottan postára adom a levelet. A hatvanas évek végén történt. Válasz azóta sem érkezett.

Szöcs Géza: „És amint egy késő esti órán ebben a fasorban sétálgattam, váratlanul egy gesztenye hullott elém a magasból. A koppanás, amely létének végét vetett, tovább visszhangzott bennem, és ez az apró történés annyira elbűvölt, magam sem egészen értettem, miért, hogy már-már elborított magának a csodának az érzete, a végesség önkívülete, amelyben kérdések sincsenek már, csak feleletek. Váratlanul ezer meg ezer dolog vált magától értetődővé, amelyekkel hirtelen nem is tudtam mit kezdeni...

Így esett meg, hogy szinte találkoztam a legvégsővel és felül nem múlhatóval. És mégis inkább tovább sétáltam.”

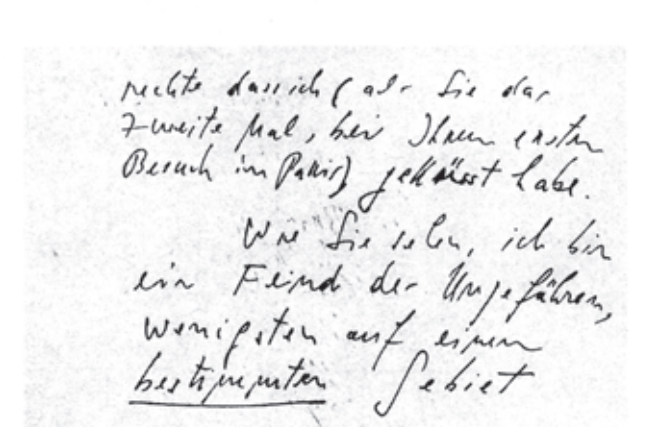
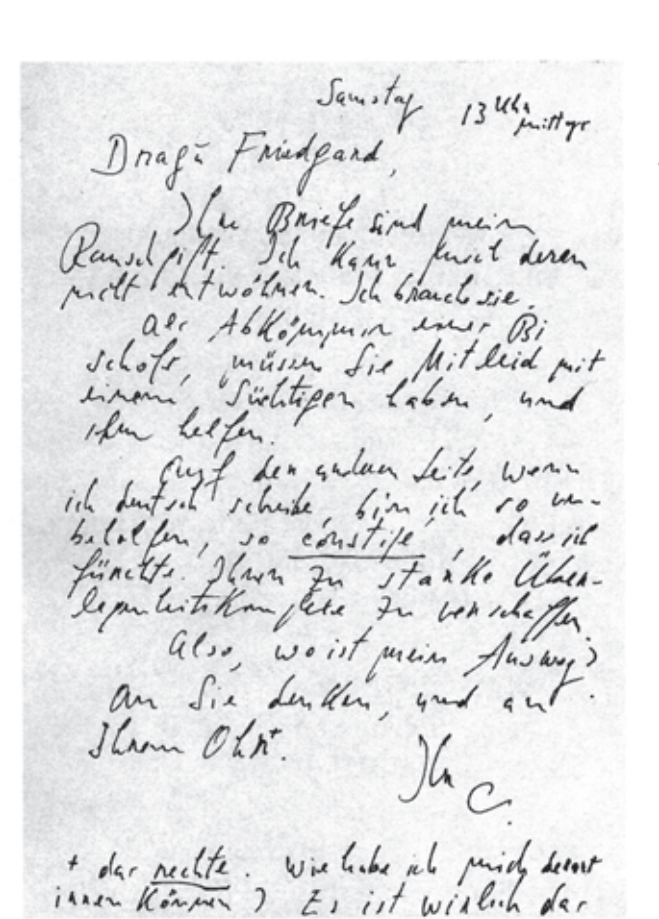
– Miért lettem volna büszke Cioran válaszára? Hogy jön ez ide?! Boldog voltam, örvendtem neki! Az én életemben is voltak magányos pillanatok, frusztrációk. Az a levél a legalkalmasabb pillanatban érkezett. Mert levélváltásunk igazi párbeszéd volt: beszélgetés egy csodálatra méltó emberrel. Még egyszer mondom: Ciorant nem tartottam híres embernek. Levelet írtam neki, mert mellbe vágtak fantasztikus aforizmái! Akkor persze még nem tudtam, hogy az aforizmának csak áttételesen van köze a valósághoz. Naívan azt hittem, hogy filozófiai igazságokat rejt-teget magában. Szó sincs róla! Az aforizmának szípkorkáznia kell, igazságtartalma elhanyagolható. A ragyogás, a szavak mesteri játéka a lényeg!

Déli gyümölcsökkel díszített fagyaltos kelyhekkel érkezik. Megpillantja Friedgard Ciorannak küldött fénypépet az asztalon. Megadón az ég fele emeli szemeit: Jürgen.

– Azt hiszem, láttam már valahol egy fényképét. Igazi román arca volt. Mondtam is, hogy Ceau⁶escura hasonlít. On, ezzel a szakállal például Faßbinderre hasonlít, de azért valamivel csinosabb nála. A románok középtermetűek, zöld vagy legalábbis világos színű szemük van, hegyes orruk, sűrű hajzatuk, elevenek, temperamentumosak. Szóval lehet, hogy nevelésesnek tűnik, de amikor Ceau⁶escu képét megláttam a tévéhíradóban – persze sokkal ellenszenvesebb volt, mint Ciorané! –, rájöttem, hogy van valami közös az arckifejezésükben. Addig a románok közül csak Dinu Lipattit ismertem és Clara Haskilt, a zenészeit. És Paul Celan verseit, akit mindenek ellenére jelentéktelen költőnek tartok.

Rue de l’Odeon – 1991. április 8.

„Dragă Friedgard...” Cioran levele

Friedgard és Cioran Párizsban – 1985

Később Cioran elmesélte, hogy a Szajnába vetette magát... Cioranról tudtam, hogy hetvenéves, de azt hittem, hogy olyan, mint az írásai. Mekkora naivítás?! Olyannak képzeltem, mint Nietzsche-t, talán kissé hóbortosabbnak, bolondabbnak. Második levelemben elküldtem ezt a fényképet, mert hiú voltam, de nem csak azért. Én már láttam az arcképét, s úgy gondoltam, hogy jó, ha a levélpartnerek ismerik egymás arcát. Nem tagadom, hiú voltam, imádtam magamat azon a felvételen. Miért bűn, ha a társ vonzó, mutatós jelenség? Apám jóval öregebb volt nála! Mi az, hogy tetszeni akartam neki?! Szó sincs róla! Csak meg akartam mutatni magamat... A második levelemben. Mert úgy válaszolt, hogy fogalma sem volt, hogy nézek ki. Annyit tudott, amennyit elárultam magamról... Miért, az embernek jólesik, ha mindenkinek tetszik... De férfi és nő közötti kapcsolat számomra szóba sem jöhetett. Az a fényképem fényévekre volt a házassági ajánlattól! Nem értem, mi ebben a szokatlan! Én is nagyon örültem, hogy tegnapelőtt elküldte email-ben az arcképét. Így legalább azonnal felismertem a pályaudvaron. Minek kell mindent a félelmetes racionalitással szemlélni? Ezt az ártatlan gesztust, hogy lásd, ilyen vagyok én, a levélíród? Én már láttalak téged, te még nem ismersz engem. Hát itt vagyok, ilyen vagyok. És persze az ember örül, ha van egy olyan fényképe, amelyen sokkal szebb, mint a valóságban. Nem is hiszem, hogy erről a régi fényképről rámismert volna, ma reggel az állomáson. Mert én is egyre kevésbé ismerem fel magamat azon a képen... úgy, hátraféssült, hosszú hajjal...

– *Nem biztos...*
– Komolyan, felismert volna arról a régi képről?! Pedig az nem is én vagyok... Felismerhetetlenül én vagyok!

Hajdú Farkas-Zoltán: „Éjféli séta a fákkal szegélyezett allén. Az ágak labirintusából gesztenye pottyán a lábam elé. Néma zuhanást követő tompa reccsenés. Hasadás visszhangja bennem. Meghatódtam, mert a természet eme parányi epizódját sehogyan sem tudtam összeegyeztetni lelkem felkavarodó örvényeivel. Egy pillanatig a véglegesség mámorában úsztam. És a végérvényes válaszok felszámolták öröknek tűnő kérdéseimet. Ezernyi, váratlan evidencia, kezelhetetlen nyilvánvalóságok szüntelen sorozata...

A végtelen határán egyensúlyoztam. Jobbnak láttam továbbállni.”

– Egyszer, amikor a Jardin de Luxembourgban arra sétáltunk, megkértem Ciorant, mutatná meg azt a helyet... ahol a parányiban megsejteni vélte a világegyetemet. Ahol a legjelentéktlenebb összeölelkezett az egyetemessel... és a meghatódottsággal. Ez a feszült várakozás a széthasadó gyümölcsben...

– *De hol van Cioran ebben a történetben?*
– Hát ő az éjszakai sétáló.
– *Hol a helye? A legkisebben vagy a legnagyobbban?*
– Ő az egyik világhoz sem tartozik. Mert továbblép. Művészként megtapasztalja az egyetemes meghatódottságot, felismeri a helyzet nagyságát. Ő a Felismerő, a Belátó, az Észre-vevő, az Elismerő, az Elháló, a Teremtő, az Ítéltő, a Döntő, a Megállapító, majd az új metaforával gazdagabb Továbblépő. Ez itt a teremtő értelmezés folyamata, az alkotás: parányi burok szétrobbanásában megérezni az univerzális és egyedi közötti összefüggést.

Húségesen hallgató Jürgen: Csak a végén akartam szólani... szóval csak azt akarom mondani, hogy itt valami többről van szó... mert mi az, hogy széthasad a gesztenye burka? A gesztenye tulajdonképpen a mag... Igen!, igen!... A kifakadó mag!... Vagyis egyfajta pollúcióval van dolgunk, magömlés történik, valami életet adó újból szétáramlik, de hát benne van a múlt is, a felbomlás is benne! Mindebben benne van a feloszlás... Igen!... Igen!... A lesajnálás, a hanyatlás és megsemmisülés férjüli gesztusa, vagyis egy szempillantásnyi meghatódottság, a csoda, hogy minden megszületik és elpusztul... Létrejövétel és létvesztettség. Nincsen tovább!

– De hát ezzel nem mondasz ellent nekem! Enyém az általánosabb, tiéd a konkrétabb értelmezés. Különben is, mik ezek az értelmezések az alkotáshoz képest? Jó, azt mondtam, hogy számomra az értelmezés a legfontosabb! Hogy az értelmezés a műalkotáshoz való közelítés végtelen mezeje, amelynek közepén ott áll maga a mű. Monolitiként, magányos köoszlopként: az aforizma.

– *Azt kellene elsősorban eldöntenünk, hogy itt a születés vagy a pusztulás pillanataival van-e dolgunk? Az is lehet, hogy egyszerre mindkettővel. Erre utal a Cioran körülölelő, őt az időből kiszakító végérvényesség mámore. Nem lehet megállapítani, hogy meddig tart ez az állapot... Nem is állapot, inkább folyamat, amelynek beteljesülését nem várja meg, kiszakítja magát belőle. Mintha eltévedt volna, „tiltott zónába” került volna...*

– Egy pillanatig sem szabad szem elől tévesztenünk az író-niát! Mert a legvégsőhöz is mindig ironikusan közelít! Azzal, hogy továbbáll. Mert eme meghatódottság után nem marad más választása, minthogy továbbsétáljon.

(Folytatása a 8. oldalon)

⁴ Friedgard Thoma: Um nichts in der Welt – Eine Liebe von Cioran (kb. A világrt sem – Cioran egy szerelme), Weidle, 2001, Bonn.

⁵ Cioran: „*Alom.* Erwin Reisner levelét olvasom: »Noha már 76 éves vagyok *wahnsinnig verliebt* egy harmincéves fiatalasszonyba, elhatároztam, hogy feleségül veszem, miután elváltam a mostanitól, akivel ötven éve együtt élek. Fiatal feleségemmel meg fogunk láto-gatni.« Eljönnek. A nőnek meg kell tanulnia franciául, hogy munkába állhasson. Nyelvórákat adok neki. Reisner boldog, együgyű arccal bámul minket stb. stb. Ebben, az ébredéskor végtelennek tűnő álmom-ban egy pillanatra sem jutott eszembe, hogy Reisner halott. Sokszor megtörténik velünk, hogy álmainkban *kijavítunk* hibákat, azzal, hogy: »Ez nem lehet igaz.« De a legalapvetőbb hibát, amely arra kényszerít, hogy élőnek higgyük a holtakat, soha sem sikerül kijavítanunk. (Ezt a Reisnernek tulajdonított történetet, kisebb eltérésekkel Ionescotól hallottam: furcsa szubsztitúció. Csak tudnám, minek ez az álcázás?)” (Caietul de la Talamanca, 1966. július 31.– augusztus 25., 26.)

Friedgard gesztenyái

(Folytatás a 7. oldalról)

Mert képtelen ezt a legnagyobbat, ezt a legvégsőt megélni, mert ez maga lenne a halál. Vagyis ezzel az ironikus fordulattal visszatér az életbe, a mindennapokba. Értelmiségiekként mi is sokszor találkozunk a legvégsővel, de hát ezt nem lehet sokáig bírni... talán a humor... Erzékeny humora volt. Az irónia és a humor között szerintem az a különbség, hogy az irónia gonoszkodó, cinikus, néha sebző. A humor szeretetreméltóbb szólásmód. Szóval Ciorannak ez a továbbsétálása, döntése, hogy folytatja sétáját, hogy továbbsétál, hogy továbbáll (remélem betartottam a sorrendet!), semmi esetre sem cinikus. Ez inkább egy olyan humoros olajra lépés. Mert semmit sem bírál, mert nem sértő. A legjelentéktlenebb dolgokon is jókat tudtunk nevetni. Ilyenkor úgy kuncogott, mint egy kislány. Magánemberként soha sem volt ironikus, soha sem volt sértő vagy cinikus. Egyáltalában nem! Ilyen csak az aforizmaiban tudott lenni. Cioran szeretetreméltó volt, sokszor túlzottan is kedves. És megvolt benne ez a régimódi udvariasság – ami különben önre is jellemző, és néha a robbanásig feldühít, hogy például ma reggel folyton a jobb oldalára vett! Folyton-folyvást ezt csinálják! Szünös-szüntelen kerülgetnek! Hát én ettől nagyon ki tudok borulni, mert elterelik a figyelmemet! Szóval benne is megvolt ez az udvariaskodás, amelynek a keleti országokban szemmel láthatóan erős hagyományai vannak. Séta közben valósággal körül táncolt. Soha sem hittem volna, hogy olyan kecses, olyan csinos. Nagyobbnak és erősebbnek képzeltem. Loboncos, asszimetrikus üstökéről lehetett a leghamarabb felismerni. És kissé vízenyős, szürkészöld szemeiről. De lehet, hogy csak öregségére lettek ilyenek. Láttam néhány fiatalkori fényképét, azokon észbontó tekintete van. Ha jól belegondolok, hetvenévesen már aggkori vonásai voltak. Aztán jött Richard Avedon, a sztárfotográfus, és azt mondta neki, hogy mindig meressze ki a szemeit, mert úgy mutat a legjobban. Ezen Simone-nal, az élettársával mindig jókat mulattak. Avedon az *Egoiste* megbízásából fényképezte. Mert akkor ő már a híres emberek közé tartozott, noha Németországban alig ismerték. Jóval később, miután megjelentettem levelezésünket, egyszer felhívott Verena von der Heyden-Rynsch, a *Cahiers* német fordítója, és leteremtett: hogyan is merészeltem ezt az isteni, világhírű embert az én alacsony nivómra leszállítani? Hogyan merészelem magamat már a könyv első oldalán Milénával összehasonlítani? Mire én csak annyit mondtam, hogy kedves Verena, nekem még azt sem tilthatod meg, hogy Goethehez hasonlítsam magamat! Mi ez a hierarchikus gondolkodás? Különben sem hasonlítottam magamat Milénához, a nevét csak egy Kafka-idézet jegyzeteként említettem. Az emberek töméntelen hülyeségre képesek, ha adatok hiányában elkezdnek értelmezni egy történetet.⁶

Friedgard Cioran nagy titka volt.

– Nem igaz! Már az első levelében megírta, hogy mesélt rólam Simone-nak, hogy én az „intellektuális barátnöje” vagyok, „...ami sajnos igaz is...” – írta a levelében. Simone már az első találkozásunkkor tudta, hogy létezek! De azért megkért, hogy a leveleimet ne a Rue Cujasba küldjem, hanem *poste restante*. Szóval sokáig titkolóztunk, de állítólag Simone már az elején meg szeretett volna ismerni, ezért is kísérte el később Ciorant Svájcba. Mikor meghívtam Svájcba, azt írta, hogy Simone is el szeretne jönni. És, hogy már évek óta nem utazott, de most kedvet kapott hozzá. Meglátogattak Solioban.

– *Simone-t is magával akarta vinni a svájci találkára?*

– Nem tudom. Nekem csak azt írta, hogy Simone már régóta vágyódik Sils Mariaba, ő meg már nagyon szeretne látni engem. Így jött létre az a furcsa kombináció. De nagyon félt, hogy nem

fogunk tetszeni egymásnak. Később meg azon dühöngött, hogy megszerettük egymást. Simone intelligens volt és kimért. És nagyon művelt. Gimnáziumban angolt tanított, és megvolt az *aggregation*-ja. Amit Ciorannak soha sem sikerült megszereznie. Gondolom, szerette. Mindenesetre nélküle nem tudta volna elképzelni az életét. Simone szép volt, főleg selymes, barna bőre. Nagyon magas volt, magasabb Ciorannál. Az alakja talán kicsit otromba, de feltűnően szép volt az arca. Ciorannal egy picit ironikusan viselkedett. Étteremben is mindig ő rendelt, mert Cioran nagyon bizonytalan volt: „Simone, Simone, te mit eszel?” Régóta együtt éltek. Öreg, egymást kiegészítő pár. Nem voltak házasok. Már nem is emlékszem, hogy melyikük kezdeményezte a közös találkozást. Érdekes, akkorjában fel sem merült bennem ez a kérdés... Lehet, hogy ez most nagyon kegyetlenül hangzik, de én akkor már rég meg szerettem volna szabadulni Cioran fizikai obszesszióitól. És ehhez a Simone-nal való megismerkedésünk valóban kapóra jött. Talán ezért vonzódtam az első pillanattól ehhez az idegen nőhöz: megérezttem, hogy ő lesz a szabadulásom kulcsa. Mert a testiség csak Ciorant érdekelte. Semmilyen fajta testi vonzódást nem éreztem iránta. A világért sem!

– *De hát kedves volt, gyengéd volt...*

– Nem!

– *Inkább olyan macho típus?*

– Nem, az sem volt... de erről nem szabad beszélnünk... ezt hiába firtatja... velem sok mindenről lehet beszélni, de itt most megszegte a szabályokat! Nem, sohasem volt kedves... különben érdekes a kérdés, így még soha sem tettem fel magamban. Kedves volt, ahogy a kezem után nyúlt. Imádtá a kezemet, nagyon sokszor kézen fogott, de ez azért még nem gyengédség. A gyengédségnek erősebb testi vonatkozásai vannak...

– *Bocsánatot kell kérnem, azt hiszem itt nem a zärtlich szót kellett volna használnom, mert ez a németben egyértelműen a testiségre utal...*

– *Zärtlichkeit ist die zielgehemmte Liebe* – mondja Freud. Szép meghatározás: a céljában meggátolt szerelem... Vagyis a *Zärtlichkeit* nem vágyik mindenáron a testi egyesülésre, de mégis becézget, babusgat, ölelget, csókolgat.

– *Szóval akkor mégis csak a testiség?*

– Igen, testiség, de *zärtlich* lehet egy anya is a gyermekével.

Jürgen zavartan pohara után nyúl: ön bizonyára a kedvességre gondolt...

– *Igen, a kedvesnek magyarul nincsenek testi vonatkozásai, a párbeszédék hangulatára gondoltam.*

– Nagyon kemény akcentusa volt, de jól beszélt németül. Sokkal jobban, mint én franciául. Később, amikor erőt vett rajta a szenilitás, már csak franciául szólt hozzám... Először Párizsban találkoztunk, aztán Kölnben, majd megint Párizsban, a születésnapomon. Svájc előtt háromszor találkoztunk. De titokban nagyon sokat telefonoztunk.

– *Miért volt ez a nagy titkolózás? Mi a csodát akart eltitkolni?*

– Amit minden polgári származású egyén el akar titkolni: a szerelmi kapcsolatát. Mert félt, hogy Simone elhagyná. Meg akarta tartani a státuszát, de ezt a ritka alkalmat sem akarta kihagyni. Egoizmusa hajtotta bele ebbe a *liaisonba*. Majd amikor célhoz ért, amikor álma beteljesült és megkapott, elhátározza, hogy nem adja fel a barátságot. Nincsen ebben semmi kivetnivaló. Tovább telefonoztunk Simone jelenlétében, tovább

vitakoztunk, az egymás iránti érdeklődés nem hunyt ki. És továbbra is kigúnyoltuk egymás gyökeresen ellentétes életfelfogását, jókat beszélgettünk, szerettük egymás jelenlétét. Egyszer eljött még Kölnbe, nagy szemrehányásokkal, előtte és utána, a leveleiben is. Aztán megbetegedett. A legvégén, ha sétálni indultunk és már vezetnem kellett, megint nagyon kedves volt. Megszorította a kezemet és elkezdtek folyni a könnyei. Sétálni akart, de megijedt a sok túlkölő autótól, alig várta, hogy hazavezesse. Abban az időben gyakran kellett Párizsba utaznom. Mindig meglátogattam. Ezt Simone is akarta. Az elején még felismert, olyankor mindenáron sétálni akart velem. Beteg barátainkat nem hagyjuk cserben! Persze, másnak ismertem meg, briliáns agyú, idős férfinak... A kétségbeesett Simone-t egyszer meg is kérdeztem, nem kellene-e az orvosokkal beszélőnk, hogy lerövidítsék a szenvedését, mire azt válaszolta, hogy jó lenne, de ő senkit sem ismer. Az elején még külön szóbaja sem volt. Az akkori kultuszminiszter, Jacques Lang intézte el, hogy helyezzék külön kórterembe. Sok közös élményünk volt, hogyne látogattam volna meg?! De a temetésére nem mentem el. Simone-t felhívtam, azt válaszolta, hogy erre igazán nincs szükség. Kicsit megsértődtem, de meghajoltam az akarata előtt... Pedig iszonyatosan vigyázott az egészségére. Kicsinyesen! Minden este gyógyteákat iszogatott. Egyik levelében meg is írta, hogy enélkül nem lehetne csodálom, hanem valamelyik aggmenház szenilis lakója. Persze mondogatta, hogy fiatal korában nagyivó volt, de én ezt soha sem hittem el neki. Engem is mindig figyelmeztetett, hogy ne igyak annyi vörösbort. Választékosan öltözött, de eleganciában meg sem közelítette Henri Michaux barátját... Jóravaló volt és kedves... Konzervatív véleménye volt, nem túl eredeti... Enyhén szólva olyan *old fashioned*... Akárhányan kérdezték, mindig ugyanazt mondta. Egyetlen története volt. Nézze csak meg a róla készült filmeket: mindig ugyanazt mondja! Mindig ugyanazt. Persze szórakoztatóan és kedvesen – a gyermekkoráról már-már rokokós iróniával... És persze nagyon figyelt arra, hogy mindig egy kicsit az ár ellen ússzon. Nagyon szerettem ezt a tulajdonságát. De minden alkalommal ugyanazt mondta... Az írásaiban briliáns agyú Cioran nem volt elmés szórakoztató. Egyfolytában anekdotázni akart, de mindig ugyanazokat az anekdotákat mondta fel. Simone már nem is szólt bele, csak a fejét csóválta... Már ismeretségünk kezdetén is ezekkel az anekdotákkal jött. Hogy ő Paul Celant⁷ már rég figyelmeztette: sürgősen változtasson az életmódján, mert nem lesz jó vége. Azt persze elhallgatta, hogy régóta haragudtak egymásra...

Csengetnek. Vendégek érkeznek: a Deutsche Welle román szerkesztői. Cioranról nem esik több szó.

Köln–Heidelberg, 2005–2007

⁶ 1971. május hetedikén Cioran a következőket jegyzi fel naplójába: „Kafka néhány feldúlt levele Felice Bauernak. »Félelmeim igazi oka – kegyetlenebbet leírni, de hallani sem szeretnék –, hogy soha sem tehetlek magamévá.« (1913. IV. 1.) Létezik-e nagyobb profanáció mint közhírré tenni ilyen, egyetlenegy személynek írt vallomásokat! Vajon elárulta volna-e Kafka ennek a fiatal lánynak – akit alig ismert, hisz egyszer-kétszer ha találkoztak – fájdalmas és félelmetes titkát, ha előrelátja, hogy ötven év múlva személyes drámáját nagy dobra verik az újságok?”(Caiete III., 335.)

⁷ Celan egy 1963-ban, feleségének írott leveléből: „Az utcán találkoztam Ciorannal. Hazug és gyáva volt, mint mindig.”

1.

Nem iszom sört. Már nem. Felfúj. Csabi szereti, Gyuszi is. Így iszom. Megint. Majd holnaptól nem iszom. Így megy ez már néhány éve. A bortól meg savtúltengésem van. Most felfuvalkodott legyek, vagy maró hatású? Hát iszom mindkettőt. Konyakkal...

Egyébként nem szeretek sem az alkoholról, sem a nőkről írni, így mindenkitől én kérek elnézést a most következőkért.

2.

A holtág sötétbe burkolózott. Ketten ültünk a stégen és hallgattunk. A messze látó város fényeit néztük. Barátok vagyunk. A hallgatást is mesterien míveljük. Arról beszéltünk, hogy néhány év múlva milyenek leszünk. Ismerni fogjuk-e egymást, keresni fogjuk-e a másikat? Megfogadtuk, hogy évente legalább egyszer leülünk és iszunk egy sört. Elbeszélünk. Különben a Borsodi a legfinomabb sör. Gyenge a marketing... Ezt is jobban csinálnánk. Mindent. Jobban. Csinálnánk...

3.

A lányok azt mondták, ha meztelenre vetkőzöm és beleugrom a vízbe, kapok egy kocka sört. Amolyan hőmérő. 2 cm hideg. Benne voltam. Volt bennem. Ugrottam. Kora márciusi fogadás. Zsupszca...

Hideg volt. A víz. A lányoknak tetszett. Na nem a látvány, hanem a látványom. A kollégium földszinti tusolójába besomfordálva, a forró zuhany fókuszba állításával akartam segíteni. Magamon. Rajta.

Kintről hatalmas női kacajok. Az ajtó nyílott, majd becsukódott. Agőz betérítette a közös tusoló helyiséget. Belépett F. K. tanár úr. Közismert – hogy honnan?, afelől a végzős lányokat tessenek kérdezni – dolog volt, hogy méretei átlagon felüliek. Az átlagon felüliségről sem szólhatok. Maga-maga. Magáé. A jelenlegi állapotban a kontrasztok élesen rajzolódtak. A hatalmas hímtag engem is meglepett. Pedig a „MEGLEPETÉS nőknek szól”. Lassan kezdtem a falba épülni. A csempe magába olvasztott. Megsemmisülés. Férfi módra. Tanár úr kérdeve kifejt. Nem válaszolok. Törülközőm magam köré csavarva osonok ki némán és elnézést kérően a zuhanyozóból, szigorúan fal felé fordulva.

A lányok örömködnék. Nem sokáig. Persze megérte. A sört megkaptam...

4.

A maláta jellegzetes íze, a komló finom illata. A selymes hab, nem ismerve határait kifordul a pohár szintjén és végigfolyik a pohár sima oldalán. Gyöngyöt verejtékez a pohár falára. Az asztalra érve lassan terjed, egyre nagyobbá növe hódítja meg az asztal lapját.

Jenő – ajkát a közepébe tapasztva – erőset szürcsöl. Szürcccccs. Felszívta. „Nehogymán kárba vesszen faszikáim!” Egy kevés hamu is volt benne.

Az élvezetet a kicsi maszatok teszik teljessé. Én tisztán szeretem...

5.

Jenő, a vidékre száműzött kazánfűtő bölcsész, a zebrán imbolyogva, a piros lámpa fényében fűrődve könyörgött a járókelőknek, hogy csak egy „ötvenest”... Buszra. Haza. Haza menne. Ágyba. Melegágyba. Legyintettek. Sörre kell. Persze, hogy arra kellett. De buszra sem adtak.

BÍRÓ GYULA

Tizenhárom plusz egy korty...

6.

A vasárnap estéket szerettem legjobban. Akkor mentünk vissza. Volt pénzünk. Az első megálló a szeghalmi vasúti kisvendéglő volt. Sört nem ittunk. Attól pisilni kell. Még két óra volt az út. Feleseztünk. A járatról leszállva a házi sörfőzdében fogyasztottunk először. Házit. Két korsóval helyben fogyasztva. Többet nem is bírva. A házi sokkal durvább. Mindannyian kétliteres műanyagflakonba töltöttünk. Elvitelre. Elvittük.

A Granáriumban a pultnál ülünk. Tizenegy óra. Még vasárnap. Pénzünk már nincs. Majd szerzünk. Belvizes házakat falazunk. Aszemmi munkánkat a fizikai inspirálja. Munka által nemesülünk. Reggel mindenki előadásra megy. Mi is indulunk. Falazni... Estére vendégem vagy egy sörre.

7.

„Ajsten”, „iholvagyok”! – szólt egy hangosat a reggel öt óra-kor pontosan érkező Miskabá. A csapos már várta. Felest tölt, egy korsó sörrel. Miskabá munkába indul...

8.

Az író téma után kajtat. Talál. Általában. Ha nem, akkor is ír. Csak lassabban és nyögvenyelősen. A Hatcsöcsüben három felszolgálónő várta – leste a férfinép óhaját, vágyát. A cserép-kályha hangosan ropogtatta a belédobott fahasábokat. Idilli a kép. A férfiak négy dolog miatt jártak oda: a három csaposlány

és az ital. Jenő arról álmodozott, hogy Irénke mély dekoltázsából egyszer kifordulnak a telt keblek, és finoman érintik a frissen csapolt sör habját. Jenő évek óta nem volt nővel. Nőnek látszó tárggyal sem...

Tárgyi síkon három dolog érdekelte: a három csaposlány fizikuma; szellemi síkon két dolog érdekelte: Hajnóczy Péter novellái és a Shakespeare Összes, ha lehet Röviden = SÖR. Ha lehet röviddel.

A hatsöcsök természetesen nem adták ki. Csak a főnöknek. Annak kérés nélkül is. Persze Jenő nem is kérte soha. Fantáziált. Nagyokat. Magányos értelmiségi.

9.

„Ajsten”, „ehunvagyok”! – szólt egy hangosat a délután negyed kettőkor pontosan érkező Miskabá. Véget ért a műszak. A csapos már várta. Felest tölt, egy korsó sörrel. Miskabá megjött a munkából... Új műszak kezdődik. Zárásig.

10.

Jenőnek állítólag van egy gyereke. Állítólag van. Egy. Egy gyereke van. Felesége is volt. Nem sok. Egy. Egy is sok. Hát, el is váltak. Nagyon. A valamikori szerelmesek nagyon tudnak válni. Az asszony mindent vitt. Jenő meg hozott. Tapasztalatot, könyveket és szenvedélyt. Szervedélybetegséget. Így hívják. Alkohol-betegség. Egyetemen tanított. Már nem. Ott sem. Kazánt fűt. Legalább olvashat. Két gombot nyomogat egy kazánon. Egy iskolában. Gimnáziumban. A nyitott szellemű és éppen hosszú hajat növesztő fiatalok közül egy páran gyakran megkeresik, és könyveket kérnek. Kölcsön. Meg kérdezik. Mindenről. A tanárokat nem merik. A fia is ilyes korú lehet. Talán gimnazista. Vagy nem...

Doktori értekezését a társadalmi előítéletek vizsgálatáról írta. Vagy a huszadik század második felének hazai és cseh irodalmáról. Mindegy, ugyanaz. Neki nincsenek. Már. Előítéletei. Előítéletei nincsenek. Elfogytak. Szereti a világot, a félbarnát és a barnát is. A feketét. Azt is. Bár azt ritkán. Nálunk nem jellemző. Majd lesz. Minden. Minden lesz. Itt is.

11.

A barátom azt mondta a stégen ülve, a holtág fölött, hogy az anyja utálja azokat, akik isznak. Az apja miatt. Mert úgy járhat. Valami egyetemi tanárféle, és most egy gimnáziumban portás, vagy fűtő. Különben is mindegy, mert már körülbelül tizenhat éve nem hallott felőle. Különben szerinte az anyja még mindig szereti. Utálattal szereti. Nem ment férjhez soha. Többet se. Azért néha sír. Egyszer azt mondta, hogy boldogok voltak és mindenük volt. Szerelmesek voltak. Nagyon. Máshogy nem érdemes. Szerelmesnek lenni.

Mi majd másképp csináljuk. Mindent. Jobban. Csinálunk...

12.

Sok év telt el. Az asztal fehérjét bámulták. Lesütött tekintet. A tekintetük lesütött. Ismerős idegenek. Amolyan félék.

Az idősebb férfi arcát fiatal ráncok borították. Szántott ráncok. Finom, hosszúkás ujjaival a cigarettás doboz után nyúlt. Sört töltött. A fiatalabb szorongva – idegesen ölelte ujjai közé a poharat. Borsodit ittak. Száznolcvan forint. Kétszer. Kétszer kettő. Öt. Néha.

– Különben a Borsodi a legfinomabb sör, csak gyenge a marketingje – mondta Jenő. A fiú felnézett. Mosolygott.

A presszóban csend volt, a régi szovjet óra negyven plusz tizenhat éve ütött egyet – egyet. Egész idők múlását jelezte. Egy – egy menet. Lement. A felek a ring szélébe ülve várták a szótlanság instrukcióit. Feszülten fogyott a türelem.

13.

Fojtó idegenség. Többször szóhoz láttak. Töltöttek. Bizonytalan öröm. Falat építettek. Tizenhat éve nem látták egymást. Lassan rombolódik. Kevés közös emlékü akadt, azután is kapargatni kellett. Várták a pillanatot, amikor új érzések sarjadnak. Új élet az elhasználódott talajban. Emelkedettség, pátosz. Nincs. Nem jön. Nyomjuk. Erőlködjük... Felest kérünk. Úgy szeretlek apám, mint emberek a sört... Felessel.

14.

Egy hónapja történt. Hazafelé tartott. Az apjától. Tizenhat éve találkoztak először. Utoljára. A hirtelen öregedett arcú nő megtörve nyitja az ajtót. Feketében van. Miska bácsi, a postás ajánlottan hozza. Vegye át. Ajánlott. Kettő is. Kettő levél ajánlottan. A „KRESZ 25.§. (1) bekezdése szerint” „járművel a forgalmi, az időjárási és látási viszonyoknak, továbbá az útviszonyok – az út vonalvezetésének, az útburkolat minőségének és állapotának – megfelelően kell közlekedni; figyelemmel kell lenni a jármű sajátosságaira”... A szeme könnybe lábadt. „A KRESZ vonatkozó szabálya és a 218/1999. korm.r. 54.§. (1) bekezdése szerint minősül harmincezer forint pénzbírsággal sújtom”.

Valakinek meg kell halni. Hát meghalt. A fiú. A második levélben egy mély elnézésekérés az első levélért, és őszinte részvétel kívánása a gyászoló szülőknek... Az úgy le van zárva. Kifogásnak helye nincs.

Mi másképp csináltuk volna. Másképp csináljátok...

Írtam ezeket az Úrnak 1746-dik évében, életemnek folyásá-rul önnön kezemmel, mikor már érzem, hogy életemnek utol-só esztendeje elkövetkezett.

Írom pedig mindezeket csak magamnak, meg az mennyei Istennek, mivel nekem gyermekeim nincsenek, szüléim rég elhaltak, rokonságaim elszármaztak, én uram meghalván vagyok már egészen egymagam. Életemnek folyására mégcs vissza-tekinteni akarék, hogy mielőtt az én életem tükre eltör, s az darabjai sírba hullanak, megérteni véljem, mi végre lettem e világba es mi végre vótak az én cselekedetjeim.

Születtem ez nyomorúsággal teljes világra Újhutában, 1709-dik esztendőben, Szent András havának 29-ik napján, anyámtúl, Hartmann Terézia asszonytúl, ki is tükörcsináló asszony vala, az kinek élete születésemmel béfejeződött, s az ki két leányokat hagyott maga után, Zsófiát, ki megholt 1715-dik esztendőben, Zsuzsánnát, ki megholt 1717-dik esztendőben. Én anyámnak fia, János megholt 1737-dik esztendőben. Édes anyámasszony halálának miatta engemet sem apámuram, sem bátyámuram nem szívele, s engemet maguk gonoszságainak gyakran kitettek. Én testem-lelkem a kínokat már zsenge korban megismeré, s családtagjaimtul igen megirtóztam. Én jó uram, ki Lengyel-országbul származott el, engem 1731-dik esztendőben feleségül vevén a kínoktul megszabadított. Az üveges mesterséget apám mellett kitanulva neki jó társa levék, es ő engemet úgy jól szeret, hogy sok nehéz kísértetünket mind könnyedén viselém, csak az egyben volt szomorúságom, hogy ötet gyermekkel nem ajándokozhatám meg, mely miatt ő engemet igen sokszor vigasztalna, es úgy tenné, hogyha elég volnék én magam öneki boldogulásához.

Születtem 1709. november 29-én. Anyámat nem ismertem. Apám műhelyében üvegesmesterséget tanultam. Az üveg, mint anyag, igen kivételes, hiszen átmeneti állapot a szilárd és folyékony halmazállapot között. Molekulái állandó, változatlan helyzetben állnak, ami a szilárd anyagok jellemzője, rendezetlenségük mikéntje azonban a folyékony halmazállapotok sajátja. Azontúl az intenzív meleg éppúgy nem hat rá, mint az intenzív hideg.

Életemnek egyetlen jeles eseménye 1726-ban következett be, mikor falunkba Velencéből mesterek érkeztek. Apám műhelyében dolgozott az évben egy ifjú velencei, aki nálunk csodákat művelt. Addig mi még csak zöld üveget láttunk, az ifjú olasz pedig megtanította, hogyan csináljunk halványárgát. Ennekem üveggöngyöt adott, mindenféle színűt, volt köztük

PÁLYI SÁNDOR MÁRK

Örmény domboldal

Az ég sötétkébbe váltott, a levegő kezdett lehűlni. Holnap indulás.

A lány már hajnalban elindult; kora délután hagyta el Vajk városát. Az út hegyek között vezetett. A verőfényes napsütés igen-csak fölmelegítette a levegőt, a betonút két oldalán növények zöldelltek és fák álltak fönt a magasban, barna növények és zöld fák, feketés törzzsel, az ég meg kék volt, néhol foszlányfelhőkkel. Az út végtelennek látszott, és kanyargott, emelkedett, lejtett, az út menti koszos szürke korlát pedig fényesebb volt, mint újkorában.

Áradt a zene. Repült a levegő, repült az idő. A zene is felgyorsult, majd ismét lassúra váltott, amikor az autó egy ka-nyarhoz ért. Ugyanolyan táj hosszú órákon keresztül, de ez az ugyanolyan táj olyan változatos volt, amelyet a lány még nem látott korábban.

A lány húszéves lehetett. Szőkésbarna haja fénylett a nap-sütésben, barnás szemét sötét napszemüveg takarta el. Fehér garbót viselt, hogy visszaverje a fény sugarait, meg valami drapp vászonnadrágot. Kecses nyaka volt, selymes puha. Kezén arany-óra. Az autó gyors volt. Fedele nem volt, és így száguldott végig pirosan, az örmény dombok közt.

A változatos-változatlan táj hamarosan tóparttá változott, kietlen tópart, sehol egy strand vagy egy falu, a Szeván-tóban nem fürödtek az emberek. Nagy volt, és a lány a kékeszöld tó mellett rohant tova autójával.

Alvás után ért be Jerevánba, fölkereste az Armenia Szállót. A város gyönyörű volt, ókori vonásait mind megőrizte: szökőkút a Lenin téren, növények mindenütt szerteszét a városban. Málló villanypóznák a narancssárga városban. Az Armenia Szálló szobáinak hangulata ugyan nem váltotta be a várakozásait, de a társalgó meg az alsó szint, az ebédlő, a recepció, a hátsó kijárat fémajtaja mind a nyolcvanas évek hangulatát idézte. Szerette a nyolcvanas évek hangulatát. Barnás fotelok, poros vöröses szőnyeg szétterítve a földszinten, drappszínű fából a pult a recepciónál, bársonyos zöld asztalok a büfében.

A szoba szürke és barátságtalan volt, habár a fűtés is be volt kapcsolva. Az erkélyen lehetett dohányozni. A lány dohányzott néha, de nem illett hozzá a cigaretta. Elváltoztatta selymes nyakát, de nem is a cigarettázás alatt, hanem miután elnyomta a csikket a hamutartóban. Rozsdás hamutál volt, abból is csak egy.

egy átlátszó. Azt mondta, megmutatja, csak nekem, hogy lesz az átlátszó üveg. Fiolario testvérről beszélt, aki először csinált náluk üveget. Este mesék zsongtak a fejemben. Velencébe vágytam. Úgy lettem, mint aki megolvad, áradt bennem minden, cseppfolyóssá lett, nem volt egy kemény részecském se. Hajlékony voltam, hagytam magam formálni, életemben először.

Amikor kiderült számomra az állapotom, nem éreztem ijedelmet. Addigra nem féltem senkitől. Úgy hittem, elmegyünk. Az olasz nevetett, azt mondta, dolga van még a világban, nem vihet magával, nem is maradhat.

MAGYARI ANDREA

Niedermayer Terézia üvegjártó asszony életének folyása önnön keze által

Vak dühöm szinte szétszakított. Bosszút akartam, akkor is, ha a saját életembe kerül. Elhatároztam, hogy céda leszek, csak előbb megszabadulok a magzattól. Apám műhelyéből kiloptam az összes szerszámot, amit alkalmasnak véltem. A békasó-törő malomba mentem, a folyóhoz, oda vackoltam be magam. Hallottam már hasonló történeteket, úgy gondoltam, ha másnak sikerült, nekem is fog. Életemben utoljára iszonyúan féltem. Utána se, soha többé. Sokáig küzdöttem, mindenféle szer-számmal próbálkoztam, ami alkalmasnak látszott, közövéssal, üvegvonó horoggal, spilvassal, kalánnal, az üvegfújó pipa végével. Végül a sok fájdalom között megéreztem az igazít, a mindent felülmúlót, üvöltve vontam vissza az üvegfújó pipát, folyt a vérem, mintha abból foly-na. Reggel vánszorogtam haza, nem is haza, egy társnőmhöz, náluk maradtam aznap, azt hiszem, nem is egészen voltam magamnál, adtak valamit, amitől aztán jobban lettem, mindég ilyen erős a bajod? kérdezte az anyja, azt mondtam, biztos felfáztam.

Mint minden este, most is letusolt, az egyszemélyes zuhanyzófülkében, behúzta a függönyt, pedig senki sem volt rajta kívül a szobában. Fürdés után újságszagot érzett, és rátalált a jereváni liberális napilap aznapi számára, ha elolvasni nem is tudta, nem ismervén az örmény betűket. De hangulatuk nagy volt a betűknek, az újságnak meg a szaga.

Szörös kuvasz dugta föl magát a koszos korláton át a balkonra. Honnan érkezett, nem tudni, felülről vagy alulról jött, nem mordult, csak állt, és nézte a lányt. A lány is nézte őt, eddig nem vette észre, vagy most jött csak oda, most látta először, hím kuvasz volt. Szerteszagolt és bement a szobába. Körbeszagolta a szobát is, levizelte az alumínium asztalt, és kapart a szoba ajtaján. A lány kiengedte.

Az ég sötétkébbe váltott, a levegő kezdett lehűlni. A lány kapucnis, cipzáros szürke pulóvert vett föl, és nekiindult a városnak. Odahagyta az örmény napilapot is, a szálló szagát meg a színek hangulatát. Kiment az utcára, a zugárosok már mind elpakoltak, az egyik szűk mellékutcában egy terepruhás katona sétált föl-alá. A központba ért, leült a szökőkúthoz. Megigazította szép haját, megfogdosta tarkóját, hogy érezze annak simáját; bement egy kék házba. A kék házban egy teljesen kihalt klub volt. A bársonyos kék asztalok meg a barna fotelok nem fogadtak vendégeket. Kért egy kék italt, és elszürcsölte. Nem tudta, mi az.

Fönről a hold világított. Farkasfelhők kerülgették, eltakarták néha, holdtölte közeledett. Még egyszer látta a szörös kuvaszt, amint a parkba sietett. A hold is kiviláglott, nappali világosság lett egy pillanatra, és az emberek kijöttek a házukból. A zokniárus cigány térdre borult a világ előtt, és a naphoz imádkozott, így a nap az övé lett. A lány nézte a cigányt és nézte a kuvaszt, a kuvasz elsietett, bement a zöld parkba, a nap eltűnt, visszatért a hold, a cigány fölállt, és keservek közepette hazament családjához, az egyik nagy bérházba.

Este volt. Az eget ellepték a felhők, és így még kékebbnek hatott. A lány az óváros egyik utcáján ment végig. A távolban fellátszott egy fasor. Fújta a szél a falombokat, néhány sárga levél lehullott.

Szeptember harmincadika volt. A lány közelebb ment a fasorhoz. Piros autója, ami a szálloda előtt várta, közben narancsba váltott át. A lány odaállt a fasor bejáratához, a szél megcsapta az arcát, arménias orrát, selymes bőrét, csupasz tarkóját. A szél melegebb lett, és lanyhult. A lány ment a széllel szemben, ment a szél irányába céltalanul, ment a szeptember háta mögé.

A lekerített országparkban autók sorakoztak. Szeles lombok alatt álltak, autók és terepjárók, a többiek már elmentek. A parlament ajtaját kicsapta a szellő, papírok repdestek a termekben szerteszét, a bársonylépcső, miután szürkült az alkonyatban, a homályban rikítóan vöröslött, egy megfáradt férfi lépdelt lefelé, kérges arcával. Arcát a szélbe mártotta, örmény fejét lehajtva simult el haja a szél irányába. Még egy hordágy is kijött, egy beteggel rajta, a beteg meghalt, a hordágy kigördült a semmibe. Fehérségét elmosta a levegő fuvallata.

A fegyverek leadták utolsó lövéseiket. A *fival* eluralkodott a parlamentben.

A lány megtalálta a halott kuvaszt az útszélen. Közelebb ment a lombhoz, és csöpgött az eső.

Néhány nap múlva megjelentek a zsandárok, engem akartak látni. Biztos voltam benne, hogy megtudták, mit tettem, és most elvisznek. De csak azt kérdegették, mikor láttam utoljára az olaszt. Holtan találtak rá az erdőben, megölték. Nem sokat foglalkoztak az ügyével, valami orgyilkos lehetett a tettes, hallottuk elégszer, hogyan öldöszik a Velencéből szökött üvegműveseket, bosszú, amiért kiadják a titkot, nem a mi ügyünk volt, valami, ami más világban zajlott, csak éppen véletlenül a mi területünkön. Ahogy a zsandárok elmentek, bementem a csűrbe, és halomra törtem az összes ampolnát, ballont, bokályt, butéliát, butykost, csebert, csuprocskát, fedeles és fedetlen csészét, fütüülösüveget, ibriket, korsócskát, kupát, orvosságnak való apróüveget, rózsacetnek való laposüveget. Még félig se voltam meg, mikor bejött apám, és nekem esett, de nem hagytam abba, ő ütött, én törtem, összevissza karistoltam magam, csak akkor hagytam abba, amikor, úgy hittem, egy darab se maradt épen, apám viszont folytatta az ütlegelésemet, amíg csak mozdulatlanul el nem terültem a földön.

Amikor magamhoz tértem, úgy voltam megint, mint annakelőtte: keményen, mint akiben nem lehet kárt tenni.

Akkor láttam, hogy a fejem mellett épen maradt egy korsó, aljával felém fordulva, egész közelről láttam, hogy nincs az alján a köldök, a ragadóvas nyoma, ami pedig ott kell, hogy legyen minden üveg fenekén, ennek nem volt, arra gondoltam, hogy nincs az angyaloknak köldöke, ezt mesélte nekem a szerelmem.

Mert úgy vagyunk mind, mint azon Rupert nevezetű her-cegnek üvegcséppjei, kiknek feje kalapácsütést is elbír, míg viszont ha hegyét megkaristoljuk, elszabadul minden fe-szültsége mi bévül leledzik, s válik akkor az egész csepp porrá. És mindahányónkat bántanának, úgy bosszút akarnánk esküdni, holott az bosszú csak az kegyes Istené, mert em-bernek kezében azonmód félremegy, nem oda ér, azkihez szánják.

Mind az üvegfúvók, úgy mondják, fulladásba hálnak meg, ahogy az beszippantott üvegcsépppek tüdejükben szilánkká összeállanak, de énbennem nem az üveg munkál, hanem önnön titkom vált cseppfolyóssá bévül, most is érzem, midőn írok, ahogy általa megmételyeződök, hogy tele van a vérem mind áramoló méreggel, úgy is fogok meghalni, hogy ez méreg lassan egészen átjár, kérem hát én, Niedermayer Terézia született Adler Terézia én kegyelmes Istenemet, rövidítené meg én kísértetem-nek napjait.

Tündike

Tizenöt éves, iskolás. Visszahúzódó, csendes, soha nem beszél senkivel, csak a barátnőjével, Erikával, aki egy kicsit gyagya, úgyhogy ő nem számít, mert mindent elfelejt, amit mond neki. Az anyja nem érdekli, és az anyját sem érdekli ő. Egy házban, két szobában élnek heten, az anyja, a legnagyobb nővére, Mari és annak a férje, Mihály, két gyerekük, Andrea és Öcsike, kisebbik nővére, Anna, és az öccse, Kicsi. Mindenki tudja a dolgát, mert ha nem, Mihály könnyen odaüt. Mindent megtesz, kérdésés nélkül, amit az anyja mond neki, csak hogy ne üssék meg megint. Nem tudja, milyen az, hogy valakinek külön szobája van, bár sokszor hallott arról, hogy van ilyen, de félne egyedül aludni. Mindig az anyjával és a többi gyerekekkel aludt egy szobában; Annával és a Kicsivel egy ágyban alszanak. Jó érzés éjszaka beleszagolni Kicsi hajába. Az apja meghalt, mikor a Kicsi született. Senkivel nem beszélnek, nem járnak sehova, hozzájuk se jár senki. A ház kint van a falu szélén, nyáron kirúgják a tyúkok, télen megnyomja a hó. Az ő feladata, hogy tavasszal és ősszel sarat keverjen és betapassza.

Az iskolában mindenki csúfolja, mert ha fél, vagy ha nevet, vagy ha ideges, bepisil. A fiúk nem szeretik, mert izzadságszagú és a haja mindig zsíros. Az anyja nem vesz neki sampont, és hetente egyszer fürdenek, mert drága a fa, fűtésre is elég telik. A testvérei levetett ruháiban jár iskolába, és sokszor elnézi a többieket, akiknek a szülei a piacról vesznek új ruhát. Ő még soha nem kapott semmit, ami új lett volna.

Öt hónapja ismerkedett meg Matyival. Igaz, hogy Matyinak csak négy foga van a szájában, a többit verekedésben kiverték, és huszonkilenc éves, de Matyi mindig megsimogatja, megöleli. Matyinak jó szaga van. Otthon soha senki nem öleli meg. Most már a Kicsi is akkora, hogy nem akarja, hogy ölelgessék. Matyi esténként jön, fűtül az ablak alatt. Ha az anyja elaludt már, kilopózik a szobából, és kimegy. Mihály sokszor megverte már ezért, és ordított neki, hogy kurva, de ő nem szereti Mihályt, mert tudja, hogy a Kicsinek ő az apja. Mikor az apja kórházban volt, látta Mihályt és az anyját a szénában. Úgyhogy Mihály csak ne szőljon egy szót sem. Matyi kedves, mondja, hogy szereti, és csinálja is azt, amit a felnőttek szerelemnek hívnak. Először nagyon fájt, meg sokáig vérzett, de aztán elmúlt. Úgy csinálja, ahogy a tévében látta: hanyatt fekszik, és Matyi rámászik, csókolgatja, ő egy kicsit kinyitja a száját. Ez kellemetlen, igyekszik gyorsan elfordítani a fejét. Hagyja magát, hogy Matyi befejezze. Nem érti, hogy mi ebben olyan jó, de azért hagyja, mert Matyi csak ilyenkor mondja, hogy szereti.

Mikor megmondta az anyjának, hogy terhes, nagy verést kapott. Mikor megmondta, meg akarja tartani, még nagyobbat. Mikor Matyinak megmondta, Matyi is megverte, és ordított vele, miért nem szedett valamit, hogy ne maradjon terhes, mit csináljon ő egy gyerekekkel. Akkor sokat sírt, éjjel, álmában is bepisilt, amiért megint megverték. Két hétig gyözködték, hogy majd az orvos elteszi a gyereket. Eddig soha, semmiben nem állt ellen az anyjának, de ebben igen. Végre legyen valami, ami az övé, amit senki nem vehet el tőle.

Azóta nem látta Matyit, már nem fűtöl az ablak alatt. A második félévre már nem megy vissza az iskolába, mert már látszani fog a hasa. A fiúk olyan hülyék, mindenki csak csúfolja. Pedig tudja, hogy nagyon szeretni fogja ezt a gyereket, aki a hasában nő.

Mari

Tizenhárom éves, iskolás. Mindenki Marikának hívta, és ő ezt utálta. Megpróbálta meggyőzni az apját és az anyját és a tanárait, hogy ő nem Marika, hanem Mari, de senki nem figyelt oda. Bezzeg Enikő. De tudta utálni, mikor kényeztették. Annak csak egy szót kellett kiejtenie a száján, az apja máris ugrott, hogy mindent megvegyen neki, a rózsaszín túsarkú csizmatól kezdve a rózsaszín sapkáig mindent. Ő bezzeg fél évet könyörgött, amíg az apja adott annyi pénzt, hogy a piacon a turkálóban vegyen magának egy nadrágot. Akkor csakazértis egy piros bőrnadrágot vett, hadd kiabáljon vele az apja, hogy milyen kurvásan néz ki. Úgysem fog soha úgy kinézni, mint Enikő, az elkényeztetett, beképzelt majom, soha nem lesz olyan vékony, sem olyan jó tanuló. Tudta, hogy Enikőnek nyomába sem érhet, elég világossá tette ezt az apja otthon. Az anyja meg, hát arra csak legyinteni lehet. Mit várjon egy olyan anyától, aki soha, egy iskolai szereplésére, tánccsoportos fellépésére sem jött el? A keresztelője is akkor volt, mikor a keresztanya elvitte a templomba ötéves korában. Az anyja kint volt az utcán és a szomszédokkal fecsegett: nem fog ő a lányért kiöltözni. A konfirmálására sem jött el a templomba, pedig ő mondta a leghosszabb kátét, és ő kapta a legszebb jutalomkönyvet. Még arra sem volt képes, hogy megmosakodjon aznap reggel. Az osztálytársainak mind ebédet meg vacsorát rendeztek a szülők, csak egyedül neki nem, mert az anyja nem volt képes arra, hogy hajat mosson, tiszta ruhát

vegyen, kitakarítson és főzzön valamit. Enikő meg azt mondta, hogy ha neki nem volt, Marinak se legyen. Az apja – ugyan már, az csak Enikőt látja.

Mikor az apja kijelentette, nem adja középiskolába, mert éppen elég Enikőnek kifizetni, elhatározta, öngyilkos lesz. Először az apja szívgyógyszerével próbálkozott, de észrevették, meghánytatták, és nem lett semmi baja. Az apja két hónapig nem beszélt vele, büntetésből. A tanárai egyre csak azt hajtogatták, miért nem tanul olyan jól, mint Enikő. Mindig a bezegenikő. Azok is csak a jegyeket látják. Hízni kezdett. Kilépett a tánccsoportból, mert többször elájult próba közben, és az oktató azt mondta, hogy így nem táncolhat. Esténként kijárt a

faluba, hogy fiúkkal találkozzon. Mindegyikkel összejött egy-egy éjszakára. Tovább hízott, és közben fogyókúrázott. Egyszer látta a tévében, hogyan csinálják: esznek, és utána ledugják az ujjukat, hogy hányjanak. Ez jó megoldásnak bizonyult, otthon nem piszkálták, hogy miért nem eszik. Senki nem vette észre, hogy minden evés után kiment a vécére, és kihányta, amit megevett. Kezdett fogyni, kezdett megint szép alakja lenni, bár nem lett olyan vékony, mint Enikő. Amódszert

a barátnőinek is elmesélte, akik szintén fogyni akartak. Az osztályban versenyeztek azon, ki hányt többet aznap. Legtöbbször ő nyert. Egyszer elájult az iskolában, és a magyartanár kihívta a mentőket. A kórházban rájöttek, hogy mit csinál, és megmondták az apjának. Az apja aznap úgy megverte, hogy három hétig nem tudott iskolába menni, mert belilult az arca, a keze, és eltört egy bordája. Az osztályfőnökének az apja azt hazudta, hogy a lányának fertőző tüdőgyuladása van, és ezért senki nem látogathatja.

Egy egész estés veszekedés után, amikor az apja megint elmondta, hogy nem adja iskolába, menjen, dolgozzon, hogy tudják Enikő taníttatását kifizetni, megtalálta a megoldást. A harangozótól elkéri a templomkulcsot, azzal az indokkal, hogy fel akar menni a toronyba, az erkélyre, mert jön egy barátnője, akinek meg akarja mutatni a falut. A harangozó, a keresztanyja, nem fog gyanakodni, máskor is kérte már a kulcsot, máskor is megkapta. A torony jó magas, tanár néni mondta, hogy harminc méternél is magasabb.

Márta

Tizenhat éves, iskolás. Apja alkoholista, anyja rákos. Testvérei korán elszöktek otthonról, de ő sajnálja az anyját. Az iskolában nincsenek barátai, senki sem szereti, mert mindenkivel agresszív, verekszik, ha hozzáérnek, rúg, harap. Fiús ruhákat visel, hogy keményebbnek lássák, nem érdeklik a lányos fecsegések, csak a testépítés és a sport. Sportegyetemre szeretne menni. A fiúk félnek tőle, mert nagyszájú, semmi kedves nincs benne.

Amikor az apja részeg, azaz minden este, hazajön, és az anyját veri. Amióta felnőtt, és sokat sportolt, meg tudja védeni az anyját hétvégéken, mikor itthon van, és állandóan amiatt retteg, hogy nehogy történjen valami, amikor nincs. Sokszor annyira ideges, hogy enni sem tud, tornatanára meg is kérdezte, hogy fogyókúrázik-e, annyira sovány. De abban a házban még megszusszanni sem lehet. Apja rendszeresen átkutatja a szekrényét, így a dugipénzét és a cigarettáját a nővérénél tartja. Apja soha sehova nem engedi el, de ő mindig elszökik. Péntekenként próbára, szombatonként diszkóba jár. Az apja minden alkalommal megpróbálja megakadályozni, de csak merjen egyszer is hozzáütni. Csak próbáljon meg vele kezdeni. Mégis mindig ordibálás a vége, mikor éjjel hazajön. Akkor jó, ha az apja annyira részeg, hogy fel sem tud kelni a sarokból, ahova rendszeresen beesik. Olyankor rúg egyet-egyet bele, csak hogy az apja is érezze, hányadán állnak. Pedig mindent megtesz, csak hogy az apja békén maradjon. Felássa a kertet, fát hasogat, kiganézza az istállót, mos, péntek estétől vasárnap estig, úgy dolgozik, mint egy állat, de az apjának semmi se jó, csak ül a kocsmban, és panaszkodik a gyerekeire, pedig a többiek nem bírták eddig, nővére 15 évesen szökött el, bátyja 16 évesen, miután jól megverte az apját. Anyjának egyre mondja, költözzenek el, de az még mindig szerelmes az apjába, pedig hányszor megverte már. Hogy tudja mindezt eltűrni. Azért az anyjára is haragszik olykor, hogy mindig megbocsát neki. Miért nem tudott kitartani akkor, amikor elhatározta, elválik. Ott a nagy ház, a nagy vagyon, ők meg nyomorognak itt egy betegnyugdíjból, mert az apja nem hajlandó semmit dolgozni. Megmondta a nagyanyja: a lányának mindent, a vejének semmit. Ha ő valaha is férjhez megy, biztos olyan pasit választ magának, aki gyengébb, mint ő, és nem iszik. Nem lesz ott semmiféle verekedés, ő parancsol majd. Az ő családjában rend lesz, rá többet nem fog az egész falu ujjal mutogatni, milyen családja van, nem fognak a kocsmban azon nevetni, hogy az embert melyik árokból szedték ki.

Az anyja nem tud védekezni. Aznap éjjel is az udvaron várta egy szál hálóingben, véresre verve, feldagadt szemmel, felrepedt szájjal. Kezét alig tudta mozgatni. Úgy sírt, mint egy kisgyerek. Ekkor a fejsze után nyúlt. Berohant a házba, és megütötte. Egyszer, kétszer, háromszor.

BALLA D. KÁROLY

Születés

Mostantól már jár neked az élő húshoz méltó rothadás.

Szorongás

Megtapogatnak a fények hajnalonta. Körben jégablak.

Csábítás

Forgószél-idő. Magába szédít, ha nem forogsz ellene.

A gavallér

A kárt becsülnéd, de nagyvonalúvá tesz a nyereséged.

Forgandó

Meg-megperdül, de végül a sarkára áll a dobókocka.

Folytonosság

Mielőtt leállt, egy keveset még tovább fújdogált a szél.

Ítélet

Idő mar vérig. Vajon méltó voltál-e? – még ma lemérik.

A jelenidejûség

Tegnaptól maíg hurcolod, de mátol már ő vonszol téged.

Meghalás

Hová érkezel, ott nincs szükség múltadra. Még itt ereszd el.

ESZTERÓ ISTVÁN

Sz(ajk)ózat

Szajkónk feledte,
míg magot magolhatott,
a sz*(ajk)*ózatot.

Helyesbítés

Aki másnak ver-
met ás, az holtbiztosan
bele is löki.

Haikon

Máglyáról szentek
az imák barnult falán
ikonnak mentek.

Amszterdamba kellett vonatoznom. A súlyos vasszerelvény épp időben gördült be szülővárosom kis állomására. Olyan apró városka ez, hogy a fékcsikorgást minden lakosa jól hallja saját otthonában, még apám és anyám is. A mi fiunk már harmincéves, gondolhatják ilyenkor, miközben egymásra néznek, mégis még mindig csak sodródik az élet tengerén, mint egy darab fá. – Apám lelkész, nagyon kedveli az efféle szöképeket. – Na igen, a szülők, futott át az agyamon, miközben keresztülléptem az első vágányon, egy darab korhadó deszkának nézik a saját fiukat, de vakon állnak a csodálatos fény előtt, ami egy ilyen korhadó deszkából sugárzik.

Amint elhúztam a szerelvény ajtaját, földbe gyökerezett a lábam.

Már bent ültem.

Már korábban felszálltam.

Ott ültem a sarokban, hanyag, kissé aggodalmas testtartással.

Vagyis már nem kellett beszállnom, hiszen ezek szerint megelőztem magam.

Lassan visszahúztam a szerelvény ajtaját, és csak álltam a peronon, mint akit odaszögeztek; figyeltem, amint az állomás-főnök felemeli a tárcsáját.

Ott éreztem a tenyeremben a barna vonatjegyet.

De hisz akkor jegy nélkül utazom!

Egy szempillantás alatt újra a lomhán elinduló vonaton voltam, és szembe találtam magam saját magammal. Rajtam kívül senki nem ült a kocsiban. Meg sem mertem szólalni, sőt alig mertem helyet foglalni az ülésen. Sosem voltam tisztában vele, hogy ilyen feszélyező a társaságom. Csak néztem magam, és én is néztem magam. Mi mást tehettem volna. Ugyanaz a büszke homlok, amelynek nemes boltozata dús hajkorona árnyékába vész; ugyanaz a tiszta, de kedvesen átható tekintet, amit a tükörből oly jól ismertem, anyám jellegzetes szája, apám karakteres orra, és mindmellé a sovány, mégis erőteljes testalkat a kissé túlméretezett kezekkel. És nézd csak – ugyanaz az eldeformálódott hüvelykujj, ami gyerekként a vonat alá...

Kibírhatatlan érzés volt, merre van a vészfék? Úgy tűnt, legalább kétnapos vonatút távolságban.

Még ha valami szörnyeteg vagy leprás ült volna ott, vagy valami vadállat, de hát én magam voltam, aki ott ült és bámult rám, én, saját magam. A vonat pedig nyugodtan haladt tovább, és semmi sem történt. Levegőt vettem, tehát nem haltam meg, és látható is voltam, hiszen ő is látott engem.

Egyfajta megrendülés kiszakad ilyenkor az emberből, egyéb megrendülések pedig egyszerűen elhalnak; vajon az én megrendülésem kitörése vagy temetése volt az, amikor a következő szavak kíséretében átnyújtottam magamnak a vonatjegyet: Itt a jegyed, Herman? Nem tudom a választ.

Erre a nevéen szólított, pontosan ugyanúgy, ahogyan én is tettem volna, egy jegyet húzott elő, majd megszólalt: De hisz van már jegyem.

Már volt jegye! És más ruhát is hordott, mint én, ez csak most tűnt fel, valamivel elegánsabbat.

Nagyon hasonlítottunk egymásra – mondta.

Akkor mi nem – egymás vagyunk? – dadogtam.

Elmosolyodott. Nem, én elég egyértelműen önmagam vagyok.

Ne haragudjon, valóban azt hittem, hogy... átléptem a korlátaimat.

Hasonlóságunk feljogosít a tegeződésre – folytatta erre ő, ugyanazzal a jóindulatú nyugodtsággal a hangjában, amit néha olyannyira csodáltam a sajátomban. Meglepődve tapasztalom, hogy a hasonlóság csak egyre nő, akkor hát kísérletképpen végezzünk egy számítást!

1,79 magas, jelentettem ki, csípő 82, 43-as cipőméret, 15^{3/4}-es gallér.

Stimmel! – felelte erre. – Valójában teljesen beleillenénk egymásba. Lássuk, belsőleg is annyira egyezünk-e, mint külsőre! Mi a foglalkozásod – mit dolgozol éppen?

Rendben! – vágtam rá, és egészen tűzbe jöttem. Ha már a hasonlósággal egyszer így alakult, kellemetlen helyzetbe semmiképp nem kerülhettem. Mivel a külsőm monopóliumát már elvesztettem, nem számított már annyira a belsőm monopóliuma; ehhez hasonló különös hangulatban az ember könnyen kerül bizonyos szituációkba. Rendben – mondtam, és odaálltam háttal a füлке ajtajához. – Csakis felállva beszélek önmagamról, ahogyan a Wilhelmust is szokás énekelni, mert hát hiába tiszteli az ember a nemzeti himnusz, a saját életed dala azért mégis legalább annyira érdemes rá.

Egyáltalán nem hiszem, hogy valami célratörő szándék eredményeképp jelentem volna meg ezen a Földön, nem, ebben biztos vagyok. Inkább az az érzésem, hogy mindenek ellenére utat törtem magamnak, hogy meglássam a napvilágot. Még mindig érzem magamban azt a győzedelmes ellenségességet, amivel a fiatal létező erőszakkal kiszaggatja magát az anyaéletből, a parazitalét után, és ezt a lényem egyik alappillérének tekintem. Ha valaki azt képzei, hogy ide tartozik, egyáltalán nem érzi különösnek, hogy valóban itt van; ezzel szemben, ha azt képeled, nem tartozol ide, nagyszerű érzés, hogy mégis itt vagy. Persze ehhez hozzátartozik az elhagyatottság is, arról azért gondoskodnak az emberek. Hiszen azon kívül, hogy valamiféle lény vagy, ember is vagy egyúttal, és még ha ez a természeted lehető legalantasabb része is, akkor is követeli a saját jogait, például szerelmet, vonzódást és eszmecserét embertársaival. Viszont annak, aki nem tartozik ide, nincsenek embertársai, számára mindenki más ellenlábas. Emiatt persze elhagyatottnak érzed magad. Egyszer, még egészen kisgyerekkoromban, láttam, amint apám olvasás közben, a kertünkben lévő hársfa alatt lefújt a kezéről egy oda esett levéltetvet, mintha nem is lett volna ott semmi. Én meg édesdeden eljátszottam hátul a kertben, volt ott egy nagy homokbucka.

Ahogy nőttem, észrevettem, milyen kiüresedett is az emberek nyája, és buja örömmel töltött el, hogy ennek nem vagyok

szerves része. Az istentiszteleteik untattak, a tudományukat értelmetlennek találtam; az egyetlen, amit képes voltam értékelni velük kapcsolatban, az asszonyaik voltak. Az emberek asszonyai meglágyították elhagyatottságomat, és megerősítették büszkeségem, ők adták életem szépséges színezetét.

Amikor a városba jöttem, a szénakazlak helyét budoárok vették át, de én ugyanaz maradtam. És így van ez a hivatással is; szinte minden munkát kedvelek, de egyetlen egy sem foglalkoztat igazán. Elég gyorsan kitanulom mindet, jó érzékem van hozzá. Ha nem is pengeéles az eszem, azért tanulékony vagyok, így szinte mindent meg tudok csinálni, és szinte mindenhová eljutok. A nagybátyám ezért csak úgy nevez: az ember, aki sok ezer közeget felfedezett.

Éppen emiatt viszont nincs semmi, amit sajátomnak mondhatnék, pedig egyre erősebben él bennem a vágy. Egy évről

Belcampo (1902–1990)

Herman Pieter Schönfeld Wichers írói álneve, melyet E.T.A. Hoffmann *Az ördög bájitala* című művéből kölcsönzött, ahol a fodrász Pietro Belcampót az irigyei egyszerűen Peter Schönfeld-nek nevezik. Természetesen a név tükörfordításáról van szó.

Miután portréfestőként keresztülutazta Európát (közel tíz éven át), Amszterdamban egyetemi tanulmányokat végzett, 1939-ben a jogtudományok, 1950-ben az orvostudományok doktora lett. Később iskolaorvosként helyezkedett el Groningenben.

14 évesen kezdett írni, első jelentősebb műveit magánkiadásban jelentette meg, mert a kiadók elutasították.

Belcampo a holland tudományos-fantasztikus irodalom talán egyetlen kiemelkedő alakja.

Elbeszélései mindig könnyen beazonosíthatóan, valóságűen kezdődnek, majd hirtelen bekövetkezik egy meglepő fordulat, amellyel fantasztikus, bizzarr, néhol démonian halálos hangnemre vált át. Az átlagos rendkívülivé válik, a szokatlan pedig általánossá lesz. Első művei diákosan humorosak, később filozofikusabb irányba tendálnak.

Irodalmi elismerései:

- Marianne Philips-díj 1956 (életműdíj).**
- a Stichting Kunstenaarsverzet 1942–1945 / Írói Ellenállás Alapítvány / díja 1959 (prózai munkáiért).**
- Hendrik de Vries-díj 1960 (életműdíj).**
- Tollens-díj 1983 (életműdíj).**

évre harsányabb belső hang azt mondja: telepedj le, keress magadnak megfelelő munkakört, szaporodj rendszeresen, légy végre ember. Hiszen már jól ismered a világot, senkinek nem kell megmagyaráznia semmit, nyugodj le. Valóban vágytam erre már korábban is, hébe-hóba, de csak futólag, mint ahogyan sűteményre vágyik az ember, nem jobban.

Pillanatnyilag utazó ügynök vagyok, túzijátékokkal foglalkozom. A nemzeti ünnepek környékén több a munka. Gyerekkoromban mindig nekem kellett meggyújtani a nagy rakétát augusztus 3 1-én, a többiek inkább csak távolabbról nézték; így hát valamelyest megtanultam bánni vele. Ez persze megint szép és jó, de hát azoknak, akik feleségre és gyerekekre vágnak...

Hallgass, hallgass! – vágott közbe hirtelen útitársam, aki egész idő alatt, amíg beszéltem, elkerekedett szemmel bámult rám –, nekem van fix állásom, van feleségem és két gyerekem, már vagy hat éve ugyanabban a házban élek, tehát pontosan tudom, mit jelent. Bolond vagy, ha erre vágsz. Én is éppen úgy akartam élni, ahogy te éltél, de a szerelmem egy nő iránt, aki immár a feleségem, túlnőtt rajtam, és letepert. Igaz, hogy nagyszerű dolog érezni, ahogy minden, ami eddigi életedben voltál, feloldódik egyetlen hatalmas szenvedélyben, mégis túl nagy áldozat, erre pedig csak később jössz rá. Ha az ember a feleségével beszélget, önmaga egy részéhez szól, ha gyerekekre néz, saját maga alkotóelemeit látja, ha pedig belül a házába, saját magába érkezik. A házass férfi egész nap egy apró körben forog. És ha te is annyira szereted magad, amennyire én, akkor egy ideig még élvezni is fogod, de amint ez az egész tudatosul benned, tarthatatlanná válik a helyzet. Most éppen úgy állunk, hogy minden korábbi vonzalmam szörnyetegként támad rám, amit valami boszorkány ez idáig egy erdő legtitkosabb zugában nevelgetett. Te, te valóban éltél, én csak forogtam körbe, mint egy motolla, és közben jólesően doromboltam. Felettebb keserves dolog látni, ahogy valaki más megvalósította az álmaid.

Kicsit kitértem most egy hétre ebből az egészből, egyébként Hengelo község pénzügyeit igazgatom.

De hát akkor nem szereted a feleséged meg a gyerekeid?

Nem – felelte –, mert elrabolták tőlem az életem. Egyébként nagyon kedvesek, nem tehetnek róla, mégis neheztelek rájuk. Nézd, ők azok. Ezzel felém nyújtott egy képet a családjáról.

Mintha egyszerre lángcsóvák lövelltek volna végig az ereimben. Egy asszony, olyan arccal, hogy imádatall kellene leborulni előtte, és két gyermek, mindannak ígéretével, amit ember fia csak ígérhet. És ennek lehetne központja ez a férfi, ő meg eltaszítja magától.

Szerintem, aki ezeket az embereket nem szereti, az eszeveszett idióta – mondtam, miközben visszaadtam a képet.

Szerintem, aki hátat akar fordítani egy olyan életnek, amelyet eddig éltél, az az eszeveszett idióta – jött rá a gyors válasz.

Erre mindketten csak bámultunk kifelé az ablakon; a vonat-kocsi így épp olyan lett, mint a kétarcú Janus.

Elégedettségem mindörökre elpárolgott. Nincs az egész világon egyetlen női ölelés, amiben igazán otthon érezném magam, elegend volt már belőle, hogy mindig csak vendégszerepet töltssek be. Erre ott állt mögöttem ez a nyomorult, aki az egészet lábbal tiporta, mint valami rothadt gyümölcsöt. Egy szót sem akartam többé szólni hozzá, továbbra is konokul bámultam a tájat.

Férfiak füvet kaszáltak, tehének hagyták, hogy megfejjék őket, felhők úsztak az égen fel s alá. Útitársamnak nyilván nem volt elég szép a látvány, mert kis idő múltán hallottam, amint oda-vissza járkál az ülések közötti folyosón. A csörtetés idővel egyre dühöttebb lett, én mégsem ugrottam ki a bokorból.

Egyszer csak megragadta a vállam, maga felé fordított, majd hosszan, áthatóan nézett a szemembe, s végül megszólalt: Van egy javaslatom; te feleséget, házat, állást akarsz, itt van neked az enyém; én viszont kalandozni akarok, hadd vegyem át a te életed. Senkinek sem fog feltűnni.

A legkülönbözőbb érzések marcangoltak, leültem. Ellenszenvet éreztem a férfi iránt, aki csak úgy, minden további nélkül átengedné saját szerető feleségét és gyermekeit valakinek, akit alig egy órája ismer; ráadásul micsoda feleséget és micsoda gyermekeket. Másrészt viszont megfontolandó volt, hogy az embernek csak úgy ölébe hull egy ilyen nő és ilyen gyermekek, és az ötletet is kifejezetten vonzónak találtam. El kellett ismer-nem, valóban zseniális ötlet volt. Az, hogy bárki is észrevenné, teljes mértékben ki volt zárva; még egyszer alaposan megnéztük egymást magunknak. Magamban már ujjongtam; ha nem fogadnám el ezt az ajánlatot, én lennék a legeslegnagyobb idióta a világon.

A fennmaradó időt azzal töltöttük, hogy amennyire csak tölünk telttel, beszámoltunk egymásnak életkörülményeinkről. Az állomás egyik vécéjében ruhát cseréltünk, és a következő néhány éjszakán még hosszú megbeszéléseket tartottunk a Vondelparkban. Szükség is volt egy s másra, mire készen álltunk egymás nyomdokába lépni.

Azzal az ígérettel, hogy pontosan egy év elteltével ugyanezen a helyen találkozunk, elváltak útjaink.

Képtelen vagyok körülírni azt a megrendülést, amiben részem volt, mikor egy héttel ezután egy nő, akit eddig sosem láttam életemben, hites férjeként üdvözölt, és két, számomra teljesen ismeretlen gyermek „apu, apu!” kiáltásokkal rám csimpaszkodott. Sikerült a helyzetnek megfelelően viselkednem, és hamar alkalmazkodtam, ha gyakran nagy nehézségek árán is, hiszen azért mégis egy szép, okos nőről volt szó, aki valóban szeretett engem. De nem volt valami kellemes dolog szinlelni a házasságban eltöltött hét évet. Mindent megtettem, hogy feledtessem a kellemetlenségeket, amiket elődöm okozott kedélyváltozáisaival az utóbbi időben, mintaaapuka lett belőlem. A könyvelői hivatás semmiség volt számomra, mindannyian boldogok voltunk. A legnagyobb ajándék az volt, mikor egyszer a feleségem az öleembe ült, miután lefektették a gyerekeket, végigsimított a hajamon, majd azt mondta: Milyen jót tett neked az az utazás, Herman. Tudod, néha úgy érzem magam, mintha megint friss házások lennénk.

Akkortájt bő nyolc hónapja voltunk együtt.

Nyugodt életem volt, béke és szeretet vett körül, az emberek tiszteltek, én pedig tettem a dolgom. Azt gondoltam, nem lehet igaz, hogy mindez a szeretet és megbecsülés annak a másiknak szól, nem nekem. Az ilyen dolgok tisztavirág életűek, minden egyes nap újra ki kell őket érdemelni, pontosan úgy, mint a mindennapi kenyeret. Semmiben sem szenvedtem hiányt, teljes mértékben boldog voltam.

Mégis, ahogy közeledett az első év vége, a boldogságom alábbhagyott, és a jó öreg Ádám újra feléledt bennem. Úgy tűnik, nem lehet teljesen eltemetni magunkban semmit, nekem legalábbis nem sikerült. Amikor az irodám ablakából megláttam egy lakókocsit átvonulni a falun, az egész napomat elrontotta. Persze nem mutattam ki, de a feleségemnek és a gyerekeknek azért nem kerülte el a figyelmet, hogy nem voltam már olyan boldog, mint kezdetben. Aztán amikor eljött az idő, a feleségem megkérdezte, nem akarok-e megint egy hétig kikapcsolódní. Megkönnyebbülve távoztam hát, de amint a megbeszélt helyen egymás üdvözlése után meghallottam a másik első szavait, úgy tűnt, mintha minden teher, ami valaha emberi lélekre nehezedhet, örökre lehullt volna rólam. Ő ugyanis már belefáradt a kalandozásba, és újra haza vágott.

És így megy ez már évek óta. Minden évben szerepet cserélünk, és ezzel mindannyian csak jól járunk. A községházán meg egy rossz szó nem sok, annyi sem hangzik el; a gyerekek száma időközben hatra nőtt.

A legérdekesebb ebben a nagy csereberében pedig az, hogy amint itt ülök, Önöknek fogalma sincs, melyik is vagyok kettőnk közül – és már én magam sem tudom.

TÖRÖK VIKTOR fordítása

ÁRMOS LÓRÁND

Milyen kölyköket nevelsz ellenem?

Milyen kölyköket nevelsz ellenem?
Aprók, gonoszak: sok kicsi sátán!

Harsány, dühöngő kis katonák, s mind
a legveszejtőbb cselével vár rám.

Mellét kibontva csábít az első:
csak rá figyeljek, érte megálljak.

A második büszke mosollyal néz,
tükröt tart minden meztelen hibámnak.

A harmadik emlékem kockáit
összeborítja, kirakja újra.

A negyedik múltam szégyeneit
kutatja fel, majd világgá fújja.

Az ötödik féltett terveimről
faggat, s ha mindet elrebegtem,

a hatodik kihallgat, s leforráz,
mert minden tervem lehetetlen.

A hetediknek, amikor megsérül,
még ellátom sebé, majd kioltja életem

gyilkos-aranyos hadseregéd. Mondd,
milyen kölyköket nevelsz ellenem?

G. ISTVÁN LÁSZLÓ

Főnök

Ha hátrasimítja haját,
tenyere kiszáradt radír.
Hazudni rögtön megtanult,
arcokra nézni se bír.

Kifoltozták a lelkét
ügymenetek és ügyletek,
fáradtsága, mint egy párna zsír,
tokája sincs, mégis remeg.

Mit szólnak, ha elmegy innen?
Elkárhozni nem ér rá soha.
Ha lelövöd, se érsz vele semmit,
ottmarad az illata.

RÓNAI-BALÁZS ZOLTÁN

A DEZORIENT EXPRESSZ

Hegedûs Jánosnak

(Örökös késésben kattog-csattog,
kattog-csattog)

(Ülünk rajta vélt jobblétek felé
hitt robogásban)

(Mi, kegyelem-rántottcsirkés
korgó lelkűek és)

(Sodródó próféták gyanánt
handabandázunk)

(Ám rohan hátra és forog, forog
kétoldalt a valóság)

(Képei élek, s míg mi igyekszünk
nem tudomásul venni, hogy)

(Fülkénk szeles ablakain kilobogó,
hangzatos igéink)

(Miszlikbe aprítja, alkalmi útitársaink
megszökdösnek)

(Ócska állomásokon, félelmetes
pályaudvarokon, ahol)

(Nem áll annyit, hogy egyre újabb
döbbent magányainkban)

(Megkérdezhetnénk, hogy mások
hogyan szokták ezt abbahagyni)

(Máris újra: félrekapott váltóinknál
fölösleges bakterek tisztelegnek)

(Esélyünk sincs egy girlandos
kisvárosra)

(Egy metropolisznyi földi mennyből sem jut
akár egy cserép muskátli életére)

(Valóban nem érkezünk meg
sehová)

(Csak elfogy a sín, ami kiszabott,
és az út vége is)

(Ott lesz, valahol útközben,
piros rozsdába szorítva)

(Folytatás az 1. oldalról)

– *De milyen világban van, ha ebben nincs?*

– Valahol ott, ahol a felébredtek vannak, Maharishi, Buddha, Csuang-Ce, Eckhard. Az segítségúdat ország nélküli királyai. Ez a világ számukra illúzió, legtöbbszor sötét rémálom, ahol mindent homály fed. Buddha azt mondja, a vágyak és örületek sodorják az életet kényszerpályára, minden cselekedetünket átjárja a félelem, az üres remény, a gyűlölet. Hamvas azt mondja: ez a korrupt realitás. Nem a *dharma* (rend), hanem az *adharma* világa. Amikor Jézus azt mondja, hogy nem ebből a világból való, nem a sötét vagy világos részt, hanem a kettő közös végső forrását, az egészet választja. Aki a szabadság, az elfogadás, a látás *pozícióján áll*, nincs szüksége rá, hogy magára rangokat és címeket aggasson. Másfelől figyelj meg, milyen furcsa, ha az embereket megkérded az utcán, hogy „ki vagy?”, alig tudnak valami lényegeset mondani magukról. A többség a nevét mondja, legfeljebb a szakmáját említi. Amikor Buddhát kérdezték, azt választja: ébren vagyok. A hivatalokban ügyfelek, kérelmezők, alperesek, választópolgárok, a felnőtt lakosság valahány százaléka vagyunk. Ez az antropológiai mélypont, mert minden embert csak a sorsfeladata felől lehet, szabad, kell megismerni.

Ezekre gondoltam, amikor arra utaltam, hogy csakis tágabb perspektívából tudom értelmezni Hamvast. Ráadásul ennek egy további vonzata is van, amit nemigen szoktunk említeni: az igazi közösség egyre inkább a társadalmon kívül van, ahogy azt már a 30-as években megírta Hamvas. Az éberek közössége („az Egyház”) egyre kevésbé tud a világ „hivatalos” szövegébe beilleszkedni. Ezek az emberek rendre kimaradnak az egyetemek tanári karából, az akadémiákról, a kulturális centrumokból, a politikumból. Azon a szinten találkoznak, ahol nincsenek jelen a „legális” intézmények. *Társadalmon kívül* című írásában már a 30-as években nagyon pontosan leírja, hogy tulajdonképpen ő egyedül van a társadalmon belül, és a többi sok millió van *kívül*. Miért? Mert képvisel valamit (az egységtudatot: az Egyházat), ami ezekben a „Gesellschaftok”-ban nem jelenhet meg. Hogyan fogalmaz Hérakleitosz?

– *A közös álomra gondolsz?*

– Eppen ellenkezőleg. A közös alapra. „Az éberek világa egy és közös, álomvilága mindenkinek egyéni.” Vagyis az egyetlen éberség áll szemben hatmilliárd álomvilággal.

Ugyanakkor ma már a többé-kevésbé közös világban élők sem választják az én-mentes, közös együttállást. Lehetetlen nem ápolgatnunk szinte reflexszerűen az individuális énünket, annak minden hiúságával, hírvágyával, nyomorúságával együtt. Te csinálsz valamit az interneten (www.hamvasbela.org), a Zoli csinál valami egyebet (http://ahet.ro/interju/kultura/lelkipotencianovelo-1909-45.html), én is csinállok valami mást – egymás erőtlén támogatásával dolgozunk, szinte csak valamiféle szimpátia tart össze bennünket, miközben valamennyien nélkülözzük a hivatalos háttértámogatást.

– *Kiadói munkáddal mégis ennek a társadalomnak kínálod fel a könyveket.*

– Inkább néhány ezer embernek. A kiadót hál’ istennek teljesen saját erőből működtetjük. Csináljuk, rászántuk az életünket („nem kell különös előnyt látni annak, amire az ember ráteszi az életét” – figyelmeztet Hamvas), és mindegy, hogy a világ nem mozdul rá.

– *Illetve nagyon kevesen. Biztosan van rálátásod sajátos helyzetedre.*

– A Hamvas-hagyatékra gondolsz? Valami rálátásom talán van. Hamvas Béla úgy fogalmazott, hogy azért nem olvas újságot, mert akkor nem tudja, hogy mi történik ténylegesen a világban. Amikor újságot olvasott, túlságosan lekötötte figyelmét a felület, ettől nem látott a mélyre. Az egészet csukott szemmel lehet a legtisztábban látni, ez egyfajta keleti távlat. Fiatal korában az ember nagyon sok ismeretre vágyik és nagyon sok kapcsolatot épít ki, társul emberekkel – később ezt már egyre kevésbé teszi. Természetszerűleg az öregkor a remetekor, a világtól való elfordulás ideje – a hindu hagyományban a négy életkor közül az utolsó.

Te fiatalember vagy, még a brahmácsárja (tanuló) korában vagy, de majd fogod tapasztalni, hogy eljön egy idő, amikor a világnak minden bölcsessége, sőt akár a vagyona, az anyagi erőforrása is egyszer csak hozzád kerül. Most még el sem tudod képzelni. Azt hiszed, hogy örök életedre egy ilyen nincstelen, üres-zsebü fickó leszal, aki csak úgy kódorog a világban – pedig nem így lesz: egyszer majd fél Marosvásárhelyről gondoskodnod kell, a fél város a tiéd lesz. Ugye, nem hiszed? Pedig húsz év múlva látni fogod, hogy egy bizonyos részét ennek a világnak meg fogod kapni. És ez semmi individuális előnyt nem jelent! Elérkezik majd az idő, amikor a hatalmak elég érettnek gondolnak téged arra, hogy átvedd a világot.

– *Ezt most hogy értem?*

– Ez törvényszerű. Az asztrológiában például azt mondják, hogy amikor az ember a jupiteri korszakba lép, egyszer csak legális lesz számára mind a szellemi, mind az anyagi lét. A középkorúak a téridő birtokosai. Csak ezután jön a szaturnuszi korszak, az öregség, az erdei magányos remete korszaka. Nehogy azt hidd, hogy ezt meg lehet úszni. Esetleg nem lesz tiéd a főtér, de lehet, hogy egy kolostor lesz rád bízva, az pont olyan vagyon, és éppen olyan felelősség: így bízzák az emberre a maradékot, a világ hagyatékát. Így van rám osztva ez a Hamvas-hagyaték is: elértem abba az életszakaszba, amikor megörököltém, mert Kemény Katalin remeteségbe vonult. A megörökölt világ – elég nehéz probléma ez.

– *Nagyon sajátos örökség. Akkor fogalmazhatok így: rád szakadt? Rengeteg anyag, elég csak végignézni itt a polcokon. És nemcsak fel kell dolgoznod, hanem a bizalmat is megkaptad.*

– A távozni készülő Katalin ezt a végrementelétben megírta. Együtt dolgoztunk harminchat évig, így alkalmasnak talált a folytatásra. De ez is sok szálon fut: a munkának csak az egyik része az, hogy az ember piszmog a betűkkel. A másik része a kapcsolattartás lenne, néhány fontos emberrel. *Fontos* emberek,

idezőjelben: inkább az elkötelezett emberekre gondolok. Mindenki „kiválasztódik” egy munkára. Aki egy kicsit mitikusan akar fogalmazni, azt mondja, hogy Hamvas az egyik embert kiválasztotta erre, a másikat meg amarra, és erejéhez mérten még egy kicsit gondoskodott is róluk, ellátta őket idővel, figyelemmel, sőt anyagilag is. Így semmi nem sűrget senkit, nincs hajsza és időpánik. Azt mondják, az időpánik maga a pokol. Aki azt mondja, *nincs időm*, azt a pokol örvénye magába rántotta. A fontos dolgokra mindig van idő, és főként mindig van idő arra, hogy éber légy, más nem számít. Az álomvilágban hisztéria van, pánik, határidő. A mi világunk, a nyugati civilizáció kisgyermekkortól kezdve időpánikba helyezi az embereket: határidő, vizsga, terminus, beadás, leadás... Hajszoljuk önmagunkat, hajszolunk másokat.

– *Ráadásul túlerőltetve...*

– Erőn fölül. S ez meglátszik a munkán is. Lehet, hogy jó a teljesítmény, a gép, a terv, a mű, de az aurája nem sugároz örömet, nyugalmat, derűt. A rideg pontosságot csak az ember ismeri. Csak úgy árad belőle a neurózis, a depresszió, a pánik: állandó nyomás alatt élünk. Állandó nekifeszülés a másodpercekért.

– *Tavaly tavasszal, a szentendrei Hamvas-fórum (http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9004075) találkozásán együtt néztük meg azt a dokumentumfilmet (http://www.*

Mindenkinek van ideje ébernek lenni

Dúl Antal (szül. 1945): teológus végzettségű, ám szellemi irányultságát tekintve spirituális szabadságot hirdető, egyházi dogmatikától mentes, nagy műveltségű, széles horizontú tanító. „Másként-gondolkozását” 1968-ban, Hamvas Bélával történt személyes találkozása és az író haláláig tartó kapcsolata alapozta meg, amely az évtizedek alatt a hamvasi életmű kiváló ismerőjévé és interpretátorává tette. Az 1990-es évek elejétől kezdve rendszeres előadóként találkozhatunk vele a metafizikai, ezoterikus bölcsélettel foglalkozó körökben (pl. Szintézis Szabadegyetem, Hamvas Kollégium stb.). Ugyancsak a 90-es évek óta saját alapítású könyvkiadóját működteti Medio Kiadó néven, amely Hamvas Béla műveinek közreadására jött létre, és amely az életműből eddig húsz kötetet publikált.

youtube.com/watch?v=-oJP0R5CfzY), amelyet Lázár Ervin Járkáló és Farkas Jenő 10 évvel ezelőtt készítettek: egyszerre láttunk téged közöttünk, és a képernyőn – 10 év különbséggel. Tíz évvel ezelőtti énedhez képest nyugodtabbnak, teltebb embernek tűntél – csak az ing volt ugyanaz rajtad.

– *Ami voltam, vagyok, de ami lettem, nem voltam mindig –*

mondja Hamvas az Unikornisban. Vannak képességek, amelyek – mint a rügyből a levél – ki tudnak bontakozni. Fizikailag nem lehet nem megöregedni, miközben az ember lélekben ugyanott tart, mint hároméves korában. A gyermeki lényét mindenki őrzi, de ahhoz, hogy ezt a szellemi érzékenységet élni is tudja, éles szemű, jó vezetők kellene. Mindent azoknak köszönhetünk, akik a fásultságot letépik rólunk!

– *Neked tehát voltak, vagy vannak ilyen mestereid?*

– Vannak. Legfőképpen Hamvas, de ő csak az utolsó láncszem. De ott van Hérakleitosz, akit az előbb idéztem: nála frissebb szemű ébresztő nincs. Vagy Csuang-Ce. Közhely, hogy az ember fizikai családjá a földi alapot adja, de sokkal fontosabb a szellemi család, amibe másodszor születik bele. Van egy vér szerinti apád és anyád, aki testi létedben elindított, és – ideális esetben – valameddig a szellemi utadon is elkísért, támogatott. Fontosabb azonban a második születésed. Ott már Plátón a nagybácsikád, az unokatestvéred pedig vagy Lao-Ce, vagy Böhme – és ez az eredeti család. Ki a szellemi édesapád? A vérségi vonalnál melyik a mélyebb, fontosabb családi köteléked?

– *Ez így nagyon radikális.*

– Erről beszélt Jézus. Amikor üzenték neki, hogy kint az édesanyja, a testvérei várják, így szólt: *Ki az én anyám? Kik a testvéreim?* Egyszerűen félresöpörte fizikai kötelékeit.

– *Nem is lehet ezt konvencionális tudattal megérteni.*

– Nem. Jézus szuperbuddhista, és amit mond, szuperhagyomány – csak nem vesszük észre. Azt hittük, köré kell építeni egy szakrális mitológiát, nehogy még egyszer, nekünk is keresztre kelljen feszítenünk őt. Kivétellé tettük, és ezáltal megtagadtuk. Előbb úgy, hogy Jézus ott, egyszer, Galileában testet öltött, elvégezte a megváltást, és helyreállította a kibillent világ egyensúlyát – ezzel árultuk el őt először. Másodszor azzal, hogy tollunk eltérő, különleges lényként kezeltük őt, aki az Atya megszületett fia. Pedig Jézus nem győzte eleget ismételni, hogy *ti és én egyek vagyunk*. Egy percig sem engedte meg azt a kettőséget, hogy ő más lenne, mint mi. Eppen, hogy cseppet sem vagyok más – hanem az *Atya, én és ti egyek vagyunk*, és ezt háromszögszerűen körbe zárta. Az *éberek világa egy és ugyanaz*, ahogy az előbb idézett Hérakleitosz megfogalmazta.

– *Hamvas sokat ír a hagyományokról. A te életedben hogyan jelenik meg a hagyomány mint realizációs lehetőség? Hamvas számára az írás jelentette a módszert, úgy tűnik, és ő nem gyakorolt például zazent vagy ilyesmit – neked mi a módszered?*

– A legtöbb ismerősöm számára a hagyomány csak studiumot jelent, a szent könyvek és a kommentárok olvasgatását, legfeljebb elmélkedést. Pedig a szent könyvek mindegyike a realizációs utak valamelyikét ajánlja: kontemplációt, meditációt, belső elcsendesülést. A meditáció valamelyik formája kihagyhatatlan. Jóga, zen, vipasszana, kontempláció. De nem árt tudni, hogy az embernek azért kell meditálnia, hogy egyszer majd ne medítáljon többet. Pontosabban, hogy ne kelljen követnie már semmilyen meditációs technikát. Azért kell leülnöd, hogy egyszer majd ne kelljen leülnöd többet. Paradox helyzet – de a meditációs technikák valamelyikét nem lehet megspórolni.

– *A legtöbben mégis megspórolják.*

– A legtöbben azt mondják: *egyetértünk*. Mégsem teszik. Vagy a meditációt agytornának, koncentrációs gyakorlatnak gondolják. Az, aki bejárta az utat, ugyanoda érkezik, mint ahol az van, aki el sem indult. Csakhogy az a két ember *nem* ugyanaz a két ember. Az egyik hazatalált, a másik ezt csak a túlvilágon reméli. Ez az út önmagadtól önmagad felé vezet. Ez az út, amelynek kezdetét a szilaj ökör megfékezése jelenti. Elkapni, megragadni a gyeplőt, és keményen hazavezetni – ismered talán a tíz ökörképet a zen-hagyományban. Ezt az utat nem lehet stúdiumokkal, gondolkodással helyettesíteni. Aki nem indul el ezen az úton, az a bozótban tévelyeg, mint az ökör, amelyiket még nem kutatta föl a pásztora.

– *Tehát te rendszeresen gyakorolod a meditációt.*

– Folyamatosan meditálok, de mondom: a meditációnak van olyan formája, amelyik már nem feltétlenül kötődik ritushoz vagy ültőgyakorlatokhoz. Ezt elég gyorsan sokan elérni vélik, de aztán mégsem tudnak kitartani mellette. Talán hallottad már a zen-mondást: *miután megvilágosodtam, még húsz évig kellett gyakorolnom, hogy megvilágosodjam*. Ez nagyon igaz. Mert a megvilágosodás csupán ígéret a hazaérkezésre. De nincs még ott-hon az ökör. Az ökör hazavezetése a nagy munka. Gondold végig a fokozatokat. Az első képen a pásztor még csak nem is sejtí, hogy hol van az ökre, csak a nyomait látja, s ezek a nyomok jelentik azokat a szellemi vezetőket, akiket mi ifjúkorunkban keresünk. A szellemi vezetők pedig el fognak vezetni arra a pontra, ahol rátalálsz a problémára, az ökörre. Ettől kezdve magadra maradsz. A heroikus munka csak ezután kezdődik. Ki kell hozni a lápból, az iszapból – ez iszonyú nehéz, elbánni vele, a szeszélyeivel, a vágyaival. *Én ezt szeretem, ezt nem szeretem, ez jó nekem, ez nem jó...* Mindenki vélekedik és válogat, elfogad és elutasít. Ebben élünk – és a különlegesség varázslatában, káprázatában. Mindenki rendkívüli egyéniséggé akar válni. Ezt az ökröt kell úgy hazavinni, hogy az eredeti helyére visszakerüljön. Ahogy a mesterek mondják, később már akkor is meditálsz, amikor a buszmegállóban állsz, akkor is, ha fát vágsz, akkor is, ha a vécén ülsz. A fizikai munka egyáltalán nem zárja ki a meditációt. Egyetlen zen-mesternek sem kell leülnie többet meditálni: irlalomból ül le, a többiekért. Buddhának sem kellett leülnie – de tanítania *kell*ett, sok-sok évtizedig. Mint mondta: *vannak közöttünk kevésbé koszosak, akik, ha a tanítást nem hallanák, elvesznének*. Tehát fáradhatatlanul tanított.

Azt akarom mondani ezekkel a fokozatokkal, hogy ha le is ülsz, szinte passzióból teszem, mert jópofa dolog, jólesik kikapcsolni, ott tisztultabb is, *rendezettebb* a légkör, de nem *kell* leülnöm, elég régen tudom már, hogy nincs különösebb jelentősége, ha valaki mereven ül napi tizennégy órát, például.

– *Voltak ilyen időszakok?*

– Voltak, sok évig. A kilencvenes években volt egy ilyen nagyon kemény szakasz, hat év. Szessinek, rohatszuk, meg jártam Willigis Jager-hez (http://www.willigis-jaeger.de/), voltam Japánban is, nagyon kemény, katonás fegyelmű kolostorban. Persze az is tele volt rituális trükkökkel. Harada Roshi (http://href.hu/x/3vud), a japán kolostor apátja rájött, hogy ha nem dolgozza meg a kolostorban időző amerikai fickókat, ha nem látja el őket reggeli négytől este tízig programokkal, akkor azok csak a lányokat hajkurásszák, vagy borozgatnak. Ezért aztán kidolgozott egy nagyon kemény napirendet.

Fél négykor kelés, négyre be a templomba szútrákat recitálni, öttől hétig személyes beszélgetés a mesterrel, aztán reggeli, majd kemény meditációs munka (samu). Délben ebéd, egy óra pihenés, többnyire alvás – ilyenkor mindenki, ahol van, eldől, annyira fáradt. Aztán folytatódik ugyanígy, este kilencig. Ülni mozdulatlanul, egy pontra koncentrálni, ez a világ legnehezebb dolga. Fát vágni vagy követ törni könnyebb.

– *Meg a legörültebb is.*

– Igen. Ahogy a kívülállóktól oly sokszor hallottam: nemhogy segítenének a betegek, a rászorulókon, vagy pénzt keresnének a családjuknak, tétlenkednek. A belül lévők viszont tudják, hogy ebben a nagy semmittevésben a világ tényleg gyógyul. Aki kívülről nézi, soha sem fogja megérteni. Azáltal, hogy a *dharma* benned rendeződik és kristályosodni kezd, párhuzamosan a világ is rendeződni kezd. Nem azért ülsz le, hogy bárkin is segíts, de azon a valakin, aki rászorul, mégis segíteni fogsz. Nem azért kell meditálni, hogy megmentsük az elöregedett civilizációt vagy a beteg Földet. Leülni (járkálni), dolgozni, szeretni, aludni, töprengeni, bort inni, veszekedni) csakis azért kell, hogy felébredj. Az éberség viszont nem olyasvalami, amit ki lehetne ülni. Nincs garancia rá, hogy valaki sok meditációval elérhetné. A meditáció mindössze arra való, hogy a felébredéshez vezető út akadályait elhárítsa – ez történik ülés közben. Az érzéki benyomásokat, a gondolatokat, minden egyéni megragadottságot megpróbál elengedni, kizárni. Ha látomásai vannak, azokat, ha fantáziaképei, azokat, mindent elengedni. Kitakarítani, kipucolni, tabula rasát teremteni. És akkor még mindig nem világosodik meg. Ez bizony nagyon így gond.

Az első *rohatszikon* mindig így volt a szomorú tapasztalatom. Elkezdtük hétfőn, és a közepén, szerdán este úgy álltam fel, hogy *na, ezt a napot is megette a fene, ma sem világosodtam meg*. S ezt mindennap ki kellett újra és újra mondanom. *Ma*

sem világosodtam meg. Ma sem. Elég sok időbe teltett, míg megértettem, hogy a stréberség itt semmit sem számít, és ezt nem lehet kierőszakolni. Ha nem történik meg, hát nem történik meg. Nincs lényegtelenebb dolog, mint a megvilágosodás.

Leülni nagyon fontos. A leülés a világ rendjének a hely-reállítása. Ha valaki reggel leül, azzal egész napra tartást kap. A legtöbb ember este szeret meditálni, és ez érthető, hiszen reggel a gyerek üvölt, sor áll a fürdőszoba előtt, rohanni kell a munkába. Pedig reggel a legjobb leülni, korán, felkelés után, ez ad igazi energiát, ami egész napra elég.

– *Ehhez képest az emberek többsége reggel azzal kezdi a napot, hogy bekapcsolja pl. a tévét vagy az internetet, bármit.*

– Igen, én is bekapcsolom a rádiót, és szinte minden reggel bekapcsolom a kávéfőzőt.

– *A rádió kevésbé agresszív: az csak hang.*

– Ó, már megtanultuk, hogy a tévét is félszemmel nézzük. Közben mosakodás, kapkodás, ruha, uzsonna. – És az egész világon, mindenütt ugyanazt kapjuk, Budapesten, Pekingben, Marosvásárhelyen, Kongóban.

– *S mi a helyzet az internettel? Tavaly, mikor a hamvasbela.org kapcsán a tévében voltál, említetted, hogy az internetről lejönni olyan volt, mint a cigarettáról leszokni.*

– Van egy függőség. Az internet a *mája* tipikus szupermeg-jelenése, egy sajátosan középtelen rendszer. Mi a mája? Háló. Különböző szövetek sűrű egymásba olvadása. Azt jelenti, hogy vakon szövíöd magad a végtelenségig, hálóbá, és hamis centrum-ok alakulnak ki itt-ott benne – ezek a szerverek. Az internet egy olyan végtelen szövet, aminek nincsen közepe – tipikus mája. Se eleje, se vége, és nem taláod az *atmant* benne. Az mindig túl van rajta: az atman nem szó semmit.

De kétségtelen, hogy van egy *szófia*-állapot is itt... Szófia, az istenbe szellemülő, az a mája, aki fölismeri, valamilyen módon ráébred önmagára, és a megváltásba áll be, és a megváltás-nak a folyamatában, ahogy azt szolgálja erejével – önmagát váltja meg. Az internetnek van egy ilyen sansza. Arra, hogy magát váltja meg, azáltal, hogy áldozatba helyezi magát. De ezt nagyon jól kell érteni. Akkor nincs benne áldozat, amikor láncfűrészszel vagdossák egymást darabokra a gyerekek a já-tékban – amikor benne vagy ebben a kápráztató állapotban. Tehát az internet valami igazabb állapot felé terelhet.

– *Het.*

– Het. Ez a szófia-állapota az internetnek. Szófia az a mája-lény, aki felismerte az Atyát, és felajánlja neki az életét. Az atyába szerelmes asszony, aki odaadja neki az egész életét. Ez a házassági modell a hinduknál is kialakult: meghal a férfi, és a nő önként megy a máglyára, nincs több dolga a világban. Ezt az asszonyt, ha az internet meg tudja fogni, jeleníteni, akkor eljuthat egy ilyen szófia-állapotba. És, ezt tapasztaljuk is, mert igazi kapcsolódásra nincs már más módunk – és így, egy ilyen fizikai úton kapcsolódunk.

Kezdetben nem kellett kommunikálni, szavakkal, hanem egy olyan szavakon túli térben volt az ember, ahol átment a tudás. A mester és tanítvány között ma is így megy át. Nem kell meg-beszélniük, hanem átmegy. Veszi, érzi. Amikor ez elsápadt, akkor kezdődött a tanítás. Akkor le kellett ülni, mint az Upanisádokban (Upanisádok azt jelenti: *odaülni mellé*), és a fülébe sügni, mert már nem értette a direkt átadást. Aztán a szó is elsápadt, mert hülyeségeket kezdtünk el beszélni – két ember találkozik, és megbeszéljük, hogy milyen idő volt, igen, kicsit hűvös van, holnap esni fog a hó stb. – ezért kár kinyitnia a száját egy embernek. A nyugati civilizáció így beszélget. Annyira rejtőzködünk, hogy csak lényegtelen dolgokban lehet tartózkodni.

Amikor meg elsápadt a szó, akkor le kellett írni. Ez a Bud-ha kora, a szútrák kora, az Upanisádok, a Védák kora. Hérak-leitosz kora. Rögzíteni kell, mert különben nem marad meg. Mert szóban már nem jön át. Ez is lejárt, és elkezdődött az elektronikus korszak. Szilícium, memória, mágnesesség, bináris kódrendszer. A számítógép alapmechanizmusa is (a bináris számrendszer: *van* információ –*nincs* információ) a mája tipikus megjelenési formája. Igen – nem, yin és yang, és ezeknek az egymásba való forgása – ez a káprázat. Gondold meg: van töltöttség egy cellában, vagy nincs, és ehhez képest te azt látod, hogy a Fujijamán felhők úsznak a monitoron – na ez a káprázat.

– *Izgalmas volt az imént leülni: pont a zendo közepén ültem, s a jobb oldali ablakban egy rigó énekelt, a másikban egy quad zúgott – én meg közepén a kettő kö-zött. Tipikus helyzet.*

– A quad nagyon agresszív. A rigó is vérengző állat – de sokkal kevésbé agresszív, éneke pedig beleillesz-kedik, belesimul a világszövetbe, a természetbe.

Minden lehet jó eszköz, ha az ember uralni tudja. Vagyis nem a technikával van a baj, hanem azzal, hogy nem tudjuk uralni. Én is használok időnként fűnyírót. A technikát uralni annyit tesz, mint azt az áldozati rendbe beállítani. Internetet, autót, quadot, telefont – mindent.

Az internet önmagában nem rossz vagy jó, hanem egy tipikus maja megnyilvánulás. Látszólagos információk özönlenek feléd, megállás nélkül. Egyetlen dolgot tud igazán az internet: szöni, szöni, szöni a hálót – ameddig csak lehet.

– *De, emberi hálózatokat is.*

– S akkor megjelenik a második szintű internet, majd a harmadik, majd a negyedik – és teleszővi a világot. Az a baj, hogy igazi kommunikáció, az interneten is, nagyon ritkán zajlik.

A hamvasbela.org levelezőlistája is, ha be van állítva egy jó vonalra, ha az áldozati rendbe be van állítva, akkor az embereknek az egy út-lehetőség, legalábbis útjelzőket tud adni – így bizonyos érteleme lehet a dolognak. Csak túl sok sallanggal adja ezeket az útjelzőket, és rabolja az időt. Egy mester-tanítványi relációban mindez százezerszer nagyobb energiával megy át. A chat-program meg a levelezőlista, nagyon sok füsttel meg homállyal jár.

Gondold meg, Hamvas Béla vajon mihez kezdett volna az internettel? Chattelt volna talán? Valamilyen

szinten biztosan belement volna. De az a módszer, hogy reggeltől estig ott ülök, este meg véres szemekkel bezuhanok az ágyba, egész nap a különböző szinteket kontrolláltam, meg beavatkoztam, meg küldtem, fogadtam, beszéltem meg vélekedtem...

– *Mit üzennél a levelezőlistánk tagjainak?*

– Légy lényeges. Légy célratörő. Fogalmazz szűkszavúan. Csak akkor írd levelet a listára, ha úgy érzed, hogy különben belehalnál, ha azt nem írod le. Légy tömör, mert nincs vesztegetni való időnk.

– *Ez egy nehéz feladat.*

– Nehéz. S ha ezt megcsináljátok, ugyanazt a funkciót lát-hatná el, mint a könyv: az is betűkből, sorokból szőtt szövet. De az a kifogásom lenne evvel szemben is, mint a könyvvel. Itt is a könyveimnek a négyötödét ki lehetne dobni, soha többet nem fogom őket kézbe venni. Lom. Voltak idők, amikor a köny-vekbe kellett beletenni a szellemi energiákat – és nem a netbe.

– *Danyi Zoli Délvidékről úgy került veled kapcsolatba (és vált később a Medio-nál munkatársaddá), hogy egy Hamvas-kiadvány szerkesztése alkalmából megkeresett téged, és interjút kért. Hasonló módon kerültünk mi (Vivarte Alapítvány – Kolozsvár) is képbe, a hamvasbela.org kapcsán, Erdélyből. Az alapítörténet mintha ugyanaz lenne.*

– Furcsamód a környező, külső országoknak (Szerbia, Románia) nagyobb az aktivitásuk, mint a *belső* Magyarországé. Nagyon vicces. Ez valamit jelent. Csak a magyarok nem fogják fel. Hogy milyen egészséges szellemi gyökereink vannak – és hol. Itt bent nagy baj van.

– *Amíg itt éltem, azt hittem, velem van a baj. Próbáltam átvenni az itteni szemléletet, de nem sikerült. Szerencsére aztán feladtam, s hazamentem. Most már látom, hogy nem velem van a baj, vagy nem csak velem.*

– Igen, az ember fiatal korában nem tudja, hogy ő a hülye vagy a többiek. Aztán rájön, hogy lehet, nem is ő a hülye.

– *Hány nyelvet bírsz?*

– A lengyelrel kezdtem – sokat jártam Lengyelországba, stoppal. Élő nyelvek közül német, francia, angol. A teológián tanultam héberül, latinul, görögül. Egy keveset tanultam szanszkritül és kínaiul is.

– *Magyarországon, főleg Budapesten, gyakran tartasz előadásokat, például a Szintézis Szabadegyetemen (http://www.szintezis.info.hu/), vagy a Hamvas Collegiumban (http://www.freeweb.hu/arsetvita/collegium.html). Kik a hallgatóid, mi érdekli őket, mi a motivációjuk?*

– Nagyon vegyes társaság, életkorban is, foglalkozásban is, tudatszintben is. Amikor az ember az első lépéseket teszi, vagyis amikor a spirituális érzékenység benne kialakul, tele van lila okkultizmussal. Az *ezoterizmus* egy nagyon lejáratos fogalom – mindenféle zagyva moslék belekeverődött. Az ezotéria eredetileg nagyon tiszta dolog volt, és azt jelenti, hogy *belül van*. Ezo aki érti, és *exo* aki nem. Azt tapasztalom, nagyon sok összetört ember keres valamiféle orientációt. A hallgatóság egyharmada férfi, a többi meg nő. Egy időben kicsit pejoratívan neveztem őket *frusztrált háziasszonyoknak*. De ez így nem helyes: olyan korban jönnek ezek a nők, amikor az első lendület megtörik. Megszülettek a gyereket, unalmassá vált a házasságuk, a gyerek már kamasz, nem kell neki a mama háttere vagy közvetlen kapcsolata, és egy vákuumba került az anyaságával meg az életével. Fogódzót keres, és van benne valami pozitív érzékenység. Régebben kicsit negatívan mondtam, hogy megyek frusztrált háziasszonyoknak előadást tartani.

Olyan nők is megjelennek, akiről az ember nem is hinné: például manikűrösök, fodrászok. Úgy érzem magam, mintha Alexandriában lennék. Aranyszájú Szent János írja, hogy nem lehet már bemenni a fodráshoz sem, mert mielőtt az embert megnyírnák, előbb meg kell beszélni a szentháromság titkát, a fodrász csak azután hajlandó hozzáfogni – Alexandriában ilyen világ volt akkor. S ma is ilyen világ van: bemegyek a fodráshoz, és előbb meg kell beszélünk valami ezoterikus dolgot, mielőtt lenyírna. Ettől persze nem mélyül a dolog, ez egy nagyon felü-letes spiritualitás, és nagyon kevesen jutnak túl ezen. Olyan, mint a nyelvtanulás: nagyon kevesen jutnak el a középfokig. De mindig akad egy-egy ember, akiről érzem, hogy ráhangoló-dott, s tudja, miről van szó, és kap valamit, tehát fontos neki.

– *Ha mindig akad valaki, akkor van értelmé.*

– Van, igen. Száz emberből öt érti – s 95 azt hiszi, hogy érti. Ott van a tölcseres-típus, például: azt várja, hogy töltögessék belé a tudást, mert nem akar meditálni, a kemény utat, amit neki végig kell járni, azt nem akarja.

– *Ilyen a mai ezotéria nagy része: kiszolgálják ezt az igényt.*

– Ilyen. Sokszor úgy is érzem, hogy egyfajta okkult szolgál-tatóipart végzek tulajdonképpen. Például elmesélem nekik, hogy milyen a zen-élet, és azzal megnyugodnak, mondván, hogy ak-kor most már *tudják*, milyen.

– *A temperamentumod is olyan, hogy akár keményen vagy ag-resszíven rá is tudsz szólni az emberre. Akár egy előadáson is.*

– Igen, előfordul. Például, volt nemrég egy béke-meditáció a Margit-szigeten, a Föld megmentéséért. Kétezer ember ült a fűben, mi meg a pulpituson. Ott volt egy zsidó rabbi, egy jezsuita szerzetes, egy buddhista tanító, meg én. Mindenki elmondta előttem a magáét, a buddhista Buddha útjáról beszélt, a rabbi Talmud-történetet mondott, a jezsuita Máriáról beszélt, a meditáció vezetője pedig a Föld végtelenül rossz állapotáról beszélt, amit mi a meditációkkal tudunk meggyógyítani, a pszi-mezőbe átvinni. Én meg elmondtam, hogy *ezért* egy percet nem szabad meditálni. A Földet nem kell megmenteni. Bajban van az Univerzum? Nem kell ettől félni: ez egy világfolyamat része, ha az egyik bolygó eltűnik, jön a másik.

Csakis azért szabad leülni, hogy *te* világos tudatra ébredj. Az gyógyítja a földet. De csak az. És azért sem kell leülni, hogy a különféle vallások csapdáiban maradjunk... A zsidó felejtse el Mózeset, Abrahámot, Dávidot, a keresztény felejtse el Jézust, Máriát, a szenteket, az apostolokat, a buddhista felejtse el Buddhát, Lin Csit, a Dalái Lámát. Azért meditálni nem szabad, hogy még jobban beleragadj ebbe a szövetbe. Neked mindent el kell tudnod engedni, hogy *tabula rasa* állapotba juss. Utólag azt hallottam vissza, hogy nagyon negatív voltam... Pedig én voltam az egyedüli pozitív.

– *Örök dilemma a Hamvast olvasók-sejtők között a kapcsolat Hamvas és Kemény Katalin között, Hamvas és Darabos Pál között, vagy Kemény Katalin és Darabos között. Meg a kapcsolat és a törés Darabos meg közted, a könyv (Egy életmű fiziognómiája) kapcsán is. A köztetek akkor kialakult helyzetet le tudnád írni, pl. archetipikusan?*

– Archetipikusan nem. Kétségtelen, hogy Kemény Katalin megosztó személyiség volt. Nagyon kevés embert fogadott el. Dara-bost például nem fogadta el soha, őrá azt mondta, hogy durva az egészhez és érzéketlen. Engem éppen Katalin ajánlott be Dara-boshoz, aki az Akadémiai Könyvtárban dolgozott csoportveze-tőként – onnan kezdve pedig Darabos a főnököm lett. Pokoli volt. Egy tipikusan bürokratikus, rossz főnök volt – s ezt neki is tudnia kellene, de ő nem akarja tudni. Aki be akarja hajtani a munkaidőt, betartani a munkafegyelmet – persze, ezt egy főnöknek mindig gyakorolnia kell valamilyen szinten, de nem volt minőségi ízlése-érzéke. Az emberekkel másként kell bánni. Ennek ellenére én elég jól berendezkedtem ott, és eljártam kétórátuk ebédelni, de mégis állandóan szorongtam – pedig az nem egy szövígyár volt.

Darabos szerette volna a Hamvas-kéziratokat feldolgozni – de Katalin azt mondta, hogy Darabos erre a feladatára alkalmatlan. Mert a szöveget csak a betű szerinti szinten tudta elfogadni. Mikor például Katalin egy kicsit változtatott a szövegen (mondjuk beírt egy névelőt), késhegyre menő harcot kellett ezért vívnia Darabossal. Katalin mondta: *mikor mentem Bélához, hogy ez a mondat nem stimmel, ő mindig azzal biztatott, hogy javítsam ki. Sőt, igényelte is ezt a javítást, nem volt türelme átfésülni a szöveget*. Nagyon gyorsan írt, aztán eldobta. Ez volt a Hamvas módszere. Neki eszköz volt az írás, nem cél. Egy jogagyakorlat-szerű meditációs eszköz.

Reggelenként mindig kiment a zöldbe, sétálni, vagy leült a partra, és lélegzett – légzőgyakorlatokat végzett. Spontánul.

Az ő igazi jogája azonban az írás volt. Túl gyors, száguldó gondolkodását így kicsit megfékezte. Ott kezdődik a probléma, amikor egy tisztának gondolt mondatot meg is kell fogalmazni, artikulálni. Hamvas kéziratai tele vannak rossz mondatokkal – Kemény Katalin pedig ezeket mindig kijavította, és engem is erre biztatott, mondván: *ne adjunk az ellenségnek ilyen olcsó támadási felületet*, hogy kimaradt például egy állítmány... Azt oda be kell írni. Amióta nincs Katalin, ezt már nem nagyon csinálom, de ő például *Az öt géniuszt* is szépen kipucolta, ehetővé tette, és ez jót tett a szövegnek. Darabos ebbe nem ment bele, ezért aztán Katalin azt javasolta nekem, titokban, hogy beszéljük rá Darabost: ő inkább írjon egy monográfiát, a kéziratok helyett.

– *Így született a szóban forgó monográfia?*

– Így született az a három kötet. De aztán vissza-hullott a fejére, mert olyasmit írt a Darabos, ami nem igaz. Hamvasból például strébert csinált, aki jó tanuló, eminens, aki mindig törekszik és fejlődik, meg akar felelni a tanárainak, az igazgatónak – ahogy Hamvas is írja, *előre, fejlődni, cserkészet, kiskatekizmus* stb. Torz képet fest róla. Nem ilyen volt Hamvas.

– *Ha jól tudom, sokan követik ezt a képet, a mai napig.*

– Ezt a könyvet tekintik forrásnak, sajnos. Katalin lesújtónak nevezte. Hamvas vagány volt és természetes. Meg huncut – nézd meg a gyarkéményes képét, hogy mosolyog rajta. Nem stréber. Ez volt a Katalin konfliktusa Darabossal. Hamvas sem foglalkozott Darabossal soha, és nem is vette őt komolyan.

– *Archetipikus alatt arra gondoltam, amikor egy-szer csak felbukkan egy új tanítvány, és ő kapja meg a mestertől az örökséget, nem a főtanítvány. Te csak fél évig ismerted Hamvast – Darabos viszont már régebbről.*

– Az időnek ebben az esetben nincs jelentősége. A ház mestere 35 éven át ismerte Hamvast, és nem jött ki belőle semmi.

– *Nem az időnek akarok jelentőséget tulajdonítani ezzel, hanem az ő sértődöttségét vagy megbántódottságát próbálom értelmezni. Hiszen én legfeljebb elképzelni tudom, milyen volt akkor, ott, nektek.*

– Egy biztos: Hamvas Darabos Pált nem tekintette tanítványának.

– *Mondhatod, hogy téged viszont igen?*

– Későn kapcsolódtam be, de baromi intenzíven.

Még mindig a nő

Egyetlen dolgot illik végre tisztázni. A blogvilág nem áttekinthető, még a magyar nyelvű sem. Nincs honnan áttekinteni. Nincs Vaskapu-hegy, ahonnan Esztergom és a Duna-kanyar valamennyi jellegzetessége felismerhető, távcsővel közel hozható. De odalent a városban, ahol a látogató közvetlen közelből észleli, tapintja, meglepetések érik, különös utcák, eltérők bukkannak elő, építmények, csatornák, tolató kamion, éneklő óvodáscsoportok, amelyek megváltoztatják a fenti távolból látott tablót.

A szomszéd kertje

A harmadik etapban a nőknél maradunk még egy körre, minthogy a nő maga a csoda, nála szinte semmi fontosabb nincs a földtekén. A mondat nem azt jelenti, hogy ez így rendben volna, hanem azt, a világ így nagyon megszerkesztve; tehetünk bármit, a hagyományos felállást vagyunk kénytelenek elfogadni, nyakba a jármot, indulj *(aki nem fogadja el, akinek más jutott az osztásnál, neki is megvan a maga keresztje)*. Hogy nagyobb ivű, tudományosan alátámasztott kimutatással zárjam a leadet, íme. A dolog a következőképpen néz ki, amikor a férfi és a nő egy pár. Huszonötig (plusz-mínusz öt év) három hét szex, egy hét cirkusz (jobb esetben négy hét szex, egy nap cirkusz). Harmincötig két hét szex, két hét cirkusz. Negyvenötig három hét cirkusz, egy hét szex, *ha*. Ötven fölött *(unokák, beteg szülők, szétvert magyar gazdaság, polgárbosszantó közélet)* a szex elhanyagolható időtöltés, a cirkusz ideje nem mérendő, két cirkusz összeér, az érkező belelóg az előzőbe.

Fiatal nő azért ír blogot *(tudjuk, három hét szex, hét nap cirkusz és elégedetlenség a nehéz napokon)*, mert túlterjeszkedő verbális késztetése, beszédkényszere akkor sem hagyja nyugton, amikor minden rendben. Nem mélezget, nem telefonál annyit, mint szeretne, nincs mindennapos barát nő: blogot ír. Elmondja – *hát* – mindenkinek, hogy csodában van része, de mekkora csodában, viszont megérdemli, mert ő maga is csoda. Így érzékeli a bloggernő, és mint a létező világban, itt sem tudatosul a maga súlyán, hogy minden csodára három nap jut. Az olvasó szempontjából mégis csoda, ha mulékony is. A blogger érzéki, figyelmes, bensőséges hangja segítségével újra és újra átélhetjük – a személyes nex örök bizonytalansága nélkül – szürkülő vonatkozó emlékeinket. A szomszéd kertje mindig zöldebb.

Egy kóbor férfi

A férfiak, mint rendesen, a blogszférában is örültek. Különösen azon férfiak, akik nemigen szármalyhatnak, szárnyuk sincs, egyebük se, ám közben semmi nem akadályozza őket a szárnyalásban, senki nem ver fejükre a fakalapácsal, hogy „kisgyerek, gondolkozz”. A férfiak többnyire nagy eszükkel, félelmetes politikai rálátásaikkal parádéznak. Muta-tóba egyet:

2008-01-30 18:25:06 hanter (hozzászólások: 213)
A blogger a következőképpen adja meg adatait: Valódi név: *A tiszta hang*; E-mail: (törölve); *Született:* – (születési dátumát nem adja meg, az évszámból seregnyi részletkérdésre azonnal ott a válasz); Hely: *CapeTown NewYork Brüsszel TelAviv BPest* (ezt ismerjük Csurkától); *Honlap:* http://www777.blogter.hu/?post_id=242415; Terület: *Humán erőforrás*; Foglalkozás: *Nemzetközi Kalandor*; Érdeklődési kör: *Az eltévelyedett magyar agyak átalakítása*. Az eltévelyedett magyar agyak átalakítása a következő modorban dől le a képernyőről. Nincs tanácsstalanság, fárasztó elemzés, pusztá forradalmi zúgás a tizenöt sor. A helyeshibákat, az írásjelek abszurd használatát normalizáltam. „*Ezer kommitig nem állunk meg! Ez lesz a blogtér leghosszabb életű postja! A témája: Hol a pénz? Hová lett az országot elnyomorító, a vállalkozásokat külföldre űző, az állampolgárokat, a szociális hálót nyomorba döntő megszorítások által beszédett pénz? Hol a lóvé, Fletó? Hol a zseton, Puma Jani? Sehol sem látom. Ja, csak nem arra az évenkénti 400 milliárdra akartok hivatkozni, ami a hiány 3,2 %-a? No, ez elég gyöngye érv, a történesek, az eladások, a kártételek fényében. Frankón, SZOCIK, LIBIK, hol a lóvé? Várjuk tudós közgazdászunkat, Lenin Elvtársat, vezesse elő a számokat, mert tetemrehívás van, és amíg ki nem tudjuk, hová lett a pénz, nem születik új post a Hanter Műveknél, ezt fogjátok gumicsontként rágni, kedves kormányoldali barátaim! (Egyes elemzők szerint vaklármá az egész, semmi szükség az eszellen megszorításokra, tele a kassza, csak szivatóágon vagyunk.)*” Hogyan

is értsük? Ez a *hanter* nevű blogger – gondolom, gimnazistakorú – rádörren a kormányra, hogy addig sztrájkol, egyetlen postot nem ír, amíg elő nem jönnek a farbával, hová tűnt a dohány. Ettől a kormány összeszarja magát, mint Gaskó vasutas szakszervezeti úr fenyegetéseitől, bokázva érkeznek az illetékes államtitkárok, bepötyögik *hanter* blogger blogjába, mi történt hat év pénzeivel. A férfiblogger – nagy százalékban – istennek képzei magát. És nincs annál mókásabb, amikor a bokaíg erő istenek, a maguk csoré fegyverzetével szikrázva összeccsapsnak a szintéren. Látom lelki szereimmel, hogy villanyoltás előtt egyik-másik anyja beszél a gyerekszoba ajtaján, Péterke, mostál fogat lefekvés előtt?

(Az általam legjobban bejárt NOLblog parádés lányaira-asszonyaira később szánok egy kolumnát, mert hasonló szikrázóan okos, minden szempontból újdonsággal szolgáló, a társadalmi lét, az asszonylét, a közéletiség minden szintjét képviselő nőgarnitúrát sehol nem találtam három hónap kutatás alatt. Egyedül a vadfeministák maradtak el meglepő módon, minthogy ők nem hagynak ki egyetlen plázst sem, ahol hittéríthetnek, apríthatják a csendesebb népet, persze meglehet, NOLblogon más a hang, más a hangszín.)

Üzennek

A nők, a lányok közt is megjelennek a nagy elmék, per-sze. Befeszítenek néha. Kétszer el kell olvasni ahhoz, hogy megértsük, paródia ez, vicc, vagy komolyan gondolja. Mint a most következő Cinderella nevű bloggerlány: http://cinderella14.blogter.hu/?post_id=206510

„Az irodalom hatása – Az irodalom olyan hatással van az emberiségre, hogy képes útmutatásra, és olykor segít a nehéz pillanatokban. Az irodalom nem holmi írás, hanem igazi művészet. Megnyugtat, szórakoztat és útmutatást ad. Nagyon fontos, hogy ne hanyagoljuk el, mert ez egyben az életünk. Gyakran kell olvassunk irodalmi műveket, ez nemcsak az általános műveltséghez tartozik, hanem mindenki számára tartalmaz egy üzenetet, amit ha felismerünk akkor egy eszközt, egy kulcsot ad a kezünkbe. Már sokszor adott nekem tanácsot, mert odafigyelek arra, amit olvasok és ügyelek arra is, hogy észrevegyem azt az üzenetet, amit nekem küld az író. Az írók, költők érzik, hogy mire van szüksége az emberiségnek és igyekeznek azt megosztani egy-egy történetben vagy egy versben. Sok költő alkotott egy új stílust azzal, hogy máshogyan írta verseit és ezzel képes volt egy új generációt alkotni a emberiségnek. Ezzel kivívta az emberek tiszteletét, és gyűlöletét is. A gyűlölők azok voltak, akik irigykedtek arra, amit elért. Nagyon büszkék lehetünk arra, amit tettek és alkottak.” Hanyatt vágom magam Az irodalom hatásától. Attól is, hogy – íróként – színetmentesen üzennék a kedves olvasónak. Attól is, milyen magyartanára lehet a gimnazista lánykának, ha ennyi áhítatot képes volt beleplántálni. Attól is, legfőképpen attól, öregember vagyok, nem tételezem fel a hitet. Semmilyen mennyiségben. Pedig láttam jobbos és balos tüntetést, tüntetőleg Tisza Kata-hívót, Gyurkovics Tibor-fant a rendszerváltás óta. Nem értem, mit csodálkozom. Min csodálkozom. Közben hiányolom a hiteket. Mert igen. Hiányolom. Közben a háttérben szuszognak láthatatlanul.

Anyablog

A rajongó ifjú hölgyektől csak egy arasz életük értelme, áldozathozataluk aranycseppje: a gyerek. Itt most Sára, Nóri és Dani éppen. Az anyablogok a neten külön ágas-bogas erdő. A kismama otthon, a papa munkában, a gyerek öne-szélyesen eszik, szívszagatóan bömböl, életveszélyesen nyakába ránt mindent, amit az anya el nem kap az asztalról. A problémák sokasága a számtalan betegség, orvosok, gyógyszerek, módszerek körén belül mozog. Mindennap. És persze a mindenkori perc min-denkori öröme, élménye is megjelenik. A kismamakörökben érhető tetten leginkább, hogy a családirag szétvert, elszakított, lakótelepi kutricákba zárt magányos társadalomban, ahol szinte sehol nincs ott az idősebb generáció a maga tapasztalatával, gyakorlatával, mennyit képes segíteni az internet. Az érdeklődő azonnal rátalál a gyűjtő babablogokra, ahol a gyerek a főhős, de kirajzolódik mögötte a teljes csecsemő- és gyereknevelő struktúra. A problémaíval magára – esetleg a havonta érkező védőnőre – maradó kismama minden kérdésére azonnal választ kap. Közben – nem utolsósorban – látjuk, amit fiatal apaként soha nem láttunk, vagy inkább terhűnkre volt, mint örömünkre, mi történik, hogyan telnek a napok.

Az egyfogú: <http://www.zimonyi.hu/> „Sárinak kibújt az első foga! Nem számítottunk rá még, mert Nóri majd’ egyéves volt, mikor megjelent az első foga. A kis rece megjelenését éktelen nyálzás kísérte. Én sosem használtam előkét egyik gyereknél sem, de mostanában Sárin óránként cseréljük az előkéket (köszönjük, Tündemama), minden radiátoron szárad egy, alig győzzük a nyálzápot, ami szó szerint csöpög az álláról. Kiscsajnak a komoly nyálvesztéség állandó kiszáradásközei állapotot okozhat, mert éjjel-nappal szopik. Ha nem tudnék szoptatás közben aludni, ebbe már biztosan belehaltam volna.

* Sári 9 hónapos. Egy foga van, nagyon viccesen néz ki vele. Továbbra is szinte csak szopizni hajlandó, néha elfogad ezt-azt, de csak pár falat ere-jéig. 8 kiló és 68 centi. Kedvenc idő-töltése (az evés mellett természetesen) Nóri *(a nagylány – a szerk.)* nyomon követése egész nap. Mászik, megy utána. Néha balhé van, mert Sári »beleszól« a játékba, átrendezi a főznivalókat, a babákat felébreszti, a vonatokat kitéríti, a tornyokat ledönti. Kedvenc helye a fürdőszoba szőnyeg, főleg, ha épp mosok. Szeret pancsolni Nórival, de egyedül is. Utál öltözködni, ezért a sétaidőre gondolva is lefáradok, de mikor már elindulunk, akkor minden oké. Ha jól emlékszem, holnap van Sára, tehát akkor egyúttal Boldog Névnapot is, Sári!

* Arra ébredek, hogy egy ujjacska turkál az orromban. Nyitom a szemem: mind a kettő a fejem mellett ül és néz. – Jó reggelt, lányok.

– Anyaka, itt jön ki a takony? – kérdezi Nóri, miközben kapok egy rém nyálas puszit. Megtörölöm az orrom. – Nem taknyos az orrom, szívem. – Anyaka, neked négy szemed van? – Nem, csak kettő. – Nekem is – bólogat Nóri. – Sáriaké barna, a tied zöld, az enyém meg piros. – Jól van, szívem. – Anya, kérek reggelit! – Oké. Hát, így kezdődött a nap.”

<http://nemethdani.b13.hu/index.php?f=7&s=1&blogid=5962&page=1&cat=1>

„2008. Jan. 15, kedd 23:46 – Kategória: Dani itthon – Ma leszedtük a karácsonyfát, nem tudom, majd holnap reggel mit szól Dani, hogy nincsenek díszek a lakásban. Ma sikerült neki leszállni az autóról – először, de másodszorra megint esett egy jó nagyot. De azért halad a Legény. Végül is szó szerint halad, mert maga előtt viszont tolja az autót, nagyon ügyesen, csak nincs nagy hely a tologatáshoz, mindig valamibe beleütökzik. Tegnap és ma is nagyon jókat aludt, délelőtt, délután – örülök, hogy tekintettel van rám a Fiunk, egy csomó mindent tudtam csinálni.

2008. Jan. 29, kedd 11:30 – Kategória: Dani itthon– Tegnap Dani egyedül felmászott az ágyra! Végre rájöttünk, hogy mi okozza a hajnali mocorgást, cumi kérést, fázik! Ez azért volt hihetetlen, mert az alvószerkója eddig sem volt vékonynak mondható. Sorolom: trikó, vastag rugi, hálósák, vékonyabb takaró, vastag takaró. S erre még kívánta a mi ágytakarónkat, tegnap duplán haj-tottam – 1x fel kellett kelnem, ma reggelre triplán – nem is tudom, hogy bírja el, mert nagyon nehéz –, s nyugodtan aludt reggel negyed 9-ig. Tegnap kapott először natúr joghurtot (banánnal, nem bébiétel) uzsonnára, ízlett neki. Apa mikor megjött, vacsizott vele is, bár Dani csak vajaskenyeret majsolt.

2008. Jan. 30, szerda 11:32 – Kategória: Dani itthon – Tegnap Dani egyedül állt kb. 5 mp-ig. Már többször észrevettem, hogy próbálkozik, de tegnap több ideig sikerült neki, bár csak egy-szer. Mára sajnos kissé beteg lettem, még Danin nem látszik semmi, nem tudom, hogy lehet kivédeni, hogy ne is kapja el, szerintem sehogy.”

A köztes idő

Agyerek születése és a nagylánykor közt eltelő idő sincs szépség és böl-cssesség híján. Az ember lánya me-gyen és teker, azt gondolja, övé a világ, vissza-visszanéz és beleszo-morodik. Nemigen tudja még, annak felismerése, hogy „lassuljál”, és annak felismerése, hogy a világ soha nem lesz az övé, szerencse, ha parányi szelet jut belőle, a tanulási folyamat része.

„Utóirat (http://komolytalan.blogter.hu/?post_id=241904)
Ha szeretünk valakit, és ő is szeret, óhatatlanul is megbánthat-juk, akarattunkon kívül is belé haraphatunk, fájdalmat okozhatunk neki. Ha a szemünkbe mondja, akkor jövőnk csak rá, hogy nekünk sokkal jobban fáj az, hogy neki fáj. Ilyenkor nincs mit tenni, hiába a bocsánatkérés, a magyarázkodás. Jobb a némaság. Hallgatni és figyelni belülré, ez az egyetlen mi marad nekünk, és érezni, ahogy végig csorognak lelkünkön a könnyeink. Legközelebb majd jobban oda figyelünk a másakra a játék hevében, ígérjük könnyedén magunknak. Am ez nem mindig sikerül. Talán azért, mert nem tisztáztuk a szabályokat eleitől fogva, talán, mert nem ismerjük igazán a másikat, a másik érzékeny lelkivilágát. Soha nem tudhatjuk előre, mivel is okozunk fájdalmat, hiszen eleitől fogva – sokszor kimondatlanul is – megegyeztünk, hogy ez csak játék. Ilyenkor derül ki, hogy mégsem, de mire letisztul bennünk, addigra minden csak fáj. PS: Ha most itt lennél velem, s fejed ölembé hajtánád, hallgatnád szívem szomorú ritmusát, akkor tán megértenél.”

Akad, aki dramatikusan, miután elverte maga mellől a párját. Akad, aki szellősebben. De bizony nem érdektelen olvasni a sokszázezer férfi nyugalmát borzoló *nehéz napokról*, amikor semmi nem jó, amikor két dolgot tehetünk, egészen apróra összehúzzuk magunkat, vagy szégyenkezve, bár eltökélten leballagunk kedvenc kocsmánkba, mielőtt tragikus össze-csapássá fajulna a morgás, a kaffogás, a lejárt érvényű bűnök felhánytorgatása. Érdekes, a nőnek a nehéz napokon jut eszébe minden, amit régen el kellett volna felejtenie. De ez itt más. Olvassák mosolyogva.

Lucia „Azokról a napokról (<http://nesztelencsiga.hu/>)
Általában tényleg tők normális vagyok, de ma érkeztemkor a szomszédok a következő magánszámnak lehetek tanúi: 1. Beállok a ház elé az autóval. 2. Rük-vercben elütöm a feljár-róra helyezett rejtőszínű kukát. 3. Kiszállok, ellenőrzöm az áldozat létfunkcióit, visszaszállok. 4. Kikerülve a kukát, elgázolom a ko-csibejáró sarkánál élő bukszust. 5. Kiszállok, tanácsstalanul ko-torászom a táskámban. 6. Elkeseredett arccal fél lábon ugrálok egy kicsit *(nagyon kell pisilni)*. 7. Bemászom a kapun. 8. Csúnyán *(ugyanakkor választékosan, szóismétlések nélkül)* beszélek. 9. Kimászom a kapun. 10. Megjelenik szemből Szveta (Budaörs Közép-Európa Moszkvája), és tájékoztat, hogy kutyaetetés közben megtalálta a kulcsom a kapuban, a bejárati ajtóra akasztotta. 11. Bemászom a kapun (kuss, én így szoktam közlekedni). 12. Kijövök kulccsal, beülök az autóbá. 13. Megint elütöm az immár fekvő kukát. 14. Begurítom a kukát, majd beállok kocsival. 15. Ki a gyalogoskapun, nézem a bukszust, kicsit rendbe kapom. 16. Állak az időközben becsapódott kapu előtt, fél lábon táncolva vonyítok egy kicsit. 17. Bemászom a kapun, függöny. Igény esetén jutányos óradíjért házhoz megyek.

2007. október 29., hétfő – Eseménydús napjainkról – Az elő-szobaablak párkányán tárolt dekoratívan döglött légy mellé odahe-lyeztem egy szintén jóképű döglött darazsat is, hogy legyen társasága. Később agyonütöttem a konyharuhával egy százlábút, de csúnya lett, úgyhogy egyszerűen kidobtam, úgyis kiközösítették volna.”

ONAGY ZOLTÁN

<http://onagy.zoltan.terasz.hu/index.php>

Kiáltvány Königsbergért

Az Orosz Köztársaság Parlamentjéhez – Moszkva
Az Orosz Köztársaság Kormányához – Moszkva
Kalinyingrad város önkormányzatához – Kalinyingrad

Tisztelt képviselők, nagyrabecsült tiszttségviselők!

Az Európai Uniót alkotó legtöbb nemzet úgy tekint Königsberg városára, mint az európai kulturális identitás egyik legfontosabb fellegvására, szimbolikus pontjára, szent helyszínére. Ez a város több mint öt évtizede szovjet fennhatóság alá került, egy olyan háborút követően, amely mérhetetlen áldozatokat követelt az oroszoktól és a szovjet birodalom minden polgárától. A gyilkos háborút követő rendezés nyilvánvalóan Németország megbüntetését is célozta, ideértve Königsberg lakosságának szétszórását, a város szellemi értelemben vett megsemmisítését, s még nevétől való megfosztását is.

Azóta (az akkori aláíró államokat, illetve a hozzájuk rendelhető közjogi tartalmak érvényességét tekintve) megszűntek vagy döntő változásokon mentek keresztül a nagy háború és az azt lezáró béke olyan alanyai, mint a Szovjetunió vagy Németország, és maguk a háborúban részt vett államok és nemzetek is egy átalakult Európa alkotórészeivé lettek. Mai világunkat új tények, új viszonyok, új folyamatok és új célok határozzák meg. Az Európai Unió területébe ékelt kalinyingrádi enklávét egyértelműen arról beszél, hogy a mai helyzetben anakronizmus fél-évszázaddal ezelőtti realitásokhoz ragaszkodni.

Ha Königsberg a hősies szovjet helytállás, a fasizmust lebíró áldozathozatal különlegesen fontos helyszíne volna, talán nem éreztük volna helyénvalónak megfogalmazni azt a javaslatot, amellyel most Önökhöz fordulunk. Am tudjuk, hogy e város az orosz vagy a szovjet történelemben nem játszott kitüntetett szerepet. Viszont meggyőződésünk, hogy mindazok, akik életüket adták a Nagy Honvédő Háborúban, nemcsak szűkebb értelemben vett hazájukért estek el, hanem egy olyan szabad Európáért is, amelyben Oroszország legfontosabb jövőendő szövetségését remélték.

És valóban, eljött az a pillanat, amelyben Oroszországnak nemcsak az Atlanti-óceán felől és az Északi Sark túloldaláról fenyegető technológiai és fegyverkezési kihívásokra kell folyamatosan odafigyelnie, hanem keletről és délről is roppant nyomás nehezedik rá, akár az ázsiai demográfiai tényekre, akár az onnan származó, folyamatosan növekvő gazdasági nyomásra, akár a militáns iszlámra gondolunk.

De akár növekszik bármifajta feszültség Oroszország távolabbi határai mentén, akár nem, akár érdeke egy új atlanti béke Önöknek, akár nem, a méltányosság azt kívánja, hogy Königsberg városának helyzete az európai és az orosz történelem legnemesebb hagyományainak és értékeinek megfelelően rendeződjön. Javaslatunk a következő:

Königsberg városának biztosítsanak önálló városállam státuszt, melynek alapokmányában lefektetendő az örök semlegesség elve. E városállam mint protektorátus fölött egyrészt az Európai Uniónak, másrészt Oroszországnak kellene gyakorolnia a gyámkodást, ideértve a közigazgatás feladatait. Königsberg így ígéretes szellemi Hongkonggá, a kelet és nyugat közötti szellemi értéksere legfontosabb kikötőjévé válhat, az Európai Unió egyik kulturális fővárosává Oroszország kapujában. Elképzelésünk az, hogy új szerepében Königsberg legyen a tudomány és művészet sikeres köztársasága, melynek négy nyelvű (orosz, angol, német, francia) egyeteme váljon a tudomány, a politika, a művészetek világelitjének legfontosabb európai intézményévé. E távlatok beláthatatlanok.

Elképzelésünk csak Königsberg városára, nem pedig az egész enklávéra vonatkozik. Ha Oroszország geostratégiai és hadászati érdekei úgy kívánják, hogy e területen katonai létesítményeket tartson fenn, e saját belátása szerinti jogát nem tartjuk megkérdőjelezhetőnek. De hiszen nem is értünk mi a hadászati kérdésekhez – civilek vagyunk mindahányan. Csak annyi közünk van mindehhez, hogy (egy régen meggyilkolt amerikai elnök nevezetes szavainak parafrázisával élve) úgy tartjuk, mi is königsbergiek vagyunk.

Terveink szerint az Európai Uniót irányító intézményekhez akkor fordulnánk, ha javaslatunk orosz részről pozitív fogadtatásban részesülne, legalább annyira, hogy ez tárgyalási alapnak legyen tekinthető.

SZŐCS GÉZA,
Kolozsvár, 2007. augusztus 3-án

Vjacseszlav Szereda interjúja Szőcs Gézával, a Kalinyingrad-esszé és -kiáltvány szerzőjével

(Sz. G. erdélyi magyar költő és író. Erdélyt Románia az első világháborút követően szerezte meg, azelőtt Magyarország része volt és ma is jelentős számú magyar kisebbséggel rendelkezik. Sz. G. nevét a világ mint a Ceaușescu-ellenes ellenzéki mozgalmak résztvevőjét ismerte meg. A diktátor bukása után szenátor volt a bukaresti parlamentben és az erdélyi magyar párt egyik vezetője. Számos irodalmi díj kitüntette.)

– *Hogyan jutott el a Königsberg-esszétől a kiáltványig?*
– Levontam a tanulságokat a saját írásomból.
– *Csatlakozott-e valaki még a kiáltványhoz? Kikre számított ebben az akcióban?*

– Néhány nemzetközileg ismert íróat terveztem megkeresni. Konrád György, az egyik legismertebb magyar író azonnal csatlakozott hozzá. Elküldtem Umberto Ecónak is, és szeretném Vaclav Hávelt, Slawomir Mrozeket, Csingiz Ajtmatovot, Jurij Bujdát és Alekszandr Solzsenyicint is megkeresni.

– *Solzsenyicint?*
– Igen. Számomra ő fogalom.
– *Gondolja, hogy aláírná?*
– Azt gondolom, ő rögtön fel fogja ismerni, hogy ez nem oroszellenes, hanem oroszbarát elképzelés. Egy olyan átjárást és együttműködést biztosítana az orosz és az európai uniós kultúra között, amilyenhez fogható ma nem létezik. Továbbá, az Unióval közösen kormányozni az Európa kulturális fővárosává

váló Königsberget, ez olyan esély és olyan modell, mondanám: precedens volna, amit föl nem ismerni igen nagy stratégiai hiba lenne.

És ha már itt tartunk: ahogyan meg is fogalmaztam, Oroszország számára nem is nagyon sokára döntő fontosságúvá fog válni egy Pax atlantica megkötése. Königsberg az ehhez szükséges bizalomerősítő lépés és együttműködési hajlandóság szimbóluma, vagyis ebben fog megmutatkozni, hogy Oroszország hogyan képzei saját jövőjét a 21. században, milyen szövetségesekkel, barátokkal és értékekkel számol. De mit olyan nehéz ebben felismerni?

A fenti interjút és a Königsberg-kiáltványt a Moszkvában megjelenő *Vastartalék* c. folyóirat közölte legutóbbi számában, amelyben Szőcs Géza *Kalinyin elvtárs Königsbergben* c. esszéje is olvasható, mindkettő Vjacseszlav Szereda fordításában.

Követek Mexikóból

Tavaly nyáron egy neves görög szellemi ember azon kesergett egy konferencián, hogy oda jutottunk, hogy a modern görög kultúra legismertebb figuráinak ma a következők számítanak a nagyvilágban: Kavafisz, Kazantzakis, Theodorakis, Melina Mercouri, továbbá Szuvlaki, Ouzo és Girosz.

Talán Mexikóval is így állunk. A nagy festő-nemzedéken kívül még a Chili és a Tequila azok az exportcikkek, amelyek elviszik szerte a világba a valóság érzékelésének és feldolgozásának mexikói – a mexikói lelkületből, érzületből és képzeletből származó – patentjeit. És bár a görög kolléga szarkazmusnak, keserű iróniának szánta állítását, az kétségtelen, hogy a legkarakteresebb kultúrák legkülönbözőbb műfajú alkotásait olyan jegyek határozzák meg, amelyek azonosnak vagy majdnem azonosnak mondhatóak. Márpedig az ételek (és italok) elkészítésének és élvezetének hagyománnyá szublimálódott és összeadódott értékelhalmozása nagyon is fontos összetevője valamely kultúrának, sőt spiritualitásnak. (Itt ér össze, itt mutatja meg közös világnézeti gyökereit, mondjuk, a Mahabharata és az ízeiben, színeiben, minden dimenziójában monumentális indiai konyhaművészet.) Táj, jelleg, jellem, étel, ital és művészetek összefüggéseiről a legemlékezetesebb sorokat Hamvas Béla írta, és igazán sajnálhatjuk – mi is, de a mexikóiak is –, hogy elemző figyelme megállt az inka szöttesek által hordozott jelentések megragadásánál, s nem fordult kissé északabbra is. Mert foglalkoztatták ugyan az azték-

toltek és maya kultúrák, de életművéből hiányzik az igazi szellemi találkozás élménye Közép-Amerika világával. Azzal a végtelenül sűrű szövevénnnyel, amelyben ősi műveltségek koncentrált emlékeit a sivatag, a tűzhányók és a tenger kozmikus monológjai gazdagítják, meg az érthetetlen kegyetlenség, a mágiák, a forráság dramaturgiája, a tollas kígyó hipnotizáló tekintete, a kaktuszokból kicsikart pálinka, mindenekeelőtt azonban az őserdő jelenléte. Az erdőé, amely e föld szülőtteiben ott szuszog, liheg, hullámoz, suttog a teremtés pillanatától kezdve s talán már magában a teremtésben is, ami azt jelenti: abban a meghatározhatatlan kontinuumban is, amit tudatnak, netán kollektív tudatnak nevezünk, de az is lehet, hogy tudattalannak vagy tudat alattinak.

Nos, ez az – nevezzük bárminek –, ezek azok a mélyrétegek, amelyekből Gabriela Campos művésznő művészete is táplálkozik, még inkább: egész énje, pszichéje és intellektusa. Képei a zsúfolt formákban elrendezett mérhetetlen gazdagságról beszélnek, olyan sűrítettségben, hogy e színeket már-már hallani véli az ember, sőt, mintha a szájpaddlásunkon is érezhetők lennének. Vad indulatokból és szenvedélyekből, a fájdalom, az érzékenység paradoxonjaiból és ezek érintkezési felületein születtek ezek a festmények, a két óceánt elválasztó töltésen.

Isten hozta őket mifelénk, a mi kialudt tűzhányóink, szendergő földrengéseink, hibernáló balladáink földjén.

SZÖCS GÉZA

Kiss Nelli

(1986-ban született Budapesten. A Pécsi Pannónius Tudományegyetem joghallgatója.)

Átok

Denevérszárny csattogása
macska végső nyávogása
láncra kötött eb sírása
rontsa meg az álmodat

Hétszer félj, ha tőlem rettegsz,
hétszer fájjon, mikor szenvedsz
Hetet gondolj, míg szólsz egyet,
s hogy hová lépsz, jól vigyázz:

bármerre jársz, rád találok,
keresztútnál eléd állok,
utolér még ez az átok,
hogyha engem elfeledsz.

Szüret

sátoros ünnepet ül ma a falvak népe, szüret van
végzésnapkor a puttony, a sajtár mind lepihen már
és nevetéstől hangos a szőlőhegy meg a présház
forgatagában a táncnak másokat új szerelem vár,
eltűnedeznek a párok a csűrben, a szalmakazalban
petrezselyemmel a kézben a legszebb, én maradok csak,
bárhogy akarnám, férfi kezét mégsem emel rám.
kertek alatt hazaűz keserű szégyen meg a bánat,
új termés örömeből nem jut semmi se énrám.

A mignon és a házirétes

Történt, hogy a mignon s a házirétes öszvejöttenek
s a mignon eképpen kérkedett vala:
Én, mond, cukros mázba öltöztetteték,
hátam mesterkéz cirkalmazta ki.
S te? rücskös vénasszonytenyernek műve vagy,
s bár ízes tölteléked, hasztalan: a pálmát én viszem.
Elválík, mond a rétes, s bízván, hallgatott.
S iho! jött máris a diák, éheze hosszan: szeme koppant,
s a színes mázon koppanva megállt.
A szépség ismeri magát, s erejét.

A Magyar Napló Kiadó
könyvkiálata

A Magyar Irodalom
Zsebkönyvtára

Ady Endre Válogatott versei, szerk. *Alföldy Jenő*
Arany János Válogatott versei, szerk. *Csillag István*
Balassi Bálint Válogatott versei, szerk. *Kovács István*
Berzsenyi Dániel Válogatott versei, szerk. *Ambrus Lajos*
Cs. Szabó László Válogatott esszéi, szerk. *Pomogáts Béla*
József Attila Válogatott versei, szerk. *Tverdota György*
Kányádi Sándor Válogatott versei, szek. *Bertha Zoltán*
„Minden népnek az ő nyelvín” Válogatás a régi magyar irodalomból,
szerk. *Gy. Szabó András*
Szabó Lőrinc Válogatott versei, szerk. *Kabdebó Lóránt*
Utassy József Válogatott versei, szerk. *Nagy Gábor*

A kötetek egységes ára: 945 Ft (A/6-os, kartonált)

Könyveink kedvezményes áron megvásárolhatók a Magyar Napló szerkesztőségében (1092 Budapest, Ferenc krt. 14. 1/5., tel.: (1)413-6672), valamint megtekinthetők és megrendelhetők internetes könyváruházunkban a www.magynaplo.hu weboldalon.

Szindbád, az ezeregyéjszakabeli hajós egy taligán feküdt, és felváltva idézte a Kocsi-út az éjszakában és Az eltévedt lovas sorait egy régi magyar költő versgyűjteményéből. Minden bizonnyal ilyen szavakkal kezdődne Bogdán László 2007-es kötete, ha novellákat, és nem verseket tartalmazna. *Ezeregyéjszaka*, Krúdy, utazás, művészek, emlékezés: a címadó szöveg hívószavai révén máris a könyv hangulatának és utalásrendszerének kellős közepében érezheti magát az olvasó. *A Szindbád a taligán* nyilván a Krúdy-vonatkozást erősíti fel, az *Ezeregyéjszaka*-beli utazó alakja csak a Krúdy-áttételen keresztül bukkan fel. Seherezádé meséiben hajón utazott Szindbád, Krúdynál főként vonaton. A Bogdán-versben a taliga így egy travesztia travesztíája (odaérthetjük mögé a szintén Krúdy-féle legendás járművet is, a vörös postakocsit), de hozzá kell tenni: más eljárásokkal egyben ellenpontosódik is a travesztiaszerű szövegműködés. Azáltal, hogy nem pusztán egyetlen szöveg íródik itt újra, kitágul a vonatkozások tere: Ady versei, vagy az ajánlásban megidézett Mózes Attila prózája átszínezik a Bogdán-vers hangulatát. Így nemcsak a travesztia egyetlen irány mentén ható logikáját érezzük, hanem azt is, ahogyan az önazonosságából kimozdított szöveg a mozgásba lendülés során sok más kontextust is magával ránt, áthelyez. Krúdyhoz vezet a könyv hátlapján olvasható vers is (*Zöldszemed, a Poprád*), hiszen e folyó partján utazik visszafelé térben, időben Szindbád a Krúdy-novellaciklus első darabjában. Az előbb vázolt, többszörös áttételű logika itt azáltal érvényesül, hogy a hangnem, a motívumok (jelölt módon) *A Poprád Podolinánál* című Szöcs Géza-versből származnak.

Szükségtelen tovább követnünk ezeket az utalásokat, hivatkozásokat, hiszen korántsem új fejlemény ez Bogdán költészetében. Már az 1984-es *Ingaévek* című kötete kapcsán krúdys hangulatról beszélt a kritika például az *Őszi versenyek* című szöveg esetében, a parafrázist is alapvető szövegalkakító jegyként azonosítva. Legegyértelműbb persze az *Átiratok múzeum* című ciklust/kötetet viszonyítási pontnak tekinteni – a 2007-es könyv első ciklusa is vállalja a folytonosságot címében: *Átiratok múzeuma. A pótkötetből*. Angyalosi Gergely írta az 1998-as *Átiratok*ról: „az átírásban mindig technikáról, sőt mechanikáról

is szó van. A kész szöveg ugyanis az átíró előtt mindig struktúraként, tehát szerkezetként mutatkozik meg; tudniillik csak a szerkezetként felfogott szöveget lehet tovább- vagy átépíteni.” A versek datálásával, mondja még Angyalosi, Bogdán egy paradoxont is felold: átírásai egyszeri és megismételhetetlen gesztusokká változnak. Nem egyszerűen a datálással, tehetnénk ehhez hozzá (a datálások egyébként az új kötetben is követhetők), hanem azzal is, hogy Bogdán valóban struktúrákat épít egy-másba az újraírásaiban, új nézőpontokat találva például ismerős történetek újrameséléséhez. Hogy Hamlet halála után Horatio Fortinbrasszal beszélgetve hogyan értelmezi újra az ismert történetet s a „folytatást”, azt talán éppen különböző struktúrák,

logikák egymásra vetítéseként lehetne leírni: „Fortinbras kedvel. Részegen mondta el, / Wittemberga kémjének hittek engem. / »Ügynök volt Hamlet is, élvezettel / spicliskedett.« Kémkedett a szellem? Legyintettem. »Párizsból, méltón / atyja hírnevéhez, jelentgetett / Laertes is, gyöngybetűivel buzgón / firkálta rémhíreit.«” (*Beszélgetések Fortinbrasszal*); hasonló elv szerint meséli újra azt Horatio (shakespeare-i szonettekben, természetesen), hogy miképpen épít ki Fortinbras asszimilacionista rendőrállamot a dánok identitás-megélésének jelentős korlátozásával.

Azt mondhatjuk tehát: a szerző meglehetősen határozottan írja bele saját korát, problémáit az átíratokba; saját jelenléte is

Bogdán László: *Szindbád a taligán*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csík-szereda, 2007

vetik hasonlóan banális dolgok (cipők, inggombok) eltűnéséről, hogy aztán újból az indulatok erősödjenek fel (dühöngünk, vi-csorgunk), ami a vers hősenek az otthonnal szembeni egyéni lázadásához vezet: „Ki innen! el innen! bárhová!”.

Nem meglepő, de váratlan, amint e legmaibb jelenben megnyilvánuló zaklatott lelkiállapotnak megteremti egy másik versben a költő az előképét, mondhatni történelmi dimenziójú megfeleelőjét, el egészen odáig, hogy még a stíláris sajátosságok vonatkozásában is a szóban forgó lírai naplónak legyen megfeleltetve. Felfokozott, indulatok feszítette lelkiállapotra vall például az a kérdéssorozat, amely a *Levél a frontról* című verset alkotja, csakhogy ez esetben nem a banális, kisszerű dolgok után kérdez a vers hőse, hanem fegyverzete, szerelmei s harcban elesett bajtársai után: „s hol van a magnumom / a parabellumom // hol a winchesterem / kalasnyikovom /.../ hol díszes törkésém / kivel nevem vésem // felhőbe nyírfába / nem éltem hiába /.../ hol van fényes rózsám / ki bánatot hoz rám // búzaszál szeretöm / hajlik a hegytetőn /.../ s végül hol a barátok / emlékük zsarátnok”.

Nemcsak időben nagy a távolság eme felidézett lelkiállapotok között, hanem főként a versebe foglalt eszmei értékek között. Míg előbbi vers lírai alanya közönséges dolgok visszaszerzéséért és kisszerű célokért hadakozik, addig a másiknak a hőseből a férfias virtus szólal meg, céljai is ehhez igazodnak, s mindezért nem sajnál áldozatot is hozni („beszakadt homlokom / hős vérem a homokon”). A népdalok képi-motivikus mintái szintén végigvonulnak a versen, ami viszont összekapcsolja a lírai naplóval, lévén, hogy az egy hirtelen vágással a szerelem gondolatát állítja a banális mellé („A szerelem se látszik – levegő. / Tudod

Király László: *Míg gyönyörű késemet fenem*. Versek. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2007

érzékelhető, nem csupán arról van szó, hogy felveszi egy másik beszélő identitását. Ebben az értelemben folytonosságként emelhető ki a korábbi könyvekhez képest a Ceau^oescu-korszakra tett utalások jelentős mennyisége. (A kötet épp egy walesi bárdok-átíráttal indul, így: „Hős pártfőtítkáruk, Csausz, / száll helikopterén” – *A bráni lakoma*) Az átírásos technika lényegében mindenütt érvényesül a kötetben, a többszörös áttételeket a Krúdy-utalások mellett olyan szövegekben is megfigyelhetjük, mint a Szilágyi Domokos és Orbán János Dénes verseit egyaránt továbbbíró *Don Quijote negyedik szerenádj*a című vers, a *Hamlet és Horatio* című hosszú ciklus pedig a Hamletet fordító és karakteresen értelmező Borisz Paszternak, illetve a Hamlet-filmet forgató Bódy Gábor nevét (és egyben sorsát) is megidézi.

Kiemelkedő kísérlet a kötetben *A Petre Stoica-Show* (a könyvbeli írásmód szerint: „Shaw” – nem ez az egyetlen korrek-túrahiba. . .), hiszen azt mutatja meg a román későmodern költészet hangnemében, hogy mennyire sok tematikai, életérzésbeli rokonság mutatkozik e költészet és a hetvenes-nyolcvanas évek romániai magyar versei között, miközben a versnyelv mégis más. A román posztmodern irodalomról írt könyvében Mircea Cărtărescu azon kevés hetvenes évekbeli román költő között említi Petre Stoicát, akik amerikai hatásra biográfista, spontán, közvetlen poétikát követve írnak – amely nyitott a kortárs média és a szóbeli megszólalás nyelve irányában. (Ez a fajta beszédmód a nyolcvanas évekre fut fel igazából a román költészetben.) A szóbeliség a Bogdán-kötet ciklusában is erősen érvényesül: több szöveg interjúműfajt imitál. A környezet hasonlóan lepusztult, mint Bodor Ádám, Mózes Attila vagy mások hetvenes-nyolcvanas évekbeli szövegeiben, de jelölt és jelöletlen módon helyenként Szöcs Géza-motívumok bukkannak fel a ciklusban (tükörbagoly, hóhullás stb.). Az asszociáció „irodalomtörténetileg” is jól alátámasztható, hiszen a romániai magyar költészetben éppen Szöcs Géza és maga Bogdán László állnak legközelebb az amerikai biográfista versalakításhoz, illetve ahhoz a verskon-cepcióhoz, amelyet később a román „nyolcvanas” költőnemzedék fogadtatott el szélesebb körben a romániai kultúrában.

A biografizmushoz képest az emlékezés, az időbeli távolság hangsúlyosabb jelenléte ad sajátos ízt Bogdán verseinek: ez az a vonatkozás, amely a Szindbád-analógiát is legitimálja. Illetve talán még az, hogy Bogdán „emlékezései” olykor álmokról szólnak: az emlékezet működése, a fikcióteremtés, az onirikus kapcsolatok együttesen vannak jelen – ezáltal lebegővé válik több, egyébként minimalista képiségű szöveg is.

Egészében véve elmondható, hogy az új könyv Bogdán László korábbi munkáinak logikájához igazodva, egyszerre tartalmaz játékot, borongást, fikcióra és referencialitásra való hajlamot. Magas színvonalon rajzolja ki újra a Bogdán-művek jellegzetes arcélét.

BALÁZS IMRE JÓZSEF

csak, hogy jelen van valahol.”), s a vers további része már meg is marad egy meghitt és mély emberi érzés igenlése mellett: „Kezdjük este a napot, édesem”. Az itt feltűnő népköltészeti motívumok egyike-másika (*bicska, hétmérföldes csizma, tarisznya*) pedig a *Levél a frontról* című vers *díszes törkés, fényes rózsám, búzaszál szerelmem* motívumainak feleltethető meg.

Ilyen kapcsolatokat, megfeleléseket és ellentéteket lehet tehát találni egy-egy versen belül, illetve versek között, ha az új Király-kötet olvasásába kezd a versbarát, s ezek a szövegeket behálózó szálak legtöbb esetben a népköltészethez mint forráshoz vezetnek, amelynek éppen egyik fő stíláris jegyét vallja magának költőnk.

A Király-vers érzelmi-gondolati tartalmát tekintve általában rapszodikus, s ebből következően kötetlen formájú. A szenvedély és indulat jelenlétéről tanúskodik különben a versek szókince is, amelyben feltűnően nagy az erős szavak száma. Sokak éppen durva vagy pejoratív jelentésárnyalatúak. A teljesség igénye nélkül, mindössze szemléltetésként érdemes kiemelni néhányat közülük vagy egymagában, vagy magát a szószerkezetet, amelynek tagjaként fordul elő: *viscorgunk, kurva-jó, haramiás-idő, vérfekete ige, akasztófa, dögkeselyű, rémordítás, vérbűzös, szarszagú, ribanc a sors, hülye, versbandita, szajha geometriák, nyavalyás a kor, zsvány idő, örömbánat, galád*.

Akár egyszeri, új szavakat is alkot Király (lásd *rémordítás, versbandita, örömbánat!*), hogy minél pontosabban és hatásosabban közvetíthesse üzenetét, amint költőt is kitalált pályája egy korábbi szakaszában, az 1970–80-as években, az orosz Al. Nyezvanov „személyében”, s ezzel az eljárással új távlatokat, művészi lehetőségeket nyitott a maga számára. Ebben a kötetben viszont azt láthatjuk, hogy valós szövetségeket keresett és talált a külföldi kortársi irodalmakban (románban, bolgárban, oroszban), tolmácsává szegődött például a bolgár Ljubomir Levcevnek, a román Nichita Stănescunak, a grúz-örmény származású oroszul író Bulat Okudzsavának, de ezt a szerepet oly komolyan vette a maga számára, hogy „magyarításai” közül néhányat sajátjaként tett közzé ezúttal. Emberi és művészi önmagát így nemcsak a szülőföldet jelentő sóváradi ihletforrásaira alapozva mutatja fel (*A diófás álom, Itt van az ősz, Sóvárad – 2005, Ebredés a régi házban, Az ismeretlen katonák, Sóváradi nóta*), de közép-kelet-európai kortársainak művében is megtalálja, Okudzsavát szólaltatva meg például emígy:

*Rést ütni élő láncunkon –
Vadul szomjazza ez a kor:
Fogózzunk össze, cimborák,
Magunkban elesnénk valahol!
(Régi diáknóta)*

A költő pontosan észleli az egyes ember kiszolgáltatott helyzetét, felhívása a szövetség, az „élő lánc” megtartására ezért is helyénvaló.

BORCSA JÁNOS

Nem véletlen és esetleges a fentebbi cím. Vámos Miklós könyvét forgatva és olvasva ez jutott legelőbb eszembe. Hogy az elbeszélő ontja magából a humort: hol szóviccek, hol nyakatekert nyelvi fordulatok révén, de minduntalan. S a humorizálás közben néha szerepet vált. *Az Utazások Erotikában* című legújabb Vámos-regény főhőse dr. Mester János, azaz Jánoska, vagy auf Deutsch: dr. Johann Meister. Amindent tudó és látó elbeszélő János(ka) életútját követi végig, s ezt az utat hölgyek, nők, lányok övezik. Természetesen az alcímnek (*Ki a franc az a Goethe?*) köszönhetően az olvasó rögvest kontextusba emelkedik, s ha nem is akart volna, akkor is a német költőfejedelemre asszociál. De nem csak rá. Számomra az élet-

útról és a nőkről egyből Ady idekíváncozó verse jut eszembe: *„Távozó léptű férfi-ember /Nem tud átalmenni a folyón, / Csak kapcsolódó szerelmekkel / S hazugul is ragyogón / S igazán is hazugul.”* Jómagam valahogy így képezem az átkelést az életen, ha már mindenáron bele akarjuk keverni a tisztelt hölgyeket. Márpedig Mester János nőtől nőig lát, él és lép. Naplójában vezetett életét a megszerzett vagy meg nem szerzett nők szerint teszi mérlegre. Feljegyzéseket vezet, hogy kivel, mikor és hogyan. Ez az egyik nagy szenvedélye. A másik pedig Goethe, akinek költészetével és életével egyre behatóbban kezd foglalkozni. Mivel azonban nem végezte el a német szakot, inkább kívülről, a Goethe-kutatók tágas horizontjának periferiájáról írja – hol papírra, hol csak fejben – tanulmányait, gondolatait a költőfejedelemről.

Vámos Miklós regényének főhőse Magyarországon él, s történetünk kezdetén éppen jól megérdemelt ösztöndíját indul le-tölteni Berlinbe. Családi helyzete bizonytalan: feleségével, Alexával mosolyszünet-közeli állapotban váltak el egymástól. Feleségét és gyerekeit otthon hagyva érkezik a német fővárosba, s az utazás és a berlini tartózkodás alatt felvillannak emlékei, pályázat beadása nélkül ösztöndíjat nyer egy Windmühle nevű kisvárosba, valahol a német nyelvterületen. Az utazás lehetőségét följajánló Alapítvány levele meglehetősen szűkszavú, mindössze a tartózkodás helyét közli, és arra kéri a meglepett író, hogy „az ösztöndíj célja rovatba azt írja be, hogy regény”. A regény kiindulópontja minden kétséget kizáróan önéletrajzi ihletésű, hiszen Podmaniczky 2006-ban (és ezt a tényt a kötet elején is egyértelműen jelzi) a svájci Zuger Kulturstiftung Landis

Jobbágy Valentin – ezt a furcsa nevet viseli Podmaniczky Szilárd legújabb, 2007-ben megjelent regényének, a *Hutchinson rugói*nak főhőse. A Magyarország egyik vidéki városában élő férfi hivatását tekintve író, aki váratlanul, pályázat beadása nélkül ösztöndíjat nyer egy Windmühle nevű kisvárosba, valahol a német nyelvterületen. Az utazás lehetőségét följajánló Alapítvány levele meglehetősen szűkszavú, mindössze a tartózkodás helyét közli, és arra kéri a meglepett író, hogy „az ösztöndíj célja rovatba azt írja be, hogy regény”. A regény kiindulópontja minden kétséget kizáróan önéletrajzi ihletésű, hiszen Podmaniczky 2006-ban (és ezt a tényt a kötet elején is egyértelműen jelzi) a svájci Zuger Kulturstiftung Landis

& Gyr ösztöndíjasa volt, és ösztöndíját a szöveg főhőiséhez hasonlóan az alapítvány váratlan felajánlásából nyerte el. A bio-grafikus jelleg mellett (mely egyébként már az ezt megelőző, az *Idegpályáim emlékezete* címet viselő prózakötetnek is alapvető meghatározója) az első fejezet arra is felhívja a figyelmet, hogy „művészregényt” tartunk a kezünkben. A főhős író, aki a szöveg fikciója szerint regényírásba kezd, ezzel egyidőben az alkotás működésébe, nehézségeibe, létmódjába is betekintést enged, nem beszélve arról az érdekes csavarról, melynek köszönhetően hamar rájövünk, hogy a „regény a regényben” szerkesztési elve nem mást eredményez, mint hogy a regény saját megírásának történetét tartalmazza, így a szöveg önmaga alanya és tárgya is egyben. A regényírásról szóló regény önreflexív szerkezete még egy dimenzióval gazdagodik, ha hozzágondoljuk az előbb már említett tényt, hogy a valódi, hús-vér szerző svájci utazásának élményeit felhasználva alkotta meg ezt a többszörösen egymásba játszó szerkezetet mozgósító regényt. Az önéletrajzi regény, a művészregény mellett két fontos műfaj említhető még, melyek hagyományaival, módszereivel szintén eljátszik a szöveg. A második fejezetben Windmühlébe érkező Valentin néhány hónapjának, és az ezalatt az idő alatt a lelkében, tudatában lejátszódó változások bemutatásának módja a fejlődésregények klasszikus vonulatához köti a szöveget, míg a várost övező táj, a terek, a hétköznapiak részletező leírása az utaztató regények világát idézi.

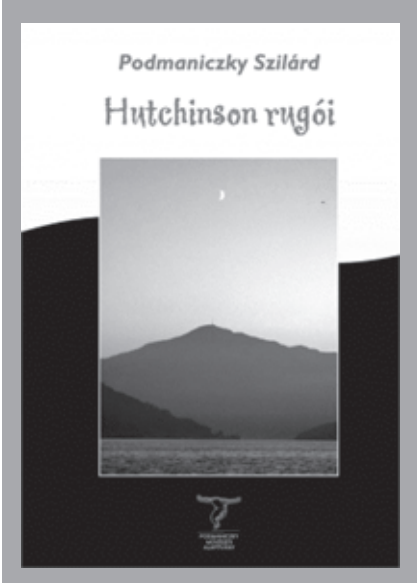
A Podmaniczky-regényekből (a *Két kézzel búcsúzik a leopárd* vagy az *Idöntüli hétméteres* regénytrilógiájának darabjai) már jól ismert bolyongó, a bizonytalanságban valamiféle szilárd támpontot kereső hős típusa bukkan fel itt is, aki a váratlan, magyarázatokat nélkülöző meghívást elfogadva indul el az isme-

mindentudó elbeszélő eltűnik, s megszólal Mester János, Jánoska vagy éppen Jancsika. Ahány ilyen emlékkép, annyi elbeszélői hang, hiszen az emlékek a főhős különböző életkorából származnak, s a szerző igyekezett az életkori sajátságoknak megfelelően formálni az elbeszélői hangot. Nem véletlenül írom: igyekezett. Véleményem szerint ez nem minden esetben sikerült tökéletesen. Néhol igencsak kilóg a lóláb. János első „erotikába” való utazásakor még csak alig 8 éves. Megszólaltatása többnyire adekvát, s alapvetően jól tükrözi egy ennyi idős kisgyerek gondolkodásmódját, néhol viszont úgy tűnik, mintha a fiú nem tudna rendesen beszélni: „Néztem a néhány pár nagylányt, akinek már nemcsak az, hogy nőtt a cicijük, hanem hogy rezgett a vonatba. A nagylányok néztek vissza, haragudással, akkor inkább fordultak el.” Máskor pedig túlságosan is igényes a megszólalás-mód: „A mama páros lábbal ugrált a betonon, értse meg jóember, a fiamnak el kell csípnie a vonatot, különben íthagyják, és nem mehet Németországba. Addig-addig kiabált, míg a papa a túlsó ajtón az ágyam darabjait a két ülés közé tolta.” Mintha egyszer egy magyarul alig tudó, máskor viszont egy választékosan beszélő gyerek hangját hallanánk. Mindez kicsit elbizonytalaníthatja az olvasót, aki így nem mindig tudja meghatározni, hogy valójában melyik elbeszélői hangot is hallja. Ugyanakkor a beszélő hangjának folyamatos váltakozása izgalmassá teszi az elbeszélést, s voltaképp meg is menekíti a regényt az unalomtól. Nem mintha nem lenne érdekes (hogy izgatót ne írjak) a különböző nőügyek tárgyalása és részletezése, azonban csupán az erotika vagy a szex nem vinné el hátán a szöveget.

Többek között azért nem, mert a háttér, a környezet nem játszik jelentős szerepet, vagy legalábbis olyan jelentékeny szerepet, mely életre kelhetne. (Kivéve talán Berlint, de erre még visszatérek.) A történelmi múlt, Magyarország elmúlt ötven éve valójában díszlet, mely előtt és mellett játszódnak az események. A Kádár-korszak bizonyos jellegzetességei kicsit árnyaltabban jelennek meg, azonban semmiképp sem meghatározó módon. Mintha mindez kicsit sem befolyásolta volna a benne élők életét. Vagy ha igen, akkor az is csak a humor forrásaként tűnik fel. Néha olyan érzésem támadt, mintha a korra vonatkozó, sztereotípiákban megfogalmazott leírásokat olvasnék. Nem állítom, hogy nem lehet mosolyogni, sőt, röhögni bizonyos dolgokon, mindez viszont hosszabb távon fárasztó tud lenni. Trabanttal az NDK-ba menni – át fél Európán – már magában is mosolyra fakaszt, s az ehhez társuló kalandok, a feleség zsörtölődése, az autószerelés, vagy a rokon látogatás kényelmetlenségei mind-mind derűltségre adnak okot, mégis valahogyan az egymás után folyamatosan következő anekdotaszerű betétek előbb-utóbb mintha elcsépeltté válnának. Kicsit olyan ez, mint amikor a család idősebb rokona minden ünnepkor vagy bármilyen együttlétkor ugyanazokat a történeteket mondja el, ugyanolyan hangszílyal, ugyanazokkal a szereplőkkel és ugyanazokkal a csatta-

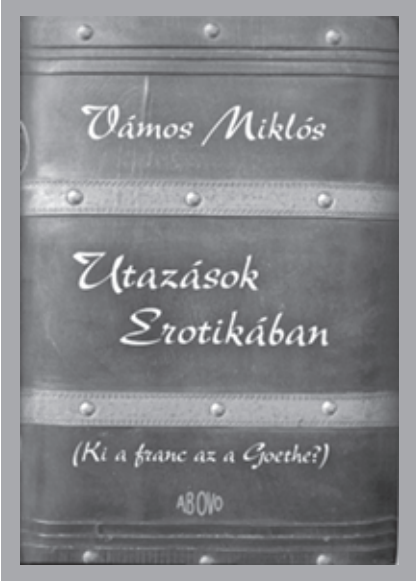
retlenbe, kérdések sokaságára keresve a választ: „Az Alapítvány levelét kabátja zsebében tartotta, mint legközelebbi bizonytságot erről az útról. De miért nincs aláírva? És hogy lehet az, hogy kétszáz emberből öt választották? (...) Fogalma sem volt a választokról.” A vonatról leszállva, térkép és útbaigazítás hiányában nagy sokára megtalálja a megadott címet, végre megérkezik a Bergstrasse 18. elé. Azonban szállására beköltözve sem nyugszik meg, hiszen kérdéseire nem kap választ sem ekkor, sem az Alapítvány munkatársaival való megismerkedést követően. Valentin számára nem világos, hogy miért éppen őt választották, mit várnak tőle, meddig maradhat, miért kapja az anyagi támogatást, az Alapítványnál szerzett új barátai pedig egyre kitérnek bátortalan, tapogatózó kérdései elől. Mindemellett kíváloán érzi magát az új körülmények között, szállása kellemes, a hatalmas tó mellett elterülő városka nyugodt, csendes, gyönyörű adottságokkal rendelkezik, éppen ideális a kontemplatív alkató írónak, aki – kérdéseire hiábavalóan keresve választ – sétákkal, a város megfigyelésével, jegyzetek, rajzok készítésével foglalja el magát. Különös emberekkel ismerkedik meg ezalatt: egy pizzériában találkozik Franziskával, akinek apja tizennégy embert ölt meg a helyi parlamentben; korábban Dimitrijel, a furcsa történetű „ötvenhatos orrosszal”, valamint megismerkedik a szállása melletti kert idős gazdáival is, egyedül a szobájával szomszédos helyiségben élő, szintén ösztöndíjas Büth Kiwivel nem sikerül kapcsolatba kerülnie. A napközben történetekre általában este, szállására visszatérve, egy nyikorgó rugójú karosszékbén keresi a válaszokat, folyamatosan rögzítve

Podmaniczky Szilárd: *Hutchinson rugói*, Podmaniczky Műhely Alapítvány, Szeged, 2007

nókkal. Talán túl kiszámíthatóvá válnak a történetek, talán túl evidens, hogy mi is fog történni. És mégis, dr. Mester János történetei magukkal ragadnak. Néha az olvasó teljesen belefeledkezik a nőügyekbe, a hirtelen kiborulásokba, a csapkodó feleségekbe, a rajtaütésszerűen támadó szeretőkbe, a majdnem-meghitt hangulatokba. Mert annak ellenére, hogy úgy tűnik, a szexről, és csak a szexről szól Vámos Miklós legújabb regénye, a gúny és az ironia mögött ott rejtőznek kiüresedett és felbolydult hétköznapiaink. S minduntalan felbukkan a Más, az Idegen vagy Idegenség utáni vágy. Ez pedig nem csupán a nőkre, szeretőkre, feleségekre érthető, hanem Németországra és Berlinre is. Mester Jánoska mindig új vidékekre vágyódik, új utcákba és új nőkre, és mindig visszavágyik Berlinbe, a német tájakra. Vámos ezzel a regényével akaratlanul – vagy inkább készakarva – tovább építi a már így is hatalmasra nőtt Berlin-mítoszt. Mítoszt egy városról, mely mindig tud inspirálni és izgatni. Mely ki tud mozdítani a megszokott ritmusból, a megposhadt hétköznapokból. Azonban ezek a már megszokott hétköznapiok is tudnának újat adni, csak éppen rendben kellene tartani őket. Mint ahogyan a (pár)kapcsolatokat is. Vámos Miklós regénye úgy kalauzolja végig az olvasót Johann Meister életén, hogy megkísérel őszintén, tabuk nélkül szólni a férfi-nő kapcsolatokról, az elfojtott vágyakról és az elszabadult ösztönökről. Érdekes kísérlet, melyből éppen csak azt nem tudjuk meg, hogy ki a franc az a Goethe. De talán nem is lényeges.

VINCZE FERENC

Vámos Miklós: *Utazások Erotikában*, Ab Ovo, Bp., 2007

megfigyeléseit. A kényelmetlen, recsegő ülőalkalmatosság központi motívuma a szövegnek, címét is ez adja, hiszen az önmagát hirtelen Hutchinsonnak nevező Valentin saját „alteregójának” nevét és a fotel recsegő rugóit ötvözi címmé. A regény utolsó előtti fejezetében derül ki, hogy a karosszék muzeális érték, melynek rugói ülve több híres író hozta létre műveit: „Akkor vigyétek múzeumba! Olyan rajta dolgozni, mintha folyton véleményt mondana a munkámról, és amikor nem tetszik valami, fenékbe rúg. – Hm – mosolygott Flüelen –, ez nem lehet véletlen. Rövid ideig ebben a székben dolgozott Thomas Mann, Dürrenmatt, de ült benne Robert Walser, Heidegger és állítólag Kafka is.” A sorból különösen ez utóbbi szerző érdekes, hiszen neve más szöveghelyen is felbukkan, Jobbágy Valentin bolyongása, nyomasztó céltalansága pedig egyértelműen *A per*, vagy még inkább *A kastély* hősének létállapotát idézi. Ráadásul a prágai író egyik aforizma-szerű mondatának parafrázisa a Podmaniczky-regény egyik központi mondata is egyben. Valentin a szállása szomszédságában található kert gazdájával pálinkázgat, mikor a férfi váratlanul, magyarázat és előzmény nélkül érdekes kijelentést tesz: „Az öreg a sötét és üres sarokba bámult, mintha a falon túl az időt figyelné, s ennyit mondott. A világ és a közted fennálló harcban a világot támogasd.” A szubjektum és a világ között tátongó úr, a helyét hiába kereső én egyértelműen rokonítja a két írói világot, a paradoxnak tűnő Kafka-parafrázis értelmezését azonban a Podmaniczky-regény ismerete sem teszi egyértelművé, legfeljebb lehetőségeket vet fel. Úgy tűnik, hogy ezt a harcot hiábavalónak, kilátástalannak véli, hiszen a szöveg másik meghatározó irodalomtörténeti utalása (Windmühle németül szélmalmot jelent), Don Quijote alakját és hiábavaló küzdelmeit idézi fel az olvasóban. Jobbágy Valentin tehát idealista, álomvilágban élő lovag, aki, csakúgy, mint Joseph K., teljesen hiábavalóan keres a világban értelmet vagy jelentést, mely a kettejük kapcsolatát lehetővé tenné.

Podmaniczky azonban – Kafkától eltérően – nem hagyja befejezetlenül regényét, az áttetsző, egyenes vonalú, könnyen olvasható szöveg utolsó fejezetében Valentin visszaérkezik Magyarországra, ahol nyomban megszűnik albérlete, így meglehetősen levert hangulatban, de mindenképpen valamiféle változás előtt hagyjuk magára a folyóparton magányosan üldögélő hóst, kinek vízbe dobott kavicsa nem ver hullámokat. A korábbi Podmaniczky-írásoknál (főként a pálya legelején) jellemző abszurd nyelvi játékok, kitekert szerkezetek, meghökkentő képek egyre inkább eltűnnek, a *Hutchinson rugói*ban már csak fel-felvillan belőlük néhány. Az abszurdítás a nyelv helyett az egzisztenciában mutatkozik meg, a hős és a világ között ásitó szakadékbán, s e tragikus, mégis elkerülhetetlen létállapot bemutatásakor a korábban megszokott ironia helyét a kérlelhetetlen komolyság veszi át.

KOLOZSI ORSOLYA

Divatok jönnek, divatok mennek, így van ez az irodalom területén is. Emlékezhetünk, hogy nem olyan rég még a regény műfaja felett kongatták meg a vészharangot, mondván: a nagy narratívák, a megnyugtató vilámagyarázatok kora lejárt. Akkoriban úgy tűnhetett, hogy a kisprózáé a jövő, a nagy formák népszerűsége végleg a múlté. Nem kellett azonban sok időnek eltelnie, hogy a helyzet a visszájára forduljon: jelenleg úgy tűnik, éppen a regényekre van fokozott igény, a rövidebb műfajok kárára. Még ha ez a jelenség nyilván nem is vezethető vissza egyetlen indokra, annyit azért meg lehet jeyezni, hogy a novellák, elbeszélések háttérbe szorulásának tekintetében nem holmi művészeti, filozófiai-irodalomelméleti tézisek, hanem a piaci szempontok játsszák a főszerepet. Erdemes elidőzni egy kicsit azon a szigligeti dispután (Garaczi László – Németh Gábor – Szilasi László: *A regényről*. Lettre-beszélgetés, Szigliget, 2000. szeptember 2. = Magyar Lettre International 2000. té1 39. szám), amely számos más probléma mellett ezt a kérdést is körüljárja. „A piac is a regényt igényli, az olvasó is valódi regényeket szeretne olvasni” – hangzik el Szilasi szájából. Németh Gábor szerint „világos, hogy ez [a regény] teljesen kommersziális okokból nyomva van. Tehát ha mondjuk bárkivel beszélsz a német könyvpiaccon magyarok számára fönntartott helyekről, a német könyvpiac és a magyar irodalom viszonyáról, akkor legkésőbb a harmadik mondat úgy hangzik, hogy de oda ám regényt kell csinálni. Nem adnak ki antológiát, nem adnak ki novelláskötetet, vagy ha mégis kiadnak, akkor az le van szarva utána.” Még ennél is beszédesebb, ahogy erre a felvetésre a Lettre munkatársa reagál: „bementünk Münchenben egy sokemeletes könyvesboltba, kilenc és fél emelet regény, és utána meg fél emeletre az összes többi könyvek.” Természetesen ez utóbbi közlés és a Németh Gáboré is tartalmaznak túlzásokat, de a regény mennybemenetelét és a kispróza jelentéktelenebbé válását jól illusztrálja. Hogy a németekéhez hasonló a helyzet hazánkban is, az – ha esetleg máshonnan nem – a Magvető Kiadó új köteteinek bemutatójakor mindenképpen kiderült. Az eseményről tudósító újságcikk (Papp Sándor Zsigmond: *A rövidtáv magányossága*. Kortárs novellasorozat a Magvető Kiadónál = Népszabadság 2007. nov. 21.) is rögzíti a tényeket: „nem divatos, és így nem kelendő manapság a novella – mondják a könyvkiadók (...) minden tollforgatótól regényt követel a szakma és az olvasóközönség. (...) alig lehet eladni manapság a rövidebb prózai munkákkal jelentkező írók köteteit. (...) A Magvető Kiadó most útjára indított novelláriumával egy fedél alá kíván terelni pályakezdőt és már befutott írot, hogy egy sorozat védelmében mentsék meg a novella némiképp megtépzott presztízsét.” *A novellárium* sorozat első négy kötetét

radhattak volna: a „mitoszok” és a „játékok” kifejezések még úgy-ahogy megállják a helyüket, de a „történelmek” és a „tragédiák” inkább hangzatos címkék, mintsem hogy pontosan lefednék, milyen írásokat tart a kezében az olvasó. Nagy Koppány Zsolt nem szerepeltet visszatérő figurákat, könyve tematikusan is sokszínű. Az egyik írás „pusztán” egy monológban áll, a másik váltakoztatja a mono- és a dialógokat, a harmadik belső és „valódi” monológok egyvelegére épül, a negyedik ugyanarról a személyről egyes szám első és harmadik személyben is beszél, az ötödik szövegszervezésében egy színházi jelenetre emlékeztet leginkább... Igyekszik minél többféle dologról, minél többféle módon és nézőpontból beszélni. Nála majd’ minden megtörténhet, mindenki szóhoz juthat: az egyik elbeszélője egy kutya (*A nagy, fehér, santa kutya*), egy másik egy róka (*A róka szól*), de szóhoz jutnak a vaddisznók is (*Mellettem disznaim*) és az emberi testrészek (*Három történet*), s *A kávé*m története pedig a címben foglalt italról szól, mintha az egy élőlény lenne. *A Nagyapám tudott repülni*különös elbeszélők és nemkülönben különleges hősök terepe. A nyitó írás, a *Személyi figyelő* (pretextusként lásd Petri György *A személyi követő éji dala* c. versét) főszereplője például láthatatlan. Van, ahol (*Harmadnapon*) rögtön a kezdő mondat különleges („Amikor a vadász-sólymokat elengedik, vigyázz magadra!”), máshol (*Fél napig voltam Bukarestben*) pedig paradox módon éppen az teszi furává a szöveget, hogy semmi meglepő nem történik benne. A történetészvésre jellemző, hogy a szerző kevésbé részletez, lényegre törően fogalmaz: a szereplők motivációit nem tárja fel, nem bonyolódik bele hosszas leírásokba, hanem magára a cselekményre koncentráln, s így maguk az események, történések állnak a középpontban. Az elbeszélések hol szenvtelenek, hol ironikusak, s nem nélkülözik a narrátor fecsegést, kiszólásokat az olvasók felé. Irracionális, mesészerű elemekben gazdag a kötet. A szerző gyakran hangsúlyozza az elbeszéltséget („Nem könnyű elmondani az ilyesmit, bár most éppen ezt szeretném tenni.”), szövegei szépirodalmi voltát, máskor meg egy film

mozzanataihoz hasonlítja a történéseket. Az irodalmi alkotást vendégszövegek tárházaként fogja fel – többször is reflektál rá, hogy egy írónak, amikor alkot, lehetetlen figyelmen kívül hagynia azt a hagyományt, amibe belép, mikor tollat ragad. Bizonyos helyeken egészen odaíg jut (*A róka szól*), hogy a saját prózáját más művek megismétléseként, a tradíciók, klisék reprodukciójaként tünteti fel.

Sok szempontból hasonlít Nagy Koppány Zsolt kötetére az *Eurüdiké*. Erdős Virág rövidke munkájának (a 120 oldalas mű egyik darabja, a *Hopp, te Zsiga!* úgy van elnyújtva 20 oldalasra,

hogy normál tördeléssel maximum két lapot töltene meg...) is az az egyik fő jellegzetessége, hogy az irodalmi hagyományokkal tudatos, szándékos diskurzust folytat. Míg Nagy Koppány Zsolt általában egy-egy mondatot vagy szereplőt idéz be, Erdős Virág közismert történetek parafrázisaival kínálja meg az olvasót. Leginkább bibliai eseményeket (Jézus születését, a vízözönt stb.) dolgoz át oly’ módon, hogy a jelen perspektíváját rávetíti a múltbéli törtéésre, s a kettőt egy közös idődimenzióba helyezi. A sztori ezekben az esetekben mindig ismerős, amit azonban a szerző néhány váratlan, az „eredetiből” hiányzó húzással bonyolít: Boldizsár gyakorlatilag elkotyogja Heródesnek Jézus tartózkodási helyét (*Absolut Christmas*), a megváltó kis-kutyaként születik meg (*Mária*), az Árpád-híd alatt lakó Salamon király egy néger babával erőszakoskodik (*A menyasszony*). Ezek a szituációk – melyekben a mitikusnak, csodásnak tűnő dolgok a rögválósággal vagy éppen az abszurditással ütköznek – lennének hivatottak humorossá tenni a szövegeket, nem mindig lehet azonban nevetni, mert a poénok olykor laposnak, megfáradtnak tűnnek (mint ahogy Nagy Koppány Zsolt sem jut mindig célba humorosnak szánt betéteivel). Nem csak bibliai történeteket interpretál Erdős: Eurüdikét is beleszővi könyvébe. Az lehetne a látszat, hogy ez egy egységesebb kötet a *Nagyapám tudott repülni*hez képest. De hiába a bibliai parafrázisok, hiába szól ráadásul a nyitó és a záró novella is a címszereplőről (előbbi Orpheusz, utóbbi a saját szemszögéből), ha máskülönben rendkívül széttartóak a textusok. Az *Eurüdiké*ben aztán tényleg minden megtörténhet: a mindent átható játékoság kiiktatja a logikát és a racionalitást. Erdős ide-oda váltogatja a helyszíneket és az időpontokat. A *Kedves április*ban egy sztorin belül jelenik meg a hidroplán, a gépjármű és a vörös postakocsi. Az asszociációk vezérelte, mesészerű szövegek olyan hatással bírnak, mintha előttünk, éppen ebben a pillanatban születnének meg. A kicsik és a felnőttek nézőpontját is váltakoztatja az *Eurüdiké*. A csöpp-ségek világa gazdagon jelenik meg a könyvben, ezernyi mondókéval és a gyermeki látásmód sajátosságáival fűszerezve. Erdős olykor (*Hahó!*, *Halló!*, *Öld meg*, *Absolut Christmas*) egészen leredukálja az írástechnikáját, mellőz minden „külsődleges” jellemzést, leírást, s az adott novella szereplőit (majdnem) csupán a párbeszédekből ismerhetjük meg.

Bánki Éva – Nagy Koppány Zsolttal és Erdős Virággal ellentétben – (viszonylag) homogén világú kötettel jelentkezett. Bár a novellák során itt is ide-oda ugrálunk az időben, a keret, a történeteket hallgató szereplők személye mindvégig egységes hátteret ad a *Magyar Dekameron*-nak. Bánki Éva könyvének fikciója szerint 1348-ban útnak indul tíz firenzei fiatal, a pestis elől menekülve. Minél távolabb szeretné-

nek kerülni a veszélyeztetett területektől (a kórt – mintha a valóság a nyelv által jönne létre – nem csupán a járvány, hanem a mendemondák is terjesztik), ezért egészen a Határvidék nevet viselő terület fővárosaíg, Budapestig utaznak. Megérkezvén, a Körszállóba fészkelik be magukat, ahol egy kristálygömb „közreműködésével” történeteket hallgatnak tíz napig. 1348-at írunk, amikor elindulnak, de a könyv végére már a jelenben élnek. Miközben a sztorikat hallgatva kiszakadnak az időből, a jelenükből, a szálló ablakain túl, kívül utcai zavargások vannak a városban (mintha csak napjainkban játszódna a mű). Az idősíkok ennek a kötetnek az esetében is összemosódnak tehát, a *Szapolyai János szoboravatója* című részben például Szapolyai mellett Kossuth is megjelenik. A firenzeiek Budapestre érkezve meg kell tapasztalják az idegenséget, a másság (és az otthonatlanság) érzését. A világ középpontjából jöttek, amelyről azonban látniuk kell, hogy Budapestről nézve már teljesen jelentéktelen helynek látszik. A genius loci, az új környezet magához idomítja, megváltoztatja valamelyest a firenzeieket. Bánkinál nem csupán

üres, tét nélküli játék Boccaccio szellemének és művének megidézése: ezzel a húzásával lehetőséget teremt saját maga számára, hogy arról beszéljen, mit is jelentett a novella egykor, és mit jelent most, mennyiben változtak a műfaji sajátosságok, elvárások. A szép, kerek egész történetekhez szokott itáliaiak nem véletlenül méltatlankodnak hát, hogy a kristálygömb meg-elevenítette novellák mind töredékesek (hiányzik az elejük, vagy nem tudható, mikor és hol játszódnak stb.), meg sem kísérlik az adott cselekményt teljes egészében megmagyarázni, a szereplők sorsát, motivációit „megnyugtató módon” részletezni. Ráadásul ezek a novellák egyáltalán nem tükröznek semmiféle eszményi magatartást, romlottabbnál romlottabb embereket mutatnak be... Bánki Éva (akár Erdős Virág) parafrázál egynéhány közismert történetet (Ludas Matyiét, Trisztánét), és keveri az elbeszélői nézőpontokat (akár Nagy Koppány Zsolt és Erdős Virág): van egy madár narrátora is (*A csóka története*), egy másik esetben pedig állat és ember beszélget egymással (*Hogyan választottak királyt az állatok?*). A szállóban elmesélt történetek először függetlennek tűnnek egymástól, de a kötet második felében egyre több szereplő bukkan fel újra és újra a *Magyar Dekameron* novelláiban.

Vida Gábor novellái – miként Bánki Éváéi – előbb arra csábítják az olvasót, hogy szuverén, önálló alkotásokként tekintsen rájuk, aki csak néhány opus után eszmélhet, hogy az elbeszélések nagy része egyfelé mutat, hiszen ugyanannak a városnak a történetéhez kötődnek. De nem csak ebben a tekintetben hasonlatos a *Nem szabad és nem királyi*címet viselő munka a *Magyar Dekameron*hoz, hanem abban is, hogy a legtöbb történet kiindulópontját a lokális és a globális, a helyi és

többesben beszél. Hiszen a helyiek, akik egyfajta időn kívüliségben, moccanatlanságban élnek, kollektív emlékezetüket mozgósítva, anekdoták révén kommunikálnak egymással. Feszít pletykálnak, az információ kizárólag szájhagyomány útján terjed. Ha ezen a sivár helyen történik véletlenül valami, arra biztosan emlékszik mindenki, bár nem feltétlenül ugyanúgy. A hely-történeti és néprajzi adalékokban is gazdag kötetet át-meg át-járják a csodás események és a legendák. A szereplők folyton sztoriznak, de maga a szerző is a sallangmentes történetmesélést helyezi a centrumba. Vida nem akar elméleti téziseket bizonygatni, netán divatos témákról vagy divatos módon írni – és jól is teszi ezt, mert remek érzéke van a meséléshez. Széles körű és elmélyült a valóságismerete (vagy csak sokat könyvtárazott a novellákhoz? – a végeredmény szempontjából mindegy), ennek megfelelően prózavilága, lett légyen szó akár a sze-

dó *novellárium* sorozatának nyitó darabjai közül.

Végezetül pedig, a négy könyvet összevetve, nem hallgathatunk a feltűnő különbségekről: a Vida- és a Bánki-kötet jóval színvonalasabbnak tűnik, mint amilyen az Erdős Virágé, illetve a Nagy Koppány Zsolté. Nem azért mondom ezt, mert az előbbi kettő komolyabb tónusú, kevésbé játékos és tradicionálisabb, nem azért, mert hosszabbak, és nem azért, mert novelláik inkább egybefüggőek (ezek a jegyek önmagukban még sem pozitívumot, sem negatívumot nem jelentenek), hanem egyszerűen azért, mert jól látható, hogy sokkal több energia van beléjük fektetve, gondosabban vannak megformálva.

az idegen nézőpont ütköztetése adja. Vidánál ez úgy jelenik meg konkrétan, hogy a sztori gyakran épül arra, hogy a városba egy idegen ember érkezik, aki másmilyen, mint a helyiek, s ez a figura kerül aztán az érdeklődés középpontjába. A „nem szabad és nem királyi” kifejezés több kisprózában is feltűnik, s alapvetően a városkára, annak jelentéktelenségére utal. A „királyi” szó kapcsán viszont azt is meg kell jegyezni, hogy a narrátora azoknak a novelláknak, amelyek egyazon kisvárosban játszódnak, királyi

relemről, a filmvetítés rejtelmeiről vagy népi hiedelmekről, aprólékosan kidolgozott, részletező. A másik három kötethez képest feltűnő, hogy a *Nem szabad és nem királyi* sokszor teljesen végigvitt, egész történeteket, tulajdonképpen hagyománytisztelő novellákat tartalmaz. A bohókás alakkokkal, elkallódott tehetségekkel, félkegyelmű figurákkal benépesített kötet – bár ez kérdez rá legkevésbé a műfaji hagyományokra, ez értelmezi legkevésbé újra a műfajt – tűnik számomra a legsikerültebbnek a Magvető Kia-

Varró Dániel harmadik kötetének megjelenését sajátos, kétértékű szakmai várakozás előzte meg. Az első két könyv lehangzó sikere után Varró (interjúkban, felolvasóesteken elhangzott) szerzői közléseiben érzékelhetően valamiféle elvárástörlésre törekedett, azt kommunikálta, hogy ami most jön, az egész más lesz, mint az eddigiek, komolyabb, elmélyültebb: felnőttes. Részben talán ezért is, részben pedig a *Bögre azúr* (1999) és a *Túl a Maszat-hegyen*(2004) gondtalan, felszabadult költői világa miatt a *Szívdesszert* (2007) című összeállítás már kiadása előtt önmagán túlmutató tétet kapott. Hogy majd ez az érettebb tematikájú könyv dönti el, mennyit is ér Varró Dániel poétaként. A kötet azóta itt van – de aligha

dönti el. Inkább a kérdéseket szaporítja. (Miközben számomra a korábbi könyvek ilyen típusú – a versek súlyát hiányoló – megítélése sem látszik indokoltnak, a *Bögre azúr*ban megjelent, Parti Nagy Lajosos bocidalnál kiforrottabb, felelősebb költemény szerintem nem kell.)

Közel száz oldalon harmincöt szerelmes vers, ez a *Szívdesszert*. Anyagának törzsét egy cím nélküli (a kötet címét felvevő?) szonettkoszorú alkotja, egy párkapcsolat kibomlása, majd elsorvádaa tizennégy versben, plusz a mesterszonett. Ezt a kompozíciót tagolják a szonettkoszorú darabjai közé beillesztett, címmel ellátott, önállóan is értelmezhető versek. Utóbbiak változatos műfajiságúak, egymással nem, vagy csak lazán függenek össze, tulajdonképpen az sem állapítható meg, hogy ugyanarról a szerelemről szólnak-e (gyanítom, nem).

Varró költői megszólalása nem változott jelentősen előző munkáihoz képest, szövegeiben a népmesék jámbor óriása kel életre, szemlélődő, mosolygó, derűs nyelven beszélő; a versvilága viszont időközben elveszítette ártatlanságát: dugásokkal, veszekedésekkel, együttéléssel lett terhes. Furcsa, zavaró kombináció. Talán azért, mert az alkalmazott költői hang: feminin jellegű, határozatlan, bocsánatkérő, esetlen. A *Bögre azúr* diákszerelmet valló verseiben ez még megtalálta a helyét, kedvesnek, eredetinek tűnt, hogy a szövegek beszélő alanya fehér és ártatlan, mint a szűzhó („Hogy a sok puszbiból mi lett / Hogy van-e közös mibenlétünk. / Hogy véletlen vagy direkt / Van az, hogy egy ütemre lépünk.” – *Randi*). Am a *Szívdesszert* szonettkoszorúja két felnőtt ember drámáját bontja ki, mások a súlyok az ilyenén, iskolai randi helyett egy csődbe jutó életközösséget látunk, lehúzó konfliktusokat,

„átrágod magad rajtam / mint egy antológián”
(Steve Dalachinsky: *Csupasz torkok*)

Az *Átkelés* című kötet már metaforikus címével is utal arra, hogy a kortárs amerikai költészetben való megmártózás a teljesség igénye nélkül veszélyektől sem mentes ismeretlenséget ígér. Az olvasó elmerülhet benne észrevétlenül, és kevés fogódzót kapva a partok közötti tájékozódáshoz, a kellemes sodródás érzetével forgathatja az antológiát. Az előszó hiánya könnyed bátorságot nyújthat a válogatáshoz, melyhez a kötet végén olvasható rövid pályaképek teremthetnek irodalomtörténeti kontextust. Az átkelés bizonyta-

lanságát fokozza, hogy a borítón látható illusztráció inkább feladatot ad az olvasónak: találjon hidakat a kortárs amerikai költészethez a versek segítségével.

A kötet elegánsan csalogatja a magyar olvasót Michael Castro *Satori Budapesten* című versével, amely belső útirajzként ka-lauzol az ismerősnek hitt idegenség felé. Ez az ismerős idegen-ség, amely kiindulópont is egyben az átkeléshez, az amerikai kultúra sokszínűsége felől tekint Európára. A szerkesztő által kiválasztott versek néha azt érzékeltetik, hogy az amerikai kultúrának lehetetlen megkerülni a vén kontinens létezését, bár az irodalom terén kívül néha egy-egy műveltségi vetélkedő vagy közvélemény-kutatás erejéig szívesen megfélemezkezik róla. Az viszont biztató jelnek tűnik, hogy Castro elbeszélője nem azért érzi magát idegennek mind a Dohány utcai zsinagógában, mind a Mátyás-templomban, mert nem talál azonosulási pontokat a kultúrával, hanem éppen magyarországi útja során van része a megvilágosodásban: a költők mindenhol pogányok.

Yusef Komunyakaa *A Willendorfi Vénusz* című verse kapcsolódási pontokat keresve megkísérli átértelmezni az őseurópai szimbólumot az amerikai kultúra szemszögéből. A megközelítés során a „mészkőből kifaragott, / Blues-énekesse formált” miniatűr alkotás a tisztelet monumentumává magasztosul, amely „termetes kicsinységében / mindannyiunkat térdre kényszerít”. Rita Dove *Déméter imája Hádészhez* című versében pedig mind a mitológikus példázat, mind a humanizmus egyéniségkultusza elvezet a felvilágosodásnak Déméter szájába adott kulcsszávaig: a tudáshoz. Stephen Dunn *Nulla óra* című kísérlete pedig könnyed szimultanizmusával számol le a Sturm und Dranggal, miközben a kultúra továbbépítésével párhuzamosan folytatja „el-nem-követett bűnökből álló” kaffkai életét. Robert Pinsky városi elégiáiban a tematikus hasonlóság mellett Baudelaire-re emlékeztető elbeszélői megoldásokkal találkozunk, melyek aprólékos leírásokkal tágitják és szűkítik a bolyongás során látott

sorstragédiát, a testiség is élessé válik (a szonettkoszorú hatodik darabja a nő orgazmus utáni állapotát írja le). Ehhez nem jó a férfiatlan karakterű beszéd, erőtlenné teszi a párkapcsolat ábrázolását a langyos emelkedettség, a sok rácsodálkozás, kiveszi a dinamikát a küzdelemből, miközben a megjelenített szerelemben a felek igenis küzdenek, a végső kudarcig. A *Szívdesszert* Varrója oly’ ábrándos és gyermeki a szerelemben, mint Süsü a Csukás-mesében, miközben a történet, amiben mozog, a keserűség felé nyílik, kilátástalan, és ráadásul a versek beszélője lesz az (nem pedig a nő), aki elhagyja a másikat (többször is). A kettő együtt nem működik. Az olvasóban azt az érzetet kelti, hogy vagy a hang, vagy a téma, de valamelyik mindenképpen hamis, hiába hitelesek külön-külön, kioltják egymást.

A versek megformáltsága is kettősséget mutat. A zárt forma pontos tartása a szonettkoszorúban, az asszociációs technikával készült, sortöréseiktől megfosztott, tudatfolyam-szerű versek (*Autó*, *Vers a szereidről*, *Nyelvművelés*) dinamikussága, a ritkán látott alakzatok alkalmazása (például a *Cossante a lehányt küszöbről* című versben) egy érett, maximálisan felkészült alkotót állítanak az olvasó elé. Ugyanakkor a korábbi Varró-kötetekre annyira jellemző könnyed gördülékenység, ahogyan a gondolat magától értetődően találja meg a(z önmaga számára) tökéletes formát – a *Szívdesszert*nek nem sajátja. Illetve, hol sajátja, hol nem. Sok a melléfogás, hiányzik a mindig biztos kéz, ami meglepő, hiszen Varró szerzői képének egyik (kiérdemelt) vonása éppen az, hogy nála minden mondat jó a papíron. Hogy bármi-hez nyúl, az arannyá válik. De itt nem. Ügyetlennek ható megoldások, körülményeskedő helyzetleírások, erősen túlit (túl-magyarázó) lábjegyzetek teszik esetlegessé a szövegegyütttest. Szinte hihetetlen, de egy-egy helyen Varró képzavar-gyanús. („orrszarvú-kedvességed kitárt tölcserfülekkel aludt a napon, / kis uszonyokkal hajtottad magad, / kecses, szép főkalány a víz alatt” olvashatjuk a szonettkoszorú negyedik darabjában. S a vers következő sora ez: „Partra vetett halak vagyunk már”).

Varró Dániel képalkotási gyakorlatának talán legtöbbször emlegetett jellegzetessége az, hogy hétköznapi civilizációs kel-léseket, életidegen tárgyakat tesz szóképek „hasonlított” tag-jává, és ábrázol segítségükkel belső emberi tartalmakat. A *Szív-desszert* metaforakészlete egyértelművé teszi, hogy tudatos tö-rekvésről van szó. Nála olyasmik válnak jelentésadóvá, amiket általában költőietlennek tartunk: „[...]Jannyira édes a mosolyod, akárcsak a kóla” (*Mozi*); „És az egész világ csak egy link-gyűjtemény” (*Vers az elektronikus levelekről, amiket váltunk*); egy véceülőke közös (és kudarcos) szerelése az össze nem illés allegóriájává épül (a szonettkoszorú hatodik darabjában); a földalatti alagútjából is allegória lesz, a kilátástalan szerelemé (a *Metró* című versben). A képek többnyire izgalmasak, újsze-rűek, de a lendület ebben is elsodorja néha Varrót, „Hiszen a

képeket. Quincy Troupe lírai sétái a kötet végén már átvezetik az olvasót a harlemi éjszakába, majd onnan tovább a *Folyó ritmusú város*ba, ahol talán észre sem veszi, hogy a korábban még baudelaire-i vonásokat viselő városból megérkezett a „blues-emberek” közé.

A válogatásnak egyik legfőbb előnye, hogy bemutatja az amerikai irodalom látóterébe kerülő európai hagyományokat, így az olvasó is megbizonyosodhat az újvilági kultúra sokat hangoztatott gyökértelenségének túlhangsúlyozásáról. A nyi-tóvers felütése után nemcsak csábító marketingfogásnak tűnik az álcázott ismerősség, hanem segít abban is, hogy az euróéer magyar önmagára ismerjen. Önmagát láthatja olyan kortárs ame-rikai versek segítségével, amelyeket azzal a hagyománnyal szem-beni tiszteletet tükrözik, melyet sajátjának érez.

A megnyugtató folytonosság mellett a kiegyensúlyozott egye-temesség is közelívé és könnyen olvashatóvá teszi a kötet ver-seit. A profánná szelídített szakrális kifejezések (satori) és a keleties látásmód pedig éppen a kultúrák felettségi felől kínálnak kapcsolódási pontot. Ira Cohen *Származás* című versében éppen a származás felfüggesztésének és az egyedüllét „igazi tapasztalásának” összefüggésével szembesülhet az olvasó, és úgy bi-zonytalanodhat el mind a versek, mind saját helyzetének loka-litása, mintha éppen két part között lépkedne. *Ének a semmihez* című ódáját olvasva a kötődések szinte teherként jelennek meg, hiszen az elmúlás közelsége minden valamihez való tartozást felfüggeszt, melyet az tesz különösen nyomasztóvá, hogy „em-lékeink nélkül halunk meg”.

Sharon Olds *Mi a föld?* című versében egy metafora keresé-sén kívül egy olyan kívülálló nézőpontja elevenedik meg, amely istenné váló embert jelenít meg, „aki megeszi a földet”, és így

Átkelés. Kortárs amerikai költők. A verseket válogatta és fordította: Gyukics Gábor, Nyitott Könyv, Bp., 2007

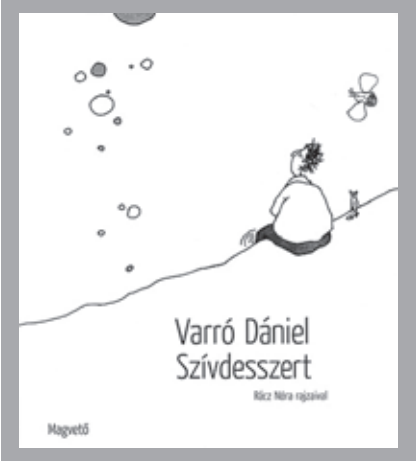
napra lehet nézni, de rád... csak UV-szűrős napszemüvegben” áll a *Vers a szereidről* című opuszban. Azt gondolom, hogy itt a határ, ez már nem irodalom – hanem diákcsíny. Nem szerencsés, hogy az efféle túlfutások benne maradtak a kötetben.

A könyv igazi erőnye felismeréseiben rejlik. A mindkét fél által őszintén akart és mégse fenntartható szerelemről mesél a *Szívdesszert*. Hogy az milyen. A ragaszkodás és az elszakadni vágyás kettőssége, a sokszoros szakításban az ismétlődések kínja, az eltérő életmódokból adódó (és nem feloldható) konfliktusok elhatalmasodása a párkapcsolaton. Nem értékel, csak ábrázol Varró, de azt nagyon pontosan, problémaérzékenyen teszi.

Rácz Nóra épített pazar grafikus környezetet a kötethez. A szövegközi illusztrációk a kiválónál is jobbak, nem mutatják, de értelmezik az adott versvilágot, hozzátesznek valami apróságot, ötletesen, ügyesen, bárdolatlan szépséggel. (A *Cossante a lehányt küszöbről* című vers mellett egy emberpár, minimalista ábrázolással, állnak (ülnek?) egymással szemben, és a képen a savas-sárgás hányadék a nő gyomrából, a száján keresztül, a férfi szívéig áramlik. Pompás.)

Ilyen ez a könyv. Mintha Varró Dániel ezúttal nem látna rá saját munkájára, mintha nem látná egészben, az arányok elcsúszását, a tévesztéseket. Csak ott jó igazán, ahol finom, visszafogott a varrói nyelv, ahol nem gúgyög nagyon, ahol a versészeti virtuskodás nem tördeli szét a láttató lírát.

Közben az egyik multikulti könyvterjesztő cég néhány napja kéretlen levélben tájékoztattott engem (is), hogy *újra* lehet kapni Varró Dániel szerelmeskönyvét. Vagyis korábban már elfogyott. A *Varró Dani* név jó brand, az lett, önmenedzselő médiatermék. De nem baj. Mert az arany színű festékkel nyomott szonettko-szorú megható, igaz.

SZABÓ TIBOR

Varró Dániel: *Szív-desszert*, Magvető, Bp., 2007

lesz a „hajléktalanság istene”. A világgal és az emberrel szem-beni egyetemes szkepticizmus vonalát folytatja tovább Charles Simic *A világb*an, ahol az állandó becsapás válik a kétségbeesés legfőbb tárgyává.

Aki a tengerentúli ízt és az ifjú kontinensen való esztétikai partraszállást keresné, szintén megtalálhatja a kötetben. Breat Easton Ellis és az amerikai thrillerek, valamint akciófilmek be-skatulyázott hanyatlását árnyalja tovább Wanda Coleman *Má gyilkosság vagyok az északi városrészben* című verse. Érzé-ketlenné tevő ismerős jelenetek, melyek a vászonról lekerülve az irodalomban peregnék tovább. A *Cím nélkül* kissé mesterkelt soraiban a klasszikus gengsztersors és a halálból visszakárom-kodó elbeszélő festi le az alvilág kifordított érzelmekre épülő törvényszerűségeit: „mint az ördög, menekülj azoktól, akik azt mondják / szeretnek”. A Coleman-versekben megszólaló hang idézi fel leginkább azt a dekadens Amerika-képet, amelytől a filmvászonra kerülő tizennyolcas karikák óvni próbálják a fiatal tévénezőt.

John Hollander elmélkedései a kémkedésről az elbeszélő mű-fajok nyomozásait emelik lírai szintre, és ebben az esetben kerül a kötet egyik ciklusa a legközelebb a prózavers műfajához. Az amerikai költészet sajátos zeneiségét a líra blues-osításának is kö-szönheti, amely Wanda Coleman *Lefekvő blues* című versétől kezd-ve egészen Charles Wrightnak a kötet végén található *Laguna Blues*-áig az alkotók jelentős részének szövegeiben fel-felbukkan. A válogatás kiválóan érzékelteti az amerikai kortárs költészetnek azt az egyensúlyát, ahogy a lírae urópai szemszögből klasszikusnak számító hangszerei közé beszüremkedik a könnyűzene.

Az indián hagyományok megidézése, a kultúrák találkozása, valamint a múlttal és a természettel való egyidejű foglalkozás teszi Carter Revard alkotásait a kötet legszínesebb darabjaivá. A történelemmel való állandó ismerkedés és szembenézés igé-nye ugyanúgy megjelenik *Az Újvilág felfedezésében*, mint az allegorikussá tágított *Euterpe tanácsában*. Akötet címadó verse nemcsak az amerikai és az Amerikán kívüli kultúra közötti tá-volság metaforájaként értelmezhető, hanem a saját kultúra belső távolságait is kifejezi. A partok közötti átjárás nehézségei, va-lamint a megérkezésnek a túléléssel való azonosítása békésen sejteti, hogy a saját kultúra hídjainak építése még várat magára.

A magyar olvasónak azonban minden lehetősége megvan, hogy egy megfontoltan összeállított kötetet olvasva hidakat épít-sen az amerikai kortárs költészethez. Teheti ezt az európai kul-túra építőköveit keresve, az ismerőstől a távoli felé indulva. Keresheti a szövegek egyetemességét, melyek láthatatlannak tűntetik föl a versek mögött megbúvó kultúrát. Vagy egyszerűen szemezgethet a védjegy nélküli amerikai ízek közül. Bármelyiket is választja, a megfontolt hídépítéshez türelemre és az antológiákhoz talán szokatlan, alapos és elmélyült olva-sásra van szükség. Ha valaki mégsem hajlandó átrágni magát a köteten, akár elázott úszónak is érezheti magát, amely korántsem zárná ki a versek élvezhetőségét.

BOLDOG ZOLTÁN

Hol a boldogság mostanában?

(Alkotószerkesztők hárman vannak; Nemzeti Tankönyvkiadó, 2007) · Tényleg kíváncsi vagyok, hol is a boldogság mostanában? Kis színes válaszok a tihanyi főpáttól Jókai Annán, Kolosi Tamáson, Matyi Dezsőn át Szilvász Györgyig. Már csak Gyurcsány Ferenc, Oszama bin Laden meg a római pápa hiányzik e nagy emberek sorából. Az ember a rokonait nem válogathatja meg, és, ahogy látom, az antológiabéli társait sem. Az ilyesfélét úgy hívják, pluralizmus, tolerancia. Ez meg itt már szinte nemzeti megbékélés: bal-jobb, előre-hátra, mindenki boldog, szinte egyformán. Mert hiába különböződek az alanyok, ha voltaképpen mindenki ugyanazt mondja a maga szintjén. Hogy a boldogság a lélekben lakozik (csak ezért hiábavalóság lett volna a sok minőségi papírt elpredálni), plusz tisztesség, becsület (jaj, Petőfi!). Pozitív könyv. Pozitív gondolkodásra ösztökél. Azért kis progresszívat is találhatunk (nemhiába a költség): például a hatalom is lehet boldogság forrása (sejtettem). Vagy egy másik progresszív: „Azt mondják, könnyebb valakinek úgy elégedettnek lennie, ha boldog emberek veszik körül. Azt hiszem, szerencsésnek mondhatom magam, mert munkahelyemen, az Európai Parlamentben sok ilyen ismerősre leltem. Ez azért lehet, mert gyakran tapasztalhatjuk azt az örömet, hogy másokért tudunk valami jót tenni”. Boldogok a hatalmasok és az EU-s képviselők, mert övük a föld minden sója és marhája.

Báthori Csaba: Játék sötéttel I–II. (Napkút Kiadó, 2007) · Nem

elolvasásra való könyv, hanem böngészgetésre. Esszék, mondja az alcím, de kritikák, recenziók is, plusz interjúk (szerzővel). Kortárs magyarokról (Gergely Ágnes, Takács Zsuzsa, Rába György és fiatalabbak), klasszikus, meg kortárs német nyelvűekről, Hölderlinről, Rilkéről, Joseph Rothról, Robert Walserről, Daniel Kehlmannról. Utóbbiak (osztrák, német, svájci írók) jobban érdekelnek (utóbbiakat kevésbé ismerem). Báthori Csaba biztosan beírta magát azzal, hogy a teljes József Attilát lefordította németre – más is megtehette volna, nem tette, ő viszont igen. Most is több írásában foglalkozik J. A.-val: J. A. és Hölderlin, J. A. és Illyés. Irodalmár Szondy-tesztje az Illyés–Flóra–József Attila szerelmi háromszög történet értelmezése. Báthori érezhetően József Attilához áll közelebb, Illyéssel szemben több a fenntartása, de aztán mértékadó fegyelemmel zár, íme: „Mindketőjüknek volt sérelme, és hagyatékuk is panaszosan szólal. Hogy égi és földi mércével együtt mérve melyiknek volt igaz, arra egyelőre csak a még rejtőzködő vallomások, levelek és dokumentumok tudnának választ adni.” Kritikusnak, értelmezőnek, közvetítőnek megbízható, mint a svájci óra; nyugatosan fegyelmezett, finom és tapintatos. Talán nem is tud brutális lenni (de tud: Réfy Rilke-fordítását rendesen kiosztja).

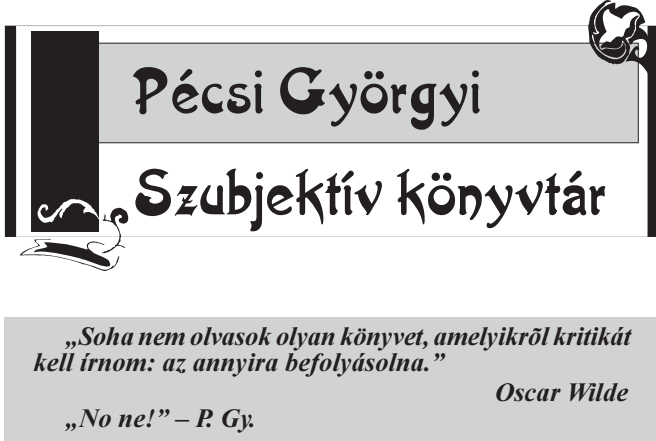
Szécsi Magda: Cigánymandala

(Széphalom Könyvműhely, 2007) · Drukkoltam ezért a könyvért. Hogy valaki kökeményen megírja, milyen cigánynak lenni ebben a globalizációra álló világban. Szécsi Magda kökemény, nem egyrészt-másrészt, és nem úgy néz ki, mint aki fél szemmel külhoni díjakra, ösztöndíjakra meg fordítókra sandítgatna. Legtöbbször szociografikus, néha álomszerű, néha publicisztikus, de mindig iszonyatos energiával, étellel teli, ugyanakkor radikálisan lírai. Ösztönvilág, túlsorduló érzelmek, erő meg erőszak együtt, ami néha elviselhetetlen pokollá, máskor meg éppen hogy szabaddá teszi a sorsot. Vulkáni indulatok a cigányság prókatorai ellen, a politikusk ellen, meg azok ellen, akik papírról olvassák, milyen cigánynak lenni. Pokoli mélységbe képes lemerülni Szécsi Magda, de igen egyenetlen a könyve (komponálás!). Akkor a legjobb, amikor szenvedélyes indulatfutamban mesél el sorsokat, amikor enged szürreális vonzalmának. Hibáival együtt is szívesebben olvasom, mint az agyoniskolázott trendi írókat. Utóbbi szabályos és unalmas, előbbi néha idegesítő, de magával ragad.

**Szabó Tibor: Lányos apák pus-
kája** (Pont Kiadó, 2007) · Nem

szép könyv, a szedéstükör kifejezetten riaszt. Zsúfolt, apró betűk, nehezen olvasható, mintha unalmas tanulmányféle lenne. Kár! Ez a második könyve Szabó Tibornak; az első is (*A ciprusi király*), ez is korosabb férfiak meg éppen csak serdülő leánykák titkon szövődő szerelmeit meséli. Debütnek kellően provokatív, de nem lenne jó, ha a szerző eztán is valami Lolita-szerűesítget írna tovább. Különben ez sem az (elbeszélések), meg az első könyve (regény) sem volt az. Gyanakodtam, szerző cinikus-e, sikervágy hajtja-e (hadd szóljon!, polgár pukkadjon!) – nem, csak vakmerően problémaérzékeny. Figyeli, hogyan egyensúlyoz az ember ösztönlénysége, meg társadalmi szerepe, moralitása között (határán). Hántja a héjat – mit is rejtegetünk, dugdosunk valójában? Szabóban van valami robusztus erő, de finoman,

sejtelmesen, álomszerűen, krúdysan eloldva. Könyve két összetartozó elbeszélésciklus, a harmadik rész tárcafélek (utóbbiak nem biztos, hogy kellettek ide). Legjobb írása a *Mindig szót fogadtam anyának* című – kiváló elbeszélés, már ezért érdemes volt kiadni. A titok, a szépség éppen megszületne, máris széleseben romlásba fordul – az ezredvégi, ezredfordulós Magyarország elkurvulása, az ártatlanság elvesztése – egy fiúlány testvérpár gyermekből koravén felnőtté válásának történetében.

Rózsássy Barbara: Pater noster, Dante (Holdudvar könyvek; utószó, jegyzetek: Follinus Anna, Stádium Kiadó, 2007) · Kell utószó? Ki olvas ma Dantét önszántából az italiánistákon kívül, ki emlékszik, melyik bugyorban... stb. Dante nincs benne kollektív könyvtárunkban, meg persze hiányzik rengeteg más régi, a tengersok újak minden(ki)t kizsorítanak. Tehát utószó kellhet. Itt kettő is van F. A.-é, meg költőé. Utóbbi is szokatlan, de kellhet. Ars poetica – ihletett prózában, a személyes érdekeltség megerősítése. Rózsássy Barbara harmadik könyve szép, finom, nem nőies, hanem fiatal hölgyhöz illő, karcsú, mives. Illusztrációk: Dante Gabriel Rossetti. Két Dante (Alighieri meg Gabriel Rosetti) – húszáz év, plusz poklok, reménytelen szerelmek egymásba tükröztetése. Céltalan, majdnem szenvedgő játéknak indul, de aztán kulturáltan, finoman rendesen görcsbe rándul, ahogy átvezet mai létünk bugyraiba, ahogy ama lélekvezetőkkal próbálja a „beszélő” (hm?) a szétesettséget rendezni. Különös könyv, mintha nem egészen evilágból való lenne. A költő olyan babitsosan konzervatív, mondanám (stílusosan persze, inkább dantésan); komoly tisztelet a művészet iránt, elszánt akarás a szavak hiteléért, a lelkek egymásra találásáért, finoman erőszakos megszólítás: van még esély e mai Pokolból is. Egészen költői habitus.

Herczeg Ferenc: Az élet kapuja

(Szent István Társulat, 2007) · Úgy emlékszem, *ténylegesen* egyetlen Herczeget sem olvastam korábban, figyelmesen biztosan nem (meg amúgy is indexen volt). Herczeg (Franz Herzog) a múlt-múlt századfordulónak, meg a múlt század első felének írófejedelme, egészen német származású (Liszt félig), tehát (vagy nem tehát) neofita nemzeti író (Liszt csak európai és magyar), meg konjunktúra író, meg nyilván tehetséges. Horváth János, a valaha élt legnagyobb magyar irodalmár öt javasolta Nobel-díjra, pedig Horváthnak igazán volt minőségérzése (ennyit a kortársi kánonokról). *Az élet kapuja* nem fő mű, mint kisregény nem rossz, de nem is jó. Helyszín a Vatikán, téma: Bakócz Tamás megpróbál vokokat szerezni saját pápaválasztásához. Előterben érzelmes, szecessziós szerelmi szál (unokaöccs + kurtizán), majd fondorlatok, árulások, s végül Bakócz is, unokaöccs is hoppon marad (emelt fővel, persze), de a haza nincs veszve még, majd a honi keresztesek megvédik (Dózsa jövőből jő, olvasó nevetve el). Könnýü nyári/téli olvasmány kellemes vatikáni tablókkal, romantikával, pátoSSzal stb.

Cs. Szabó László válogatott esszéi Vál., utószó: Pomogáts

Béla (Magyar Napló Kiadó, 2007) · Cs. Szabó esszéi nekem alapirodalom, mindegy mi, akárhányszor újra-olvasom. Roppant műveltsége magasan viszi a lécet, és még hatalmas lélek is – szerelmes földrajzában mintha angyalok hordoznák a Kárpát-medencét. Utoljára az ő, a Monarchia idején született nemzedékük írta le görcsök nélkül, hogy ‘magyar vagyok’. Utánuk az, hogy ‘magyar vagyok’, mindenekelőtt tétovaságot, bizonytalanságot jelentett. (Lett is téve róla.) 49-től emigrációban – majd a BBC magyar adásába dolgozik be. Mindene volt a magyar nyelv, a magyar irodalom, a magyar műveltség (meg persze az európai), tehát láthatott kritikai szemmel. „Nincs groteszkebb látvány, mint angol, francia vagy német fordító után ide-oda rohángászó magyar író, hogy a frankfurti vásáron kiállított könyvhegyek,

legalább háromezer regény egyik cérnavékony részén át végre betörjön a világirodalomba. Ha jókedvemben talál, azt szoktam tanácsolni: menjen el Stratfordba, Shakespeare már évek óta visszavonult a drámaírástól, földjáradékaiból él, szóval ráér, talán hajlandó szövegű nyersfordítás segítségével mondatról mondatra átcsiszolni a magyar remekművet.” Az egyház meg a zsenik ráérnek, írja. Ha így, nem csoda, ha sietős – az egyház visszanyesve, zseni meg évszázadonként legfőnnebb kettő-három. Először Illyés temetésére jött haza (az emigráció rendesen meg is róttá), akkor láttam egyszer; egészen hátul állt, csöndben, magában a sokaságban. Azóta tudom az igazi nagyság meg barátság alázatát.

**A sztálinizmus irodalma Romá-
niában** . Tanulmányok. Szerk.:

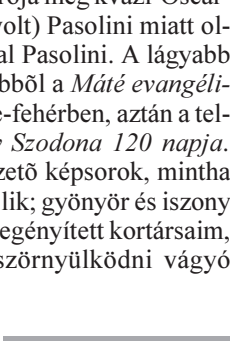
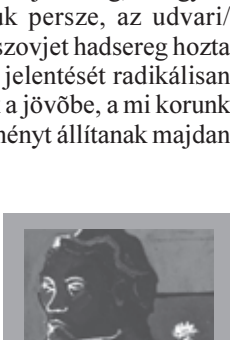
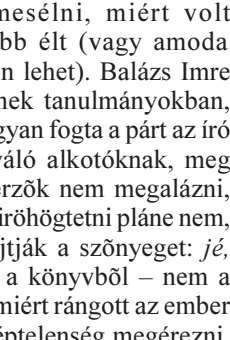
Balázs Imre József (Komp-Press Kiadó, 2007) · Egyszer azt találta kérdezni óvodás kislányom: mama, *mi az a lenin?*. Belém villámlott a rémület: óvodás létére nem tudja? (Pedig akkor már nem kellett.) Én már az anyatejjel, sőt! Vele szemben kimondottan szerencsésnek tartom magamat tehát, hogy a létező szocializmusban szocializálódhattam, álmomból költve is tudom a párt vezéreit, az alapító atyákat, a mozgalmi dalokat, a rengeteg marxista tantárgyat. Nem kell elmesélni, miért volt gyomorgörce az embernek. Aki utóbb élt (vagy amoda tartozott), annak el kell (de nem nagyon lehet). Balázs Imre József és társai szívós türelemmel remek tanulmányokban, rengeteg idézettel göngyöltgetik föl, hogyan fogta a párt az író ceruzáját, mit diktált a vörös ihlet kiváló alkotóknak, meg szerföltt pocsék íromunkásoknak. Szerzők nem megalázní, leleplezni, pellengérre állítani akarnak, kirőhögteni pláne nem, hanem csak finoman, kulturáltan fölhajtják a szőnyeget: *jé, mennyi mocsok?!*. Egy dolog hiányzik a könyvből – nem a szerzők hibája –, a valós félelmet, hogy miért rángott az ember gyomra fesz, ezekből a szövegekből képtelenség megérezni. Érdekességek azért vannak, ki mennyire hajolt meg, a nagyon muszájtól az aljasságig. Tudván tudjuk persze, az udvari/udvarhű irodalom fogalmát nem a dicső szovjet hadsereg hozta el nekünk keletről (miként a fényt), bár jelentését radikálisan bővítette és módosította. (Azért belesnek a jövőbe, a mi korunk udvarhű irodalmából vajh miféle gyűjteményt állítanak majdan össze – remélem, én kimaradok.)

Pasolini: Eretnek empirizmus

(Ford.: többen; Osiris Kiadó, 2007) · Pasolinít direkt ki se nyitottam, majd csak akkor olvasom el, amikor bőven lesz időm. Pasolini valószínűleg többet tud a filmről, mint akár-melyik nagytudományú esztéta. Pasolini, Antonioni, Wajda, Tarkovszkij, Jancsó, Huszárik, Kósa, utóbb kicsit még Paradzsanov, Kuraszowa, Bódy – kb. ez nekem a film, ezeken nőtem föl. Dobai Pétert (Oscar-díjas filmek forgatókönyvírója meg kvázi-Oscar-díjasoké, annak idején jókora kultusza volt) Pasolini miatt olvastam (fordította, írt róla esszét). Szóval Pasolini. A lágyabb vonulatból a *Mamma Róma*, a keményebből a *Máté evangéliuma*, az *Oidipusz király*, ezek még fekete-fehérben, aztán a teljesen brutálisak: a *Médea*, a *Salo vagy Szodona 120 napja*. Médea – a teljes örület; álomszép bevezető képsorok, mintha Paradzsanov, pedig hát emberáldozat zajlik; gyönyör és iszony egyszerre! Hozzá képest, filmileg is leszegényített kortársaim, Mel Gibson halivudis festett vérzés szörnyülködni vágyó jappiknak.

Liszt Ferenc utolsó napjai. Nő-

vendéke, Lina Schmalhausen kiadatlan naplója alapján. Bev. jegyz. és szerk.: Alan Walker. Ford.: Fejérvári Boldizsár (Park Kiadó, 2007) · Schonberg, a New York Times vezető zenekritikusa a világ kb. ötven leghíresebb zeneszerzője közé két magyart sorol, Bartókot meg Lisztet. Ő (is) írja, Liszt a valaha élt legnagyobb zongoravirtuóz – kár, hogy itthon kevesen tudják. Azon kívül Liszt a sztárkultusz prototípusa meg fenomenja (ezt inkább). A hölgyek elájultak, megöngyilkolták magukat ezért a sarlatánért, pojácáért, zseniért (egyszer Beethoven is megcsókolta – közelebbit nem tudok). Pár Oscart, bestsellert ki lehetne hozni az életéből. Lina sorrendben az utolsó barátinője, tán csak tanítványa Lisztnek, naplóját, melyben a Mester utolsó napjait rögzíti, nemrég találták meg, ezt adja közre korrekt jegyzetekkel A. Walker, a legjelentősebb Liszt-kutató. Lisztet bár emberként, zenészként nem sokra tartja, (üzleti) életre való lánya nagy betegen Bayreuthba rángatja, hogy az agonizáló operafesztivált föllendítse. Cosima vígan lumpol az ifjakkal, Linát eltiltják Liszt látogatásától, a Mester egyedül haldoklik. Aztán ide-oda akarják temetni. Bayreuth, Weimar, Budapest vetélkedik (utószó). Budapest csak tessék-lássék, a mi politikusaink már akkor is bődületesen ostobák voltak, a zsebüket tapogatták, meg sóhajtoztak: ne már egy kis lisztért elszálljon az ország! (Mégis elszállt.) Lisztet Bayreuthban temették, veje (ez így rém fonák), Richard Wagner közelében. „Kár hogy Bayreuthban” – sóhajtonna Liszt. Ő tudta, miért.

A *kör négyesítés*e című előadás legfőbb tanulsága az, hogy az ifjúság mindig mindenhol – nagyon helyesen – dühöng. A tatabányai Jászai Mari Színház Katajev-bemutatóján – a színművek tartalmi hasonlósága mellett – egyéb körülmények is eszembe juttatták John Osborne darabját, a *Dühöngő ifjúság*ot. Például az, hogy a négy éve a Merlin Színház kisszínpadán bemutatott *Dühöngő* rendezője ugyanaz a Menszátor Héresz Attila volt, aki most *A kör négyesítés*ében Vászját játssza. A két előadásnak a dramaturgia is azonos: Sediánszky Nóra – aki rendszeres, szinte állandó alkotótársa Koltai M. Gábor rendezőnek. Ugyanúgy, ahogy Menszátor Héresz állandó szereplője a Koltai M.-rendezéseknek: például Sándor volt Füst Milán *A Lázadójában*, címszereplő Kleist *Amphytrionjában*, Ruprecht Brjusov *Tüzes angyalában* és a Kar Szophoklész *Philoktéteszében* – hogy rendező és színész legfontosabb közös munkáit megemlítsen. A Menszátor Héresz–Sediánszky-féle *Dühöngőt* a Koltai M. rendezte *A kör négyesítés*ével még egy személy összekapcsolja: Dióssi Gábor. Ha Katajev és Osborne két műve között nem is találnék tartalmi azonosságot, a Dióssi által megformált figurák hasonlósága akkor is feltűnne. Sőt! Dióssiról eszembe jut Rusznák Gábor *Bozgorok* ja is, amelyben Dióssi szintén ugyanazt a karaktert hozta, és a darab pedig (Shakespeare *Ahogy tetszike* ürügyén) egyebek mellett sanyarú helyzetükből kitörni akaró, lázadó (éppen erdélyi) fiatalokról szól. Fenti asszociációim konkrét tényeken alapulnak, mint ahogy az sem véletlen, hogy – az előadások tanúsága szerint – a múlt század húszas éveinek szovjet fiataljai ugyanúgy dühöngtek, mint az ötvenes évek angol, és a kilencvenes évek erdélyi leányai és ifjai. De vajon mi az oka annak, hogy a *Dühöngő*nek és *A kör négyesítés*ének egymást részben átfedő szereplő- és alkotógárdája ennyire vonzódik a nyomorúságos kis helyen együtt lakó, de nagy álmokat szövögető fiatalok történeteinek színre viteléhez? Lehet, hogy praktikus szempontok (például a közösen szerzett rutin hasznossága) befolyásolják a darabválasztást? Tulajdonképpen nem érdekelne a válasz, ha az előadások remekmű benyomását keltve, maradandó élményt nyújtanának.

A budapesti Thália Színház Régi Stúdiójában bemutatott tatabányai produkció csak szegmenseiben felel meg a szigorú elvárásoknak. Az előadás kicsit nehézkesen indul: nem elég pergők az alapkonfliktust bemutatni hivatott helyzetkomikus jelenetek. Már annak a nézőnek is, aki még sohasem hallott a Katajev-darabról, rég leesik a tantusz, amikor a színészek még mindig a szituáció csattanóját készítik elő – eleinte ráadásul csak bemelegítő jellegű humorral. Aztán kialakul az előadást végig jellemző „szereposztás”: a Ludmillát játszó, kitűnő Nagy Mari húzza magával a társaságot, és a többiek percről percre, egyre inkább felnőnek hozzá. Vászja és Abram (utóbbit Honti György alakítja) ugyanazon a napon titokban megnősül: mindketten asszonyt visznek közös, egy-szobás otthonukba, ahol még rezsó és seprű sincs, de ágyból is csak egy akad. Abram csak azért veszi el Tonyát (Gerle Andrea), mert „szovjetetikailag” összeillenek: osztályazonosak, hasonló a jellemük, és közös politikai platformon állnak. Aszerelem számukra elavult idealizmus, kispolgári csőkevény. Ludmilla is a kor gyermeke: bár felmenői között polgári elemek is találhatók, de fejlődni akar, és ebben férjétől várja a segítséget. Dióssi Gábor Jemeljan Csernozseminjt, a linkóci fűzfapoétát játssza, akit a pocsék rímfarigcsálás mellett csak az érdekel, hogyan juthat potya kajához-piához, és hogy aznap este éppen hol hajthatja álomra fejét. Dióssi a szerepben ezúttal is remekel, de inkább zavarba ejtő, mint megnyugtató, hogy mindig ugyanolyannak láthatjuk.

Valentyin Katajev 1928-ban írta meg kora és a jövő fiatal szovjet hőseit ábrázoló láttelejét – szókimondó, groteszk realitással. A fiatalok szovjet típusú lázadása (legalábbis a húszas években) abban különbözik az azt megelőző vagy követő korok lázadásaitól, hogy

nem az éppen fennálló rend, hanem az eltörölni szándékozott múlt ellen irányul. Aki – régi, korszerűtlen ideáktól vezérelve – az új eszmétől elhajol, ellenségnek számít. Már az is elhajlásnak minősül, ha a feleség – kispolgári módon – csinosítgatja az otthonát, megvarrja a kiszakadt nadrágot, és terített asztallal várja haza férjét. Katajev lerántja a leplet a diktatúra egyik alaphazugságáról: bemutatja, hogy még az eszmékkel alaposan felvértezett, lelkes fiataloknak is szükségük van „kispolgári” örömekre, például igazi szerelemre. A közös szobában élő szereplők mindegyike beleszeret a másik párjába. Az asszonyok el akarják hagyni az „etikailag” súlyosan kifogásolható helyzetet, de Jemeljan végül egyszerűen feloldja a látszólag feloldhatatlant: éljen mindenki azzal, akit szeret – fogalmazza meg a lázasan szolgált eszmékkel ellentétes, kimondhatatlan vágyat.

Gyanítom, hogy az 1931-es ősbemutató az utolsó pillanatok egyikében zajlott le: utána már elhatalmasodott a személyi kultusz, kezdődtek a kirakatpercek, a kuláktalanítás, a kivégzések és az országnyi területek tömeges kiéheztetése.

Pátosz és komolytalanság

A Szovjetunió húszas éve a harmincasokhoz képest – utólag – valóságos békeidőnek tetszenek. Katajev is még – pátosz és sematizmus helyett – bátran használ fel akkor írt darabjában elsősorban gogoli és csehovi eszközöket. A szatírárt, a humort és az ironiát is jól alkalmazza, ez utóbbit például akkor, amikor Tonya Csehov három nővéréhez hasonlóan ábrándozik a szorgos munkálkodás révén felépülő szebb jövőről. De a szerelmesek párcseréiben mintha a *Szentivánéji álom* motívumai is megmutatkoznának, Jemeljan figurája is rokonítható Puckéval – legalábbis mindkettőről elmondható, hogy irreális bajkeverő. Katajev szerelmesei is (groteszken szürreális) álomélményük után döbbennek rá valódi érzelmeikre.

*A kör négyesítés*e eljátszható egyszerű, szórakoztató vígjátékként, de megrendezhető úgy is, hogy az előadáson feltárul a színmű motívumgazdagsága, és általános érvényűvé szélesül a történet szimbolikája. Koltai M. Gábor igyekezett behatolni a darab mélyrétegeibe, megpróbálta felszínre hozni többféle értékét is... És mintha nem döntötte volna el határozottan, mit is akar kezdeni az alkotással. Az előadás megél retróérzékeny fiatalok számára játszott kommunizmus-gúnyolóként és színház-szerető nézőnek feltálat „molière-i” vígjátékként is. Én szívesen fogadtam volna több, mai vagy más korokra mutató, esetleg általánosítható, ügyesen kezelt „rendezői áthallást”. Ilyesmit gyanítottam a második felvonás közepén, amikor a szerelmesek a szerelminégyszög-konfliktust (persze Jemeljan aktív közreműködésével) alapos lerészegedéssel próbálják meg fel- és megoldani. Az irdatlan vodkafogyasztásban (és következményeiben) ráismertem a kommunista eszmék mentén felépített, létező szocialista társadalom – későbbi – valóságára.

*

Ha *A kör négyesítés*ének előadása nehézkesen kezdődik, akkor a Pesti Színház *Luluja* valóságos dögunalom – elejétől végéig. Ha Koltai M. Gábor nem tudta eldönteni, mit kezdjen a Katajev-darabbal, Forgács Péterről, a *Lulu* rendezőjéről elmondható: semmit sem tudott kezdeni Wedekinddel. Forgács *Luluja* két, nem túl rövid felvonásból álló, viszonylag olajozott szöveg-összeolvasásnak tetszik, benne néhány rosszul feltupírozott jelenettel. Ez utóbbiakban a szereplők (élükön a címszerepet alakító, sajátos hanghordozású Eszenyi Enikővel) általában üvöltölni kezdenek, esetleg közben vérben tocsognak, vagy néhány percre táncjátékká változtatva az olvasópróbát, előadnak két és fél, *A csodálatos mandarin*ra emlékeztető pan-

tomim-jelenetet. Megdöbbenő, hogy az olvasva *halálosan* izgalmas Wedekind-szövegek koncepciótlan előadásban mennyire semmitmondónak hatnak – még akkor is, ha a színészek igyekeznek, sőt néha majd’ kifordítják magukat.

Frank Wedekindről (aki magyar–német szülőktől, de tőlünk Nyugatra, jó harminc évvel korábban született, mint Katajev) annyit *lehet tudni*, hogy Brecht-előzménynek számít, és mint ilyen, üttörő antidrámáiban dezilluzionáló, elidegenítő dramaturgiát alkalmaz. De ha ezt nem tudjuk, műveit olvasva, fel lehet ismerni: a Wedekind-darabok értékét nem sikerülhet XIX. századi naturalisztikus színjátszás „korszerűsített” eszközeivel készült rendezésben megjeleníteni. Azért nem, mert a mai stílusúra, köznapira, konkrétára és naturalisztikusra hangolt dialógusok elterelik a figyelmet a szövegek többértégtű, intellektuális

mélységéről, sőt nemcsak elterelik a befogadó figyelmét, hanem félre is vezetik őt azzal, hogy banálisnak és közhelyszerűnek tüntetik fel a tartalmas szövegeket és a belőlük épülő szimbolikus jeleneteket. Forgács *Lulu*-rendezésének legnagyobb – nyilván „szándékos” – félreértelmezése a következő: az előadás azt sugallja, hogy Wedekind *Lulu*-íráσαι egy Lulu nevű szívtelen kurváról szólnak, mindeközben a műalkotásból – áttételesen, egyebek mellett – azt lehet kiolvasni, hogy az élet, a világunk az, amely romlott, erkölcstelen, abszurd és pervers. Ha a *Lulu*-történet mögül kiradirozzuk az író „hátsó gondolatait” (az utalásokat a nagy mítoszokra, a filozófikumot), és az előadásban nem válik megismerhetővé a főhősnő bonyolult jelleme, akkor a darab csak olyan hebehurgya történetecskehalmaznak tűnik, amely minden korban mindenhol sokakkal megeshet, és meg is esik. A Pesti Színházban most egy trendin buta, mai hanglejtésben mai szavakat (is) beszóló (fordítás: Forgách András; dramaturg: Deres Péter), kicsit plázaciásra vett, igen ledér és szenvtelen csajszi-val történik meg – anélkül, hogy előadása közben a nézőt bármik is arra készítené, hogy a világ folyásán gondolkodjék... De mi másért érdekelhetne a *Lulu*-történet?

Azzal a céllal én biztosan nem váltanék jegyet a *Lulu*-ra, hogy aznap este jókat röhögjek színházban. Márpedig az előadás készítői mintha ezt a szándékot feltételeznék rólam. Bohózátszintű poén-elsütéseknek lehetek bizonyos rendszerességgel tanúja, amelyeket a premier közönsége hálás derűtséggel honorál. A színészek jelentőségfeltjesen „megnyomják” az obszcén vagy kétértelmű szövegrészeit, tragikus, drámai jelenetek csúcspontjaiból – nyilván rendezői utasításra – rutinosan gyártanak szórakoztató fekete humort. Amit csinálnak, jórészt jól csinálják, de produkcióik – Wedekind-előadás szegmenseiként – nem elemezhetők.

Mint ahogy tulajdonképpen a rendezés sem. Nem találok ugyanis az előadásban következetesen végigvezetett, ezáltal dicsérhető vagy bírálható koncepciót. A rendezés mintha csupán színészvezetésre és praktikus megoldási javaslatok instrukciókba foglalására szorítkozott volna. A „londoni színben” játszó pantomimes *Mandarin*-utalások is legfeljebb némiképp oldják az unalmat, de közben zavaróan „levegőben lógnak”. Az ötletet feltehetően az a tény inspirálta, hogy Lengyel Menyhértre hatással volt Wedekind – ahogyan ez a *Mandarin* szövegkönyvírójának a *Nyugatban* megjelent tanulmányából is kiolvasható. Ezen az alapon az első felvonásban idézni lehetett volna a *Bohémélet*ből is, hiszen abban is szerepel festő.

Wedekind nem lazán ötletelt: a *Lulu*-témát egy életen át írta. Az ósváltozat szövege (Forgách András ezt fordította le) csak a múlt század nyolcvanas éveiben került elő, annak

alapján készült Peter Zadek 1987-es „híres hamburgi rendezése”, amely – *A tavasz ébredése* mellett – fontos szerepet játszott a drámaíró újra-felfedezésében. A Pesti Színház előadása nem segít Wedekind megismerésében. Jobban rávilágítanak a lényegre Kosztolányi Dezső kollégájáról 1907-ben írt sorai: „Látja a hullafoltos, rothadt társadalmat [...], és vágy fogja el, a szépség, az egészség, a napfényes tisztaság nosztalgája... Abban, ahogy a mocskokkal és a bűnnel enyeleg, és ahogy belemélyed a sárba, mint a ganajtűró, van valami tragikus pátosz, valami szent komolyság.”

KUTSZEGI CSABA

Fotó: Sipos Zoltán/A kör négyesítés

Valentyin Katajev: *A kör négyesítés*e
Rendező: Koltai M. Gábor. Szereplők: Menszátor Héresz Attila, Honti György, Nagy Mari, Gerle Andrea, Dióssi Gábor.
Tatabányai Jászai Mari Színház, Thália Színház

Frank Wedekind: *Lulu*
Rendező: Forgács Péter. Szereplők: Tordy Géza, Eszenyi Enikő, Tahi Tóth László, Kern András, Telekes Péter, Szöcs Artúr, Kiss Mari, Csöre Gábor, Horváth Sebestyén Sándor, Harkányi Endre.
Pesti Színház

Helyesbítés

Decemberi lapszámunk 24. oldalán a *Lélekvesztővel Portugáliában* című írásban sajnálatos elírás történt, Kelemen Zoltán színművész neve rosszul jelent meg. Helyesen így olvasandó:

„Az előadás harmadik jól sikerül alakítása (az első Szina Kingáé) Kelemen Zoltáné. Sátán szerepében kevés szöveg jut neki, ezért különleges mozdulat-sorozatokkal és extrém testtartással operál. Ezáltal ő is többször képes elemelkedni a naturalisztikus valóság egy az egyben történő ábrázolásától, alakítását így önfeledten élvezhetem: róla újra és újra eszembe jut, hogy színházban vagyok, művészi produkciót nézek.”

A tizedes meg a többiek kultuszfilm lett. A Korognai Károly-féle színpadi változat a saját műfaji meghatározása szerint túlélő-komédia. A legutóbbi, 2008. január 18-án tartott miskolci premier pedig egy legenda tovább életetésének újabb megnyilvánulása. Kicsit fanyar, kicsit megmosolyogtató, de jó kis túlélő-történet ez is.

A televíziók ma is a biztos nézettség reményében tűzhetik műsorra a Keleti Márton által 1965-ben rendezett A tizedes meg a többiek című filmet. Dobozy Imre eredeti kisregénye ettől ugyan nem lett olvasottabb, viszont az író neve leginkább ennek a művének, pontosabban az ebből készült filmnek köszönhetően maradt fenn. Persze ma már az is köztudott, hogy jelentős mértékben hozzájárult ehhez az ismertséghez Szász Péter, aki annak idején némileg átigazította a forgatókönyvet. És nagy szerepe van ebben a sikerben azoknak a legendás színészeknek – Sinkovits Imrének, Darvas Ivánnak, Major Tamásnak, Márkus Lászlónak és a többieknek –, akik játszottak az eredeti filmben. Az akkori poénokon ma is muszáj nevetni, a film néhány mondata szállóigévé lett. Az „oroszok már a spájzban vannak” – mondatra a színházban is bejön a taps.

A kultusz tovább élésének szép példája, hogy bekerült a magyarországi, de a határokon túli magyar színházakba is A tizedes meg a többiek. A Pesti Színház közönsége már 1985-ben Horvai István rendezésében és átdolgozásában láthatta a darabot – Molnár tizedes szerepében Szombathy Gyulával, dr. Gálffy Eduárdot Bács Ferenc alakította, Szása pedig Bánsági Ildikó volt.

A Pécsi Nemzeti Színház 1997-ben tűzte műsorára a vígjátékot. Azóta eltelt tíz év. Korognai Károly Pécs után megrendezte Szegeden, Békéscsabán és Veszprémben is az előadást. Gálffy szerepén kívül volt már ebben a darabban Albert, az inas is, Miskolcon pedig Molnár tizedesként lépett – dübörgött be oldalkocsis motorjával – a színpadra. Joggal tekinthetné sajátjának is ezt az átdolgozás, és valóban: Dobozy Imre mellett már Korognai Károly szerepel szerzőtársként a színlapokon. A mostani miskolci premierre megjelent Színházi Estékben már szó sem esik a Horvai-féle változatról. A filmhez hasonlítja csak a saját feldolgozását Korognai. „Tény, hogy óriási a különbség a regény és a film között! Az eredeti, Dobozy írta színdarab sem volt más, mint egy unalmas szomorújáték. Kiderült számomra, amikor 1997-ben a pécsi színház felkérésére foglalkozni kezdtem a szövegkönyvvvel. Szabad kezet kaptam, ezzel gyakorlatilag lehetőséget arra, hogy egy másik darabot írjak. Csupán a helyszín és a szereplők nevei maradtak azonosak.” Aztán elmondja azt is, hogy bizonyos dramaturgiai okokból – idézem –, „a sebesült orosz partizánt az én verziómban nő alakítja”. A helyi lapban, az Észak-Magyarországban a premier előtt megjelent interjúban is megjegyzi az újságíró: „A színdarab abban is különbözik a filmtől, hogy az orosz partizánt, Grisát, itt nő játssza.” És az ebből következő kérdés: „Miért döntött úgy, hogy nőiesíti?” A válasz: „Mert ott a ’nő illata’, s mert így lett benne szerelem. Az érzelmek szélesebb spektrumot adnak egy darabnak.” Azt ugyan Korognai nem mondja, de nyilván tudja, hogy hasonló okok miatt döntött a partizán „nőiesítése” mellett annak idején Horvai is...

Persze, aki színházba megy, az az előadásra kíváncsi, éppen arra, amelyikre jegyet váltott. Messze vezetne, ha megpróbálnánk a kisregénnyel, a filmmel vagy a korábbi átdolgozásokkal összevetni a miskolci bemutatót.

A környezet ismerős: a tíz évvel ezelőtti pécsi előadás diszleteit – mellyel később Miskolcon is vendégszerepeltek – Vayer Tamás készítette, és a mostani bemutatóhoz is az ő terveit használták fel. Sajnos, már nem láthatta – hiszen 2001-ben elhunyt –, hogy miként sikerült újra élettel megtölteni az általa tervezett teret. Kiváló diszlet: jól szolgálja az előadást, egyszerű, mégis elegáns, jó újra rácsodálkozni a magyarok bejövételét idéző kupolára.

A II. világháború korát idéző jelmezek, egyenruhák, katonai viseletek Bozóki Mara tervei szerint készültek. Minden olyan, amilyennek lennie kell, az inas fekete-fehér csíkos mellényt és fehér kesztyűt visel, az orosz katona pufajkát meg usankát, a németek sötét uniformist, az SS-legényeket feketét, Molnár tizedes bördzsekit és motoros szemüveget...

A történet közismert, ha valakinek mégsem, az is megérti a helyzetet, és már sodorják is az állandóan változó helyzetek, jönnek sorban a poénok, muszáj odafigyelni a humoros megjegyzésekre – meg a közönségesekre is. Láthatóan élvezik a játékot a színészek, sziporkáznak az ötletek. Ebben az előadásban a történelmi háttér, a háborús borzalom leginkább csak keretet ad a poénkodásra, a csibészkedésre, egymás ugratására. Sokkal erősebb ez annál, hogy érzékelnék, velünk, nézőkkel is érzékeltetnék: azért itt háború van, itt most meg lehet ám halni! Beszélnek ugyan róla, de mintha nem félnének, mintha nem lenne igazi tétje a különböző helyzetekhez kitalált rögtönzéseknek.

Nemcsak a közönségesség, hanem az arányeltolódás miatt is vissza kellett volna fogni kicsit ezt a nagy komédiázást. Ráadásul becsúszott néhány olyan vicc, amely erősen elüt a kortól, a színpadi történet idejétől. Van köztük néhány nagyon mai, és néhány fájdalmasan ócska. A városi folklórkutatók fogják majd kideríteni, hogy pontosan mikor került be a laza szlengbe: a „Feri vagyok a hegyről...” kezdetű bemutatkozás – még jó, hogy nem mondták ki, mit csinál „egyből” ez a Feri vagy bármilyen nevű fickó, de biztos, hogy nem túl régi keletű szöveg. Viszont a Jean-vicceket idéző „Tegyen a tűzre!”, „Székestül, uram?” – párbeszéd olyan ócska, hogy nincs az a színházi újszülött, akinek ez még vicc lenne. Egyébként is csak bezavar a fütés felemlgetése, mert itt senki sem gyújtott tüzet. Még szerencse, hogy a kandallón keresztül érkezett a három szökevény katona: Gáspár (Hunyadkürty István), Fekete (Chajnoczky Balázs), Gálffy (Homonai István). A gróf úr arca még a második felvonásban is csupa korom, pedig „von Haus aus” meg kellett volna már mosakodnia. Sőt, mondja is az inas, hogy a szökött munkaszolgálatos (Szatmári György) előtt őt borotválta. Ezekből az apróságokból lesznek a sorozatos következtetések.

A sokadik rendezés után is figyelni kellene minden hangra, minden rezdülésre, az újabb helyzetekből, a játszó személyek külön-

bözőségéből adódó változásokra. Mert például az egyébként nagyot alakító, rendkívül kimért és okos inas (Bösze György) sem mondhatna helyiség helyett állandóan helységet. (Az autodidakta kommunistának még csak-csak megbocsátható az egyelőre jelentésben használt egyenlőre, de a Goethe költészetén nevelkedett, Plautust idéző inasnak nem!)

Egyetlen hajsza! tönkre is teheti a tál levest.

A tizedes meg a többiek, avagy a túlélő-komédia és a túlélés komédiája

Fotó: Böcsi Krisztián/A tizedes meg a többiek

Kispolgárok kis színpadon

Csáth Géza Janikája a kassai Thália Színházban

Csáth Géza orvoshoz, pszichiáterhez, az emberi lélek specialistájához illően pontos elemzést adott színpadi művének minden szereplőjéről. A szerzői utasítás kiterjed a megjelenés, a viselkedés minden részletére. Arra viszont nem számíthatott: Kassán is bemutatják *A Janika* című darabját. Ha felmerül benne, hogy a felvidéki város teátrumában megelevenedhet az írásmű – miként történik ez a 2007. december 13-i premier óta a Thália Színházban

Fotó: Bodnár Gábor/A Janika

–, bizonyára javasolt volna egy aprócska szövegmódosítást. Mert az a néző, aki nem olvasta az eredeti színművet, az most zavartan feszenghet: vajon miért mondják a kassai színpadon, hogy éppen Kassán volt kiküldetésben Pertics úr, amikor felszavaztatott?! Ez most vicc akar lenni? Összekacsintás a közönséggel? Vagy csak figyelmetlenség? De kérdezhetnénk úgy is, miért ne számíthatott volna a szerző a dramaturgra, a rendezőre?!

Csáth Gézát utolérte kora, aztán el is hagyta. A tragikus sorsú, mindössze 32 évet élt író (születési anyakönyve szerint Brenner József) – végzettségét tekintve orvos, képzettsége és tehetsége okán

kiváló zenekritikus is – a XX. század eleji polgári világot tárja olvasói elé. A Janika című színpadi művében is azt a kort idézi, amelyben élt, amelyet ismert. Hol van már ez a világ?! – legyinthetnénk, ha az emberi kapcsolatok hazugságait, a személyes érdekek éltetőbe helyezését értelmelhetnénk egy letűnt kor jellemzőjeként. Ma már anakronizmus lenne az ilyen magyarázkodás. De ez nem azt jelenti, hogy szebbek, tisztábbak, őszintébbek lennének a különböző emberi játszmák.

Csáth Géza azzal, hogy térben és időben pontosan elhelyezte a történetet, a hitelesség, a hihetőség alapjait teremtette meg.

Itt állnak előttünk a szerelmi háromszög szereplői. Az asszony (*Pertics Jenőné Telkessy Aranka. Negyven éves. A haját valószínűleg festi... Az arca kissé megviselt, de általában elég jó kondícióban van...*), mellette a férj (*Pertics Jenő. Ötvenéves, alacsony, kopasz, kajla bajszú, elhízásra hajlamos. Jó és udvarias ember, könnyen elérzékenyülő...*), valamint a szerető és házibarát, Boér Kálmán (*Harminchat éves Cvikkeres. Sötétszőke haj, angol bajusz.*

Neuraszténiás arc, egy érzékeny emberé, aki az érzékenységet maga előtt is titkolja...). Az alap-helyzet ismerős: a feleség szeretője a férj barátja. És ezt – a férjen kívül – mindenki tudja. Viszont az igazság pillanata, a nagy lelepleződés egyáltalán nem szokványos. A színpadon meg sem jelenő szerelemgyerek, Janika hirtelen halála miatt derül fény a titkos kapcsolatra. A szerző – kiváló dramaturgiai érzékkel – olyan feszültséget teremt, hogy már-már úgy tűnik, összeomlik ez a hazug világ. „Ne bögj annyit, mert megőrülök! Ez a halott az én gyermekem!” – vágja barátja képébe a kegyetlen igazságot a kisfiát elvesztett szerető. Azt hihetnénk, vége mindennek – de csak az első felvonásnak...

Ezután következik mindannak a kibontása, ami miatt olyan nagyon ismerős ez a világ. Ismerős, de nem otthonos, sokkal inkább riasztó és reménytelen. Itt már a látszatok sem számítanak. Most kezd csak igazán világossá válni a Csáth Géza „füveskönyvében” is szereplő gondolat. „Élt bennem a hit, hogy az ember – ha alapjában erkölcsstelen lény és vérszopó, prédaéhes állat is – legalább kötelezőnek ismeri magára nézve, hogy a nagyvilág előtt az erkölcsösség külszínében jelenjen meg. Ebben a hitemben sajnos végképp csalódnom kellett. Ma már tudom, hogy bizonyos esetekben az emberek, ha nem is szívesen, de végképp felrúgják a látszatot is, ha arról van szó, hogy a zsebüket féltik... vagy ha becsstelen bosszúál-

lásra nyílik alkalom... avagy ha a kapzsiság és mértéktelen hatalmi vágy kergeti őket.”

Tele ismerős helyzetekkel, kérdésfelvetésekkel. Az előadás rendezője – egyben a színház művészeti vezetője –, Korognai Károly a közelmúltban többször is találkozott ezzel a színművel. Saját tapasztalata is megerősíthette abban, hogy erre „bejön” a közönség. A szűkös kassai körülmények között – a kis színpadon a kis társulattal – is sikerrel bemutatható a mindössze tizenkét szereplős, mindvégig ugyanazon a helyszínen játszódó színmű.

A diszleteket és jelmezeket tervező Szőke Anita m. v. lényegében – nagyon helyesen – követte a szerző útmutatásait. Ebben az esetben minden egyéni megoldás tévútra vihetné az előadást. Így tehát XX. század eleji polgári ebédli látunk, asztallal, pohárszékekkel, dohányzóasztalkával, kanapéval... A színpadi játéknak megfelelő, pontos időt mutató falóróról nem ír Csáth, pedig itt a helye: a monoton ketyegés is fokozza a feszültséget. Az ajtókról sem ad részletes leírást a szerző. Valószínű, nem tartotta fontosnak. Így születettek a „stílus nélkül bútorozott” polgári ebédlőben is stílustalannak tűnő kovácsoltvas rácsok. Nyilván azért választhatták ezt a megoldást, hogy láthatóak legyenek az előszobai események, vagy például a leleskelődő személynét. Amit viszont nem kellene látnunk: a kalap a fogason. Apróságnak tűnik, de zavaró. Olyasmi ez, mint az a bizonyos csehovi pisztoly, melynek el kell sülnie – ha már ott van a színpadon. Tehát: első felvonás, első jelenet: Perticsné kócoson, slafrokban ül a reggeli romjai fölött, újságot olvas – azt hihetnénk sehol senki – ezért engedni meg magának ezt a lazasságot, de mi látjuk az állófogason a fekete kalapot! Ha pedig itt kalap van, akkor férfinak is lenni kellene a lakásban! De nincs! Hasonlóan apró figyelmetlenség, hogy úgy tisztítják a cselédek az eszajgót, mintha ezüst lenne, pedig jól látszik: még csak nem is alpakka. Ezt talán észre sem lenne szabad venni, de valahogy zavaróan kinos az egész jelenet. Pedig nem akármilyen helyzet: a szakácsnő (Nagy Kornélia) és Helén, a szomszéd cseléd (Szabadi Emőke) ezüstpucolás közben megbeszéli a házban történteket, a szakácsnő palóc nyelvjáráspan, az idegen cseléd szögediesen formálja a szót. Megmosolyogtató is lehetne ez a párbeszéd, ha nem lenne oly nagyon harsány. Ugyancsak magában hordozza a groteszk lehetőséget a három orvos konzíliuma, de a két tanár (Illés Oszkár, Flórián R. Szabolcs) fiatalnak tűnik a szerephez, viszont a család orvosa (Halmágyi Sándor) úgy teszi a dolgát, hogy kétség nem fér szak tudásához. Megtalálta színészét a ház asszonya, Perticsné (Varga Livia), a házibarát Boér Kálmán (Petrik Szilárd) és a mindenfelé hárító mama, Telekessyné (Cs. Tóth Erzsébet) is. Megvan itt mindenkinek a maga baja, és a maga igaza. Az elhanyagolt feleség hogyan keresné a boldogságát?! Es nem akart rosszat a szerető sem. A mama pedig csak segítene a fiataloknak... Mert a mamához képest fiatal mindenki, bár a vejének elég „öregnek”, megtörtnek kellene lennie. De Pertics úr (Korognai Károly) bizony még jó erőben van. Nehezen tudja elhittetni, még ha mondja is, hogy „nem is veszi észre, hogy nő alszik mellette”... Nagyon meg kell küzdenie ezért a szerencsétlen, felszarvazott férj szerepéért. Bár korábban, 2002-ben Szegeden is játszotta már Korognai ezt a szerepet, és azóta ő is öregedett egy kicsit, de igazán csak a többiekhez képest értelmezhető a szereplők kora. És tegyük hozzá: ott Valló Péter rendezte az előadást. Feltehetően a kassai társulat kis létszáma miatt vállalta el a főszerep mellett a rendezést is Korognai. Ez utóbbi sem teljesen új számára, hiszen 2004-ben Pécsen rendezte ezt a darabot. De így együtt a kettő, a rendezés és a főszerep – felkészülte, korábbi tapasztalatai, elszántsága ellenére is – soknak tűnik.

FILIP GABRIELLA

39. Magyar Filmszemle

Apró furcsaságok

Fura jellegzetessége a magyar Filmszemlének, hogy egyaránt szerepelhetnek már mozikban forgalmazott, illetve ősbemutatójukat a fesztiválon tartó alkotások. Ennek köszönhetően a külföldi kritikusokon kívül mindenki az új művekre figyel, így eleve sokkal kisebb eséllyel indulnak a hónapokkal korábban bemutatott filmek. Nem történt ez másként idén sem, nem véletlen, hogy a díjazottak szinte kivétel nélkül a frissen bemutatott művek közül kerültek ki, és ezekből szemelget az alábbi írás is. Ez a gyakorlat azonban azt eredményezi, hogy a nem a Filmszemlék ritmusára készülő (értsd: előtte már befejezett), esetleg piaci megfontolások alapján év közben forgalmazott filmek kikerülnek a figyelem középpontjából. Ennek a bonyolult kérdésnek a megoldása azonban valószínűleg még sokáig várat magára, hiszen magának a problémának a tematizálására sem igazán került sor.

Érdemes megemlíteni az egyetlen kivételt: az Országos Rádió és Televízió Testület a fesztivál egyik legmagasabb pénzdíjjal járó jutalmát annak a *Szabadság és szerelem*nek adta, amely 2006-ban készült, és így nem is szerepelt az idei Filmszemlén.

Kreatív popularitás

Tavaly a Filmszemle szervezői magyar filmes diskurzusban megjelenő vitákra hallgatva bevezették a megosztott, külön közönségfilmnek és külön művészfilmnek járó fődíjat. Az egyébként populáris filmeket rendező Herendi Gábor azonban, aki ezután lett a Szemletanács elnöke, rögtön meg is szüntette ezt a meglehetősen furcsa, a meglévő, meglehetősen egészségtelen status quo-t erősíteni kívánó gyakorlatot.

A magyar filmtermésben már évek óta érezhető a markáns elkülönülés a kifejezetten piacra szánt, kereskedelmi célokkal gyártott mozik és az elsősorban nemzetközi fesztiválokra szánt ún. művészfilmek között. A két tábor időnként ellenségeskedéstől sem mentes vitája mentén külön intézmények, műhelyek és stúdiók alakultak ki, amelyek között az átjárás szinte lehetetlen, és maguk a szereplők is úgy gondolják, hogy két összeegyeztethetetlen világról van szó. Ennek köszönhetően nem igazán volt lehetőség arra, hogy a művészi kreativitás és az üzleti szellem egymást megtermékenyítve találkozzon. A magyar filmipar erejéből – néhány nagyon ritka kivételtől eltekintve – vagy elfogadhatatlanul igénytelen és színvonaltalan közönségfilmekre, vagy európai mércével mérve szokatlanul hermetikus művészfilmekre futotta.

Azt hiszem, az idei, egyébként nem túl értékes felhozatalt biztosító szemlének egyik legfontosabb hozadéka az, hogy feltűnt egy olyan mű, amely mintha megpróbálná a két világ szemléletmódját egyesíteni. A magyar filmipart ismerve nem meglepő, hogy a kezdeményezés egy kezdőtől, az első játékfilmjénél tartó Gigor (Galambos) Attilától származik, aki *A nyomozó*val valószínűleg több érvet tett le a finnugor rokonság mellett, mint sok nyelvész több évtizednyi kutatómunka alatt. A film ritmusa és színészvezetése ugyanis rengeteget köszönhet az érzelmek finom, enyhén karikatúrászerű elrejtésében jeleskedő finn filmművészetnek, és különösen Aki Kaurismakinak. A kórboncnokként dolgozó Malkáv Tibor (Anger Zsolt elképesztő alakításában), szakmájához nélkülözhetetlen egykedvűséggel szemléli a világot, és ezen nem sokat változtat néhány haláleset, egy meglehetősen rámenős büféslány, egy bérgyilkosi megbízás, valamint a Rák Hátrafelé Megy Alapítvány elutasító levele sem. Első pillanatban a figura szokatlansága miatt bizonytalanságot érzünk, nem tudjuk hova tenni a szikár képeket, a lassú ritmust és a magyar moziban ritkaságszámba menő visszafogott színészi játékot. Az első negyedóra után azonban kiderül, hogy nem levegőben lógó stílusbravúrról van szó, hanem a film teljes világa erre a fura hangulatra épül, sőt egy idő után annyira szervesnek tűnik az egész, hogy az az érzésünk, mintha maga a történet nem is lenne elképzelhető másképpen.

És ezzel elérkeztünk a film másik erős pontjához. A magyar közönségfilm mellett bábáskodók évek óta hangoztatják a jó forgatókönyvek hiányát, anélkül, hogy drága amerikai tanfolyamokon kitanított szerzőikből értelmes könyvet ki tudtak volna sajtolni. Gigor Attila ebben a fordulatos, teljesen kiszámíthatatlanul alakuló krimiben megmutatja, hogy miként lehet a műfaji szabályokat

egyszerre betartva és finoman átírva olyan filmet írni (hiszen ő a forgatókönyv szerzője is), amelyben egyetlen mozdulat, egyetlen cselekményszál sem tűnik fölöslegesnek, és a dialógusok is pofátlanul helyükön vannak.

A nyomozó azért is tűnik kiemelkedőnek a mezőnyből, mert a szemlén láthattunk rossz ellenpéldát is, hasonló céllal készült műben. Till Attila, akit eddig tévés műsorvezetőként ismerhettünk, a *Pánik* forgatókönyvírójaként és rendezőjeként egy komplex, sok szálon futó történet filmre vitelét kísérelte meg kevés sikerrel. Míg a befutott vállalatigazgatónő egy magánklinikán kezelteti magát, addig a külvilágban meleg rendőrök szexuális beállítottságuk felvállalásáról vitatkoznak, ötvenes, gyerekeiket elhanyagoló anyukák shoppingolnak; a tétlen és tét nélküli életet élő kamaszok pedig kísérteteket üldöznek. Amellett, hogy az időnként az irrealitás felé kacsintgató sztori önmagában is többször megbicsaklik, Till Attila nem találta meg a történetnek megfelelő színészeket, valamint nem is volt képes őket úgy irányítani, hogy hitelesek legyenek a vásznon. A *Pánik* annak ellenére nem áll össze egy igazi filmmé, hogy található benne néhány valóban izgalmas, elsősorban vizuális ötlet.

A kreatív kísérletezés igazi terepét a rövidfilmek jelentik, és ebben az egyik legjobbnak tűnt a kolozsvári Sapientia diákja, Felméri Cecília. *Kakukk* című kisfilmje egyesíti az animációs filmek erős vizualitását a játékfilmek történetmesélési hajlandóságával. Felméri a történetet merész beállításokkal, szokatlan vágásokkal jeleníti meg, a pajzán mese hangulatát pedig a hihetetlenül pörgős, pillanatra sem lan kadó ritmus és a nyelvi humor biztosítja. A remek filmecske valószínűleg komolyabb díjat is nyerhetett volna, ha kevésbé van diákfilm jellege, szerzője tehetségét viszont határozottan felvillantotta.

Dokumentum és fikció násza

A magyar filmkészítés egyik legfontosabb hagyományát a dokumentumfilm képezi, ennek megfelelően évek óta a Filmszemle első két napján csak dokumentumfilmeket vetítenek, azt remélve, hogy így nagyobb figyelem irányul rájuk, mint ha játékfilmek közé vegyítve kerülnének bemutatásra. Az egyik legizgalmasabb produkció Bálint Arthur erdélyi filmes nevéhez fűződik. Egy idős cigány fiatal fiúval ül a mezőn egy itató mellett, láthatóan mezei munka szünetében; néhány tétova szó után az öreg elkezd gyönyörű, bársonyos hangon énekelni, majd kezdetét veszi a történet. A kocsmákban, utcán, bálokon zajló beszélgetésekből kiderül, hogy Frici (amúgy Lévai Ferenc) fiatalkorában, mikor megharagudott feleségére, eladta szaxofonját, s azóta nyomorúságosan, napszámosi munkákból tengeti az életét. Bálint Arthur filmjének legnagyobb erénye, hogy nem tévériport, nincsenek bugyuta kérdések és magyarázkodó válaszok, a kamera csupán végigkíséri Frici bácsi mindennapjait. A *Poros öltöny* legjobb pillanatai azok, amikor a rendező hagyja Frici arcát élni: a kamera gyakran csak diszkréten firtatja a gondterhelt, állandóan komor gondolatokkal barázdált arcot, a mindig szomorú szemeket.

A vége felől újragondolva úgy tűnik, Bálint Arthur mozija valójában Frici leépüléséről szól. Az első gyönyörű éneklés után azt látjuk, amint a kocsmatársak vagy éppen a néptánc-szervezők cukkolása miatt egyre többet iszik, a közben felhangzó dalok pedig egyre rekedtebben hangzanak. A történet utolsó perceiben Frici érthetetlen szavakat gajdolvá érkezik haza, majd felesége zsörtölődése mellett lefekszik, és halk, részeg horkolással elalszik. A horkolással egy időben pedig megszólal Frici gyönyörű hangja, ami a film legelején csendült fel, és amiről a közben hallott egyre silányabb dalolások során el is felejtettük, milyen szépen szól. Bálint Arthur filmje attól különleges, hogy sok dokumentumfilmmel ellentétben hagyja megtörténni a dolgokat a kamera előtt.

Ugyancsak komoly hagyánya van a magyar filmművészetben a dokumentumfilm és a fikciós film találkozásának, amelynek során valódi emberek valós élethelyzeiteikhez hasonló situációkba kerülnek, és bár az adott egyedi történet fikció, amit a vásznon megtörténni látunk, nagyrészt hitelesen fedi fel a szereplők világát. Lakatos Róbert ezzel a kevert műfajjal próbálkozott meglehetősen nagy sikerrel (idén) bemutatott filmjében, a *Bahrtalo! Jó szerencséd!*-ben. Két, egymástól egyszerre különböző és hasonlító jó barátot követett kamerájával több éven keresztül: a cigány Lali és az erdélyi magyar Lóri a 21. század első éveiben még mindig meglehetősen zavaros kelet-európai világban próbálnak halászni. A film akkor él igazán, mikor a rendezőnek lehetősége és türelme van a két figurát minél tágabb keretek között, a lehető legszabadabban működni hagyni. Ahogyan Lali és Lóri idegen világokba csöppenve saját logikájuknak megfelelően próbálnak boldogulni, a közöttük a nehézségek során kialakuló párbeszédék könyvtárnyi szociológiai kutatásokat tesznek fölöslegessé az erdélyi magyar és cigány habitusról, viselkedésmintáról és nyelvhasználatról. A

A nyomozó

Pánik

Pánik

Poros öltöny

Márió, a varázsló

Bahrtalo! első, Bécsben játszódó jelenetsora igazi mester-munka, a két alak csetlése-botlása annyira hiteles és vicces, hogy a könnyünk csordul ki a nevetéstől. A sokkal megrendezettebb második, Egyiptommal foglalkozó részben csupán néhány pillanatra villan fel ez a spontaneitás, mégis az egész film felejthetetlen élményt nyújt.

Lakatos sikeres próbálkozása mellett nem lehet szó nélkül hagyni a magyar dokumentumfilm egyik legnagyobb mai sztárjának kudarcát, aki bár dokufilmes alapon, de kifejezetten fikciós filmet rendezett. Almási Tamás egy rendszer-váltás utáni kis falu világát jeleníti meg, ahol a világ megváltozása után csak a legnyomorúságosabb munkák maradtak – már ha maradtak – az ott élők számára. A cipőgyárat indító olasz vállalkozó megjelenése csodaszámba megy, és a történetnek ez a része lehetőséget ad a rendezőnek dokumentumfilmekből származó kiváló megfigyelési és valóságábrázolási képességeinek a kamatoztatására. Fájdalmasan pontosak a környezetben mesterkéltnek ható játéka. A kiváló mozgóképes tanulmányok, és azok a jelenetek is, amelyek a nők munkába állása nyomán megváltozó társadalmi szerepek és berendezkedések átrajzolódását ábrázolják. Mindezeket azonban sajnos elnyomja a mindenre rátelepedő, harsogó, melodramatikus hangulatot teremtő zene, valamint Franco Nero olasz színjátszási hagyományokból táplálkozó, ebben a környezetben mesterkéltnek ható játéka. A kiváló képességekkel rendelkező, a főszerepet alakító Nyakó Júlián látszik, hogy csak pillanatokra találja meg a helyét a produkcióban: a rendező rendszeresen kirángatja abból a közegből, amelynek a világát időnként tökéletesen képes felvenni és megjeleníteni. *A Márió, a varázsló* a végére teljesen szétesik, és egy ízetlen, menet közben félrecsúszott mű benyomását hagyja a nézőben.

A lélek bugyrai

Valós környezet, a természet csupán a transzcendencia belépési helyeként szolgál Mundruczó Kornél hermetikusan zárt művészi világában, amely idén a szemle fődíjas alkotását hozta létre. A természet, a delta vízzel körülvett, látványos és gyönyörűen fényképezett világa adja a hátteret a negyedik filmjénél járó rendező új filmjéhez. A nagyvilágtól elzárt emberekre jellemző tájjal való szoros kapcsolat, a természetre való ráutaltságból származó különleges attitűd az, amire Mundruczó ezt a Duna-deltába illesztett történetet építi. A zárt közösségekről szóló elbeszélések visszatérő eleme, hogy ezekről az emberekről az idegenre, a kívülről jöttre való reakciók révén tudhatunk meg a legtöbbet – a *Deltában* a Lajkó Félix hegedűművész által játszott figura személyében érkezik meg új szeretőjével élő anyjához és húgához a valószínűleg nagyon régen messzire szakadt fiú. Az otthoni viszonyok néhány perces feltárása után a srác úgy dönt, hogy apja régi rozzant kunyhójának a közelében felépít magának a víz közepére egy házat.

A vállalkozás helyiek számára mindenképpen tét nélküli értelmetlensége – minek építeni egy amúgy is vízzel körülvett tenyérnyi szárazföld mellé egy ugyanúgy vízzel körülvett

Lányok

Delta

A 39. Magyar Filmszemle díjazottjai

ZÖLD HOLLÓ-DÍJ: *Anyomozó* – Gigor Attila
MAGYAR FILMPLAKÁT SZAKMAI DÍJ: *A 13-as* – Kenczler Márton

MAGYAR FILMPLAKÁT KÖZÖNSÉG DÍJ: *Friss levegő* – Muka Péter

MOZISOK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK DÍJA: *S.O.S Szerelem* – Sas Tamás

ORTT DÍJ: *Szabadság, Szerelem* – Goda Krisztina (Flash-back Kft.)

FILM.HU-DÍJ: *Pánik* – Till Attila
GENE MOSKOWITZ-DÍJ: *Delta* – Mundruczó Kornél

Tudományos-ismeretterjesztő film kategória

ELISMERŐ OKLEVÉL: *Daruvonulás a Hortobágyon* – Cséke Zsolt

OPERATŐRI KATEGÓRIA DÍJ: *Zöld múzsaék csókja (Hímnős)* – Rák József

MEGOSZTOTT RENDEZŐI DÍJ: *Avíziárta puszták vidékén* – *A Körös-Maros Nemzeti Park* – Tóth Zsolt Marcell; *Vidrasors* – Török Zoltán

LEGJOBB TUDOMÁNYOS-ISMERETTERJESZTŐ FILM: *Szelíd szálakon* – *A nemezelésről* – Pócs Judit–Rittgasser István

Kísérleti kisjátékfilm kategória

LEGJOBB KÍSÉRLETI FILM DÍJA: *Saját halál* – Forgács Péter

ELISMERŐ OKLEVELEK: *Szakadás* – Perrin György;

SzúkenSzépen – Cserhalmi Sára

KATEGÓRIA DÍJ: *Kócos* – Gerő Marcell

KATEGÓRIA DÍJ: *Megyük* – Szabó Simon

LEGJOBB KISJÁTEKFILM DÍJ: *Gyengébb napok* – Császi Ádám

Dokumentumfilm kategória

ELISMERŐ OKLEVÉL:
Vágyok, aki vagyok (Portré Krassó Miklósról) – Jávor István;

11. élet – Kőszegi Edit;
Hackni – Kresalek Dávid;
Faludy szerelmei – Lázs Sándor;
Út Calarasiba (Egy sikeres vállalkozó arcképe) – Zsigmond Dezső;

SCHIFFER PÁL EMLÉKDÍJ: *Három hiányzó oldal* – Schuster Richárd

ESÉLYEGYENLŐSÉGI DÍJ: *A süllyedő falu* – Szirmai Márton

OPERATŐRI KATEGÓRIA DÍJ MEGOSZTVA: *A város ritmusa* – Tóth Zsolt – Salamon András; *Imádság* – Mohi Sándor

DOKUMENTUMFILM RENDEZŐI DÍJ: *Malaccal teljes* – Kovács Kristóf

KREATÍV-DOKUMENTUMFILM OPERATŐRI DÍJ: *(Another Planet)**A másik bolygó* – Máthé Tibor

KREATÍV-DOKUMENTUMFILM DÍJ: *Von Höfler vagyok (Werther variáció)* – Forgács Péter

LEGJOBB DOKUMENTUMFILM DÍJ: *Hosszú utazás* – Böszörményi Szuzsa – Kai Salminen

Játékfilm kategória

ARANYMIKROFON-DÍJ: *Tejút* – Beke Tamás
ARANY OLLÓ-DÍJ: *A nyomozó* – Kovács Zoltán

LÁTVÁNYTERVEZŐI DÍJ: *Overnight* – Hujber Balázs

JÁTEKFILM PRODUCERI DÍJ: *Nincs kegyelem, A nap utcai fiúk* – Szekeres Dénes

LEGJOBB EREDETI FILMZENÉNEK JÁRÓ DÍJ: *Delta* – Lajkó Félix

LEGJOBB FORGATÓKÖNYVÍRŐI DÍJ: *Anyomozó* – Gigor Attila

LEGJOBB FÉRFIALAKÍTÁS: *Anyomozó* – Anger Zsolt

LEGJOBB NŐIALAKÍTÁS: *Pánik* – Gubik Ágnes

KÜLÖNDÍJ: *Tejút* – Fliegauf Benedek

SIMÓ SÁNDOR EMLÉKDÍJ: *Kalandorok* – Paczolay Béla

MOZIVERZUM-DÍJ: *Anyomozó* – Gigor Attila

JÁTEKFILM OPERATŐRI DÍJ: *Fövenyóra, Tejút* – Pohárnok Gergely

LEGJOBB RENDEZŐI DÍJ: *Nincs kegyelem* – Ragályi Elemér
ARANY ORSÓ-DÍJ: *Delta* – Mundruczó Kornél

Lányok

cölöpházat? – felfedi a nagyvárosi gondolkodás szélsőségre, végletességre való törekvését, amely harsányabbá, hangsúlyosabbá kívánja tenni a már meglévő tulajdonságokat. A szokatlan helyre és módon épülő ház, valamint a benne lakni tervező testvérpár életmódja együttesen váltja ki a sajnos meglehetősen vázlatosan ábrázolt (lényegében csak a mos-tohaapát és az anyát ismerjük meg) közösség rosszellását, amelynek elkerülhetetlenül tragédia lesz a vége.

Mundruczó legújabb munkája az érett művészfilm jegyeit hordozza magán, minden pillanatban érződik, hogy a kifejező-eszközök használatának maximálisan birtokában levő rendező művével állunk szemben. Vannak a filmnek igen erős pillanatai, amelyekben látványvilág, zenei anyag és színészi játék különleges egységbe forr: megragadó és egyben hátborzongatóan hiteles a két főszereplő ismerkedése, a ház ügyetlen építése, a táj tétova felfedezése. A film végén pedig a falusiaknak rendezett ingyenlakoma első percei hitelességükkel, a karakteres arcok mögött meghúzódó egyéni és közösségi sorsok megsejtésére alkalmas odafigyelésükkel tarrbélai képességeket fednek fel.

Az egész film hordoz egyébként magában valamit abból a szűkszavú, zárközottságból fakadó transzcendenciából, amit Tarr filmjeiből ismerünk, azonban hiányzik belőle az az élettapasztalatból származó letisztultság és magabiztos-ság, ami a Krasznahorkai–Tarr páros filmjeit oly felkavaróvá teszik. A durva és explicit tragédiába torkolló befejezés kifejezetten túlzásnak tűnik, megtöri azt a lassú folyamatosságot, ami a két főhős megismerkedésében és a ház építésében időnként megjelent. Mundruczó a sajtóvetítés utáni beszélgetésen arról beszélt, hogy a különleges deltai táj ihlette a történetet, ám úgy tűnik, hogy végül mégse merte teljesen rábízni magát a tenger felé hömpölygő Duna lassú, állóvízserű ritmusára. A *Delta* az idei Szemle legjobb alkotásai között van, de – mint a rendező eddigi filmjei esetében is – egy vékony hajszál még mindig elválasztja a remekműtől. Mundruczó egészen magas szintre fejlesztette saját eszköztárát, ám eközben mintha magára zárta volna az ajtót: nem hagy új impulzusokat maga körül érvényesülni.

Az emberi viselkedést Faur Anna nem felülről, távlati perspektívából vizsgálja, mint Mundruczó, hanem egészen közel megy a test és a lélek együttes működéséből fakadó traumákhoz. A *Lányok* első pillantásra az 1997-es taxisgyilkosság történetét dolgozza fel, valójában azonban sokkal inkább két tini lány életviteléről, világlátásáról és szórakozási lehetőségeiről szól napjaink valamely világvárosában. Faur Anna filmje nem tökéletes, de időnként húsbavágóan képes megmutatni fiatal hő-seinek időségg nélküli tétlenségét. A két fiatal francia színésznő jelenléte a vásznon pedig életet lehel a testiség megélésének kérdéseit is keményen feszegető filmbe. A *Lányok* egy olyan elsőfilmes rendezőt mutat meg, aki képes egyetemes módon, nyersen és őszintén beszélni kényes emberi kérdésekről.

Magányos farkasok

Általában egy filmfesztivál arra jó, hogy a figyelmes néző számára kirajzolódjon valamifajta tendencia, amely felé a filmművészet, filmkészítés az adott pillanatban elmozdulni látszik. A Simó-osztály vélt vagy valós egysége pillanatnyi volt csupán, a mai magyar filmgyártásban csupán magányos tehetségek villannak föl, irányokat ök (még) nem képesek kijelölni: Gigor Attila, Faur Anna vagy Lakatos Róbert egyéni pályák lehetőségeit villantják föl egyelőre.

GYENGE ZSOLT

Fotók: www.port.hu és www.szemle.film.hu

Bahrtalo! Jó szerencsét!

A bőség zavara

ONAGY ZOLTÁN rovata

Március

Márciusra jut politika doszt. Márciusban, ahelyett, hogy a tavaszt, és persze a tavasszal kivirágzó nőket ünneplnénk, a helykijelölő madarak cifra trilláira koncentrálnánk, közel hajolva vizsgálánk a bomló rügyet, azt, ahogy kidugja fejét a földből a fű, rövidebben: az élet feltámadásában gyönyörköd-nénk – politikusaink abszurdnál abszurdabb megjelenéseit nézzük, hallgatjuk, elképesztő. Életveszély.

Közben meg vagyok hökkenve némileg. Saját hökkenés, de azért el kell tűnődnöm rajta. Nagyhatalmú kiadóm, akivel a *Bőség* kétéves összefésült megjelenéséről tárgyalunk – 2008 Könyvhétéről volt szó eredetileg –, a következőket írja: „*Elkezdtél sietni – ki tudja minek, gyártani és nem megírni –, amivel saját magadnak gyűjtöd a megoldandókat.*” Ez igaz. Mindig magamnak gyűjtöttem a megoldandókat, amelyek vagy megoldódtak, vagy nem. De hogy *gyártani*, miközben egy-egy hónapom van rá, nem írom alá, és leszedtem a polcra a hason fekvő Irodalmi Jeleneket, hogy megvizsgáljam, szembeötlő-e a különbség a tavalyi és az idei januári darab között. Annyi feltűnt, hogy nem lehet úgy írni, táncolni, kukoricát kapálni, hogy mindenki szeresse az író, a táncost, a napszámost. Aki – író, táncos, kapás – ezzel a reménnyel áll a munkába, kielégületlen, beteg emberként mond búcsút az árnyékvilágnak. *Egyébiránt*: ez, ami itt olvasható, az *én* irodalomtörténetem. Olyan, amilyen. Nem lehet másféle, mint az elmúlt ötvenegy év olvasata (négy voltam az Egri csillagok, első végigolvasott regényem idején). Ha másként látnám, én volnék az Írószövetség nyugalmazott párttitkára. És ha igen, arra volnék büszke.

Tavaly a márciusi számba, amikor betöltötte az ötvenötöt, akartam **Fekete J. József**ről írni, minthogy az egy rendes, szép évforduló. Ennél szebb már csak a 66, és a 77. Mert-

hogy jól ismerem, olvasom ámulva, látom a tempót, amit diktál. De akkoriban úgy gondoltam, nem szerencsés oda-vissza írni egymásról, mert még nyom és hat az irodalmi vonatkozásokban (is) kiváló megfigyelő, OJD borzasztó mondata a magyar irodalomról, mely szerint a kortárs magyar irodalom abból áll, hogy egymást nyaljuk körül. Nem így hangzott el, szemérmesen kikerül az idézetből maga az aktus, a szó,

amelyet Makovecz Imre is sértőnek talált a veszprémi ötvenhatos emlékműre vésetni (*borzasztó is, minek tagadni*), a *csecsszopó* erkölcsi szempontból veszedelmes második szava, és maga a műtárgy, amire a második szó vonatkozik. Mára elmúlt, hogy rosszul érezzem magam attól, hogy kijelentsem, virtuális és irodalmi ismeretségünk tíz éve alatt FJJ sok mindenre megtanított. Akadt, ami nehezen jött át a csontozaton, például, hogy igazán rossz író nincs, mert őt eleve nem olvassuk, tehát nem írunk róla. De ugyanakkor megесik, hogy a jobbkezes író néha ballal kezd a munkához, csámpás regényt hoz össze, gyengébb eresztést a megszokottnál, akkor beszélhetünk korábbi élvezetes, sikeres, vagy akár briliáns műveiről. Nem szükséges – tanítja FJJ – lecsapni az író fejét, ha rossz éve volt, és annak bizonyítéka az aktuális munka, mert az író is (*a kritikus, a recenzens*) a fejével működik, kezét csak alkalmazza. Második példa: visszakanyarított a hűtlenül elhagyott Szentkuthy Miklóshoz, de nem csak a tengerként zúgó óriási életműhöz, hanem Joyce-hoz is. Éppen idejében. Úgy tűnt, soha nem kerülnek fel a pincéből. És mégis, amit mond (amikor átveszi a Pro Literatura-díjat), arra rimel, amit irodalomról, irodalomértésről gondolnék, ha végig memném gondolni: „...*a válság általános, nemcsak a vajdasági magyar irodalomra vonatkozik. [...] Szerintem nem rossz dolog, ha egy bádogos vagy egy péksegéd írással foglalkozik. Nem szabad úgy ítélni, hogy eleve provinciális, dilettáns. Más lesz majd az irodalom elbírálása, értékelése, mert a folyamat afelé tart, hogy az olvasás a kiváltságosok privilégiuma lesz. A világ egyfajta analfabetizmus felé halad, általános írástudatlanság fenyeget.*” 1957. március elsején született. Író, irodalomtörténész, kritikus. Zomborban él. Isten éltesse! (Zomborról majd néhány bekezdést egyszer, egy másik kisdolgozatban. Mert Zombort külön szeressük.)

Vida Gábor negyvenéves március negyedikén. Marosvásárhelyen él. A Látó című irodalmi folyóirat prózaszerkesztője. Legfrissebb kötete a Magvető *novellárium* sorozatában jelent meg. Meglep ez a negyven, a hatvannyolcas születési évszám. Amikor láttam néhány éve Sikaszó szocreál kocsmájában, rosszkedvűen ült, nyelte a füstöt, szakállába temetkezett, mint a megfáradt ötvenes. A *Fakusz három magányossága* is meglepett, a bonyolult ájér, a szövegvilág, és az is, mennyire elkerülte Fakuszt, pedig Magvető-kiadvány az

kezőket mondja egy interjúban: „*Azt hiszem, kijutottam a szövegirodalomból. Mindig hagyományos prózát akartam írni, magyarárn szölv: történetet szeretek mondani. [...] Nem fogom megújítani a magyar prózát. Ha nagyképu akarok lenni, azt mondom általában, hogy én medvét először erdőben láttam, nem állatkerthen és nem a tévében.*” A mostani kötet (*Nem szabad és nem királyi*), „nőnélküli” fülszövegéről a következő: „...*baráttalm vltztunk, lehet-e olyan novellt írni, amelyben női szereplő ne legyen, még csak említés se tétessék nőkről. Lehet ilyet írni, ahogy só meg hús nélkül is lehet főzni. [...] Azt mondják: ha egy regiment morcos katona masírozik a sívatagban, minden második a cigarettára gondol, minden tizedik a halálra, minden századik a hazára, és az összes arra, hogy ha még egyszer zsoldot osztanak, megnösiül.*” Megjegyzendő strófák. Egy következő kérdésre, amely csak érintőlegesen közelíti a román–magyar viszonyt, a következőket mondja, pedig a fordítás nehézségei a téma, nem Erdély: „*A Barbárokra várva (Eugen Uricaru) különben jó regény, de nekem borzasztó nehéz szöveg volt, az első világháború idején játszódik. A magyar meg a román képzetek erről a korszakról a mai napig nem egyeztethetők. Akkor jöttem rá, hogy mi magyarok miért nem fogjuk soha megérteni a románokat: túlságosan hasonlítunk, de száz éve képtelenek vagyunk ezt elfogadni.*” És végül valami, amin hosszasan el kellene rágódnod, rágódnom, rágódnunk: „*Soha nem kellett versenyt írnom az adósságaimmal, tehát ráérek, ha évente egy történet születik, az is elég.*” Ha megtörtént, rendesen megrágvá, és az írói függetlenség valamennyi íze ott a nyelven, ideje átigazítani a pénzügyi rendszert, a mindennapokat, mert borzasztó évek következnek. Vida Gáborban – alighanem – a következő tíz év sztáíróját tisztelhetjük. Talán nem ártana meg neki némi váratlan adósság. Hogy akkor is húzza az ígát, amikor nem kötelező, ha nincs kedve éppen, mert mindig kötelező. Mert úgy van rendjén. Mert a jó író dolga: írni. És mert az élet szánalmasan rövid.

Dosztojevszkijnek tulajdonítjuk a híres mondást, mely szerint az orosz irodalom Gogol *Köpeny*-ujjából bújít elő. Március negyedikén 146 éve halt meg **Gogol**, az orosz próza, a *Holt lelkek* mestere, a későbbi vallási révült, próféta. Nyilván nem csak én olvastam, írtam róla kötelező olvasónaplót, hanem a nagy vezérlő szellemek is, az új elit, akik kiötlötték, hogyan bocsássák áruba nagyapáink, dédapáink életét. Minden, ami apáinkat, nagyapáinkat mozgatta, éltette, szart sem erő kárpótlási jegy formájában jutott vissza az örökösök kezébe. Szegény anyám örömmel üzen, hogy menjünk mindannyian, de azonnal, valamennyi volt és jövőendő anyagi jellegű gondunk megszűnik. Anyám nem kimondottan hívő ember. Megélte mindazt – ’41, ’45, ’56, konszolidáció, ’68, reformhegy reformhegy hátán –, ami ennek a szerencsétlen korosztálynak, szüleinknek kijutott. És mégis. Ülnek a verandán a háromszáz kilométerről összetrombitált rokonok. Nagynénik, nagybácsik, első és másod unokatestvérek. Amennyire látom: öregek, kopottak. A nap sütött fel, a Nap, úgy érzékelik. A tolvajok, rablógyilkosok visszaadják az ellopott életeket. Mi történjen az irdatlan mennyiségű kárpótlási jeggyel? Mert valóban irdatlan, ha minden úgy történik, ahogyan remélik. Szép legyen, és testvéries. Ne érezze senki, hogy rövidül az osztásban. Szótagolják a jogszabályt a veranda üvegfa előtt a recsegő fonott fotelokban, nehogy félreértsenek valamit. Összedugják a fejet. Van köztük huszonöt éve nem látott. Egyedül alföldi nagybátyám vág pofákat: *Ugye nem képzeltétek, hogy jól jöhetünk ki ebből?* Nem jöttek ki jól. De volt néhány remek nap, amíg nem vált egyértelművé, mi történik. Bár a szereposztás nem tiszta. Ki volt Csicsikov? Pénzhamisító? Megszöktette a kormányzó üde leánkáját? Később teszi?

És hogy Gogol? Halálakor (1852) még nincs negyven. Puskin (az egyik nyugalmat adó pártfogó) meghal párbajban. A másik – Belinszkij – súlyos beteg. Egyedül marad. Szemben a világgal, ami a XIX. század cári Oroszországát jelenti. Az a téveszme nyúzza, hogy írásaival árt az egyháznak, a cárnak. Reggel-este (és ami a reggel és az este közt van) imádkozik az égiekhez, hogy bocsásanak meg neki képzelt vétkeiért. Úgy tűnik, nem bocsátanak meg, mert Gogol egy kolostor tövében – ima közben – éhen hal. Nem tudja, tagadás nélkül aligha születik érvényes irodalom.

egymás mögé fűzött három kisregény, az anyaországi olvasat. Talán kezdőnek nézték. Megesik, hogy az olvasó lát valamit, és csak pislog, nem hisz a szemének, mennyire jó, amit lát, mert nem hívta fel rá a figyelmet senki, aki fontosakat képes mondani. Talán úgy vélték a királycsináló illetékesek, az ún. *királyi csapat* készen, nem köll új író. Vagy Isten tudja. Ritkán számolható ki pontosan, hogyan, miként történnek, nem történnek a dolgok a fű alatt. Vida a Fakuszról a követ-

rin, és a harmincéves háború sem. Részese az udvar cselszövéseinek, nem marad ki a Fronde (főnemesi, főpapi lázadás) harcaiból sem. Befejeztével kiszorul az államügyekből, életét átállítja filozófiára, irodalomra. Aforizmái vélhetőleg addig maradnak érvényesek, amíg három ember él a földön. Gonoszul metsző pontossággal beszél az ember örök tulajdonságairól. Descartes (1596–1650), Racine (1639–1699), Jean de la Fontaine (1621–1695), Louis Saint-Simon (1675–1755), Molière (1622–1673) és Pascal (1623–1662) pályatársa. Jó kis csatársor.

Ha a kedves Olvasó alkalmasint nem talál választ anyja, apja, főnöke, beosztottja, felesége, szeretője viselkedésére, nem érti, mi történik, forduljon Rochefoucauld mesterhez. Megoldást ugyan nem kínál, de segítséget az érteshez mindenképpen. Néha az is megnyugtató, ha látjuk, nem mi vagyunk az egyetlenek, akik úgy jártak, ahogy.

1932. március 18-án születik **Updiķe**. Az amerikai. A Nyúlregények szerzője. Igen. Olvastuk a Nagy Amerikai Családre-gényt, a századvég egyetlen világhírré vergődött családre-

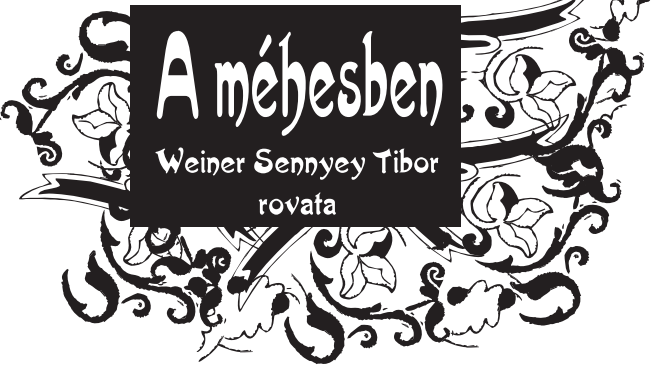
gényét. Hogyne olvastuk volna a hetvenes években Harry Angstrom, Pennsylvania államban élő kosaras farkok végtelen monológját. Az ő hihetetlen kalandjait a hihetetlen Amerikában, annak is hihetlenebb kisvárosában. Kultuszíró volt, a kultörök akarva, nem akarva olvasták, egymást gerjesztve. Hogy egy alkoholist és tévébolond feleség, egy ribanc szerető, egy gyerek halála, és a fickó menekülései (futásai). Alig hiszem, hogy a pörgésen, a közhelyes bölcsességeken túl érthettünk belőle valamit. Tévébolond, hogyan (a *királyi* tévé korában)? Alkoholista asszony, hol létezik ilyen? Ha a férfi alkoholista, a nő elviszi hátán a családot, de ha a nő hülyül be, vége az életnek. Semmit nem tudtunk és semmit nem tudunk Amerikáról, az amerikai életről, a viszonzyszámokról, feltételekről. Felfoghatatlan, ha egyszer így van, mi az Isten baja van az írónak, honnan a depresszió, mit kotorász a morálban, mit kutat az erkölcsök környékén, hiszen az erkölcsöt az egyházak, a hatalmasságok, a diktatúrák követelik meg a kisembertől. Hogy nekik több jusson a kaviárból, az élvezetből.

De mi baja van/lehet egy fickónak, ha bármelyik zsebébe nyúl, pénzt talál, őt bankkártya fölött rendelkezik, szeretője külön lakásban várja? Az első Updiķe-regények magyar megjelenése idején minden szabad órát köműves-segédmunkásként töltök. Berendezetlen szolgálati lakásban lakunk két kisgyerekekkel. Ha innék egy sört, arra gondolok, a közös jövőből lopom. Hogyan azonosulhatnánk ebben a helyzetben az elégedetlen, nagyra nőtt, Nyúlnak csúfolt amerikai fazonnal, aki soha semmit nem kockáztat? Ennek ellenére rákeresek a magyar nyelvű, magyar gyökerű, magyar eredetű változatra. Az olvasók és a bevételeim öröme. Az ötlet maga marhaság, mégis hónapokba telik, mire levadgosom a *nyúl*ványokat magamról. Pedig talán mégsem volt akkora marhaság, mert néhány évtizeddel később Ellis megírja Updiķe vad-amerikai változatát. És attól is hasal a nép, milliókat hoz az attraktív plagizátor konyhájára. A magyar plagizátorokéra is.

Pintér Lajos Szegeden született. Első versei 1972-ben jelentek meg a Tiszatájban, tizenkilenc éves ekkor, korai indulás. Az ELTE BTK *Jelenlét* című irodalmi folyóiratának alapító szerkesztője, 1976-tól a *Forrás* szerkesztője, fõmunkatársa. 16 önálló kötete jelent meg (és az apróságok megszámlálhatatlanul). Amikor a március huszadikán ötvenöt éves Pintér Lajos megjelentette a *Fehéringes folyók* című verseskötetét, mélyen az ártivilágban, messze az átkosban, 1975-ben, még voltak verset olvasó olvasók. Versrajongókat ismertünk. A kedves olvasó figyelt a kedves költőkre, követte a folyóirat-megjelenéseket. Egyszerre több ezer ember jegyezte meg Pintér Lajos nevét a *Fehéringes folyók* miatt. Érdekes. Érdekes világ volt. A költők a verseken át üzentek a népek, az olvasónak, az országnak. A hatalomnak is, bár nekik szordinóban. A szótagokon bévülre szorítva az üzenetek, és csak az értette, akinek füle volt hozzá, mert látni nem lehetet őket, csak hallani. A fül pedig a versek által kupálódott, finomodott. A fül ilyen. Egyetlenszer történt meg, hogy egy költő (Nagy Gáspár) mindenki számára láthatóvá tette NI-végződésű vessoraival az üzenetet, lett is égszakadás, földindulás, az érintetteket szétkergette a mord hatalom, és sajtókampányt indított, hogy a NI valójában NInivére utal. De nem hitt nekik senki. A történetben nem a véletlenek összecsátása, hogy a két költő barát és harcostárs, együtt jámak a „Kormos-egyetemre”.

Érdekes lesz megfigyelni a folyamatot, hogyan történik a következő diktatúrában vers és versértés nélkül. Talán Amerika példa ebben is, jönnek a törzsi dalnokok, a protest songok, a Baezek, Dylanek, az úrt kitölti egy másféle kultúra másféle költészete.

Március huszadikán 306 éve halt meg **Misztótfalusi Kis Miklós**. Kolozsvárt alussza örök álmát, hogy figyelmeztesse és emlékeztesse a hatalom mindenkori urait, hogyan nem illik, hogyan nem szabad a hatalom birtokosaként viselkedni. Betűmetsző. Nyomdász. Már Vámos Miklósr is azért figyeltm (Kisfiúk és nagyfiúk), azóta se múlt el a figyelem, azóta is csak tátom a szám. Szerváción nem beszélve, aki ráadásul magasnyomó gépmester, GÉPMESTER. Haláláig ő az egyetlen a kortárs magyar irodalomban, akivel szót válthatok a dursuszról és társaikról, a fabetűk és a plakátnyomás titkárai, később a csehszlovák (egek!) Romayor és Dominant síknyomó gépekről. Néhány napja beszélgetést hallok a rádióban (*emeregy*, brrr) egy nyugdíjas kolozsvári kémiatanárnőről és csapatáról, akik sok más történelmi sír mellett Misztótfalusi Kis Miklós sírját is gondozzák. Ingyen és bémentve. Olyan szépen beszélt a dolog fontosságáról, hogy meghatódtam, azt hiszem. Nem hiszem. Meg voltam hatva. Most is meg vagyok.

Útazó könyvtáram egyik fontos kötete Abbie Hoffman *Steal This Book*² (Lopd el ezt a könyvet) című túlélési tanácsadója az 1960–70-es évek Amerikájához. A könyv borítóján a ravaszul vigyorgó szerző látható, amint éppen ellopja saját kötetét egy könyvesbolt polcáról. „THIS BOOK WILL END FREE SPEECH!” (Ez a könyv véget fog vetni a szólás szabadságának!), hirdeti a könyvet a borítóra nyomtatott reklámszöveg. Jerry Rubin *Do It!: Scenarios of the Revolution*³ (Tedd!: A forradalom forgatókönyvei) című munkájával együtt az amerikai *yippie* mozgalom alapműve, kritikusai szerint egyik Bibliája ez a mű.

A yippie mozgalom vad humorú politikai színházáról, botrányos akcióiról, Abbie Hoffman és Jerry Rubin könyveiről az 1970-es évek közepén, Hajas Tibor, Molnár Gergely, Szentjóby (St. Auby) Tamás írók, művészek és a később hivatásos politikussá vált Haraszti Miklós ellenzéki gondolkodó közvetítésével értesültem először. A yippie írások, mint a bolsevik nézetektől különböző gondolatokat tartalmazó művek általában, tiltott olvasmányoknak számítottak abban az időben Magyarországon. Tudomásom szerint egyedül Hajas Tibor rendelkezett Hoffman és Rubin könyveinek példányaival abban az időben Budapesten. Hajas Tibor, a Helikon Kiadó felkérésére, könyvismertetőként kitűnő, máig friss, forrásértékű tanulmányt is írt a yippie mozgalomról⁴. Hogy miért látta a többi kiadóhoz hasonlóan szoros politikai ellenőrzés alatt működő Helikon szükségesnek ismertetőt íratni egy könyvről, amit nem szándékoztak megjelentetni, nem tudom. Talán a mindenféle radikalizmustól tartó állampárt belső tájékoztatására írták a tanulmányt, ahogy több más olyan könyvről, filmről, színházi és művészeti eseményről is jelentek meg elemzések akkortájt, amelyek közvetlen élvezetétől megfosztották a lakosságot a mindenható cenzorok.

Bár többször kértem, Hajas Tibor nem adta kölcsön a tiltott könyveket, de engedte, hogy gyakori látogatásaim során lapozzam őket pedáns tisztaságú, saját belső rendjét tükröző dolgozó-szobájában. Molnár Gergely, bár neki nem voltak meg a yippie gondolkodás klasszikusai, ugyancsak igen tájékozott volt a témában. Számos, ebbe a gondolatkörbe tartozó tanulmányt le is fordított magyarra. Fogalmam sincs, hogy honnan szerezte meg a tanulmányok angol, német, olasz nyelvű eredetijét, nekem nem mutatta meg őket, és gondosan rendezett könyvespolcán sem találtam rájuk. Molnár Gergely, mielőtt egy rock újság kiadásának álmáért az 1970-es évek elején eltávolították az intézményből, a Magyar Távirati Irodában (MTI) dolgozott, német és angol nyelvű, nyugati újságokban, magazinokban megjelent hírek, írások recenzenseként. Talán ott jutott hozzá a magyarra fordított tanulmányok eredetijéhez.

Abbie Hoffman és Jerry Rubin művei felkerültek azoknak a könyveknek az egyre hosszabbodó listájára, amelyeket meg akartam szerezni, amikor majd kijutok a „szabad világba”. Erre az 1970-es évek végéig, 33 éves koromig kellett várnom. Mindaz, amit a yippie attitűdről és filozófiáról (a kettő esetükben egy és ugyanaz) barátaimtól és a könyvek átlapozásából megtudtam, beépült a munkáimba, életsemléletembe, jövőképembe, magatartásomba. Abbie Hoffmanra, Jerry Rubinra és a yippie mozgalom többi prominens figurájára, Paul Krassnerre, Stew Albertre és öblös hangú ügyvédjükre, William S. Kunstlerre (vele, Paul Krassnerrel és Stew Alberttel személyesen is sikerült találkoznom New Yorkban, az 1980-as években), mindmáig úgy emlékezem, mintha legközelebbi barátaim, ifjúságom kalandfilmjének főszereplői lettek volna.

Molnár Gergellyel, ifj. Kurtág Györggyel (az ő hálátlan szerepét hamarosan Zátonyi Tibor vette át), Hegedűs Péterrel 1977-ben megalakítottuk az első kelet-európai punk zenekart, a Spions-t. Amíg az élő színház feltámasztására az 1970-es évek elejétől végzett kísérleteinket még – egyes előadások betiltásával ugyan, de úgy-ahogy – eltűrte a diktatúra (mivel a valóban élő színház a halott színházzal – gyárszínház, katonaszínház, a mindmáig domináns kisrealista színház, sajtószínház – ellentétben csak egy szűk, jól körülhatárolható értelmiségi réteget érdekelt), amikor a rock tömegmédiúmához fordultunk a mondanivalónk átviteléhez szükséges erőért, tiltott területen találtuk magunkat. Néhány, számunkra katasztrófáknak tűnő, ilyen-olyan okok miatt rossz viccé silányult koncert után annyira ellehetetlenült a helyzetünk, hogy el kellett hagynunk az országot. Abban az időben már ritkán börtönöztek be művészeket, mert a külföldi bankok felé eladósodott diktatúra tartott a negatív nyugati sajtóreakcióktól. Inkább igyekeztek olyan helyzetbe hozni az általuk nemkívánatosnak tartott kreatív, független gondolkodású embereket, hogy azoknak ne legyen más választásuk, mint az emigráció. Így történt ez a (magát az általa punknak nevezett kormány ideológiáját képviselőnek valló) Spions esetében is. 1978 májusában, a hatósági zaklatások és kilátástalan helyzetünk miatt elhagytuk a „legvidámabb barakkot”.

Emigrációnk első állomása Párizs volt. A várost járva betévedtem a Szajna balpartján, a Boulevard Saint-Michel közelében lévő Shakespeare & Company nevű, nagy múltú, angol nyelvű könyveket áruló könyvesboltba. A bolt, nyilván a könyveket kedvelők lyukas pénztárcáját ismerő, őket kedvelő tulajdonos szándékának megfelelően, úgy volt kialakítva, hogy könnyen lehessen benne lopni. Teljesen pénztelen lévén, addigra gyakorlott tolvajjá váltam: néhány perc múlva három, régen vágyott könyvvvel kriptó-kommunista dzsekim alatt távoztam a boltból, hogy aztán naponta visszajárjak további szellemi kincsekért. Az első zsákmányom Abbie Hoffman *Steal This Book*-ja, Szolzsenyicin *Gulag Archipelago*-ja (Gulag-szigetcsoport) és George Orwell *1984*-e volt. A Brion Gysin⁵ beat művésztől kapott LSD és remek afgán hasis hatása alatt Abbie

Hoffman könyvét kezdtem először olvasni, a rue St. Severin 7. szám alatti parányi albérletemben. Egy éjszaka alatt kiolvastam a könyvet. Emlékszem, hogy végignevettem azt az éjszakát. Slussz-poénként napfelkeltekor magától leszakadt a fürdőszoba gömb alakú víztartálya, áttörte a padlót és az alattam lévő lakásban landolt.

A magát a nyugati ifjúság megrontására érkezett KGB kommandóként meghirdető Spions-nak néhány hónap alatt két lemeze is megjelent⁶, de a magyar titkosszolgálatok hosszú keze Párizsba is utánunk nyúlt, ismét ellehetetlenítve az együttes helyzetét. Az addigra már Sergei Pravda-ként, majd Gregor Davidow-ként ismertté vált Molnár Gergely útlevelét egy barátnak, közeli munkatársnak álcázott magyar spicli ellopta, így nem tudtunk továbbutazni a végcélunknak tekintett Angliába, a végnapjait élő punk mozgalom fellegrábjára. Útlevél híján a Spions frontembere illegitimitásba kényszerült. A gyanús, szovjet katonai egyenruhába öltözött, electric-vörösrre festett hajú művészt a francia hatóságok kitiltották az országból. Mivel én jóval kevésbé voltam exponálva, mint ő, és magyar útlevelemet rendben leadtam a menekültügyi hivatalban, meg-

Najmányi LászlóEgy régi könyv és társai

„Ha kommentálni akard a könyvemet, vagy fel akarsz jelenteni, vagy halálosan meg akarsz fenyegetni, írd a DEAR ABBIE P.O, Box 213, Cooper Station, New York, NY 10003 címre.”
Abbie Hoffman, 1970, Cook Megyei Börtön, Chicago!

kaptam a politikai menekült státuszt és a vele járó, kék színű, hontalan útlevelet. Amerikába pénz és ott élő rokonok híján nem engedtek be, de Kanada befogadott. Arra gondolva, hogy valamilyen módon el fogom tudni intézni a hamis útlevéllel bujkáló barátom átjutását az Óceánon, 1980 októberében Kanadába emigráltam. Gépem Brüsszel repülőtéréről indult. Indulás előtt elszívtam egy hatalmas marihuánás cigarettát és megettem a nálam lévő, 5-6 grammnyi szőke, afgán hasist. A tenger felett repülő gépen Abbie Hoffman könyvét olvastam újra. A stewardessek és utas társaim nem értették, hogy miért kapok időnként nevetőrohamot.

Torontóban telepedtem le. Érkezésem után nem sokkal, 1980 utolsó napján halt meg a világhírű kanadai kommunikáció-kutató, Marshall McLuhan⁷, akinek munkásságáról Molnár Gergelytől értesültem Magyarországon, *The Medium is the Massage*⁸ (A médium a masszázs) című könyvét pedig a párizsi Shakespeare & Company könyvesboltból sikerült ellopnom. Molnár Gergellyel közösen, McLuhan ideáitól inspirálva szindarobot⁹ is írtunk, amelyet a *Donauer Video Family Without Video & Friends* (Dunai Videó Család Videó & Barátok Nélkül) nevű társulatunk mutatott be Budapesten. Marshall McLuhan halálhírét a szilveszteri bulin hallottam meg, az Indiából csaknem 10 év távollét után visszatért Ken és Michelle Worth házában, Torontóban. „A nagy kommunikátor nem kommunikál többé”, mondta be a rádió, majd összeállítást sugároztak McLuhan híressé vált interjúiból. A zene-producer és zenész Ken Worth, hozzám hasonlóan nagy tisztelője volt McLu-hannek. Beültünk Ken házi hangstúdiójába, fekete, indiai hasist szívtunk, és ötletemre összehoztunk egy számot a nagy kommunikátor emlékére. A szám szövegét én írtam, már csak a refrénjére emlékszem: „Say something Marshall” (Mondj valamit Marshall). Zenéjét a gitáron és billentyűs hangszereken egyaránt kiválóan játszó Ken és dobos öccse, a később neves filmrendezővé vált David komponálta. A régen elveszett felvételen Ken felesége, a marokkói zsidó származású, egzotikus szépségű Michelle énekelt.

A születésnapj buli másnap éjszakáig tartott. Ken és Michelle gurujukról, Bhagwan Shree Rajneesh-ről¹⁰ beszéltek nagy szeretettel. Egy pár hónapos tibeti út kivételével az ő ashramjában (vallási iskolájában), az indiai Poona-ban töltötték az elmúlt tíz évet. Ken rögzítette magnetofonra a guru előadásait és ő produkálta a felvételek felhasználásával készített, az egész világon terjesztett kazettákat is.¹¹ A buli végén Ken megajándékozott egy régi, vászonra festett tibeti mandalával és a guru *A misztikus élmény*¹² című könyvével.

Nagyjából Kanadába érkezésemmel egyidőben kezdődött az első nemzetközi olajkrízis, és vele Kanada történelmének az 1930-as

⁵ Brion Gysin (1916–1986) festő, hang-költő, performance-művésznek Robert Filliou (1926–1987), francia fluxus-művész mutatott be 1978 nyarán, Párizsban. Gysin használta először az úgynevezett cut-up (szétvágás) technikát írásában. A leírt szöveget ollova darabokra vágta és a darabokat, véletlenszerű sorrendben újra összeillesztette. Ezt a kompozíciós technikát később átvette Gysin barátja, az ugyancsak a beat nemzedékhez tartozó William S. Burroughs (1917–1997), s tőle David Bowie (1947–) is. Brion Gysin az LSD guru, Timothy Leary (1920–1996) közeli barátja volt. Kérdésemre elmondta, hogy 60. születésnapjára Leary 666 darab LSD béléggel ajándékozta meg, s bélégyűjteményét az ugyancsak Learytől kapott peyote kaktuszszimbókkal és mágiikus gombákkal együtt egy külön erre a célra vásárolt, kisméretű hűtőszekrényben tárolja, párizsi lakása hálósobájában. A Gysin-től kapott LSD bélégre egy ótágú csillag és a 666-os szám – az angol misztikusAleister Crowley (1874–1947) védjegyé – volt pecsételve. Ez volt az első alkalom, hogy valóban nagy tisztaságú, nyugodt, szemlélődésre alkalmas tripet eredményező LSD-hez jutottam. A Magyarországra érkezett bélyegek általában túl sok speedet (amfetamin származékokat) tartalmaztak, ezért hatásuk meglehetősen „rángatós”, hullámvasút-szerű volt.

⁶ Russian Way Of Life / Total Czecho-Slovakia, Barclay, 1978 és The Party. Dorian / Celluloid, 1979

⁷ Herbert Marshall McLuhan (1911–1980)

⁸ Gingko Press, 1967 – A könyv eredeti címét: The Medium is the Message (A médium az üzenet) elírta a nyomda öröge, a „Message” (Üzenet) helyére a „Massage” (Masszázs) szó került. A kefelevonatot elolvásó McLuhan csak nevetett, és hagyta, hogy a könyv a hibás címmel jelenjen meg.

⁹ THE MAD; THE MADNESS; „The Medium is the Message” (Marshall McLuhan) – (Az örült; Az örület; „A médium az üzenet” (Marshall McLuhan), Belvárosi Művelődési Ház és Tanuszoda, Budapest, 1977. november 14.

¹⁰ Rajneesh Chandra Mohan Jain (1931–1990), az 1960-as években Acharya Rajneesh, az 1970–80-as években Bhagwan Shree Rajneesh, később Osho néven ismert, Hitler-rajongó guru tantra jógával, ezen belül kemény, fizikai munka végzésével, valamint ordítás-, nevetés- és szex-terápiával gyógyította a jobbra gazdag zsidó családokból származó, gyakran eltorzult fizikumú híveit. Tanai és módszerei az 1970-es évek második felében igen nagy hatással voltak a yippie eszméket megtagadó Jerry Rubinra. A számos egészségügyi problémával sújtott Rajneesh Valium- (erős nyugtató) függő volt, rendszeresen használt kéjgázt (dinitrogén-oxid), LSD-t és hasist.

¹¹ A Rajneesh-kazetták eladásából Ken Worth, a gazdagságot a hívő ember égi jutalmának tekintő guru áldásával, jutalékokat kapott és néhány év alatt sokszoros milliomos lett. 1985 augusztusának végén utolsó, New York-i találkozónkra egy aranyszínű Lamborgini sportkocsival érkezett és elmondta,

évek Nagy Depressziója óta legmélyebb gazdasági válsága. A munkaközvetítő irodák előtt munkanélküliek hosszú sora várakozott a csikorgó hidegben. Az utcákat ellepték a koldusok. Fél évszázada nem láttak koldusokat a kanadaiak. Mivel erős német-francia akcentussal beszéltem az angolt, mérnöki diplomám és hosszú színházművészi gyakorlatom ellenére még kocsimosóként sem találtam munkát. Alkalmi férfitprostituúcióból, tolvajlásból, közsegélyen éltem évekim. A tolvajlás Észak-Amerikában használható trükkjeit Abbie Hoffman: *Lopd el ezt a könyvet* című művének e téma bá vágó fejezeiből tanultam. Főleg kaviárt és a legjobb francia sajtókat loptam a szupermarketekben, mert úgy gondoltam, hogy ha már tolvajlásra kényszerülök, lopjam azt, amit szeretek. Miután egy alkalommal a St. Clair Avenue egyik szupermarketjében három doboz kaviárral és két doboz camembert sajttal lebuktam, Abbie könyve tanított meg arra, hogy a lebukás elkerülésének legbiztosabb módja az, ha minél feltűnőbb külsejű a tolvaj, mert akkor az angolszász bolti alkalmazottak nem merik figyelni – és Torontónál angolszászabb település talán nincs is a világon. Ezért kopaszra borotváltam a fejem, leborotváltam szemöldökömet is, és lopni a 19. századi francia gyarmati hadsereg katonáinak kék kabátját viselve indultam délutánonként. A kabátot a Yonge Streeten működő Winter Garden színházból loptam, ahol néhány napig színpadi segédmunkásként dolgoztam, amíg franciás kiejtésem miatt ki nem rúgott a színpadmester.

Állandóan kilakoltattak, mert nem tudtam fizetni a lakbért. Egy ideig a Hare Khrisna vallási közösség templomában húztam meg magam, de onnan is távoznom kellett, mert a szerzetesek rendőrspiclinek néztek. Az anglikánból indiai templomná alakított épület pincéjében töltött hónapok alatt a vallás tanait a nyugati világba hozó A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada: *ABhagavad Gita ahogy van*¹³ című könyvét, a szanszkrit nyelvet, valamint az indiai vegetáriánus konyhaművészetet tanulmányoztam, és az amerikai igazságszolgáltatás elől a templomban rejtőzködő bűnözőkkel ismerkedtem. Távozásom után nem sokkal olvastam az újságban, hogy a Hare Khrisna templomot megrohamozó rendőrkommandó hatalmas fegyverraktárra bukkant az épület pincéjében. Miután elhagyni kényszerültem a templomot, nem loptam többé élelmiszert. Energiát egy, a templomban rejtőzködő, magát a 15. században élt indiai filozófus, Madhusudana Sarasvati reinkarnációjának tartó, többszörös gyilkosságért körözött fekete bűnözőtől tanult jogagyakorlatokból reméltem ezután nyerni.

1982. december 8-án New Yorkban meggyilkolták John Lennonnt. Lennon haláláról Rész István festőművész barátom műtermében értesültem, amelynek északnyugati sarka volt akkor az otthonom. István szenvedélyes zenerajongó volt. Az 1970-es években, Budapesten az ő mindig naprakész gyűjteménye segítette megismerked-nem a rock legújabb műtácioíval. Amikor meghaltottuk Lennon halálhírét a rádióban, feltette a *Working Class Hero* (Munkás-osztálybeli Hős) című Lennon-számot és gyertyát gyújtottunk. A számot, évekkel később, New Yorkban magam is feldolgoztam. Néhány nap múlva ki kellett költöznöm a lemezborítókat tervező Rész István műterméből, mert jelenlétem – általában délután 5 körül ébredtem, és felkelés után, két órán keresztül jóga gyakorlatokat folytattam abban az időben – rontotta az üzletét.

1984 januárjában befogadott egy magyar ismerősom. Két hónap után, mivel nem tudtam fizetni a lakbér rám eső részét, lefoglalta audiokazettáimat és az addigra már több mint 200 lopott könyvből álló könyvtáram nagy részét, benne féltett kincsemet,Abbie Hoffman *Lopd el ezt a könyvet* című művét is. A lakást is el kellett hagynom. Kanadai ismerőseim jóvoltából egy asztalosműhelyként szolgáló, fűtetlen, egykori vasúti bakterházban húztam meg magam. Találtam az utcán egy kidobott vaskályhát, hazacipeltem, csövét kidugtam a falon ütött lyukon és a műhely fahulladékával fűtöttem odúmat. A Yonge Street-en lévő, Coles – The Book People nevű könyvesboltból lopott, kis méretű, fehér kötésű, angol nyelvű Biblia volt abban az időben az egyetlen olvasmányom. A *Máté Évangéliuma* és a *Számok Könyve* mellett a *Jelenések könyvét* tanulmányoztam általában, mert nem sokkal korábban fejeztem be egy 1979-ben elkezdett Spions-projektet: megrajoltam a 144 000 szobából álló időváros, Új Jeruzsálem térképét.

1984 májusában megkaptam a kanadai állampolgárságot és vele együtt egy asztalossegédi állást. Nyolc hónapig dolgoztam Allan McIntosh barátom asztalosműhelyében. Főleg könyvespolcokat készítettünk és installáltunk megrendelésre. Napi 12-14 órát dolgoztunk. Megtanultam az asztalosmesterség alapvető műveleteit. Miután kifizettem a lakbért és megvásároltam heti cigaretta és élelmiszer szükségleteimet, egy fillérem sem maradt hetibéreből.A nálam néhány évvel fiatalabb Allan barátom sokat mesélt az 1960–70-es évekről, amikor Kanada az amerikai katonaszökevények menedéke és a virágzó hippie-yippie kultúra otthona volt. Tőle értesültem először arról, hogy az 1970-es évek végétől 1982-ig, az Amerikában hosszú börtönbüntetésre ítélt, de az ítélet végrehajtása elől megszököő Abbie Hoffman Kanadában bujkált. Allan mesélt a vancouveri yippie mozgalmárokról is. 1984 karácsonyan megajándékozott Jerry Rubin: *Tedd!: A forradalom forgatókönyvei* című munkájával, amelyet könyvtáram többi értékes darabjával együtt, magyar lakótársam kobozott el korábban.

1985. január végén Allan McIntosh asztalosműhelye csödbe ment. Fel kellett adnom az Elm Street egyik családi házában lévő szobámat. A következő hónapokban újra ismerősök kanapéján laktam. A közsegély csak a cigaretta szükségletemet fedezte – elvből, lelki egészségem, emberi méltóságom megőrzése érdekében kizárólag a legdrágább, Dunhill márkájú cigarettákat szívtam –, ennivalóra ritkán futottam. A jogagyakorlatok karbantartották ugyan súlyos nikotinfüggőségemet, de – mert nyilván nem a megfelelő légzéstechnikát alkalmaztam – nem ellensúlyozták a táplálék hiányát. Előfordult, hogy összeestem az utcán az éhségtől, és a napokat gyakran átaludtam.

(Folytatása a 31. oldalon)

hogy egyike volt annak a 94 tanítványnak, akik az akkor az Oregon államban élő gurunak Rolls Royce luxusautókat vásároltak. Alig több mint egy hónappal utolsó találkozásunk után, a televízióból értesültem, hogy Rajneesh-t kiutasították az Egyesült Államokból. Kiderült, hogy a guru nemcsak adócsaló volt, hanem asszisztensei gyilkosságát is elkövettek, és hogy az önkormányzati választások idején a helyieket távol tartásá a szavazóhelyiségektől, és a nagyvárosokból erre a célra importált hajléktalanok százáinak szavazatai segítségével a guru emberei kerüljenek megválasztásra, szalmacella bacilusai fertőzték meg a helyi kutakat és az éttermek asztalán lévő mustáros és ketchupos úvegeket. Adótartozás fejében a gurutól több tíz millió dollár készpénzt, 94 Rolls Royce luxusautót és több tucat, gyémántokkal ékesített arany női karórát kobozott el az adóhatóság.

¹² Bhagwan Shree Rajneesh: The mystic experience, Motilal Banarsidass, Delhi, India, 1977.

¹³ A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada: Bhagavad Gita As It Is, Bhaktivedanta Book Trust, New York, 1976.

Sándor
vagyok
én is!

„Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költőé,
hazámé és feleségemé.”
Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

Sz. V.
„Itt hallgat az átlag és aludni tér, / víz jön a gátnak és ártere kél, / haza fut a boldog koldusok hada, / és gondolod-e még, hogy sorsod mostoha?” (Ne tovább)
Mindig is nagyra tartottuk az optimista költészetet, főképp ha a szociális érzékenységgel kombinálódik. Á, ahogy mostoha a sors, oly édes az élet, oly szép a világ, főképp, ha tele van boldogan futkorászó koldusokkal. Hanem mondja, melyik boldog koldus szalad haza hamarább? A féllábú vagy a vak?

P. J.
„egeken egekben ez elment / szeretélfent mellettem / esteleken est fenn kellett / eső esett esteken estben” (Szerető szeretem)
Oh, már hiányoztak pompás, okos, újító erejű versei. Pontosabban: eh, mer heényeztek pompés, ekés, ejété erejé verseő (hogy, cselesen, legyen egy „ő” is, hadd kínlódjon vele Fekete Pákó).

B. I(m).
„Fenséges királyom, drága Jó Istenem, / Feléd irányítom minden szeretetem. / Könnyű szívvel adom, mert biztosan tudom, / Hogy mit néked adok, duplán visszakapom.” (A szeretet)
Megható lírája számára méltatlan közeg lenne az Irodalmi Jelen. Küldje el inkább az Örtoronynak!

B. I(s).
„Álltam félúton, aztán / újra elindultam, / hogy leszel, hogy létezel / és vagy. Tudtam. / Ezért helyedet a szívemben / kihagytam.” (Két pont között)
Mi is kihagytuk a helyet verseinek a szívünkben. Sajnos, a lapban már nem maradt.

V. B. D.
„Fekete holló, / Fekete vár, / Fekete banya és / Fekete vágy. // Fekete kavics / Fekete kerék, / Fekete rét s a / Fekete uralom véget ért.” (Fekete...)
Kérdés, hogy hol ért véget... Úgy tűnik ugyanis, hogy írásművészete fölött továbbra is a zaggyaság fekete madara lebeg. Verseinél is fantáziátlanabbak „házi dolgozatai”: A televízióban megjelenő erőszak hatásaiés A kétarcú igazság mai szemmel.

T. G.
„Mikor velem álmodtál, nem én voltam / Mikor én álmodom, már nem te vagy. / Fénylő nedvvel teli tálra ha-

ADY ENDRE

Tisztázatlan családi hátterű magyar ugarszak-értő a XX. század elejéről. Önéletrajzi vallomása szerint Góg és Magóg fia. Azaz tehát két apja volt – furcsa pár –, anyja viszont egy sem. Ennek azonban – viszonyuljunk bármily liberálisan az egyne-műek házasságához – némileg ellentmondani lát-szanak a hétköznapi emberi tapasztalatok, valamint az a szintén tőle származó állítás, miszerint Dózsa György unokája volna. Mindemellett baráti (talán rokoní) kapcsolatban állt Ond vezérrel, Hatvany Lajossal és a halállal.

Költői-emberi szerénységét jól mutatja, hogy élete legnagyobb szerelmét Lédának nevezte, azaz magát legalább is Zeusszal, az istenek királyával azonosította. Igazi szívtipró volt, saját bevallása szerint is ifjú szívekben élt. Ennek egyebek mellett bizonyítéka az a legalább két tucat ártatlan leány és kevésbé ártatlan asszony (Ruthtól Deliláig), aki mind hozzámert volna feleségül (ha közbe nem jött volna náluk valami, de hát sajnos...). Pedig ők valamennyien (saját megítélésük szerint) sokkal jobb felesége(i) lettek volna, mint szegény Csinszka, aki viszont tényleg.

Versei főképp a Nyugatban láttak napvilágot, ami nem csoda, hiszen nélküle a Nyugat sem látott volna napvilágot. Szeretett élni, szeretett inni, szeretett szeretni, és szeretete, ha szeretették. Érthető tehát, hogy Magyarországon rengeteg ellensége támadt. Forradalmi hangú ellenzéki költő volt, és a XX. század legkülönfélébb hatalmainak nagy bánatára, az is maradt.

Új Árnyak szakácsa

Vagyok az új Árnyak szakácsa, magam keverek minden ízet; ha kozmás is a lúd, a kácsa: te mondd, hogy ízlett.

Büdösebbek nálunk a Gözők, a húsból is mind szilvaíz lett; Mégis, ha sütők s főzve főzők: te mondd, hogy ízlett.

Legyen bár véres Csontnak odva, penészes is, és béna, nyiszlett; Böfögve, sírva, undorodva: te mondd, hogy ízlett.

joltam, / S neved kiáltván kértem: még maradj!’” (Álom után)
Az a fénylő nedv abban a tálban, az ugye nyál volt?
B. B. B.
Őn a hónap Sándora. Mert a vátesz, az vátesz!!! S ha jász es...

jászmagyar

színpompázó tiszta réten
árnyas liget hús terében
vizek partján lápvidéken
szilaj népnek ott az éden

ott él jász és magyar együtt
vitták közös történelmük
össze sosem keveredtek
ügyelték csak véreiket

jászfi lovon íj a vállán
aki támad halál vár rá
érti minden dolgok csínját
kerülgeti víg csalitját

víg a csalit madárdaltól
fészkit rakó galampártól
turbékolnak mondják egyre
hú társak ők egy életre

jászfi vágyik a magányra
de talál egy magyar lányra
arca fehér lova hevül
éjkék haja szélbe repül

jászfi dermedt szíve rezdül
vajh mit remél hideg fejtül
tudja magyar éget tüzzel
hódít erős szenvedéllyel

sudár lány is íjat visel
de az puzdrájában figyel
íj és nyíl nélkül is talál
jászfi szíve majdhogy megáll

gondol ifjú táltos szóra
mikor agg oktatta jóra
vigyázz fiam magyar lányra
életveszély a varázsa

mozdult volna de már késő
szem csillan szíve vérző
megvan meg a puszta hőse
oldhatatlan megkötözve

Bárdos József paródiái

A vak Lovas

Voltam a Holnap-hős,
Új seregek dobosa.
Vak lovas, őserdőś,
Lettem a Vég lovasa.

Vár a fehér Asszony,
Léda ölében öl el.
Százviharú úton,
Csinszka, karolj, Te ölelj!

A füstbement Terv

(Petőfi-variáció)

Ugar, cudar automobil,
vérláz Lédám felé.
Vörös-fekete huppanás,
csuklás, kocsmalé.

Megérkezés, betoppanás,
szikkadt boros pohár.
Pofára esett gondolat.
Nők, füst, Terv, halál.

CS. BAZSÓ ERNA

(született Cserna-Szabó András)

Lenin borút

Lemerülés

Édes egyetlen, elhijasodott olvasóm! Téged aztán jól átbaszott a kiadóm, amikor a fülszövegben ízes kávéházak zamatos rimáinak emlékeit strammerolta elébed, ingerelvén altáji részeidet és főképp kiválasztásodat, gyomor- és könyvespolcbelileg hason és képpen. Holott (náddal ringat: J. A.) itt legfőljebb csobogásról lehetne szó, arról is csak melékhelyiségi tekintetben, miután elromlott a vízöblítő rendszer a nagy, interglaciális és internacionális kloáka eme kies szigetén. Pedig már az is túlzás volna, ha egy jó kis Buendía-módra készített kozmás kelkáposztaszagba ürített húgycsökvonatot próbálná palástolni, hogy csezmeg, hátulról még бүdösebb.

Betáplálási és vizelesügyi szakértőként már most jelzem, hogy itt gyomorpróbáló élvezeti oldalasok következnek, mivelhogy bél, pacal, pájsli s egyéb

Sándorirtás

mondta táltos jó öregje
jász a magyart ne keresse
tartsa magát erőst távol
nehogy megégjen a lángtól

jász tanítás nem szól arról
amit láthat a magyartól
jász a csöndes nyugodt békés
magyar éli szenvedélyét

hogya mégis egybekelnek
jász és magyar keverednek
magyar lángol fenn lobogva
jászvér int a nyugalomra

hisz a magyar beolvasztó
más népeket mind feloldó
így az éjkék hajú lányka
varázslatos vad világa

de a sors mit elrendezett
ember ellene nem tehet
végzetes lett e találka
szívet rabló magyar lányka

jászfi csöndben békén túrte
sorssal szembe nem szegülhet
hiába az okoskodás
szív ha csordul ész az megáll

így lettek ők rendelt párban
együtt szálltak sík pusztában
együtt testben és lélekben
dús legelős szép rétekben

kavarodott két jó lélek
értelem az érzelemmel
minden legfőbb két gyermeki
létét külön nem élheti

jász és magyar eggyé válvá
magyar él csak lánglobogva
jász meg túri sorsát békén
uralkodik szenvedélyén

JOHANN VON KRONSTADT

belsőség bősséggel ontatik, a Teremtő eme kies kávéházában, mely a világmindenség balfélén rogyadozik, mióta Éva odakozmálta a paradicsomos káposztát. S ne is reméld, hájas olvasóm, ki betévedtél nemzeti színű dugóhúzórn közé, mint a bémálási disznó a vízelvezető árokba, hogy bármit is megtudhatsz a titokról. Még elszólnám magam, és kiderülne, hogy magam sem tudom, hogy nem tudok semmit.

[Szőjegyzék az irodalmi lexikonokba:]
Dr. Bárdos JózsefHóhérfalván született, egy irodalmi tömegmészárlás másnapján. Édes-atyja Hentes József, édesanyja Mészáros Mária volt. Eredeti neve: Hentes Mészáros József Mária. Írói és tanári álneve: dr. Bárdos József. Reinkarnációja a hírhedt walesi Bárdosnak, aki Edward királynál is több velszi bárdot nyakaztatott le, képzavar okán.
Dr. Bárdos sem élőnek, sem holtnak nem kegyelmez. Az „Emlékezzen meg rólad Bárdos!” irodalmi berkekben a legfélelmetesebb átoknak számít. Paródiakötetei: Lefejezem a fejfádat; Asó, kapa és nagy harag; Nevetve mind a vérpAdyg. Előkészületben: A nyolcadik versed a halál! – avagy háború és véged. (jvk)

Mélyvízi halak

Veszem hát tejbegrízben ázott kelet-német mini kötenykémet, és intertextuálok egy nagyot, de közben óvakodom elárulni a hagyományos szögedi halászlé elkészítésének egyedül üdvözítő receptúráját, azt, melyet csak a Szeged határában álló Öreg Kőrösi Halászcserda legendás konyhájának kiérdemesült főszakácsa ismert, de amelyet ő se főzött meg soha, nehogy kitudódjék a nagy titok. Ezért volt, hogy aki vett egy batárt, és ide betért, itt a Sárgán csak valami vacakot ehetett, amitől maga is sárga lett. És ezért volt, hogy a séf a paprikától, meg a melegtől veresre pirult, hagymától és át-passzírozott apróhalaktól besűrűsödött lébe csipetnyi cukrot merészlett beleszórni, ahogyan ama nevezetes középkori gasztronómiai zseni, Makó lo-vag tette Jeruzsálembe tartván halászni, na, miket tudok én, ki se néznéd belőlem a gültü szemeiddel.

Már csak azért se beszéljek tovább erről, mert utá-lom a főzést, engem, mint író-t, csakis a magas műveltség, a kultúra, csezmeg, az irodalom érdekel, receptekről is csak azért szólok itten, hogy eltereljem a figyelmemet a saját zsenialitásomról. A halat meg egyébiránt is ki élve, ki halva, én éppenséggel kihalva szeretem. S ha netán a dán királyfival szolván enni vagy nem enni, ez itt a zordon probléma, akkor én már inkább a piálást választom. Azzal kapcsolatban a kiválasztás is egyszerűbb (nekem bármilyen pia megteszi, nincs gond a kiválasztással: én filozófiailag szoktam leinni magam a sárga földig).

A piafiak

A piálásról már a gyerek is tudja minálunk, hogy a magyar ember sosem iszik öncélúan. Az angol a nagy, randa, véres húsai mellé, a francia a frissen főtt csiga után öntözgeti a torkát jóféle nedűkkel, az osztrákról, németről szólni sem érdemes. A magyar azonban csak súlyos okkal nyúl a pohár után. Sajnos itt az Észak-Balkánon, az Édentől (akárom mondani Nyugat-Európától) keletre mindig volt elég súly és ok. És ha nem lett volna, az már önmagában elég ok lett volna az ivásra. Mi sírva vigadunk, és vigadozva sírunk, közben valami vacakot meg is írunk, amiből megint csak jut némi piára, hogy megmaradjon a delir(ium)unk. Mert, ezt csezmeg, hájas olvasóm, a magyar ember tisztában van azzal, hogy a lerésze-gedés egyetlen megbízható módja az ivás. Már a hon-foglaló dicső vezérek is (vér)ivással pöcsételték meg azt, amit a komisz kumisz mellett elhatároztak.

Igaz, azóta felhagytunk a lovaglással és a lóte-nyészttéssel, nem iszunk lótejet, nem ülünk lócán, nem játszunk (nem is iszunk) lórumot, harangvirág a lelkünk lótusz helyett, de azért ma is lovasnemzet vagyunk. S ha elegendő piát öblögettünk le a tor-kunkon, ma is érezzük fenekünk alatt a lovat, kü-lönben hogy volnánk képesek állandóan átesni a ló túloldalára? Még szerencse, hogy itt segítségünkre jön a harmatos Északi Géniusz, amely éppen a mi pálinkás butykosunkban találkozik össze a Déli Géniusszal (mindjárt ott, a Nyugatinál, ahol a hatos meg a négyes villamos is megáll). Ha most ennek az eredőjét fel akarnám rajzolni egy szerény táblázatba, hájas olvasóm, rögtön meglátnád, hogy nem tudok rajzolni, úgyhogy ettől eltekintek. Egyébként is mindez sokkal világosabban ki van fejtve NPM könyveiben, aki közvetlenül a mi jó Belánktól (nem a negyediktől, hanem az e néven az egymillió-négyszáz-huszonharmadiktól) tanulta a bégetést.

A karánsebesi békák

A bégetésről mindenkinek a bégek jutnak eszé-be. Különösen az a szakácsmesterségbeli tudatlan-ságáról elhíresült bég, akit Alinak hívtak. Ő volt a leg Aliasabb Ali egész magyarhonban. És ami az egésznek a teteje, hogy állítólag nem is volt Alia. Erről mindjárt az a karánsebesi vetrecéken nevelkedett, ősi illatokkal árnyékolt kisasszony jut

az eszembe, akit az elbűvölő Viola da Gamba névre kereszteltek. Szinte ma is hallom gamba sóhajtasait, miközben az estvéli fűszálak lágyan játszadoznak a deresedő, távoli hantákon. De azért meg ne rémülj csezmeg, csak Gyula bátyám krúdysan velőmocorgató remekléseit hajaztam itten némileg a rám jellemző zugendspájzzal, hogy lássad, hájas olvasóm, ebben a Vízvári Mariskákkal bélelt ecetes tormáktól zengő miskolci kocsonyafélében nálam még világvevőre pislognak a békák. Persze főképp a combjuk kívánatos, mint a deli ifjú szűzeknek, akiknek alkony esését oly ízletesen lehetne ecsetelni (na azért se!) Különösen nyáresti hajnalokon, hosszú tavi csokolások után esik jól (nem a szűz!) egy kis hirtelen (a vízből) kirántott béka tatár vagy más, de mindenképpen mongolos mártásokkal.

A békaevésnek megvan aztán a maga kulináris szertartása. Ezeket a szabályokat még apám szájából láttam, mielőtt azt is egészen benőtte volna a has. Kezdődik azzal, hogy jókor reggel fölkelsz, koncentrálsz, majd dalolva megmosakszol és felöltözöl. Mert lehet ugyan békát enni, csezmeg meztelen ágyban is, sőt talán ágyban párnák közt meztelen nőkkel is, de ha aztán valamelyik ott bekapja a békát, mehet akár a jó öreg Semmelwersh Ignáchoz is, hogy mentse meg az anyaságtól.

A békát tehát jobb a konyhában, amügy melegében fogyasztani. De mivel köztudomásúan a béka hidegvérű állat, ezért célszerű fogyasztás előtt kellő hidegvérrel forró zsírba pottyantani, és csak sütés után, a sercegő serpenyőből kirántva befalni. Képzettebb szakácsok a combokról már sütés előtt eltávolítják a békát. Am ennek időzítése nagy tapasztalatot igényel. Mindenesetre megállapítható, hogy a tóban, kifogás előtt még talán korai, és némi fölösleges nehézségbe is ütközne. Evés után viszont már bizonyára késő. Bár ne feledjük, ahogy Szókratész, a nagy görög békaszakértő mondta, ami késik, az nincs korán.

Freud és a skótok

A szertartásról szólván tudnivaló, hogy tartani, akár visszatartani is meg tud tanulni mindenki. A legnagyobb, legigazabb próbatétel itt a szer beszerzése. Mindenféle szir-szart ugyan akár hiper-szupermarketekben is találni, de igazi szír szer ma már csak zugárudak meg- vagy eldugott tarkedlisütőinek szoknyája alatt lelhető fel, ott is csak azért, mert beszorult még a nagy háború idején, amikor ellovagolt előttük Horthy Miklós ellentengernagy hatalmas, osztrák-magyar tábori sorhajóbiciklijén.

Ügy jártak, mint a híres Joe McGregor, aki egy szép napon béka helyett egy jól megtermett samsát talált a palacsintája helyén. Más talán föl se vette volna, az ilyen csak maradjon ott, csezmeg, ahol van. De ő, amilyen bogaras egy ember volt, rögvest bemászott a mélytudatába, egyenesen a tudata alá, ahonnan aztán maga a hétpróbas Sigmund bá se tudta kiráncigálni, kibeszélve belőle a fájdalmas apaháj-komplexust.

Nádas és tó

a halétkeket illetően tényleg szörnyű a zűrzavar, de ha elvegyülsz közötttem, hát megtudhatod, hogy micsoda különbség is van a sokféle hallé, halleves, halaszlé és halpaprikás között, persze azt semmiképpen sem remélhetni, hogy ezt én személyesen magyarázzam el itt a következőkben, már csak azért sem, mert én magam sem értem, hogy miféle nagy eltérés lehet a végeredményben, ha egyszer a tó ugyanaz, ahonnan a hal származik, és hal meg víz meg hagyma meg fűszerek a kiindulás minden esetben, mert ha még békából csinálnák, elvégre az is tavi állat, de nem, minden szakács makacsul ragaszkodik a halakhoz, ki érti, mi ebben a pláne, lehetne bennük némi igény a változatosságra, a barokkos concettóra, és egyáltalán, varietas delectat, bár meg kell hagyni, hogy végül itt vagyok példának okáért én, az író, aki ugyan főzni nem tudok, de a főzésről értekezni igen, tehát itt állok, mert másképp nem tehetek, ahogy Luther mondta, ha mondta, és ha tényleg ezt és tényleg ő mondta, itt állok, és nem kell különösebben bizonygatnom, hogy mennyivel szebb, okosabb, kreatívabb vagyok író kortársaimnál (hogy egyéb kiváló tulajdonságaimat szerénységem okán már szóba se hozzam), holott nagyjából ugyanakkor és ugyanabból az ábécéskönyvből tanultam meg olvasni, mint az osztály- és évfolyamtársaim, azaz úgy tűnik, mégsem minden a kiindulás, lehet az eredmény nagyon is eltérő, persze rólam korai volna a halakra általánosítani, sok közöttünk a különbség, a halak például sosem beszélnek mellé, és hajuk sincsen, ami azért érdekes, mert nekem viszont még van, erre onnan jöttem rá, hogy nemrégiben éppen halaszlét ettem, mikor látom, hogy amit eszek, az épp átalakulóban van hajászlévé, tekintettel, hogy egy szép hajszál úszott a lé felszínén: mit ad Isten, a saját hajam, egyfelől persze jó érzés, hogy van még, ami belepottyanjon a lébe, másfelől azért annyira mégsem jó érzés, mert nem szeretem a hajevést, még a saját hajamét sem, így kénytelen voltam kihalászni, mint egy halász a halat, újabb messze vezető tapasztalatot szerezvén eme ősi, szép mesterségből, melyet már finnugor koromban is űztem (magamtól), és ily módon közben hajatlanítani a hallét, mit is keresne a haj a halléban (vagy Halléban?), persze az is lehet, hogy mégis inkább halpaprikás volt, netán halleves, a halétkeket

Bolgár borút

Igen, bolgár borút, ide a könyv végére egy kis lenini bolgár borút szántam, de hát mit ad Isten, uniós derű lett belőle közben. A derű okát is meg tudom mondani: meglátták, hogy a tengerből milyen gyönyörű tiszai halat fogtunk ki. Erre az egyre, csezmeg, nem gondoltam, de hát volt nekem elég bajom a filozófokkal, úgyhogy egy szeszfokkal kevesebb figyelem jutott Leninre meg a halakra. De még hátra van a java: fogok egy tucat képet, összekeverem, mint az utliban szokás a lapokat, és taláalomra a szöveg közé hajigálok. Aztán elő a kritikusokkal, hadd magyarázzák meg, mit miért és hogyan. Még jó, hogy ők mindig tudják. Mert én már azt se, hogy fiú vagyok-e vagy lány. Talán éppen a nagy Levin.

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft. és az Occident Média Kft.

Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó:
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
http://www.irodalmijelen.hu, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra:
2490 Ft/ 20 RON/ 10 € + kézbesítési díj
egy évre: 4980 Ft/ 36 RON/ 20 € + kézbesítési díj

Nyomda: AS-Nyomda Kft. (Szilády Üzem), 6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: 76/481-401, Fax: 76/481-204,
e-mail: szilady@axelspringer.hu, www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

Irodalmi Jelen

Egy régi könyv és társai

(Folytatás a 29. oldalról)

Erősen foglalkoztatott az öngyilkosság gondolata. Mindig nagyra becsültem az öngyilkosokat. Most sem gondolkodom másképp. Az életét megkomponálni, saját sorsát kézben tartani igyekvő embernek tudnia kell, hogy mikor elég. Éber óráimban sokat tanulmányoztam Jerzy Kosiński¹⁴ emigráns lengyel író öngyilkossági módszereket tárgyaló interjút, és más, az öngyilkossággal foglalkozó írásokat, ugyanakkor nem éreztem elérkezettnek az időt a kikapcsolásra. Ezért felkerestem a Clark Institute of Mental Health (A Mentális Egészség Clark Intézete) illetékes orvosát és segítségét kértem. Másfél percig tartó kivizsgálás után a jó doktor egy doboz pirulával ajándékozott meg. Tanácsa szerint a kanapémra érve azonnal bevettem egy pirulát, amitől két teljes napig aludtam. Felébredve kidobtam a gyógyszert. Tudtam, hogy ha még egy pirulát beveszek, alvás közben fogok éhen vagy szomjan halni.

Egy indiai származású ismerősöm tanácsára felkerestem orvos rokonát, aki felvette panaszaimat: „fizikai gyengeség, szédülés, állandó álmoság, öngyilkossági gondolatok”. Azonnal meg- röntgenezte a koponyámat. Miután az indiai orvos áttanulmányozta a röntgenfelvételeket, közölte, hogy az agyamban fémgolyó van, azonnali műtetre van szükségem, hogy kioperálja. Tudtam, hogy az agyamban nem lehet fémgolyó, hiszen tudnék róla. Azt is tudtam, hogy az agyműtétért igen sokat fizet a biztosító az orvosnak. Mondtam, hogy most éppen nem érek rá az agyműtetre, majd pár nap múlva visszajövök. „Talán akkor már késő lesz”, mondta az orvos sajnálkozva búcsúzóul.

Kanapémra érve előbányásztam bőröndömből a még Magyaror- szágon vásárolt, orosz katonai indulókat tartalmazó lemezeimet, a Ken Worth-től Torontóba érkezésem után kapott tibeti mandalát és az apámtól örökölt, családunk címerével ellátott ezüst cigarettatárcát, amelyeket végszükség esetére tartogattam. A lemezeket és a mandalát a Queens Street egyik lemezboltjában adtam el, a cigarettatárcát a Yonge Streeten, egy ékszerésznél. Miután megvásároltam a New Yorkba szóló vonatjegyet, huszonöt kanadai dollárom maradt, ami abban az időben húsz amerikai dollárt ért. Másnap, 1985. május 12-én, délután két óra körül megérkeztem a New York-i Központi Pályaudvarra. Ami ezután történt, arról a *Downtown Blues*⁵ című könyvemből tájékozódhat az érdeklődő olvasó.

Abbie Hoffman könyvének első kiadására 1986 nyarán bukkan- tam New Yorkban, az East Village egyik utcai könyvtárusánál. A könyvért egy dollárt fizettem, és azóta is hű társam, bárhová is vet a sors. Most, huszonegy évvel később, amikor ezeket a sorokat írom, itt nevet előttem kinyitva, budapesti albéretem asztalán. „Valószínűleg stílusos, hogy ezt az előszót börtönben írom – a túlélés felsőbb iskolájában. Itt megtanulod, hogyan lehet fogkrémet ragasztóként használni, kanálból bökött készíteni, és kifinomult kommunikációs hálózatot építeni”¹⁶, írja könyve előszavában Abbie Hoffman.

¹⁴ Jerzy Kosiński, születési nevén Josek Lewinkopf (1933–1991), Roman Polanski filmrendező közeli barátja volt. Sokak szerint a lengyel titkosszolgálatnak dolgozott, és híres, nagyon eltérő stílusú könyveit – Steps (Lépések), The Painted Bird (A festett madár), Being There (Ott lenni), Cockpit (Pilótafülke), The Devil Tree (Ördögfa) stb. – nem ő, hanem a névtelenség homályában maradó lengyel ügynökök írták. Több irodalmár vádolta plágiummal. Szerintük Kosiński regényei nyugaton ismeretlen lengyel írók műveinek angol nyelvű átdolgozásai. Geoffrey Stokes és Eliot Fremont-Smith a New York-i Village Voice-ban, 1982 júniusában megjelent cikkükben számos idézettel bizonyították, hogy a Being There (a könyvből 1979-ben remek, méltán nagy sikerű film is készült, Hal Ashby rendezésében, Peter Sellers főszereplésével) túlságosan hasonlít Tadeusz Dołęga-Mostowicz Kariera Nikodema Dyzmy (Nikodema Dyzmy karrierje) című, 1932-ben, Lengyelországban kiadott könyvére. A cikkrők, és életrajzírói, James Park Sloan és Joanna Siedlecka tanúvallomásokkal, dokumentumokkal bizonyították, hogy Kosiński, az önéletrajzi regényeként meghirdetett Painted Bird című könyvében foglaltakkal, és nyilatkozataival ellentétben, nem bolyongott a németek elől menekülve faluról falura Lengyelországban, nem kinozták zsidógyűlölő lengyel parasztok, hanem egy katolikus család rejtette a háború végéig, és egy katolikus pap adott neki keresztény származást bizonyító, hamis születési bizonyítványt. A szívbetegségben szenvedő Kosiński 1979-ben így nyilatkozott: „Nem vagyok rajongója az öngyilkosságnak, de szabad akarok lenni. Ha a betegségem odaig fajul, hogy nem tudom többé kontrollálni a testemet és a tudatomat, befejezem az életemet.” A következő években adott interjúi szinte mindegyikében beszélt az öngyilkosság kevés szenvedéssel járó módozatairól. 1991. május 3-án, New York-i lakása fürdőszobájában rum-kólával bevett egy marék altatót, műanyag zacskót húzott a fejére, meleg vízzel töltötte meg a fürdőkádját és belefeküdt. Búcsúlevele így szólt: „Most el fogom altatni magam, hosszabb időre, mint szoktam. Hívjuk ezt az időt Örökkévalóságnak.” Huszonkét évvel korábban, 1969. augusztus 8-án Jerzy Kosiński barátja, Roman Polanski kaliforniai házába volt hivatalos, de lekészte a repülőgépet, ezért csak másnap délután érkezett meg. A házat addigra már lezárta a rendőrség. A Manson-család az előző éjjel végzett Polanski feleségével, Sharon Tate színésznővel és barátaival.

¹⁵ Nyitott Könyvműhely, 2006.

¹⁶ N. L. fordítása

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Szőcs Géza, Gáll Attila (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház, Interjú), Pongrácz P. Mária, Kukorelly Endre, Márton László (Főmunkatársak).

A lap kertésze: Weiner Sennyey Tibor
Olvasószerkesztő: Gáll Attila, Jámbor Gyula
Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:

Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034. Anyagaink utánkölzése csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el. Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

HIRDESSEN az Irodalmi Jelenben!

Megrendeléseket a kiadó címén veszünk fel.

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5; Irodalmi Jelen Kft.

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

e-mail: ij@irodalmijelen.hu, tel.: 0040/257/280-751, fax: 0040/257/280-596, Occident Média Kft.

IJ-barátaink

Aradon

Szálláshelyek

 Fehér Kereszt Szálloda (**) és vendéglő (Hotel Ardealul) – **B-dul Revoluției nr. 98.** – a Szentháromság-szobor és a színház szomszédságában.

www.hotelardealul.ro
Tel.: +40-257-280-840,
fax: +40-257-281-845

 Hotel Central (***) – szálloda, vendéglő, catering, konferencia és reptéri transzfer – **Str. Horia 8.,** a belvárosban.
www.bwcentral.ro
e-mail: hotel@bwcentral.ro
Tel.: +40-257-256-636,
fax: +40-257-256-629

 Hotel Coandi (***) – szálloda, vendéglő, szabadidős sport-lehetőség, konferenciaközpont a Maros partján, panorámás környezetben – **Str. Romanilor nr. 47.**
www.hotelcoandi.ro
e-mail: contact@hotelcoandi.ro
Tel.: +40-257-287-777,
fax: +40-257-287-775
Reptéri transzfer!

 Wine Princess Kft. Arad–Hegyalja–Ménés, borturiz-mus dr. Balla Géza pincészeténél, borkóstolás, szálláslehetőség. „*Mi szép vagy Kolna Ménes oldalán! Borod setét mint a cigány leány,...*” (Vörösmarty)
www.wineprincess.ro
Tel.: +40-257-251-000
+40-744-702-892

Galériák

 Takács Gallery – képtár – **Str. Lucian Blaga 3.**
Tel.: +40-(0)357-43-606;
+40-(0)740-641-235,
e-mail: mihaitakacs@yahoo.com

 Jelen Galéria
Str. M. Eminescu nr. 55–57.

Szabadidő központ

 Maros Tájvédelmi Park (Parcul Natural Lunca Mu-re^oului, Romsilva) – látogató és információs köz-pont, természetvédelmi nevelési köz-pont, vadállomány-megfigyelő és -követő lehetőség, tudományos kon-ferenciák színhelye, erdei szállás le-hetősége, vízi- és kerékpáros túra le-hetősége –

www.luncamuresului.ro
e-mail: parc@luncamuresului.ro
Tel.: +40-257-258-010

■ **KÖNYVFESZTIVÁLA MILLENÁRISON.** A jubileumi, XV. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál minden eddiginél nagyobb területen, összesen 1700 négyzetméteren várja az olvasókat áprilisban, a díszvendég Bret Easton Ellis amerikai író, a díszvendég ország pedig Kína lesz. A könyvkiadók éltek azzal a lehetőséggel, amelyet az új helyszín, a Millenáris nyújt számukra, azaz átlagosan 25 százalékkal nagyobb standokon mutathatják be kínálatukat április 24. és 27. között.

A Millenáris, amelynek a Csodák Palotája kivételével az összes épületét elfoglalja majd a könyvfesztivál, számos kísérőrendezvénynek is helyet ad. A termekben és a szabadtéri színpadokon a hagyományokhoz híven szakmai tanácskozások, könyvbemutatók, író-olvasó találkozók, díjátadások lesznek.A Millenáris arra is lehetőséget ad, hogy tematikus blokkokra osszák a területet: a Fogadóban például a gyermek- és ifjúsági kötetek, a tankönyvek és a képregények kiadói kapnak helyet, a Jövő Házában a külföldi kiadók és a legnagyobb magyar műhelyek rendezkednek majd be.

A díszvendég, a 44 éves Bret Easton Ellis, az *Amerikai psycho* szerzője, aki amellet, hogy a világ egyik legjegyzettebb alkotója, a fiatalabb korosztályt képviseli. A moralista-nihilista íróként számon tartott szerző az első észak-amerikai díszvendége a könyves seregszemlének.

Kína, a világ legnépesebb államának könyvtermése száz négyzetméteres standon mutatkozik be a magyar olvasóknak, és a leghíresebb kínai csoport, a szecsuaíni táncegyüttes is fellép majd.

■ **10 ÉVES A FORDÍTÓHÁZ.** Balatonfüreden, a Lipták-házban alapított Magyar Fordítóház 10 éve fogadja a világ számos pontjáról érkező műfordítókat, ezzel is elősegítve a magyar irodalom külföldi jelenlétét. A Magyar Fordítóház Alapítvány Kuratóriumának tagjai: Géher István, Lator László, Rácz Péter, Schein Gábor és Vörös István, a szakma kiváló képviselői.

■ **GRASS MÚZEUM.** Jövőre, a Gdanskból származó író 81. születésnapján avatják fel a személye és alkotásai előtt tisztelgő múzeumot, jelentette be Anna Czekanowicz, Gdansk város önkormányzatának szóvivője. A múzeum a tervek szerint az óváros központjában lesz, és a szerző lübecki házának a mintájára fog épülni. A gdanskiak azt szeretnék, ha a múzeum egy olyan hely lenne, amit szívesen látogatnak fiatalok és idősök egyaránt. A múzeumban a kiállítás mellett állandó workshop fog működni, és természetesen egy könyvesbolt is helyet kap majd benne.

Grass 80. születésnapját is Gdanskban ünnepelte, amikor 120 litográfiáját, 51 grafikáját és hat szobrárt adományozta a városnak. Grass 2006-os bejelentése, hogy a háború végén a Waffen-SS-ben szolgált, nem befolyásolta negatívan az író és a város viszonyát.

■ **ELHUNYT ALAIN ROBBE-GRILLET.** Nyolcvanöt éves korában elhunyt Alain Robbe-Grillet, a francia Új Regény meghatározó alakja. Valószínűleg szívvroham végzett vele a normandiai Caen kórházában.

1922. augusztus 18-án, Brestben született, s Afrikában, majd az Antillákon agronómus-mérnökként kezdte pályafutását. Első nagy regénye, az 1953-ban megjelent *A rádiók* azonnal meghozta számára a világhírnevet. A francia Nouveau Roman egyik legfőbb teoretikusaként és képviselőjeként az írás hagyományos elbeszélésmódját vitatta, és azzal okozott botrányt, hogy műveiben aprólékosan leírta a tárgyakat, és szándékosan kifejejtette könyvéből az élőlényeket. Ezt a fajta látásmódot ültette át a filmművészetbe is, amikor 1960-ban Alain Resnais francia filmrendező, az Új hullám (Nouvelle vague) egyik mestere felkérte *Tavalý Marienbad*ban című filmje forgatókönyvének meg-

írására. A film 1961-ben elnyerte a Velencei Filmfesztivál fődíját, az Arany Oroszlánt.

■ **SZAKSZERVEZETIVÁLTÁS.** Az Írók Szakszervezete közgyűlésén Mezey Katalin József Attila-díjas író, költő, a szervezet alapítója, 1987-ig titkára, majd főtítkára lemondott a tisztségéről. A tagság megköszönve az írónő eddigi munkáját, a fiatal író, Nagy Gábort választotta utódjául.

■ **BALASSI-KARD.** A reneszánsz év alkalmából emlékérmeket adtak át a február 13-i Balassi-misén azoknak a magyar értelmiségieknek, művészeknek, akik az utóbbi esztendőkbén gazdagították az európai Balassi-hagyományt. Az istentiszteletet a zuglói Kassai téri templomban tartották a Bálint-nap előestéjén. Emlékérmet kapott Makovecz Imre, a Balassi Bálint-emlékkard kuratóriumának elnöke, Puszt Tibor filmrendező, a *Kardtársak* című dokumentumfilm társalkotója, Virágh László zeneszerző, számos Balassi-strófa megzenésítője, Szentmártoni Szabó Géza irodalomtörténész, a reneszánsz költő kiváló ismerője, Dinnyés József daltulajdonos, illetve maga a Misztrál együttes, amely 2004-ben *Mezőn széllel járók* címmel Balassi-nagylemezt adott ki. A Balassi Bálint-emlékkard kuratóriuma január 7-én, Budapesten – Makovecz Imre elnökletével – úgy döntött, hogy ebben az évben Serfőző Simon és Jurij Guszev vehessék át az európai irodalmi díjat.

■ **KÓDEXRITKASÁG.** Négyszázhat középkori eredetű kódexlapot és töredéket kapott vissza a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium Könyvtára és az Evangélikus Konvent Könyvtára és Levéltára nemrégiben a Fragmenta Codicum akadémiai kutatócsoport restauratori műhelyéből. A felbecsülhetetlen értékű, kézzel írott művekből származó töredékek egyebek mellett Arisztotelész, Vergilius, Suetonius és Szent Bernát műveiből származnak.

■ **NEM HAMISÍTVÁNY.** Solohov *A csendes Don* című regényfolyama első két kötetének kéziratáról készült faksimile kiadvány mindenki számára bizonyítja, hogy a sok gyanakvás, vádaskodás ellenére Solohov maga írta a Nobel-díjjal kitüntetett regényt – ezzel adták át az Orosz Állami Könyvtárnak a mű első megjelenésének 80. évfordulója alkalmából mindössze 100 példányban megjelent hasonmás kiadvány két vastag dossziéját.

■ **RENEZÁNSZ AKASTÉLYOKBAN.** Az ozorai Pipóvárkastélyban, valamint a füzérradványi Károlyi-kastélyban a Reneszánsz Év alkalmából rendhagyó programokkal várja a látogatókat a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága.

A 15. században Filippó Scolari által épített ozorai várkastély 2007 nyara óta látogatható. A Reneszánsz Év alkalmából a tolnai dombok közé varázsolt firenzei városi palota állandó kiállítását a reneszánsz építészeti és tárgyi emlékeit bemutató tárlattal, 15. századi élményházzal és konyhával bővítik.

A várkastélyban június 24-én, a múzeumok éjszakáján éjszakai tárlatvezetéssel várják a látogatókat, nyáron pedig *A hűség jutalma, avagy egy lovag igaz története Firenztől Ozoráig* címmel Pipó Napokat tartanak, amelynek keretében július 12. és október 18. között szombatonként a reneszánsz lovagvár mindennapjaival és ünnepeivel ismerkedhet meg a látogató. Lesznek lovagi fegyverzetet és harcmodort bemutató lovagi tornák, valamint kulturális események: versek, táncok és színdarabok is – sorolja a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága.

A füzérradványi Károlyi-kastélyban a reneszánsz kőfaragványok, díszítőelemek és berendezési tárgyak mellett az idei évtől az emeleti reprezentatív helyiségek egy részét is megnyitják a közönség előtt. A kastély a 19. század végén Ybl Miklós tervei alapján épült, majd a századfordulón alakították át neoreneszánsz stílusban. Alberto Pio bécsi építész tervei nyomán.

■ **KERTÉSZ IMRE A THE NEW YORKTIMESBAN.** Kertész Imre *Detektívtörténet* című kisregényét méltatta a friss angol fordítás alapján a liberális The New York Times rangos könyves melléklete. „Ha regényben gondolkodom, mindig Auschwitzra gondolok” – ezzel a Kertész Imrétől származó idézettel nyitja cikkét Nathaniel Rich, a The Paris Review amerikai irodalmi folyóirat szerkesztője, kiemelve, hogy Kertész az első irodalmi Nobel-díjas magyar szerző. Majd így folytatja: regényeit olvasva az ember mindig Auschwitzra gondol.

Kávéházunk

- Budapesten az *Eckermann*** (IX. kerület, Ráday u. 56., a Goethe Intézet mellett) Március 4-én és 11-én 19 órától szerkesztőségi órákat tart *Szőcs Géza*, az Irodalmi Jelen főmunkatársa.

- Kolozsváron a *Bulgakov*** Minden csütörtökön 14 órától szerkesztőségi órát tartanak munkatársaink: *Gáll Attila*, *Karácsonyi Zsolt*, *Orbán János Dénes*.

- Szegeden a *Grand Café*** (Deák Ferenc utca 18., második emelet) Minden szerdán 18 órától szerkesztőségi órát tart munkatársunk: *Weiner Sennyey Tibor*.

Ármos Lóránd – 1980-ban született Nagykárolyban. Temesváron jogot végzett, jelenleg Budapesten él. Kötete: *Rózsahús* (2005).

Balázs Imre József – 1976-ban született Székelyudvarhelyen. Költő, kritikus, a BBTE Bölcsészkarának adjunktusa, a Korunk szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Vidrakönyv* (2006).

Balla D. Károly – 1957-ben született Ungváron, József Attila-díjas író. Legutóbbi kötete: *Az ezredforduló hét esztendeje. Egy manzárdőr naplója* (2007).

Bárdos József – 1949-ben született Szegeden, író, irodalomtörténész, műfordító, főiskolai tudományos munkatárs. Legutóbbi kötete: *Meztelen irodalom – Irodalomtörténeti komolytalankodások* (2005).

Bíró Gyula – 1979-ben született, Berettyóújfaluban tanár. Kötete: *Az eldobott ország* – Balogh Gyulával közösen (2002).

Bogdán László – 1948-ban született Sepsiszentgyörgyön, író, újságíró, több irodalmi kitüntetéssel jutalmazták, legutóbb Déry-díjat kapott. Legutóbbi kötete: *Hutera Béla utolsó utazása* (2007).

Boldog Zoltán – 1984-ben született Medgyesegyházán, a Szegedi Tudományegyetem magyar–történelem szakos hallgatója.

Borcsa János – 1953-ban született Kézdivásárhelyen, kritikus, könyvkiadó, tanár, az irodalomtudomány doktora. Legutóbbi kötete: *Őrzők és ébresztők* (2007).

Darvasi Ferenc – 1978-ban született Gyomán. Anyiregyházi főiskolán végzett magyar–könyvtár szakon. A Bárga Színház Hajónapló Műhely tagja.

Eszteró István – 1941-ben született Végváron, tanár, költő. Legutóbbi kötete: *Egy könnyű garni* (2005).

Filip Gabriella – 1959-ben született Szikszón, kritikus.

G. István László – 1972-ben született Budapesten, költő, esszéíró, tanár. Legutóbbi kötete: *Amíg alszom, vigyázz magadra* (2006).

Gömöri György – 1934-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *Ez, és nem más* (2007).

Gyenge Zsolt – 1977-ben született Kolozsváron, Budapesten él, tanársegéd.

Hajdú Farkas-Zoltán – 1959-ben született Csíkszeredában, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Telepes népség* (2007).

Juhos-Kiss János – 1959-ben született Széken, költő, tanár, újságíró.

Kenéz Ferenc – 1944-ben született Nagyszalontán, költő, író. Legutóbbi kötete: *Angyalször* (2004).

Kolozsi Orsolya – 1980-ban született Budapesten. A Szegedi Egyetem Modern Magyar Irodalmi Tanszékének PhD-hallgatója.

Kutszegi Csaba – 1957-ben született Budapesten, kritikus. Kötete: *Titkosügynök pirszingfényben* (2007).

Magyari Andrea – 1973-ban született Mezőcsáton, műfordító, tanár.

Mezei Krisztina Nelli – 1978-ban született Kolozsváron, szabadúszó újságíró.

Najmányi László – 1946-ban született, író, színházművész, zeneszerző, képzőművész, újságíró. Legutóbbi kötete: *A Blumház rejtélye* (2007).

Pályi Sándor Márk – 1983-ban született Budapesten, egyetemi hallgató.

Petró János – 1958-ban született, szabadúszó újságíró, szerkesztő.

Pécsi Györgyi – 1958-ban született Zalaszentgróton, irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Olvasáspróbák 2* (2003).

Rónai-Balázs Zoltán – 1970-ben született Orosházán, költő. Kötete: *A Deorient Expressz* (2007).

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Pesten, Londonban és a nagyvilágban* (2007).

Sütő Zsolt – 1975-ben született Marosvásárhelyen, szabadúszó.

Szabó Tibor – 1976-ban született Gyulán, író, kritikus, szerkesztő. Kötete: *A lányos apák puskája* (2007).

Szijj Ferenc – 1958-ban született Szombathelyen, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Kenyércédulák* (2007).

Török Viktor – 1980-ban született Budapesten, műfordító, lektor.

Vincze Ferenc – Marosvásárhelyen született, kritikus. Legutóbbi kötete: *A macska szeme* (2007).

